

UNIVERZITA KARLOVA

Právnická fakulta

Mgr. Eva Pilařová

Právní status osvojitele a nejlepší zájem dítěte

Rigorózní práce

Pověřený akademický pracovník: doc. JUDr. PhDr. David Elischer, Ph.D.

Tematický okruh: Občanské právo hmotné

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): 24.09.2021

Prohlašuji, že jsem předkládanou rigorózní práci vypracovala samostatně a že všechny použité zdroje byly řádně uvedeny. Dále prohlašuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Dále prohlašuji, že celkový rozsah vlastního textu práce (od úvodu po závěr), včetně mezer, textových polí, poznámek pod čarou a vysvětlivek: 344 294 znaků.

V Praze dne 24.09.2021

Mgr. Eva Pilařová

Poděkování

Ráda bych na tomto místě poděkovala své rodině, přátelům a blízkým, kteří mne napjatě poslouchali a nadšeně se mnou debatovali, kdykoli jsem s nimi začala hovořit o tématu své práce. Rovněž jim děkuji za vytrvalost, s níž mě pod dlouhý čas neúnavně podporovali v dokončení této práce i v okamžicích, kdy má vlastní vůle selhávala. V neposlední řadě pak samozřejmě děkuji svému odbornému konzultantovi, doc. JUDr. PhDr. Davidu Elischerovi, Ph.D., za jeho ochotu, čas a cenné rady při tvorbě této rigorózní práce, za inspiraci, kterou pro mě spolu s ostatními pedagogy Právnické fakulty Univerzity Karlovy byl, i za to, že hrozba jeho potenciálního zklamání byla pro mne tak silnou motivací k intenzivní práci.

Obsah

Úvod	1
1. Platná právní úprava institutu osvojení v občanském zákoníku.....	3
1.1. Základní podmínky osvojení nezletilých osob	5
1.1.1. Souhlas s osvojením	7
1.1.2. Osoba osvojitele	8
1.1.3. Osoba osvojence	9
1.1.4. Ostatní dílčí instituty a aspekty osvojení	10
1.2. Podrobně k ustanovení § 800 OZ	12
1.2.1. Osvojení oběma manželi společně.....	13
1.2.2. Osvojení jedním z manželů	15
1.2.3. Osvojení „jinou osobou“	17
1.3. Osvojení osobami žijícími v registrovaném partnerství	19
1.3.1. (Při)osvojení dítěte registrovaným partnerem rodiče.....	21
1.3.2. Osvojení dítěte jedním z registrovaných partnerů jako tzv. jinou osobou	23
1.3.3. Konzistence, aktuálnost a praktické dopady právní úpravy osvojení registrovanými partnery.....	24
2. Teorie rodičovství a postavení osvojitele a související judikatura Ústavního soudu ČR	26
2.1.1. Nález Ústavního soudu ČR sp. zn. Pl. ÚS 10/15 ze dne 19. 11. 2015	29
2.1.2. Nález Ústavního soudu ČR sp. zn. Pl. ÚS 7/15 ze dne 14. 6. 2016.....	34
2.1.3. Nález Ústavního soudu ČR sp. zn. I. ÚS 3226/16 ze dne 29. 6. 2017	38
2.1.4. Nález Ústavního soudu ČR sp. zn. Pl. ÚS 6/20 ze dne 15. 12. 2020	42
2.1.5. Nález Ústavního soudu ČR sp. zn. Pl. ÚS 28/19 ze dne 15. 6. 2021	46
3. Přístup mezinárodního práva k institutu osvojení	49
3.1. Revize Evropské úmluvy o osvojení dětí z roku 2008	51
3.2. Judikatura ESLP k otázkám rodičovství a osvojení	56
3.3. Tendence k modernizaci institutu osvojení na mezinárodní úrovni	64
4. Právní status osvojitele v zahraničních právních úpravách	65
5. Nejlepší zájem dítěte jako výchozí pojem rodinného práva.....	72
5.1. Posuzování a zjišťování nejlepších zájmů dítěte	79
5.2. Práva související s nejlepšími zájmy dítěte v rámci osvojení.....	84
5.3. Nejlepší zájem dítěte v evropské judikatuře.....	88
5.4. Rodinné právo v ČR (obecně) a nejlepší zájem dítěte.....	90
5.4.1. Princip nejlepšího zájmu dítěte při osvojení podle OZ.....	92
5.4.2. Přístup české judikatury.....	93
6. Úvahy nad zájmem na ochranu rodinného života a tradiční rodiny v kontextu osvojení.....	96

6.1.	Odlišnosti v přístupu českého práva k alternativním způsobům založení rodiny	104
6.2.	Vhodnost a stabilita výchovného prostředí pro dítě v různých typech partnerského soužití..	110
6.3.	Výchova dítěte stejnopohlavním párem	112
6.4.	Stav institucionální péče o děti a statistika osvojení v ČR	113
7.	Úvahy nad úpravou právního postavení osvojitele <i>de lege ferenda</i>	116
7.1.	Řešení v podobě legalizace manželství stejnopohlavních párů?	120
7.2.	Řešení v podobě změny § 800 OZ a souvisejících ustanovení?	124
7.2.1.	Zachování kritéria stability osvojitelských párů	126
7.2.2.	Úprava poměrů k dítěti po rozpadu soužití rodičů a nástroje kontroly státu	127
8.	Závěr	129
	Seznam použitých zkratk	I
	Seznam použitých zdrojů	III
	Název, abstrakt a klíčová slova v českém jazyce	XIII
	Název, abstrakt a klíčová slova v anglickém jazyce	XIV

Úvod

Přijetí cizí nezletilé či zletilé osoby za vlastní, tedy osvojení neboli adopce, je právní institut s nebyvale rozsáhlou právní historií, který měl za dobu své existence možnost projít množstvím vývojových stádií. Institut adopce je znám již od dob starověkého Říma a je součástí všech existujících evropských právních řádů, jakož i převážné většiny právních řádů jiných kontinentů. J. Švestka přímo uvádí, že „*podle řady autorů je osvojení dokonce starší sociální kategorie než sama rodina a otcovství.*“¹ V rámci českého, resp. československého právního řádu podléhalo jeho chápání a pojetí vždy především aktuálnímu politickému a sociálnímu směřování společnosti, což zapříčinilo řadu deformací jeho úpravy. Ne vždy je také právo natolik pružné, aby dokázalo své základní instituty aktivně přizpůsobovat aktuálnímu modernímu vývoji společnosti, což se může stát příčinou řady sporných otázek. Množství deformací a sporných míst právní úpravy institutu osvojení na českém území úspěšně odstranila či zhojila rekodifikace soukromého práva, tedy zejména přijetí občanského zákoníku z roku 2012, stejně jako související judikatura posledních let, jejichž základní snahou je do jisté míry navázat na právní úpravu institutu osvojení tam, kde byla narušena sovětskou ideologií. Je zde nicméně i nadále řada velmi problematických prvků daných především skutečností, že právní teorie i praxe nejsou s to odpoutat se od některých dávno překonaných stereotypů, pramenících zejména z režimem svazovaného období první i druhé poloviny minulého století.

Za takovouto „Achillovu patu“ aktuální právní úpravy osvojení v českém právním řádu lze jistě považovat právní status osoby osvojitele neboli požadavky, které na jeho osobu současná právní úprava klade. Příslušná ustanovení občanského zákoníku týkající se osoby osvojitele zcela jednoznačně vymezují, v jakém statusovém postavení se musí daná osoba nacházet, aby se mohla stát jedním ze subjektů osvojení, a s odkazem na hesla minulých politických režimů tak laicky řečeno diktují osobám ucházejícím se o post adoptivního rodiče, jaký musí být jejich rodinný či partnerský vztah, aby mohlo být jejich žádosti vyhověno. Není však tento přístup k osobě osvojitele v moderním právu již poněkud výrazným přežitkem? Nebylo na místě spolu s rekodifikací soukromého práva,

---

¹ ŠVESTKA, J. *Osvojení v československém právním řádu*. 1. vyd. Praha: Universita Karlova, 1973. Acta Universitatis Carolinae. Str. 7.

jejímž základním smyslem mělo být mimo jiné opuštění negativních důsledků minulých režimů na úpravu osvojení, opustit rovněž dosavadní ideologii formující požadavky na samotného osvojitele a přizpůsobit tuto oblast právní úpravy vývoji moderní společnosti? A jaký je dopad této restrikce na možnost potenciálního osvojence být osvojen? Formulace úpravy osvojení, především pak osvojení nezletilého dítěte, totiž v tomto bodě nepochybně vyvolává řadu otázek týkajících se nejen její značné konzervativnosti, ale rovněž toho, do jaké míry koresponduje s jednou ze základních zásad rodinného, občanského i soukromého práva, tedy se zásadou nejlepšího zájmu dítěte. Tuto zásadu je totiž zcela nezbytné promítnout do právní úpravy každého institutu, který se dotýká práv dítěte, a do institutu osvojení především. Může být v nejlepším zájmu dítěte, aby pouze z důvodu určitého právního statusu jinak kompetentního osvojitele nemohlo být takovou osobou osvojeno?

Předmětem této rigorózní práce je rozbor a zkoumání platné právní úpravy osvojení se zaměřením na konkrétní požadavky kladené na osoby žadatelů o osvojení obsažené především v ustanovení § 800 zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku, ve znění pozdějších předpisů (dále také jako „OZ“ či „občanský zákoník“) a v souvisejících právních předpisech, odborné literatuře a judikatuře českých i zahraničních soudů, a její zhodnocení a analýza jejího vztahu, resp. souladu či nesouladu s požadavkem nejlepšího zájmu dítěte, plynoucího z příslušných mezinárodních úmluv. Cílem práce je kriticky zhodnotit platnou úpravu v oblasti právního statusu osvojitele, a to mimo jiné za pomoci komparace s aktuální právní úpravou této problematiky v nadnárodních právních předpisech i v některých zahraničních vnitrostátních právních řádech, a poté s ohledem na výsledky provedeného zkoumání navrhnout alternativy řešení *de lege ferenda* u těch problematických částí platné právní úpravy vztahující se k osobě osvojitele, které by nekorespondovaly s požadavkem nejlepšího zájmu dítěte či případně s požadavky fungování moderní společnosti.

1. Platná právní úprava institutu osvojení v občanském zákoníku

Zásluhou mnohaletých prací na rekonstrukci českého soukromého práva, které na našem území započaly již před rokem 1993, byla s účinností k 1. 1. 2014 stvořena zcela nová a z většiny moderní právní úprava institutu osvojení v České republice (dále také jen „ČR“). Nový kodex občanského práva a s ním i úprava osvojení podléhají zejména evropským kontinentálním konvencím, příslušným mezinárodním smlouvám a odpovídajícím předpisům Evropské unie (dále také jen „EU“). Dle důvodové zprávy k občanskému zákoníku byly rekonstrukční práce vedeny rovněž snahou kriticky zohlednit právní úpravu některých základních institutů občanského práva obsaženou v obdobných kodexech některých evropských velmocí. Cílem bylo rovněž zhodnotit dosavadní právní vývoj občanského práva na našem území, a přitom dodržet soulad právní úpravy s přirozenými právy člověka garantovanými Ústavou ČR a Listinou základních práv a svobod (dále jen „LZPS“).² Vlivem rekonstrukce mělo dojít k dovršení snahy o modernizaci rodinného práva, jehož úprava se stala součástí druhé části občanského zákoníku, a to včetně dosud odděleného manželského majetkového práva a rodinného bydlení.³

Platná právní úprava osvojení je zlomová především v tom, že v ustanovení § 794 OZ zavádí přímou definici osvojení jako přijetí cizí osoby za vlastní. Dosud byla definice osvojení dovozována ze zákonné úpravy pouze implicitně, neboť zákony pouze popisovaly konkrétní důsledky a průběh osvojení. Přímá definice osvojení je odrazem jedné ze základních zásad římského práva – *adoptio naturam imitatur* neboli *osvojením se napodobuje příroda*. Osvojení tedy již jednoznačně není chápáno výlučně jako institut náhradní rodinné péče, nýbrž je k němu přistupováno jako k umělému vytvoření nového příbuzenského vztahu, tedy jako k nahrazení přirozeného biologického rodičovství rodičovstvím právním.⁴ Odklon v kategorizaci osvojení jako druhu náhradní rodinné péče

---

² Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

³ KRÁLÍČKOVÁ, Z. *České rodinné právo ve světle evropských harmonizačních tendencí*. Právník. Teoretický časopis pro otázky státu a práva. Praha: Ústav státu a práva ČR, v. v. i., 2012, ročník 151, číslo 12.

⁴ Benešová in PETROV, J., VÝTISK M., BERAN V. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. 1. vydání*. Praha: C. H. Beck, 2017. Str. 826.

vysvětluje i sama důvodová zpráva k občanskému zákoníku, když upozorňuje na skutečnost, že velké množství případů osvojení se týká osvojení manželem rodiče dítěte, tudíž nelze hovořit jednoznačně o péči náhradní či snad ani pouze o péči, neboť osvojením dochází ke kompletní změně právních poměrů mezi přirozenými rodiči, dítětem a osvojitelem. Osvojení jako výhradní statusová záležitost je svěřena výhradně do rukou soudů a omezena na téměř výlučně kogentní charakter příslušných ustanovení. Základním subjektem osvojení zůstává i nadále nezletilé, nesvéprávné dítě, přičemž osvojení je chápáno jako prostředek pro zajištění rodinného prostředí pro dítě tam, kde od jeho přirozených rodičů již není zcela zjevně možné v tomto směru nic očekávat, což koresponduje se základním aspektem rodinného práva, jímž je nejlepší zájem dítěte, resp. zájem dítěte na odpovídající péči.⁵ Platná právní úprava celkově přiznává aktivnější roli osvojenci v procesu osvojení, založenou na důslednějším respektování tzv. *participačních práv dítěte* (zejména právo dítěte souhlasit s osvojením či k němu vyjádřit svůj názor a rovněž již vyslovený souhlas odvolat). Zakotveno je rovněž osobní právo rodiče dát k osvojení souhlas ve formě osobního prohlášení, které je v rámci platné úpravy bez výjimek chápáno jako zcela samostatné právo rodiče stojící mimo jeho rodičovskou odpovědnost. Propracovanější úpravy doznal i institut tzv. preadopční péče, který získal podstatně významnější postavení v procesu osvojení nezletilých. Právní úprava osvojení je také v poměrně rozsáhlé míře věnována pravidlům pro nakládání s informacemi o osvojení, jejichž cílem je reflektovat požadavek Úmluvy o právech dítěte ze dne 20. 11. 1989, publikované jako sdělení Federálního ministerstva zahraničních věcí č. 104/1991 Sb. (dále také jen „ÚPD“), na ochranu práva dítěte znát svůj původ prostřednictvím maximálního omezení anonymity osvojení. Významným bodem platné právní úpravy osvojení je pak rovněž uzákonění zákazu osvojení mezi příbuznými a s ním související ustanovení o náhradním mateřství, stanovení minimálního věkového rozdílu mezi osvojencem a osvojitelem a zavedení možnosti nařídit nad průběhem osvojení dohled.⁶

Současná právní úprava rozeznává několik základních dělení osvojení. Ve vztahu k osobě osvojence rozlišuje osvojení osoby zletilé, resp. nezletilé, ale plně svéprávné, a osvojení nezletilého dítěte, které ještě nenabývalo plné svéprávnosti. V rámci osvojení

---

⁵ Důvodová zpráva k § 794 až 798 zákona č. 89/2012 Sb., op. cit.

⁶ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších právních předpisů, § 794 – 845.

zletilých osob pak dále odděluje osvojení zletilé osoby, které je obdobou osvojení nezletilého dítěte, a osvojení zletilé osoby, které není obdobou osvojení nezletilého dítěte. Podle změny právních poměrů osvojení ve vztahu k rodině osvojitele a ve vztahu k rodině původní rozlišuje platná právní úprava osvojení úplné, při němž všechny vztahy s původní rodinou zanikají a jsou nahrazeny zcela novými ve vztahu k osvojiteli a jeho rodině, tak i osvojení neúplné, kdy právní poměry k původní rodině zůstávají do jisté míry zachovány. Úplné osvojení je v rámci občanského zákoníku vztahováno především k osvojení nezletilého dítěte, neúplné pak s osvojením zletilé osoby. Dále pak rozlišujeme osvojení zrušitelné a nezrušitelné.⁷

V rámci platné právní úpravy osvojení na našem území je nezbytné připomenout rovněž rozvíjející se institut mezinárodního osvojení dětí, tedy osvojení nezletilých z ciziny a do ciziny, které v ČR zprostředkovává Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí se sídlem v Brně. Adopce nezletilých dětí napříč státy je chápána jako subsidiární řešení těch situací, kdy se z jakéhokoli důvodu nepodaří zprostředkovat osvojení dítěte, svěřit jej do pěstounské péče či jej jiným vhodným způsobem umístit do náhradní péče ve státě jeho původu. Je nezbytné zdůraznit, že v případě mezinárodního osvojení hovoříme s ohledem na jeho účel pouze o nezletilých osvojených, což potvrzuje jak terminologie příslušných mezinárodních úmluv, tak i důvodová zpráva k zákonu č. 91/2012 Sb., o mezinárodním právu soukromém, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „ZMPS“), který představuje kolizní normu pro právní úpravu mezinárodního osvojení na našem území.⁸

1.1. Základní podmínky osvojení nezletilých osob

OZ se problematikou osvojení zabývá celkem v šedesáti ustanoveních své druhé části věnované rodinnému právu, konkrétně v Hlavě II (Příbuzenství a švagrovství), Dílu 2 (Poměry mezi rodiči a dítětem), Oddílu 2 (Osvojení), § 794 až 854. Jednotlivá ustanovení jsou v zásadě rozdělena do dvou částí. První část obsaženou v ustanoveních § 794 až 845 tvoří jednak obecná ustanovení o osvojení, která jsou věnována definici osvojení, jeho celkovému charakteru a rovněž některým souvisejícím aspektům, jako je

---

⁷ Zemandlová/Janočková in MELZER, F. a kol. *Občanský zákoník: velký komentář. Svazek 4, § 655-975.* Praha: Leges, 2016. ISBN 978-80-7502-004-8. Str. 997.

⁸ Důvodová zpráva k § 60 zákona č. 91/2012 Sb., o mezinárodním právu soukromém.

utajení osvojení, dohled nad průběhem osvojení nebo jeho zrušení a opětovné osvojení, a dále ustanovení směřující svou povahou výhradně k prvnímu typu osvojení, tedy osvojení nezletilého. Druhá část, tedy ustanovení § 846 až 854, je pak věnována zcela výlučně osvojení zletilých osob. Institutu osvojení zletilého je také umožněno čerpat v některých oblastech z právní úpravy osvojení nezletilého, resp. z úvodních a obecných ustanovení o osvojení, pokud to jejich povaha dovolí.⁹

Úvodní ustanovení obsažené v § 794 OZ je věnováno zákonné definici osvojení. Jak již bylo uvedeno, osvojením se dle této definice rozumí přijetí cizí osoby za vlastní, jemuž následující ustanovení občanského zákoníku stanovují několik předpokladů, které musí být pro jeho realizaci naplněny. Zásadním předpokladem je dle § 795 OZ existence takového vztahu mezi osvojitelem a osvojencem, jaký je mezi rodičem a dítětem, nebo alespoň základy takového vztahu, a rovněž skutečnost, že osvojení se děje v souladu se zájmy nezletilého osvojence. Základní podmínku procesu osvojení obsahuje rovněž ustanovení § 796 OZ, jímž je stanoveno, že o osvojení vždy rozhoduje soud. Jedná se o rozhodnutí o osobním stavu, které má konstitutivní povahu. U nezletilého se tak děje výhradně na návrh osoby, která chce dítě osvojit. Na základě pravomocného rozhodnutí soudu o osvojení může být naplněna další zákonná podmínka obsažená v ustanovení § 797 OZ, tedy že osvojitel, resp. osvojitelé musí být zapsáni do matriky jako rodiče osvojence. V rámci tohoto zápisu dochází v souvislosti s osvojením v případě osvojení dítěte ke změně příjmení osvojence, ke změně jeho rodného čísla a vystavení nového rodného listu.¹⁰ Významným předpokladem osvojení je skutečnost, že nikdo nebude nepatříčně finančně profitovat z jeho zprostředkování, což je formulováno jako kogentní zákaz v ustanovení § 798 OZ. Striktní podmínka osvojení je dána rovněž ohledně věkového rozdílu mezi osvojitelem a osvojencem, který je vyžadován přiměřený, zpravidla ne menší než šestnáct let (§ 803 OZ).¹¹ Významné z hlediska modernizace právní úpravy v této oblasti je ustanovení § 804 OZ vyjadřující zákaz osvojení mezi

---

⁹ Dle § 847 odst. 3 a § 848 odst. 2 OZ se v případě osvojení zletilého užije úprava osvojení nezletilého a jeho následků až na výjimky obdobně (pro osvojení zletilého, které je obdobou osvojení nezletilého), resp. přiměřeně (pro osvojení zletilého, které není obdobou osvojení nezletilého).

¹⁰ Pokyn příslušnému matričnímu úřadu je povinen učinit příslušný soud, který rozhodoval osvojení. Děje se tak zasláním rozsudku o osvojení s doložkou právní moci příslušnému matričnímu úřadu.

¹¹ Jedná se o pravidlo přejeté z mezinárodních úmluv, vedené snahou přizpůsobit poměry mezi osvojitelem a osvojencem co nejvíce biologické rodičovské rovině. Ve výjimečných případech je možné, aby bylo o osvojení rozhodnuto i v případě nižšího věkového rozdílu, a to tehdy, souhlasí-li s osvojením opatrovník dítěte v řízení a je-li to v souladu se zájmy dítěte (§ 803 věta za středníkem).

příbuznými v linii přímé a sourozenci¹², neboť do něj byla zařazena zásadní výjimka z tohoto zákazu, a to pro případy tzv. *surogačního* neboli náhradního mateřství.

1.1.1. Souhlas s osvojením

Značná pozornost je v rámci zákonné úpravy obecných předpokladů osvojení věnována souhlasu s osvojením, jenž je zakotven v ustanoveních § 805 až 822 OZ. Souhlas je v případě osvojení nezletilého vyžadován od osvojence, jeho rodičů a případně i manžela osvojitele, pokud zde někdo takový je a pokud neosvojují společně nebo není rodičem osvojovaného dítěte. Dále může být souhlas vyžadován od ostatních oprávněných osob, např. od poručníka (§ 805 OZ). Souhlas osvojitele, přesto že je zákonem výslovně požadován, se v praxi dovozuje implicitně z jeho projevu vůle v návrhu na osvojení. Souhlas osvojence je vyžadován zásadně vždy, přičemž se předpokládá souhlas informovaný (§ 806 OZ). Osvojenec starší dvanácti let vyslovuje souhlas vždy osobně, není-li to v zásadním rozporu s jeho zájmem či není-li neschopné posoudit důsledky svého souhlasu. Tato neschopnost se u dítěte mladšího 12 let předpokládá, proto v takových případech dává jménem dítěte souhlas opatrovník, dítě by mělo být nicméně soudem vyslechnuto a k jeho názoru přihlédnuto. Osvojenec má pochopitelně dále zákonem výslovně garantováno právo daný souhlas s osvojením odvolat, a to kdykoli do nabytí právní moci rozhodnutí o osvojení (§ 808).

Rodičům nezletilého osvojence je v procesu osvojení rovněž dáno významné postavení a jejich souhlas s osvojením je v těchto případech vyžadován vždy (§ 809 OZ), a to především vzhledem k jeho novému pojetí jako specifického osobního práva rodiče, při jehož výkonu nemůže být v žádném případě zastoupen jinou osobou. Toto právo je výslovně přiznáno i nezletilému rodiči bez plné svéprávnosti, pokud dosáhl alespoň šestnácti let věku (§ 811 OZ), a je zachováno i u rodiče, který byl na svéprávnosti omezen či byl zbaven rodičovské odpovědnosti, pokud soud nerozhodne jinak (§ 812 OZ).¹³ Občanský zákoník i nadále v ustanovení § 814 předpokládá možnost tzv. blanketního osvojení, tedy udělení souhlasu rodičů s osvojením bez vztahu ke konkrétním

---

¹² Dojde-li i přes zákaz k osvojení mezi těmito osobami, bude toto osvojení posuzováno jako zdánlivé.

¹³ V ustanovení § 813 OZ je zohledněna rovněž psychika rodiče osvojence pro účely udělení souhlasu s osvojením, když je zde zakotvena podmínka, že otec dítěte smí souhlas udělit kdykoli po narození dítěte, avšak matka nejdříve za šest týdnů po narození dítěte.

osvojitelům. Souhlas rodiče pozbývá své účinnosti *ex lege*, nedojde-li k příslušnému osvojení do šesti let ode dne, kdy byl udělen (§ 816 OZ). Rodič má ale samozřejmě rovněž právo udělený souhlas odvolat, a to až na výjimky ve lhůtě tří měsíců od jeho udělení (§ 817 OZ).¹⁴ Jsou definovány některé výjimečné případy, při nichž souhlas rodiče není vyžadován. Jedná se jednak o situaci, kdy rodič není schopen souhlas udělit pro nedostatek vůle nebo neschopnost rozpoznat následky svého jednání či ovládnout své chování, nebo kdy se zdržuje na neznámém místě (§ 818 OZ). Dále pak jde o případy tzv. zjevného nezájmu rodičů spočívajícím v tom, že daný rodič neprojevuje o dítě soustavně opravdový zájem, čímž trvale zaviněně porušuje své povinnosti rodiče (§ 819 OZ).¹⁵ Pokud by soud rozhodl, že vzhledem k okolnostem není k osvojení potřeba souhlasu ani jednoho z rodičů, musí s osvojením vyslovit souhlas soudem jmenovaný opatrovník (§ 821 OZ).

1.1.2. Osoba osvojitele

Významnou část obecné úpravy osvojení v OZ tvoří ustanovení věnovaná podmínkám stanoveným osobě osvojitele, které se vztahují ke všem typům osvojení. Právě tato část právní úpravy osvojení je hlavním předmětem této práce a bude jí věnováno podrobné zkoumání v následujících kapitolách. Osvojitelem se dle ustanovení § 799 OZ může stát pouze zletilá a svéprávná osoba, jejíž osobní vlastnosti, způsob života a důvody a pohnutky vedoucí k osvojení zaručují, že bude pro osvojence dobrým rodičem. Podle druhého odstavce tohoto ustanovení je pak v případě osvojení nezletilého bez výjimky posuzováno i to, jaký je zdravotní stav osvojitele¹⁶ a zda odpovídá účelu osvojení a neomezuje osvojitele v péči o osvojované dítě ve značné míře.¹⁷ Tyto podmínky kladené na osobu možného osvojitele lze bez pochyb považovat za zcela odůvodněné a vhodné v souladu s nejlepším zájmem osvojovaného dítěte, se snahou zajistit jeho ochranu a blaho.

---

¹⁴ Po uplynutí tříměsíční lhůty lze souhlas odvolat, nebylo-li osvojované dítě dosud předáno do péče před osvojením, nebo má-li být dítě dle rozhodnutí soudu vydáno tím, komu bylo svěřeno do péče, neboť je v zájmu dítěte, aby bylo se svými rodiči.

¹⁵ Teorie nezájmu rodiče je postavena rovněž na vyvratitelné právní domněnce, že nezájem je zjevný, trvá-li alespoň tři měsíce od posledního projeveného opravdového zájmu, kterým se rozumí zejména osobní kontakt s dítětem.

¹⁶ Je důležité upozornit na skutečnost, že v praxi je zrovna tak posuzován i zdravotní stav osvojence.

¹⁷ Formulace „ve značné míře“ se vztahuje především na případy nevyléčitelných nemocí, zejména hrozí-li úmrtí osvojitele v brzké době.

Zcela zásadní ustanovení, jemuž bude věnována pozornost v následujících kapitolách této práce, je však ustanovení § 800 OZ, které stanoví, jaký právní status, či spíše rodinný status osvojitele je pro účely osvojení přípustný. Zákoník v tomto ustanovení výslovně určuje, že společně mohou dítě osvojit pouze manželé nebo jeden z manželů, jinak může osvojit manžel sám nebo výjimečně i jiná osoba nežijící v žádném zákonném svazku (§ 800). Pár, který manželství neuzavřel, společně osvojit nemůže, což potvrdila i judikatura Ústavního soudu ČR, které se věnují následující kapitoly této práce. Osvojuje-li manžel rodiče dítěte, což bývá v praxi nejčastější situace, hovoříme o tzv. nepravém osvojení. Má-li osvojitel již vlastní nebo jiné osvojené děti, je nově potřeba zohlednit, zda nebude osvojení v zásadním rozporu s jejich zájmy, přičemž by neměly být rozhodující zájmy majetkové (§ 801).

1.1.3. Osoba osvojenec

Hovoříme-li o osvojení nezletilého, klade OZ vyjma výše uvedeného na osobu osvojenec v zásadě pouze jednu podmínku, a sice že osvojit lze nezletilé dítě, které nenabýlo plné svéprávnosti (§ 802 OZ). Z uvedeného je zřejmé, že OZ se v tomto ohledu odklání od standardních formulací mezinárodních úmluv, které shodně užívají odkazu na hranici 18 let věku dítěte,¹⁸ a sám nevychází z výslovného číselného vyjádření rozhodující věkové hranice, do kdy lze dítě osvojit v režimu osvojení nezletilého, ale pouze odkazuje na zletilost upravenou v § 30 odst. 1 OZ. Vedle toho pak také ve vztahu k osobě osvojenec akcentuje otázku svéprávnosti. Kritérium nezletilosti tedy nestojí pro účely osvojitelnosti jedince samostatně, nýbrž k němu přistupuje i kritérium nedosažení plné svéprávnosti. V případě nabytí plné svéprávnosti dříve (srov. § 30 odst. 2 OZ) již nezletilé dítě není osvojitelné v režimu osvojení nezletilého. Obě zmíněné podmínky, tj. že dítě nedovršilo věku 18 let a nenabýlo plné svéprávnosti, musejí být pro účely osvojitelnosti splněny kumulativně, a to v okamžiku vyhlášení rozsudku soudu o osvojení.¹⁹ Z konstrukce právní úpravy osoby osvojenec v § 802 OZ a institutu osvojení

---

¹⁸ Dle ÚPD se za dítě považuje osoba mladší 18 let, pokud nedosáhne podle národního práva dříve zletilosti. Evropská úmluva o osvojení dětí (viz níže) pak stanoví, že se její úprava aplikuje pouze na osvojení dítěte, které v době, kdy osvojitel žádá o jeho osvojení, ještě nedosáhlo věku 18 let a které není nebo nebylo ženaté/provdané a ze zákona není považováno za zletilé. Podle revidované Evropské úmluvy o osvojení dětí se aplikuje na osvojení dítěte, které ve chvíli, kdy osvojitel navrhl osvojení dítěte, nedosáhlo věku 18 let, nebylo ženaté/vdané, nevstoupilo do registrovaného partnerství nebo nedosáhlo zletilosti.

¹⁹ Ve smyslu § 154 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů.

jako celku je zřejmé, že osvojení nebude umožněno v případě *nascitura*, a to především z důvodu, že není zřejmé, zda se takové dítě narodí živé a zda budou naplněna kritéria vhodnosti dítěte a osvojitele aj., a rovněž v případě smrti osvojenice.²⁰

1.1.4. Ostatní dílčí instituty a aspekty osvojení

Mezi ostatní významné dílčí instituty procesu osvojení patří zejména tzv. preadopční péče neboli péče před osvojením. Osvojenec může být předán do osobní péče osvojitele s jeho souhlasem již od okamžiku, kdy oba rodiče vysloví souhlas s osvojením, nebo i dříve (§ 823 OZ), zde však o preadopční péči prozatím nejde. Jedná se pouze o faktickou individuální osobní péči v případech, kdy to vyžaduje ochrana osvojovaného dítěte. Rodičovská práva náleží v tomto okamžiku stále výhradně rodičům.²¹ Po uplynutí tří měsíců od udělení souhlasu s osvojením ztrácí rodiče možnost tento souhlas odvolat, a proto dochází *ex lege* k pozastavení výkonu povinností a práv z rodičovské odpovědnosti a vyživovací povinnosti rodičů a dítěti je jmenován poručník (§ 825 a 829 odst. 3 OZ). V tomto okamžiku může být dítě předáno do péče preadopční, případně se v ni pouze promění předchozí osobní péče (§ 826 až 828 OZ). Preadopční péče pak trvá tak dlouho, aby bylo možné přesvědčivě zjistit, že mezi dotčenými osobami se vytvořil takový poměr, jaký je smyslem a cílem osvojení, minimálně však šest měsíců.²²

Jsou-li splněny všechny stanovené podmínky, soud o osvojení rozhodne, což přináší zákonem jmenované následky. Dítě osvojené společně manželí nebo manželem svého rodiče nabývá postavení společného dítěte manželů, v ostatních případech má dítě postavení dítěte osvojitele. Osvojitel či osvojitelé nabývají vůči dítěti rodičovské odpovědnosti (§ 832 OZ).²³ Osvojením zcela nebo částečně zanikají právní vazby osvojenice na jeho původní rodinu a také povinnosti a práva případného opatrovníka či poručníka (§ 833 OZ). Je-li osvojované dítě samo rodičem, vztahují se veškeré účinky

---

²⁰ Zemandlová in MELZER, F. a kol., 2016, op. cit., str. 1080-1081.

²¹ Důvodová zpráva k § 823 až 825 zákona č. 89/2012 Sb., op. cit.

²² OZ v souvislosti s preadopční fází rovněž předpokládá některé komplikace, pokud se například přihlásí blízký příbuzný dítěte, schopný a ochotný o dítě pečovat, či je taková osoba objevena (§ 822 a 831). Je také uvažováno nad situací, kdy je v této fázi podán návrh na určení otcovství k osvojovanému dítěti (§ 830). V těchto případech dává právní úprava prioritu pokrevnímu poutu a stanoví, že je třeba se takovými skutečnostmi zabývat přednostně a řízení o osvojení za tím účelem přerušit.

²³ Důsledkem osvojení je rovněž vznik právních vztahů mezi osvojenecem a rodinou osvojitele. (Smolíková in MELZER, F. a kol., 2016, op. cit., str. 1239.)

osvojení i na jeho potomky (§ 834 OZ). Osvojenec také tradičně nabývá příjmení osvojitele, případně jej připojuje ke svému původnímu příjmení (§ 835 OZ).

Podstatným aspektem procesu osvojení je pak jeho utajení, resp. odtajnění. V souladu s čl. 7 a 8 ÚPD byla do OZ včleněna informační povinnost osvojitele vůči osvojenému dítěti o skutečnosti osvojení nejpozději do zahájení školní docházky osvojence (§ 836 OZ), a to ve vztahu k informaci, že dítě není vlastním dítětem svých rodičů, tedy že bylo osvojeno. Možnost utajení okolností osvojení je naopak upravena ve vztahu k rodině původu osvojovaného dítěte, pokrevního rodiče a jeho souhlasu s osvojením (§ 837 OZ).

Novinku v rámci rekodifikované úpravy představuje možnost soudu, odůvodňují-li to konkrétní okolnosti případu, nařídit na nezbytnou dobu dohled nad úspěšností osvojení, vykonávaný zpravidla pracovníky orgánů sociálně právní ochrany dětí (dále jen „OSPOD“), (§ 839 OZ).

Osvojení je obecně považováno za zrušitelné, s ohledem na snahu o jeho trvalost však OZ stanoví ve vztahu k jeho zrušitelnosti určité časové limity, čímž zachovává dřívější dělení osvojení na zrušitelné a nezrušitelné. K přeměně zrušitelného osvojení na nezrušitelné dochází *ex lege* uplynutím tří let od právní moci rozhodnutí o osvojení. Nedojde k ní pouze tehdy, je-li osvojení v rozporu se zákonem.²⁴ Před uplynutím tříleté lhůty lze osvojení na návrh osvojitele či osvojence zrušit, jsou-li dány důležité důvody (§ 840 OZ).²⁵ Naopak může být návrh osvojitele či osvojence rozhodnuto i tak, že osvojení se stává nezrušitelným již před uplynutím tříleté lhůty, odpovídá-li to zájmům osvojence (§ 844 OZ). Zrušením osvojení zanikají vzniklé poměry i povinnosti a práva z nich plynoucí a obnovují se předchozí příbuzenské vztahy, nové příjmení osvojenec zůstává pouze v případě, že si jej dobrovolně ponechá.

---

²⁴ Např. pokud bylo dítě osvojeno bez souhlasu rodičů, přestože byl vyžadován, či mezi osvojitelem a osvojenecem existuje příbuzenství v přímé linii či došlo k osvojení nezletilým či nespolečným osvojitelem. K tomu Smolíková in MELZER, F. a kol., 2016, op. cit., str. 1265.

²⁵ Takovým důvodem se rozumí okolnost, pro niž osvojení neplní svoji funkci, např. závažné chování osvojitele či osvojenec nebo zdravotní důvody. K tomu *ibid.*, str. 1263-1264.

V neposlední řadě pak OZ připouští rovněž readopci neboli opětovné osvojení. Ta je připuštěna ve třech taxativně vymezených případech²⁶, přičemž k ní může dojít i u osvojení nezrušitelného, dají-li osvojitelé souhlas k osvojení osvojence (§ 843 a 845 OZ).

1.2. Podrobně k ustanovení § 800 OZ

Pro účely této práce je zásadní především téma osoby osvojitele a požadavky, které jsou na něj současnou právní úpravou kladeny. Vedle požadavků směřujících ke zletilosti, svéprávnosti, osobním kvalitám, vlastnostem apod., lze za zlomové považovat zejména § 800 OZ, jenž cílí na osobní (rodinný) status osoby osvojitele. Ustanovení § 800 OZ stanoví: *„(1) Osvojiteli se mohou stát manželé nebo jeden z manželů. Výjimečně může osvojit i jiná osoba; v tom případě soud též rozhodne o tom, že se z matriky vypouští zápis o druhém rodiči. (2) Osvojují-li manželé, podávají návrh na osvojení společně jako společní osvojitelé.“* Zákodárce zde tedy klade na potenciální osvojitele vedle výše specifikovaného rovněž kritérium existence manželství. Na základě tohoto kritéria pak rozlišuje osvojení na společné osvojení manželi, (při)osvojení jedním z manželů a osvojení tzv. jinou osobou, typicky osobou nežijící v manželství.

Vymezení okruhu osob, které se mohou stát osvojiteli, je jednou z nejzásadnějších a dlouhodobě nejpalčivějších otázek týkajících se osvojení. V této oblasti právní úpravy osvojení se totiž nejvíce zrcadlí proměny v chápání institutu osvojení samotného, a zejména pak také v pojetí sociálního konceptu rodiny. Zákon č. 946/1811 Sb. zák. soud., obecný zákoník občanský, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „OZO“), stejně jako prvorepublikový zákon č. 56/1928 Sb. z. a n., o osvojení, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „ZO“), koncipovaly osvojení výhradně jako jakousi „pomůcku“ pro osoby, které nebyly biologicky schopné zajistit pokračovatele rodu. Osvojitelem se tak dle úpravy platné v tomto období mohl stát pouze ten, kdo neměl a nemohl mít vlastních dětí, přičemž tradičně platilo, že osvojovat mohly toliko dvě osoby opačného pohlaví sezdané v manželském svazku.²⁷ Dle ZO pak mohla být osvojitelem rovněž jednotlivá osoba, ať

---

²⁶ § 843 OZ: *„Osvojenec může být opětovně osvojen, jen a) bylo-li dřívější osvojení zrušeno, b) má-li být osvojen pozdějším manželem osvojitele poté, co předchází manžel, který byl společným osvojitelem, zemřel, nebo c) zemřel-li ten, kdo byl jediným osvojitelem, anebo ti, kdo byli společnými osvojiteli.“*

²⁷ ROUČEK, F. *Podmínky osvojení podle práva československého*. Bratislava: Extense University Komenského, 1928. Str. 17.

již žijící v manželství, či osoba nesezdaná. Zákon č. 265/1949 Sb., o právu rodinném, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „ZPR“), sice v mnohém podléhal společenskému vývoji své doby, požadavky kladené na osobu osvojitele však žádných znatelných změn nedoznaly. Ze soudní praxe v této době jednoznačně plynula preference osvojování osobami sezdanými, a to s odkazem na účel osvojení, jímž mělo být vytvoření, resp. zachování „přirozené socialistické rodiny“.²⁸ Taktéž následná právní úprava zákona č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „ZOR“), umožňovala osvojit dítě pouze manželům, ve výjimečných případech pak tzv. osamělým osobám. Tzv. velkou novelou ZOR provedenou zákonem č. 91/1998 Sb. bylo předmětné ustanovení upraveno natolik, že bylo osvojení nadále umožněno vedle manželů či jednoho z manželů žijících s rodičem osvojence v manželství a osamělým osobám rovněž pozůstalému manželovi po rodiči nebo osvojiteli dítěte, čímž došlo ke znatelnému posílení ochrany dítěte.

Ustanovení § 800 OZ nepřineslo po nabytí účinnosti OZ ve srovnání s výše řešenou úpravou v ZOR žádný posun, nadále tedy nedošlo k žádné modernizaci zásady, že z osvojení dětí zůstávají vyloučeny páry nesezdané v manželství či osoby žijící v registrovaném partnerství. Zásadní, přesto bohužel pouze velmi dílčí změnu v této oblasti přinesl pouze jediný zásah Ústavního soudu ČR v roce 2016 (k tomu více v kapitole 2.1).

1.2.1. Osvojení oběma manželi společně

Tento způsob osvojení lze s ohledem na historický kontext označit z pohledu zákonodárce jednoznačně za prioritní. Společné osvojení manželi obsahově navazuje na předcházející právní úpravu i judikaturu a nadále vychází z preference manželského soužití jakožto předpokladu pro vytvoření a udržení optimálního a stabilního náhradního výchovného prostředí pro dítě. Tento koncept také navazuje na původní znění Evropské úmluvy o osvojení dětí přijaté dne 24. 4. 1967 ve Štrasburku a transformované do českého právního řádu sdělením Ministerstva zahraničních věcí č. 132/2000 Sb. m. s. (dále také

---

²⁸ K tomu srov. např. rozsudek Nejvyššího soudu ČSSR sp. zn. 3 Cz 59/61 ze dne 16. 11. 1961: „*Účelem osvojení je poskytnout dítěti řádnou výchovu a všestrannou péči, které se dítěti může dostat především v socialistické rodině založené na manželském svazku. Proto při rozhodování o osvojení je nutno dávat přednost těm osvojitelům, kteří jsou manžely, neboť jejich rodinu osvojené dítě doplní a bude vyrůstat v přirozeném rodinném prostředí.*“

jen „EÚOD“).²⁹ Společné osvojení je tedy dle platné právní úpravy i nadále výhradně záležitostí manželů, tedy dvou osob opačného pohlaví sezdáných ve svazku manželském, jak jej definují příslušná ustanovení OZ. Jiné osoby, byť žijí ve faktickém partnerském soužití, příp. registrovaném partnerství, a dosahují shodných kvalit, se společnými osvojiteli *de lege lata* stát nemohou. Právní úprava OZ se v tomto směru odchyluje od mnoha v ČR jinak vzorových zahraničních právních úprav (k tomu více v kapitole 5.) a například i od zásad obsažených v Model Family Code, akademickém návrh univerzálního kodexu rodinného práva stojícím na zásadě nejlepšího zájmu dítěte (dále jen „MFC“)³⁰.

Omezení společného osvojení dítěte limitací okruhu možných společných osvojitelů manželským statusem plyne z požadavku státní moci, aby péče a výchova osvojeného dítěte byla poskytována v jednotném prostředí a nebyla roztržena do více rodin či mezi více osob.³¹ Zákon přitom nerozlišuje, zda se jedná ze strany manželů o tzv. osvojení simultánní (paralelní) nebo o osvojení sukcesivní (následné), tj. zda k osvojení dochází ze strany obou manželů v tentýž časový okamžik, nebo zda je osvojení každého z manželů časově odděleno. Takové dělení společného osvojení rozeznává aktuálně pouze právní teorie.³² Na myšlenku společného osvojení manželi pak navazuje ustanovení § 832 OZ, na jehož základě se dítě osvojené společně manželi dostává do postavení jejich společného dítěte. Osvojení jinou osamělou osobou lze tedy v tomto kontextu považovat z pohledu zákonodárce za výjimečné řešení, nelze-li náhradní rodinnou péči o dítě zajistit v společném osvojením.

Aspekt „společného“ postupu při osvojení manželi se promítá i po procesní stránce, ač je tak stanoveno v hmotněprávní normě, kdy OZ v odst. 2 citovaného § 800 stanoví, že osvojují-li společně manželé, podávají návrh na osvojení společně, případně se jeden manžel k návrhu druhého manžela připojuje, aby byla náležitě prezentována společná vůle dítě osvojit. Manželé jsou pak jako společní osvojitelé v souladu s ustanovením

---

²⁹ KRÁLÍČKOVÁ, Z., HRUŠÁKOVÁ, M., WESTPHALOVÁ, L. a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975)*. Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020. Str. 586-591.

³⁰ Publikováno pod SCHWENZER, I., DIMSEY, M. *Model Family Code. From a Global Perspective*. Antwerpen – Oxford, Intersentia, 2006.

³¹ ŠVESTKA, J., 1973, op. cit., str. 42-43.

³² Zemandlová in MELZER, F. a kol., 2016, op. cit., str. 1068.

§ 797 OZ na základě rozhodnutí o osvojení společně zapsáni v knize narození jako rodiče osvojeného dítěte a v tomto směru dojde i k aktualizaci rodného listu dítěte.

1.2.2. Osvojení jedním z manželů

Osvojení dítěte jen jedním z manželů lze považovat za kombinaci ostatních dvou zákonem předvídaných způsobů osvojení. Přestože se fakticky jedná o osvojení jednou osobou, je v tomto případě zachován a respektován základní historický účel osvojení, tedy vytvoření komplexního výchovného prostředí dítěte v rodině tvořené manželským párem, a nejedná se tak o situaci natolik krajní, jakou je osvojení dítěte jinou osamělou osobou. Jeden z manželů může jako osvojitel osvojovat dítě v zásadě ve třech situacích. Předně jako manžel rodiče, pokud osvojuje právě dítě svého manžela. Na tuto situaci dopadá ustanovení § 832 a 833 OZ. Dále může jeden z manželů osvojovat jako jediný osvojitel tehdy, kdy je osvojováno dítě jiných rodičů, avšak manžel osvojitele se nepřipojí k návrhu na osvojení. Třetím případem pak je, pokud jeden z manželů osvojuje dítě druhého manžela jako pozůstalý manžel.

Za statisticky nejobvyklejší lze označit situaci, kdy jeden z manželů přiosvojuje dítě druhého manžela, nazývanou také jako tzv. nepravé osvojení.³³ Specifika tohoto způsobu osvojení nespočívají v předpokladech, které musí potenciální osvojitel splnit, neboť ty zákon vyžaduje ve stejném rozsahu jako při jakémkoliv jiném typu osvojení (osobnostní profil osvojitele, důvody osvojení, charakter a potenciál budoucího vývoje vztahu osvojitele s osvojencem, vhodnost osvojení, soulad s nejlepším zájmem dítěte, předadopční péče aj.). V čem tento způsob osvojení naopak specifický je, to jsou jeho hmotněprávní následky. Jedná se o situaci, kdy zpravidla nedochází k žádné změně výchovného prostředí dítěte, pouze ke sjednocení právního statusu osob s faktickým stavem, smyslem je tedy v těchto případech zejména vytvoření právního vztahu mezi dítětem a jeho „nevlastním“, tedy sociálním rodičem. Při tomto osvojení tak z podstaty věci nedochází k zániku vazeb dítěte na pokrevní rodinu, zaniká pouze příbuzenský poměr osvojence s tím pokrevním rodičem, do jehož právního postavení osvojitel vstupuje. V důsledku tohoto typu osvojení pak dítě získává postavení společného dítěte manželů, tj. jednoho z rodičů a osvojitele, jako je tomu u společného osvojení. Procesní

---

³³ V zahraničních právních úpravách označováno jako tzv. *step-parent adoption*.

zvláštnost tohoto typu osvojení jednou osobou lze spatřovat v postavení manžela osvojitele. Ten vystupuje v rámci procesu osvojení jak v roli rodiče osvojence, tak v roli manžela osvojitele, a z titulu obou těchto pozic je vyžadován jeho souhlas s osvojením.³⁴ Zásadní je pak odlišení tohoto způsobu osvojení ve vztahu k zápisům do matričních záznamů. Na osvojitele nelze v tomto případě pohlížet jako na „jinou osobu“ ve smyslu § 800 odst. 1 věty druhé OZ a v případě zápisu osvojitele do knihy narození a rodného listu osvojeného dítěte tak nedochází k vypuštění záznamu o druhém rodiči.³⁵

Druhou modelovou situací v případech osvojení dítěte jedním z manželů je osvojení dítěte zemřelého manžela pozůstalým manželem. Přestože se v praxi jedná o citlivou a zásadní situaci, při níž je třeba klást značný důraz na ochranu zájmů dítěte, které ztratilo biologického rodiče, zákon na ni výslovně nepamatuje. Dochází tak k významnému, avšak nelogickému odklonu od předcházející právní úpravy v ZOR, který v ustanovení § 74 odst. 2 věta první takovou situaci předpokládal. Absence této úpravy má přitom neblahý dopad nejen na práva příslušného dítěte, ale také jeho zemřelého rodiče i pozůstalého rodiče „nevlastního“. Smrtí jednoho z manželů totiž *de iure* manželství zaniká, formálně vzato by tedy pozůstalý manžel již neměl být chápán jako „jeden z manželů“ ve smyslu § 800 odst. 1 OZ, nýbrž za „jinou osobu“.³⁶ V takovém případě by ale nemohlo být na daný případ aplikováno ustanovení § 833 odst. 2 OZ a dle § 833 odst. 1 OZ by po osvojení dítěte pozůstalým manželem došlo k zániku příbuzenského poměru mezi dítětem a jeho původní rodinou, tedy i zemřelým rodičem. Takto formální výklad by však dosahoval téměř hranice absurdity, proto je namístě analogicky navázat na dřívější úpravu v ZOR, resp. současnou úpravu osvojení manželem rodiče, a přistupovat k situaci tak, aby došlo k integraci pozůstalého manžela do rodiny osvojovaného dítěte, tedy na pozůstalého manžela nahlížet extenzivně, jako by nadále byl „manželem“ zemřelého rodiče.³⁷

---

³⁴ Zemandlová in MELZER, F. a kol., 2016, op. cit., str. 1069.

³⁵ KRÁLÍČKOVÁ, Z., HRUŠÁKOVÁ, M., WESTPHALOVÁ, L. a kol., 2020, op. cit., str. 586-591.

³⁶ K tomu např. rozsudek Okresního soudu v Hradci Králové sp. zn. 20 C 31/2014 ze dne 24. 4. 2014: „V situaci, kdy manželství osvojitele a matky osvojovaného zaniklo v důsledku úmrtí matky osvojovaného, osvojitel je z pohledu § 800 odst. 1 ObčZ tzv. „jinou osobou“. V tomto případě však soud nerozhodne o tom, že se z matriky vypouští zápis o druhém rodiči (matce osvojovaného).“

³⁷ Zemandlová in MELZER, F. a kol., 2016, op. cit., str. 1070.

Poslední, v tomto případě zákonem předpokládanou situací je stav, kdy jeden z manželů osvojuje dítě pocházející z jiné rodiny mimo manželství. Jedná se tedy o případ, kdy je osvojováno dítě „cizí“, tedy dítě, které není biologicky ani právně potomkem ani jednoho z manželů, přesto však není osvojováno manželi společně. K této situaci dochází například v případě, kdy druhý z manželů nespĺňuje zákonem stanovené předpoklady, aby se mohl stát osvojitelem (zejména přiměřený věkový rozdíl), nebo pokud spolu manželé již nežijí, ale nebyli dosud rozvedeni. Dle ustanovení § 827 odst. 2 OZ je soud v těchto případech vždy povinen zjišťovat, z jakého důvodu se druhý z manželů k osvojení nepřipojil. Na tento případ je nahlíženo jako na osvojení „jinou osobou“ ve smyslu § 800 odst. 1 věty druhé OZ. Osvojující manžel vstupuje do procesu osvojení samostatně a osvojované dítě bude mít s ohledem na ustanovení § 832 OZ postavení pouze dítěte tohoto manžela. Postavení druhého manžela je zde reprezentováno právem s takovým osvojením projevit souhlas či nesouhlas ve smyslu § 805 OZ. Osvojením dítěte jedním z manželů tímto způsobem dochází ke vzniku příbuzenského vztahu pouze ve vztahu k manželu-osvojiteli a je na místě, aby bylo postupováno dle § 800 odst. 1 věty druhé za středníkem, tedy aby byl zároveň z matriky vypuštěn zápis o druhém rodiči osvojence.

Za skutečné „osvojení jedním z manželů“ ve smyslu zákonných podmínek a předpokládaných následků osvojení lze tedy s ohledem na výše uvedené považovat pouze osvojení manželem rodiče osvojovaného dítěte a osvojení pozůstalým manželem rodiče osvojovaného dítěte.³⁸

1.2.3. Osvojení „jinou osobou“

OZ opouští pojem „osamělá osoba“, s nímž pracoval ZOR od dob účinnosti novely č. 132/1982 Sb., a zavádí pro účely tohoto typu osvojení pojem „jiná osoba“. Dle důvodové zprávy k OZ se tímto pojmem rozumí „osoba, která ač třeba nežije sama, nežije v žádném zákonem uznaném svazku.“³⁹ Díky pozdějším závěrům Ústavního soudu ČR získal tento pojem s účinností od 22. 7. 2016 znatelně širší význam.⁴⁰ OZ staví institut osvojení jinou osobou jako alternativu osvojení společného, přesto však vnímá zjevně

---

³⁸ KRÁLÍČKOVÁ, Z., HRUŠÁKOVÁ, M., WESTPHALOVÁ, L. a kol., 2020, op. cit., str. 586-591.

³⁹ Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník. K § 800.

⁴⁰ Nález Ústavního soudu ČR sp. zn. Pl. ÚS 7/15 ze dne 14. 6. 2016.

jako prioritní společné osvojení manželi. Osvojení jedinou osobou je tak i nadále považováno na výjimečný případ, k němuž by mělo být přistupováno, není-li možné dosáhnout účelu osvojení v rámci společného osvojení manželi, resp. nelze-li z nějakého důvodu dítěti poskytnout úplné náhradní rodinné prostředí. Tento typ úpravy osvojení je dle odborných názorů cílen zejména na případy, kdy dítě nevyrůstá v péči žádného z rodičů ani jiných blízkých osob, ale v institucionální péči, a naskytne se zde příležitost, aby bylo nadále vychovááno v láskyplném rodinném zázemí osoby, která je sama ochotna poskytnout mu podmínky pro zdárný rozvoj. Při osvojení jinou osobou se jedná o typický případ tzv. úplného osvojení, tedy dokončením procesu osvojení dochází k formálnímu vzniku právních vztahů k jedinému osvojiteli jako jedinému budoucímu nositeli rodičovské odpovědnosti. Jedná se tedy o zásadní rozdíl oproti osvojení manželem rodiče jako jedinou osobou. Osvojí-li dítě jiná osoba, dojde k zániku veškerých dříve existujících rodinně-právních vztahů k rodině původu dítěte. Založením nových vztahů jediným osvojitelem a jeho rodinou pak dojde na základě rozhodnutí soudu ke změně matričních záznamů tak, že se záznam o druhém z rodičů dítěte se vypouští.⁴¹

S ohledem na výše popsaný přístup zákonodárce k tomuto způsobu osvojení je zřejmé, že je v těchto případech kladen rovněž vyšší důraz na zkoumání a ověřování, zda došlo ke splnění všech zákonem předpokládaných podmínek pro osvojení.⁴² Příslušný OSPOD, případně soud intenzivně zkoumá, zda a jak bude jiná osoba jako osvojitel schopna zabezpečit osvojovanému dítěti potřebné rodinné zázemí a jaké jsou individuální důvody pro osvojení na straně osvojitele. Zpravidla je důkladně prověřováno především to, zda základním motivem pro osvojení není hledání východiska z osobních problémů a nedostatků osvojitele, jakým je např. pocit osamocení, touha nezůstat sám či zabezpečit si péči pro případ nemoci či stáří.⁴³

Občanský zákoník ani související judikatura či odborná literatura již v současné době neklade žádné specifické negativní podmínky na osobu osvojitele než obecné podmínky dle ustanovení § 794 a násl. OZ a výše uvedené podmínky stran jeho statusu.

---

⁴¹ KRÁLÍČKOVÁ, Z., HRUŠÁKOVÁ, M., WESTPHALOVÁ, L. a kol., 2020, op. cit., str. 586-591.

⁴² Srov. stanovisko Nejvyššího soudu ČSSR sp. zn. Cpj 51/84 ze dne 29. 12. 1984: „*Předpokladem tohoto postupu je to, že osvojení bude plnit svoje společenské poslání. Proto je třeba náležitě zjišťovat, zda osamělá osoba je schopna vytvořit prostředí pro všestranný vývoj nezletilého dítěte.*“

⁴³ Zemandlová in MELZER, F. a kol., 2016, op. cit., str. 1072.

Není vymezen žádný požadavek na pohlaví osvojitele, může se jím tedy stát i muž. Toto schéma osvojení bylo v minulosti přijímáno skepticky, a to především s ohledem na následný nepříliš přirozený matrikový stav.⁴⁴ Naštěstí dochází alespoň v tomto směru k postupnému opouštění stereotypů ohledně výchovných možností a schopností obou pohlaví a jinou osobou ve smyslu řešeného ustanovení je tak v současné době myšlen muž stejně jako žena. Není také vyloučeno, aby se osvojitelem-jinou osobou stala osoba žijící v partnerském svazku, je jí však samozřejmě umožněno osvojit dítě pouze samostatně jako jediná osoba, nikoli společně se svým partnerem. Nesmí se také pochopitelně jednat o svazek manželský, neboť v takovém případě by se nezbytně musela být užita právní úprava osvojení jedním z manželů. Specifickou je pak v tomto ohledu otázka osvojení osobami žijícími v registrovaném partnerství (k tomu více v následující kapitole 1.3).

1.3. Osvojení osobami žijícími v registrovaném partnerství

Občanský zákoník práva a povinnosti registrovaných partnerů⁴⁵ téhož pohlaví neupravuje. Přestože věcným záměrem při tvorbě rekodifikovaných právních předpisů bylo podřazení této problematiky pod ustanovení občanskoprávního kodexu, až na některá konkrétní ustanovení OZ, která registrované partnerství výslovně zmiňuje, se tak nakonec nestalo.⁴⁶ Mimo výslovná ustanovení občanského zákoníku je tak zapotřebí postupovat dle společného ustanovení § 3020 OZ, v němž se zákonodárce k této problematice stručně, avšak striktně vymezuje, když stanoví: „*Ustanovení částí první, třetí a čtvrté o manželství a o právech a povinnostech manželů platí obdobně pro registrované partnerství a práva a povinnosti partnerů.*“ Citované ustanovení dává přímý příkaz k analogii, tj. obdobnému použití ustanovení občanského zákoníku obsažených jinde než v jeho části druhé („Rodinné právo“) upravujících manželství a práva a povinnosti manželů na registrované partnerství a práva a povinnosti registrovaných partnerů.⁴⁷ V základu je pak právní úprava registrovaného partnerství

---

⁴⁴ ŠVESTKA, J., 1973, op. cit., str. 70; a FIALA, J., ŠVESTKA, J. *K některým otázkám osvojení jako formy náhradní výchovy*. Právník, 1984, str. 152.

⁴⁵ Kde je v tomto textu užit pojem „registrovaný partner“, je tím myšlena osoba jakéhokoli pohlaví.

⁴⁶ Např. § 22 (zákonná definice osoby blízké), § 29 (statusové dopady při změně pohlaví), § 71 a násl. (domněnka smrti fyzické osoby), § 674 (zákonné překážky manželství), § 763 (zánik vyživovací povinnosti mezi rozvedenými manželi), § 885 (osobní péče o dítě manžela či partnera).

⁴⁷ KRÁLÍČKOVÁ, Z., HRUŠÁKOVÁ, M., WESTPHALOVÁ, L. a kol., 2020, op. cit., str. 1185-1187.

obsažena v zákoně č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „ZRP“ nebo „zákon o registrovaném partnerství“). Z dikce ustanovení § 3020 OZ je zřejmé, že partnerský svazek ve smyslu zákona o registrovaném partnerství není v českém právním řádu postaven na roveň svazku manželskému, je od něj zásadně odlišován, je upraven v samostatném zákoně mimo rámec občanskoprávního kodexu a je striktně vyčleněn z aplikace ustanovení občanského zákoníku upravujících rodinné právo, včetně péče o dítě a institutu osvojení. Ve vztahu k osvojení dítěte je pak přímo z konstrukce znění § 800 OZ zřejmé, že společné osvojení dvěma osobami žijícími v registrovaném partnerství je dle současné právní úpravy zcela vyloučeno.⁴⁸

Jiná je situace v případě osvojení dítěte osobou žijící v registrovaném partnerství jako samostatným osvojitelem. Dřívější právní úprava § 800 OZ ve spojení s § 13 ZRP s ohledem na dikci § 13 odst. 2 ZPR ve znění účinném do 21. 7. 2016 osvojení výslovně zapovídala jakékoli osobě žijící v registrovaném partnerství, a to bez ohledu na způsob a druh osvojení. Do této legislativní situace zásadně zasáhl Ústavní soud ČR svým náležením sp. zn. Pl. ÚS 7/15 ze dne 14. 6. 2016 (k tomuto judikátu podrobně v kapitole 2.1.2). Přestože sám Ústavní soud se v citovaném nálezu důrazně ohrazuje proti tomu, aby bylo jeho rozhodnutí vykládáno jako krok směřující k legalizaci společných adopcí homosexuálními páry, nelze než konstatovat, že s účinností od 22. 7. 2016 došlo v českém právním řádu k významné změně v postavení registrovaných partnerů jako osvojitelů. K tomuto datu totiž Ústavní soud citovaným náležením bez dalšího zrušil ustanovení § 13 odst. 2 ZPR, neboť dospěl k závěru, že pokud zákonodárce připouští v OZ osvojení dítěte i jednotlivcem, který nežije v manželském svazku, a není ani stanoveno žádné omezení ohledně sexuální orientace takového jedince, je jednoznačně diskriminační zákonné ustanovení jiného zákona, které zakazuje, aby takový jedinec žil v registrovaném partnerství.⁴⁹

Podle současné právní úpravy tedy jedinec žijící v registrovaném partnerství může dítě osvojit, stejně jako může po osvojení dítěte uzavřít registrované partnerství. Jak je to ale přesně se vztahem k osvojovanému dítěti v případě, kdy je osvojitel již se

---

⁴⁸ Z části A. důvodové zprávy k zákonu č. 115/2006 Sb.: „*Návrh neobsahuje právní úpravu, která by umožňovala společné osvojení dítěte registrovanými partnery. V oblasti náhradní rodinné péče zůstává zachována preference párů muž – žena.*“

⁴⁹ Nález Ústavního soudu ČR sp. zn. Pl. ÚS 7/15, op. cit., odst. 40.

svým partnerem registrován? Zde je právní úprava značně nesourodá a zcela nereflektuje možné životní situace, a je proto vhodné zabývat se důsledky osvojení jedním z registrovaných partnerů podrobněji.

1.3.1. (Při)osvojení dítěte registrovaným partnerem rodiče

Situace ohledně přiosvojení dítěte registrovaného partnera druhým partnerem je zcela totožná se společným osvojením registrovanými partnery. I tento model osvojení je tedy zákonodárcem umožněn pouze párům manželským, tj. osvojení dítěte manželem rodiče. V případě párů registrovaných je takový postup vyloučen. Přestože názor českého zákonodárce je v tomto ohledu striktní, dle mého názoru příliš nekoliduje s myšlenkou obsaženou v ustanovení § 13 odst. 3 ZRP. Zákon v tomto bodě stanoví, že „*pokud jeden z partnerů pečuje o dítě a oba partneři žijí ve společné domácnosti, podílí se na výchově dítěte i druhý partner; povinnosti týkající se ochrany vývoje a výchovy dítěte se vztahují i na tohoto partnera.*“⁵⁰ Zákonodárce tedy zcela jednoznačně předpokládá situaci, kdy bude ve společné domácnosti registrovaných partnerů společně vychováváno nezletilé dítě.⁵¹ Přestože zákonodárce v tomto bodě cílil zejména na situace, kdy bude jeden z partnerů rodičem dítěte z předcházejícího (heterosexuálního) vztahu, vývojem právní úpravy, tj. především zrušením ustanovení § 13 odst. 2 ZRP, došlo k zásadnímu rozšíření těchto situací o tu, v níž se jeden z registrovaných partnerů stane rodičem osvojením dítěte bez ohledu na to, zda k tomu došlo za trvání jeho předchozího vztahu, před uzavřením registrovaného partnerství nebo až po něm. Úprava § 13 odst. 3 ZRP koresponduje s povinností nevlastního, tzv. sociálního rodiče dítěte upravenou v § 885 OZ⁵², z nepochopitelných důvodů je tato úprava dokonce širší než v OZ, neboť partner rodiče dítěte má v ZRP navíc stanovenou ještě povinnost chránit vývoj a výchovu dítěte. Důvodová zpráva zde výslovně sděluje: „*Partner bude mít k biologickému či dříve*

---

⁵⁰ § 13 odst. 3 ZRP.

⁵¹ Důvodová zpráva k § 13 zákona č. 115/2006 Sb. k tomu uvádí, že „*statusový vztah partnerství nemá na statusový vztah rodičovství žádný vliv.*“ Dále pak výslovně stanoví následující: „*Partnerský vztah nebude překážkou pro svěření dítěte pocházejícího z předchozího heterosexuálního vztahu do výchovy partnera, který je jeho rodičem, ani nebude ohrožovat výkon práva tohoto rodiče na styk s dítětem, pokud nebude ohrožen zdravý a přirozený vývoj dítěte. Partner bude mít k biologickému či dříve do péče svěřenému nebo osvojenému dítěti svého partnera, které má ve výchově, v zásadě vztah nevlastního rodiče s odpovídajícími právy a povinnostmi.*“

⁵² § 885 OZ: „*Pečuje-li o dítě jen jeden z rodičů, podílí se na péči o dítě a jeho výchově i manžel nebo partner rodiče dítěte, žije-li s dítětem v rodinné domácnosti. To platí i pro toho, kdo s rodičem dítěte žije, aniž s ním uzavřel manželství nebo registrované partnerství, žije-li s dítětem v rodinné domácnosti.*“

do péče svěřenému nebo osvojenému dítěti svého partnera, které má ve výchově, v zásadě vztah nevlastního rodiče s odpovídajícími právy a povinnostmi.“ Je tedy zřejmé, že sociální model, v němž ve společné domácnosti žije dítě se dvěma osobami žijícími v registrovaném partnerství (či nesezdaném partnerském soužití), kteří o něj pečují jako rodiče, je českým zákonodárcem v OZ i ZRP jasně a výslovně předpokládán, a dokonce i důsledně chráněn. Partner rodiče je spolu s rodičem dítěte povinován osobní péčí o společně vychovávané dítě, jeho ochranou a v zásadě i výživou⁵³. I přesto, ucházel-li by se tento „nevlastní rodič“ o osvojení dítěte svého partnera, bude tak moci učinit pouze jako tzv. jiná osoba ve smyslu § 800 odst. 1 OZ se všemi zákonem předvídanými důsledky, tedy by došlo k absurdní situaci, kdy by ve smyslu citovaného ustanovení došlo k vypuštění matričního záznamu o druhém rodiči.⁵⁴

Na tuto neutěšenou situaci se v minulosti zaměřila i část zákonodárského sboru, když v srpnu roku 2013 skupina dvaceti poslankyň a poslanců napříč politickými stranami předložila k projednání a schválení návrh novely ZRP, kterou připravila Platforma pro rovnoprávnost uznání a diverzitu (známá jako „PROUD“) a jež řešila právě tzv. přiosvojení, tedy osvojení dítěte partnerem či partnerkou jeho rodiče, tj. tzv. sociálním rodičem. Novela navrhovala začlenit tuto úpravu pod nově konstruované ustanovení § 13 odst. 2a ZRP. Kvůli pádu vlády, předčasným volbám a souvisejícímu rozpuštění Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR však nebyl tento návrh novely nijak projednán. Návrh byl pak předložen větší skupinou poslanců nově ustavené Poslanecké sněmovně znovu v září 2014.⁵⁵ Vláda k návrhu nezaujala stanovisko a jeho projednávání bylo postupně odkládáno⁵⁶ až do září 2015, kdy se tehdejší ministr pro lidská práva, rovné příležitosti a legislativu Jiří Dienstbier ml. vyjádřil tak, že nepodaří-li se v brzké době návrh v Poslanecké sněmovně projednat, předloží jej spolu s tehdejším ministrem spravedlnosti Robertem Pelikánem jako návrh vládní.⁵⁷ Ten nakonec vznikl na jaře 2016

---

⁵³ Nikoli ve smyslu zákonné vyživovací povinnosti dle OZ.

⁵⁴ KRÁLÍČKOVÁ, Z., HRUŠÁKOVÁ, M., WESTPHALOVÁ, L. a kol., 2020, op. cit., str. 586-591.

⁵⁵ Návrh novely zákona o registrovaném partnerství byl jedním ze skupiny návrhů předložených jako sněmovní tisk 1022/0 a sněmovní tisk 1080/0 z volebního období 2010-2013, sněmovní tisk 957/0 předložený vládou a sněmovní tisk 320/0 vypracovaný skupinou poslanců ve volebním období 2013-2017.

⁵⁶ Proud.cz, autor neznámý (2015-05-19). *Poslanci nejsou ani po devíti měsících ochotni řešit situaci stejnopohlavních rodin.* [online; cit. 2021-08-22]. Dostupné z WWW: <http://proud.cz/novinky/188-poslanci-nejsou-ani-po-9-mesicich-ochotni-resit-situace-stejnopohlavnich-rodin.html>.

⁵⁷ Proud.cz, autor neznámý (2015-09-21). *Po roce svítá naděje.* [online; cit. 2021-08-22]. Dostupné z WWW: <http://proud.cz/novinky/201-po-roce-svita-nadeje.html>.

a přiosvojení registrovaným partnerem rodiče řešil spolu s právy partnerů na bydlení, právní úpravou dědictví, problematikou vyživovací povinnosti a sirotčích dávek. Konkrétně se jednalo o novelizovaná či nově konstruovaná ustanovení § 7, § 8, § 13a, § 18 a § 19 ZRP, jejichž základním společným cílem bylo posílit postavení dítěte žijícího v rodině tvořené registrovanými partnery, a to zejména i z majetkového hlediska.⁵⁸ Vláda v říjnu 2016 tento návrh novely ZPR přijala.⁵⁹ Mezitím se do prvního čtení v Poslanecké sněmovně dostala paralelní poslanecká novela ZPR. Jednalo se o poslední výrazné legislativní pokusy v této problematice, které se ovšem úspěšného konce nedočkaly, když jednání o navrhovaných novelách bylo přerušeno a k pokračování již nedošlo.

Pro úplnost nutno podotknout, že obdobná je situace v případě pozůstalého registrovaného partnera, tedy opět nelze analogicky užít úpravu věnovanou pozůstalému manželu. Současná právní úprava na tuto situaci opět výslovně nereaguje vůbec. Stejně jako v případě přiosvojení dítěte žijícího registrovaného partnera je třeba pohlížet na osvojujícího pozůstalého registrovaného partnera jako na tzv. jinou osobu a aplikovat na takový druh osvojení ustanovení § 800 odst. 1 věta druhá OZ. V tomto případě by tedy pak také došlo u dítěte k vypuštění matričního záznamu o zemřelém rodiči.

1.3.2. Osvojení dítěte jedním z registrovaných partnerů jako tzv. jinou osobou

Je tedy zřejmé, že právní úprava osvojení dítěte registrovaným partnerem nabízí jediné možné řešení, a tím je osvojení dítěte ve smyslu § 800 odst. 1 věta druhá OZ. Registrovaný partner tak může mít v případě osvojení vždy jediné postavení tzv. jiné osoby ve smyslu citovaného ustanovení. S ohledem na důsledky takového osvojení specifikované v ustanovení § 832 a 833 OZ se tak osvojení registrovaným partnerem stává smysluplným pouze za situace, kdy je osvojováno dítě pocházející z jiných rodičů mimo příslušné registrované partnerství, tedy kdy osvojující registrovaný partner osvojuje dítě, u kterého není založeno biologické ani právní příbuzenství k druhému z registrovaných partnerů. Osvojitel tedy vstupuje do procesu osvojení samostatně a dítě bude mít ve smyslu § 832 OZ po osvojení postavení pouze dítěte osvojitele, tedy jediného

---

⁵⁸ Vládní návrh novely zákona o registrovaném partnerství předložený jako sněmovní tisk 703/16.

⁵⁹ Idnes.cz, autoři: ČTK (2016-10-24). *Vláda souhlasí s osvojením dítěte v homosexuálním páru*. [online; cit. 2021-08-22]. Dostupné z WWW: https://www.idnes.cz/zpravy/domaci/osvojeni-ditete-homosexualni-pary.A161024_132728_domaci_hro.

osvojujícího registrovaného partnera. Co není v tomto kontextu dosud nijak řešeno, že otázka, zda stejně jako je tomu v případě manželů, má druhý z registrovaných partnerů v této situaci právo vyslovit či nevyslovit s osvojením svůj souhlas ve smyslu § 805 OZ. Budeme-li ale v tomto bodě respektovat obecně vyslovené pravidlo, že úprava druhé části občanského zákoníku se na registrované partnery nevztahuje, není-li tak v konkrétním případě stanoveno, je potřeba i zde dovést zásadní omezení v postavení druhého registrovaného partnera v procesu osvojení oproti postavení druhého manžela, neboť mu zákonná ochrana v tomto směru není poskytnuta.

Za zcela totožných podmínek pak pochopitelně může jako tzv. jiná osoba samostatně osvojit i kterákoli osoba žijící ve faktickém soužití, případně ve společné domácnosti s osobou stejného pohlaví, tedy osoba homosexuální, resp. osoba jiné než heterosexuální orientace. Ustanovení § 800 OZ v tomto ohledu mlčí, je tedy nezbytné vycházet z předpokladu, že za splnění obecných podmínek, které právní úprava klade na osobu osvojitele, je osvojení takovou osobou nutné označit za zcela korespondující s řešeným ustanovením. Takový přístup je také v plném souladu s právními závazky ČR z uzavřených mezinárodních smluv v této oblasti. Již ze starší judikatury Evropského soudu pro lidská práva (dále jen „ESLP“) plyne zásada, že zakotvuje-li vnitrostátní právo určité subjektivní právo jednotlivce, v tomto případě právo stát se osvojitelem, je nutné, aby bylo takové zákonné ustanovení vždy vykládáno nediskriminačně.⁶⁰

1.3.3. Konzistence, aktuálnost a praktické dopady právní úpravy osvojení registrovanými partnery

Není možné nepozastavit se alespoň stručně nad přístupem současné právní úpravy k právům a povinnostem osob stejného pohlaví, resp. osob žijících v registrovaném partnerství, ve vztahu k rodičovství a osvojení dítěte. Zákonodárce reflektuje vývoj moderní společnosti do té míry, že jednoznačně a výslovně předpokládá rodinný model, v němž ve společné domácnosti se dvěma homosexuálními partnery (bez ohledu na to, zda bylo uzavřeno registrované partnerství) žije, vyrůstá a je vychováváno nezletilé dítě (srov. § 13 odst. 3 ZRP či § 885 OZ), a ve vztahu k tomuto sociálnímu modelu nemá

---

⁶⁰ Rozsudek ESLP č. 19010/07 ze dne 19. 2. 2013 ve věci *X. a další proti Rakousku*, příp. rozsudek č. 43546/02 ze dne 21. 1. 2008 ve věci *E. B. proti Francii*.

nejmenších výhrad. Je zřejmé, že základním cílem této právní úpravy je ochrana práv a povinností zúčastněných osob v situaci, kdy dítě, o něž je pečováno, je biologickým či právním potomkem jednoho z partnerů, nelze se však nepozastavit nad tím, jak bezpodmínečně vstřícný je za této situace postoj zákonodárce. Nelze opomenout, že zde hovoříme o situaci, kdy mezi dítětem a jednou z osob, které o něj pečují, neexistuje biologické ani právní příbuzenství, vzájemný vztah je tedy založen ryze na sociálních vazbách, sociálním rodičovství. Doslova se zde předpokládá „vztah nevlastního rodiče s odpovídajícími právy a povinnostmi“⁶¹. Zákonodárce se přitom ani v nejmenším nezabývá otázkou stability takového rodinného soužití ve smyslu, v němž je na tuto otázku dlouhodobě nahlíženo, tj. ve vztahu k formálnosti svazku mezi dvěma dospělými osobami vychovávající společně nezletilé dítě.

Právě v tomto kontextu tak vnímám jako extrémně nelogické, pokud je oproti tomu kritériem stability partnerského soužití a prismatem ochrany „tradiční rodiny“ nahlíženo na situace, kdy mají spolu žijící osoby zájem takové rodinné soužití s vychovávaným dítětem legalizovat, aby tak vznikl právní vztah dítěte k oběma osobám, které ve vztahu k tomuto dítěti fakticky vystupují jako (sociální) rodiče. Zákonodárce však na „zestabilnění“ takového rodinného modelu zřejmě zájem nemá, přestože by jej bylo možné považovat za krok ve prospěch zájmu dítěte na zajištění právní jistoty. Pokud se tedy například registrovaný partner pokusí přiosvojit dítě svého partnera, nebude mu to umožněno, ani pokud by to bylo s vědomím a souhlasem druhého rodiče nebo byl druhý rodič neznámý, přestože by tak došlo k legalizaci již existujících faktických rodinných vztahů a tím i k zásadnímu zvýšení intenzity právní ochrany daného dítěte. Nevhodnost takto postavené právní úpravy osvojení vnímá i odborná literatura, když např. Elischer k tomuto uvádí následující: „Nemožnost adopce biologického dítěte svého partnera se s ohledem na jinak legálně vznikající homoparentální výchovná prostředí jeví být absurdní překážkou plnohodnotné výchovy dítěte v harmonickém rodinném prostředí.“⁶² K tomuto tématu si dovoluji stručně upozornit, že zákonodárce se zdá být o několik kroků pozadu, pokud se staví nepřístupně k otázce soužití, partnerství a rodičovství osob s homosexuální orientací, neboť v moderní společnosti se již po několik let stabilizují

---

⁶¹ Důvodová zpráva k § 13 ZRP, op. cit.

⁶² Elischer, D. in RADVANOVÁ, S. *Rodina a dítě v novém občanském zákoníku*. Praha: C.H. Beck, 2015. Beckova edice právní instituty. Str. 181.

i jiné druhy sexuální orientace či dokonce jiné druhy pohlaví (genderu), k jejichž zakotvení přispěl svobodný přístup k otázkám sexuality i přirozený vědecký pokrok v oblasti psychologie a sexuologie, a které dle mého názoru zapříčiní akutní potřebu zmodernizovat a rozvolnit postoj práva v této oblasti.

2. Teorie rodičovství a postavení osvojitele a související judikatura Ústavní soudu ČR

V předchozí kapitole této práce byla představena právní úprava institutu osvojení v českém právním řádu se zaměřením na osoby, které v rámci tohoto institutu figurují. Zkoumáním řešené právní úpravy vychází jednoznačně najevo, že český zákonodárce ctí v rámci svého přístupu k institutu osvojení silnou tradici z dob minulých. Toto smýšlení se pak nejvíce zrcadlí v chápání toho, kdo se podle českého občanského práva smí stát náhradním rodičem, tedy na koho občanský zákoník pohlíží jako na možného a vhodného osvojitele pro nezletilé dítě. Tento přístup vychází z hluboce zakořeněného, dříve možno říci celoevropského pojetí rodiny jako takové.

Tradiční evropská tzv. *nukleární* rodina⁶³ je totiž i nadále chápána jako soužití muže a ženy žijících v manželství a z tohoto manželství narozeného dítěte, resp. dětí.⁶⁴ Z české, či spíše evropské definice nukleární rodiny lze pak implicitně dovodit i pojetí osoby rodiče. Tím může být v souladu s definovaným tradičním pojetím rodiny pouze takový jednotlivec, který se rozhodne žít v páru s osobou opačného pohlaví a spolu se svým partnerem pak tuto volbu stvrdí uzavřením svazku manželského, neboť takový akt je vnímán nejen jako legalizační, ale také stabilizační. Tento přístup však v moderní společnosti naráží na skutečnost, že jsou jím z tradičního rodičovství vyloučeni jedinci

---

⁶³ *Nukleární* či také *atomární* rodina je pojem užívaný v oblasti sociologie a antropologie, jehož pomocí se označuje model soužití lidí, kdy v jedné domácnosti žije manžel, manželka a jejich děti. Smyslem tohoto pojmu bylo vyjádření rozdílu mezi chápáním rodiny v dobách minulých, tedy zhruba do přelomu 18. a 19. století, a moderním chápáním tohoto institutu. Po masivním stěhování lidí do měst na počátku 19. století začalo docházet stále častěji k situaci, která dříve nebyla běžná. Před touto moderní érou byl totiž pojem rodina vnímán hlavně ve významu širší rodiny, kdy bylo typické soužití příslušníků několika generací jednoho rodu (prarodiče, bratřenci, sestřence, sourozenci s dětmi aj.). Posun k tzv. *nukleární* rodině začal být vnímán především ve vztahu k výchově nezletilých dětí, neboť na té se dříve podíleli všichni starší příslušníci širší rodiny, v nukleární rodině ji však povětšinou zajišťuje jen matka a otec. Vytvořením pojmu *nukleární* rodiny byl zdůrazněn význam trojstranného rodinného vztahu.

⁶⁴ VESELÁ, R. a kol. *Rodina a rodinné právo: historie, současnost a perspektivy*. 2. vyd. Praha: Eurolex Bohemia, 2005. Str. 11.

s přiznanou homosexuální orientací, ale také ti, kdo žijí v heterosexuálním páru a pouze nechtějí či z nějakého důvodu nemohou vstoupit do manželství. I přesto je tradiční koncept rodiny i nadále základem právní úpravy rodinného práva značného množství evropských států, pro právní řád ČR je pak bohužel i nadále vodítkem zcela zásadním. Česká společnost i české právo sice již do určité míry připouštějí i jiné modely rodinného soužití než jen tradiční nukleární rodinu, resp. model heterosexuálního manželského páru, ani tak však současný přístup nepostačuje k pokrytí celé sociální reality mezilidských vztahů, ovlivňované vývojem společnosti i možnostmi moderní medicíny.⁶⁵ Rodina a rodičovství se totiž na rozdíl od některých jiných, právem tvořených institutů (například právnické osoby či právo stavby) vyvíjí nezávisle na právní úpravě, někdy dokonce až právu navzdory. Schopností zákonodárce je pouze faktickou realitu rodinných vztahů po právní stránce určitým způsobem regulovat, což se v českém právním řádu projevuje především důsledným chráněním konkrétních tradičních hodnot či zájmů. Právní regulace rodinného práva je v každém případě tématem velmi citlivým, neboť ve snaze o zákonné usměrňování rodinných vztahů a rodičovství dochází ze strany státu k zásahům nejen do jedné z nejintimnějších oblastí lidského života, ale rovněž do jednoho z nejosobnějších základních práv člověka. Pokud totiž platná právní úprava nedokáže plně respektovat společností realizované „nové“ formy rodiny a rodičovství, tj. pokud vylučuje nebo omezuje přístup určité osoby nebo skupiny osob k institutu rodičovství (zejména pak tam, kde již byla vytvořena faktická vazba mezi rodičem a dítětem), pak bez výjimky zasahuje do práva na respektování soukromého a rodinného života chráněného článkem 8 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „EÚLP“).⁶⁶ Je tedy zásadní, aby byl stát v případě takového zásahu schopen své právní kroky řádně odůvodnit.

Úprava institutu osvojení a osoby osvojitele obsažená v OZ je typickým příkladem právní regulace usměrňující vytváření rodinných vztahů a rodičovství, která nepominutelným způsobem zasahuje do základních práv osob, které mají zájem stát se adoptivními rodiči, zároveň však značně „pokulhává“ za skutečným vývojem společenských vztahů moderního světa i za velkým množstvím právních úprav jiných

---

⁶⁵ Šimáčková in WAGNEROVÁ, E. a kol. *Listina základních práv a svobod: Komentář*. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2012. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). K článku 32 (Ochrana rodičovství, rodiny, dětí a mladistvých).

⁶⁶ Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod ze dne 4. 11. 1950, publikovaná sdělením Federálního ministerstva zahraničních věcí č. 209/1992 Sb.

evropských států. OZ totiž klade prostřednictvím ustanovení § 800 nepřekonatelnou překážku společnému osvojení všemi osobami žijícími v jiném než českým právem uznatelném manželském svazku, přestože by tyto osoby splňovaly veškeré ostatní podmínky stanovené zákonem pro osobu osvojitele. Zákon dokonce efektivně brání tomu, aby dítě osvojil druh nebo družka rodiče dítěte ve formě výše specifikovaného *step-parent adoption*. Znění § 833 OZ je totiž koncipováno tak, že osvojením dítěte dochází k zániku příbuzenského poměru mezi osvojencem a původní rodinou, tedy v tomto případě druhým rodičem. Výjimka z tohoto následku je stanovena pouze pro manžela rodiče osvojence. Pokud tedy druh a družka společně pečují o dítě jako jeho sociální rodiče, ale z pohledu práva je rodičem dítěte pouze jeden z nich, není bez uzavření manželství v takové rodině možné sjednotit vůči dítěti právní a sociální rodičovství. Dikce § 800 OZ je v dnešní době již při porovnání se zahraničními právními úpravami spíše ojedinělá. Jedná se o zřetelný pozůstatek z dob vedených režimovou ideologií a tradicionalistickým přístupem k rodičovství a rodině. V současné společnosti je však takový přístup nedostatečný, chybně reflektuje některé běžné životní situace a doslovný výklad citovaného ustanovení aplikovaný dosud českou justicí vede k zásadnímu rozporu pojetí institutu osvojení se zájmem nezletilých dětí.⁶⁷ Přístup občanského zákoníku k osobám osvojitelů je velmi problematický pro nesezdané páry, potažmo pro páry registrované.

Právo osvojit nebo být osvojen není základním právem chráněným ústavním pořádkem či mezinárodními smlouvami a je k němu tak dlouhodobě razantně přístupováno, když zejména při užití tzv. testu proporcionality nemůže obstát vedle ústavně garantovaných práv, o něž soudy své závěry opírají. Tyto závěry jsou patrné z veškeré dosud dostupné judikatury Ústavního soudu ČR i soudů obecných, z nichž některé budou představeny v této kapitole práce. Z mého pohledu je podstatné povšimnout si především náznaků názorového vývoje soudní praxe, a zejména pak disentních stanovisek některých soudců, která byla připojena k citovaným judikátům a která předestírají, že vzájemný vztah práva osvojit a být osvojen, práva na ochranu rodinného života a zásady nejlepšího zájmu dítěte je třeba poměřovat s vědomím existujícího vývoje společenských norem a tradic.

---

⁶⁷ KRÁLÍČKOVÁ, Z., HRUŠÁKOVÁ, M., WESTPHALOVÁ, L. a kol., 2020, op. cit., str. 586-591.

2.1.1. Nález Ústavního soudu ČR sp. zn. Pl. ÚS 10/15 ze dne 19. 11. 2015

V citovaném nálezu zamítlo plénum Ústavního soudu ČR návrh I. soudního senátu na vyslovení protiústavnosti § 72 odst. 1 věty první ZOR⁶⁸ jako nedůvodný. Ústavní stížností stěžovatele L. P. bylo namítáno porušení jeho základních práv v řízení, kterým obecné soudy zamítly jeho návrh na osvojení nezletilého syna jeho družky s odůvodněním, že takové osvojení tehdejší znění ZOR nepřipouští. I. senát Ústavního soudu ČR, jemuž byla stížnost přidělena, následně svým usnesením řízení o ústavní stížnosti přerušil a podal plénu Ústavního soudu návrh na vyslovení rozporu ustanovení § 72 odst. 1 věty první ZOR s ústavním pořádkem.

V řešeném případě podal stěžovatel v roce 2013 Okresnímu soudu v Chebu návrh na osvojení syna své družky, kterému bylo v době rozhodování Ústavního soudu 13 let. Stěžovatel žil tou dobou se svou družkou ve stabilním svazku přes deset let, žil s ní ve společné domácnosti spolu s nezletilým, o jehož osvojení bylo řízení vedeno, a dalším nezletilým chlapcem, který je společným synem stěžovatele a jeho družky. Biologický otec osvojovaného dítěte se o nezletilého nikdy nezajímal a neplnil vůči němu vyživovací povinnost. Nezletilý sám potvrdil, že osvojení je jeho výslovným přáním, protože stěžovatele od malička považuje za svého otce, oslovuje ho „tati“ a chce, aby byl otec zapsán v jeho rodném listu a aby mohl mít s otcem a s polorodým bratrem stejné příjmení. Matka nezletilého uvedla, že návrh byl podán především na přání nezletilého, přičemž OSPOD se podařilo kontaktovat i biologického otce nezletilého, který s návrhem rovněž předběžně souhlasil. OSPOD proto vyslovil návrhu stěžovatele svoji plnou podporu.

Okresní soud návrh stěžovatele zamítl s odůvodněním, že nebyla splněna jedna ze zákonných podmínek osvojení, kdy jako společné dítě mohou někoho osvojit jen manželé, jak stanovil tehdejší § 66 odst. 1 ZOR. Okresní soud zdůraznil, že zákon nedává možnost osvojení v případě, kdy nejde o osvojení osamělou osobou v tom smyslu, že by osvojitel byl fakticky jediným rodičem, ale kdy by naopak stěžovatel nahradil jen vztah otce, zatímco rodičovský vztah matky by zůstal.

---

⁶⁸ § 72 odst. 1 ZOR: „Osvojením zanikají vzájemná práva a povinnosti mezi osvojencem a původní rodinou. Zanikají také práva a povinnosti opatrovníka, popřípadě poručníka, který byl ustanoven, aby za rodiče tato práva a povinnosti vykonával.“

K odvolání stěžovatele odvolací soud rozhodnutí okresního soudu potvrdil. Stěžovatel se proto obrátil na Ústavní soud ČR, který se předně stěžovatele dotázal, proč se nepokusil rodinnou situaci vyřešit sňatkem s matkou dítěte nebo matriční změnou příjmení dítěte. K tomuto dotazu stěžovatel dle mého názoru správně uvedl, že uzavření či neuzavření manželství s družkou je jeho právem, nikoliv povinností, a jeho vztah s nezletilým by tak uzavřením manželství neměl být podmiňován. Dále s politováním uvedl, že o změnu příjmení nezletilého usiloval, nicméně matriční úřad jeho žádosti nevyhověl s odůvodněním, že ke změně příjmení dítěte je vyžadován souhlas jeho biologického otce.

Ústavní soud ČR podané ústavní stížnosti zcela nevyhověl, a to s odkazem na platnou úpravu § 72 odst. 1 věta první ZOR, v jejímž souladu oba soudy postupovaly. I přesto však dospěl I. senát Ústavního soudu ČR v tomto případě k názoru, že napadená rozhodnutí obecných soudů skutečně porušila právo stěžovatele na ochranu rodinného života, které je garantováno čl. 10 odst. 2 LZPS, a rovněž je v rozporu s čl. 3 odst. 1 ÚPD, podle něž musí být předním hlediskem při jakékoli činnosti týkající se dětí nejlepší zájem dítěte. Pokud by došlo k osvojení nezletilého stěžovatelem, za tehdejší platné právní úpravy by zanikl právní vztah mezi nezletilým a jeho matkou, což jednak žádná ze zúčastněných osob nepožadovala a jednak by to bylo zcela jistě v rozporu se zájmy a právy nezletilého i jeho matky. Z uvedeného důvodu označil I. senát Ústavního soudu ČR citované ustanovení ZOR za rozporné s příslušnými ustanoveními LZPS a ÚPD a podal návrh, aby plénum Ústavního soudu vyslovilo, že je toto ustanovení v rozporu s ústavním pořádkem, neboť neumožňuje individuálně posoudit nejlepší zájem dítěte a nahradit nefunkčního rodiče rodičem funkčním.

Plénum Ústavního soudu ČR úvodem shrnulo své základní názory ohledně řízení týkajících se nezletilých dětí, přičemž zdůraznilo vázanost právního řádu ČR ustanoveními ÚPD, zejména ve vztahu zásadě nejlepšího zájmu dítěte dle čl. 3 ÚPD. Zároveň ovšem s odkazem na rozhodnutí ESLP ve věci *Gas a Dubois proti Francii*⁶⁹ připomněl, že český právní řád přistupuje v souladu s evropsko-právním smýšlením velmi odpovědně k institutu manželství, jemuž poskytuje specifický status odlišující jej od soužití nesezdaných párů, a to zejména ve smyslu právní ochrany manželů a dětí

---

⁶⁹ Rozhodnutí ESLP č. 25951/07 ze dne 15. 3. 2012 ve věci *Gas a Dubois proti Francii*.

narozených do manželství. Ve svém rozhodnutí upozornil, že na toto chápání institutu manželství prezentované dlouhodobě již v ZOR navazuje svými ustanoveními rovněž OZ, a přístup moci zákonodárné i moci soudní tedy v tomto ohledu zůstává neměnný. Za nejdůležitější v této souvislosti pak Ústavní soud označil skutečnost, že v rámci právní ochrany institutu manželství ve spojení s respektem k nejlepšímu zájmu dítěte jsou českým právním řádem důsledně chráněny poměry nezletilého dítěte v případě rozvodu jeho sezdaných rodičů. Oproti tomu dítě zplozené a vychovávané nesezdaným párem dle stanoviska Ústavního soudu takové ochrany nepožívá.⁷⁰ Protože Ústavní soud neshledal návrh svého I. senátu důvodným, zamítl jej, neboť podle jeho názoru není ani v řešené situaci možné prolomit pravidlo, že druh jednoho z rodičů nemůže dítě jako druhý rodič osvojit. K prolomení nemůže dle soudu dojít ani tehdy, kdy by taková změna byla ve zřejmém zájmu dítěte, ztotožňovala se s jeho výslovným a opakovaně vysloveným přáním a fakticky nic nezměnila ani na jeho vztahu s původním druhým rodičem, kterého toto dítě ztratilo již dříve, bez ohledu na zamýšlenou adopci. Na podporu svých závěrů vytyčil Ústavní soud ČR několik základních argumentačních bodů, které níže shrnuji a k nimž si dovoluji rovnou uvést své oponentní stanovisko.

Plénium Ústavního soudu ČR předně došlo k závěru, že není možné nalézt takový ústavně konformní výklad napadeného ustanovení ZOR, který by umožňoval stěžovateli vyhovět, tj. v obecné rovině umožnil osvojení druhým rodičem u nesezdaného páru. Z tohoto důvodu se pak věnoval otázce, zda je na místě, aby bylo napadené ustanovení zrušeno. Jako první argument, proč není na místě tak učinit, Ústavní soud uvedl, že mezinárodní smlouvy i rozhodovací praxe ESLP plně respektují právo jednotlivých států přijmout takovou zákonnou úpravu osvojení, jaká je předmětem právně řešeného případu. Ústavní soud zdůraznil, že ESLP se opakovaně vyslovil v tom smyslu, že na právní úpravu, která neumožňuje osvojení druhým rodičem u nesezdaných párů, nelze pohlížet jako na zásah do rodinného života. Ústavní soud opakovaně a intenzivně argumentuje především rozhodnutím ESLP ve věci *Gas a Dubois proti Francii*. Takový odkaz však není v řešené věci zcela na místě, neboť případ se týkal adopce stejnopohlavním párem, a byl řešen velmi opatrně s ohledem na citlivé etické, společenské a politické otázky s tímto tématem související (shodně také ve věci *X. a další proti Rakousku*). V těchto

---

⁷⁰ Právní úprava zajišťující postavení dítěte v případě rozvratu vztahu jeho sezdaných rodičů byla zakotvena v ustanovení § 25 a 26 ZOR, obdobná úprava je nyní obsažena v § 755 odst. 3 a § 906 a 907 OZ.

případech byl posuzován téměř výhradně zákaz diskriminace, a nikoliv právo na rodinný život či nejlepší zájem dítěte. V tomto kontextu možného porušení čl. 14 Úmluvy ESLP vyslovil, že ÚPD obecně nevyžaduje, aby nesezdaným párům byl umožněn přístup k adopci stejně jako párům sezdaným. Porušení čl. 14 ÚPD však pro řešenou věc není relevantní. Z rozsudku *Gas a Dubois proti Francii* nevyplývá, že zákaz osvojení druhým rodičem u nesezdaných párů nemůže být nikdy porušením práva na rodinný život nebo zásahem do takového práva. Dle mého názoru pak ESLP ve své judikatuře, včetně té, na níž je v nálezu odkazováno, především důsledně odkazuje na tzv. doktrínu *margin of appreciation*,⁷¹ tedy že je v gesci národních zákonodárců, aby nastavili vnitrostátní právní úpravu způsobem, který bude odpovídat tradicím, společenským normám a hodnotám daného státu a který bude zároveň respektovat zásady rodinného práva přijaté mezinárodními úmluvami, tj. zejména zásadu nejlepšího zájmu dítěte.⁷² Skutečnost, že ESLP dává členským státům legislativní svobodu a konkrétní znění napadené právní úpravy přímo nezakazuje, však nelze vykládat tak, že není možné nalézt řešení lepší. Dle mého názoru je pochybením státu, pokud se v duchu evropské judikatury nesnaží nalézt řešení, které by zajistilo vyšší ochranu nejlepším zájmům nezletilých dětí, pokud je z reálných případů zřejmé, že se nejlepší zájem dítěte může dostat s platnou právní úpravou do kolize, a spokojí se pouze s řešením, které „není až tak špatné“.

Jako druhý rozhodující důvod, v němž Ústavní soud spatřuje ospravedlnění pro zákonem stanovenou výlučnou možnost osvojení druhým rodičem pouze v případě sezdaných párů, je kritérium stability manželského soužití, která má skýtat i vyšší záruku stability výchovného prostředí pro nezletilé dítě. Takový požadavek dle Ústavního soudu nelze než považovat za sledující nejlepší zájem dítěte. Dle mého názoru se však naskytá otázka, zda je manželství stále zárukou stabilního vztahu. Argument stability manželského svazku opírá Ústavní soud v podstatě výhradně o skutečnost, že se jedná o jediný druh soužití, jehož stabilitu je možné zkoumat z hlediska statistických dat. O stabilitě a délce trvání soužití nesezdaných párů statistická data schází, proto není

---

⁷¹ Jinak také doktrína *margin of state discretion*. Jedná se o doktrínu zdůrazňující úlohu EÚLP jako základního rámce národní ochrany lidských práv. Při uplatňování této diskreční pravomoci musí soudci ESLP při posuzování hmotného i procesního práva jednotlivých států vzít v úvahu rozdíly mezi vnitrostátními právními předpisy a společenskými hodnotami jednotlivých smluvních států úmluvy. K tomu například rozsudek ESLP č. 6538/74 ze dne 26. 4. 1979 ve věci *Sunday Times proti Spojenému království*.

⁷² Rozhodnutí ESLP ve věci *Gas a Dubois proti Francii*, op. cit.

možné provést srovnání stability manželského soužití, kde máme k dispozici jednoznačná data, se soužitím bez jakýchkoli formalit a bez jakékoli evidence. Dle mého názoru nemůže taková argumentace obstát. Dnešní technologie a systémy sdílení dat nabízejí širší možnosti sběru dat a Český statistický úřad již v posledních letech pravidelně sestavuje statistiku počtu tzv. faktických rodin, tedy rodin tvořených nesezdanými páry. Zároveň jsem přesvědčena, že není správné, pokud je z předpokladu, že statistická data existují pouze ve vztahu ke stabilitě manželství, přímo vyvozován závěr, že soužití nesezdaných párů je stabilní méně. Nad to je třeba upozornit, že stát je schopen ve vztahu k manželství zkoumat pouze počet uzavřených manželství a s tím související počet manželství rozvedených. Co je však ve vztahu k ochraně nejlepšího zájmu dítěte podstatné a co zkoumáno není, jsou podmínky panující v trvajících manželstvích (například zda manželé nežijí fakticky odděleně, zda je manželské soužití funkční, zda se jeho nefunkčnost neodráží na rodičovských kompetencích manželů, případně zda je další trvání manželství rodičů skutečně v nejlepším zájmu konkrétního dítěte). Ze své vlastní dosavadní praxe v oblasti advokacie vím, že značné množství manželských párů nepřistoupí k rozvodu manželství pouze z praktických, zejména majetkových důvodů, přestože jejich manželství existuje dlouhodobě již pouze na formální úrovni. Disfunkční manželství má pak samozřejmě dopad na nastavení celé domácnosti, včetně psychiky nezletilého dítěte. Ústavní soud se tedy stejně jako český zákonodárce dlouhodobě opomíjí zabývat otázkou, zda nejlepšímu zájmu dítěte svědčí, žije-li v nefunkčním sezdaném svazku rodičů. Není zkoumán ani průměrný počet takových případů. Stejně tak se nepřihlíží ani ke statistikám dětí umístěných v sociálních zařízeních dlouhodobé péče a k otázce, zda je pobyt v takovém zařízení pro dítě bezpečnější a jeho výchova stabilnější, než když je vychováváno v rodinném prostředí nesezdaných rodičů (k tomuto více v kapitole 6.3.). Tyto a další otázky je dle mého názoru třeba považovat za zásadní pro posouzení zákonnosti existující právní úpravy a jejich zodpovězení je pro případnou obhajobu platné právní úpravy klíčové.

I poslední argumentační rovina Ústavního soudu je vztažena k institutu manželství. Soudy v současné době dovozují trvalost manželského soužití z ustanovení OZ, které definuje institut manželství jako *„trvalý svazek muže a ženy vzniklý způsobem, který stanoví tento zákon. Hlavním účelem manželství je založení rodiny, řádná výchova dětí*

*a vzájemná podpora a pomoc.*⁷³ V důvodové zprávě k citovanému ustanovení OZ se zákonodárce vyjádřil následujícím způsobem: „*Trvalost manželství je třeba chápat jako naprosto nezbytný atribut, který manželství odlišuje (kromě zákonné regulace) od stavů či poměrů, které jsou předem uvažovány jako krátkodobé, přechodné.*“⁷⁴ Dle mého názoru se tedy ve své podstatě nejedná o závěr učiněný na základě zjištěných skutečností, ale o pouhé cyklení myšlenek. Dikce zákona stanoví, že manželství je trvalý svazek, proto je trvalost nutno chápat u manželství jako nezbytnou vlastnost, a proto se v závěru manželství považuje za statisticky trvalejší svazek. Je nezbytné se v této otázce zamyslet nad tím, zda zákonný předpoklad trvalosti manželství vychází ze statistických dat, nebo zda jsou statistická data dohledávána proto, aby podpořila vlastnost manželství, kterou jí zákonodárce předurčil.

Závěrem pouze doplňuji, že k řešenému nálezu byla připojena celkem tři disentní stanoviska, a to stanoviska soudců Vladimíra Sládečka a Radovana Suchánka, která se věnovala procesním nedostatkům řízení před Ústavním soudem v této věci, a stanovisko soudkyně Kateřiny Šimáčkové, která byla v řešené věci soudcem zpravodajem. Ta se ve svém disentu věnuje věcné stránce rozhodnutí a vymezuje se proti závěrům Ústavního soudu ČR o souladu napadené právní úpravy s čl. 3 ÚPD.

2.1.2. Nález Ústavního soudu ČR sp. zn. Pl. ÚS 7/15 ze dne 14. 6. 2016

Citovaný judikát se vztahuje k jednomu z mediálně sledovaných případů posledních let. Návrhem ze dne 5. 3. 2015 se Městský soud v Praze (dále také jen „MSPH“) jako navrhovatel domáhal zrušení ustanovení § 13 odst. 2 zákona o registrovaném partnerství, kterým bylo výslovně stanoveno následující: „*Trvající partnerství brání tomu, aby se některý z partnerů stal osvojitelem dítěte.*“⁷⁵ MSPH podaným návrhem reagoval na příběh Ing. Petra Laně, který se svou žádostí ucházel u Úřadu městské části Praha 13, odboru sociální péče a zdravotnictví, o zařazení do evidence žadatelů o osvojení dítěte. Úřad usnesením č. j. P13-12735/2014 ze dne 25. 3. 2014 řízení zastavil a žádosti nevyhověl s odůvodněním, že žadatel nespĺňuje požadavky ustanovení § 800 OZ. Neúspěšné bylo

---

⁷³ § 655 OZ.

⁷⁴ Důvodová zpráva k § 655 zákona č. 89/2012 Sb., op. cit.

⁷⁵ § 13 odst. 2 ZRP ve znění účinném do 21. 7. 2016.

i následné odvolání žadatele, správní řízení tedy vyústilo v podání žaloby žadatelem k MSPH.

MSPH zaujal k situaci překvapivě zcela odlišný postoj, když v odůvodnění svého rozhodnutí o podané žalobě uvedl, že spatřuje zásadní nedostatek v předmětné právní úpravě OZ a ZRP, kterou byly při svém rozhodování nuceny respektovat příslušné správní úřady. Důvod zákazu osvojení žadatele totiž skutečně plyne v tomto případě přímo ze zákonné úpravy, a to z tehdejší zákonné úpravy § 13 odst. 2 ZRP, podle níž již samotná existence registrovaného partnerství bránila tomu, aby se byť i jeden z partnerů jako samostatná osoba mohl stát osvojitelem dítěte. Jiné skutečnosti stran žadatele se pak již v takovém případě vůbec neposuzují. Z uvedeného důvodu reagoval MSPH na kauzu, jejímž posouzením byl pověřen, podáním návrhu na zrušení příslušného zákonného ustanovení k Ústavnímu soudu ČR. Ve svém návrhu poukázal MSPH především na znění čl. 1 LZPS a na čl. 14 EÚLP, které bez dalšího zakazují jakoukoliv formu diskriminace. Speciální úpravu pak v tomto ohledu poskytuje rovněž čl. 21 Listiny základních práv Evropské unie (dále také jen „LZP EU“),⁷⁶ který dokonce výslovně zakazuje diskriminaci z důvodu sexuální orientace.⁷⁷ Podstatou argumentace MSPH je tedy skutečnost, že žadatel by jako potenciální osvojitel byl schopen splnit podmínky ustanovení § 800 OZ kladené na osobu samostatného osvojitele, pokud by nežil v registrovaném manželství. Pokud ale v takovém zákonem předpokládaném svazku žije, je mu na základě napadeného ustanovení ZPR osvojení znemožněno již jen z titulu takového svazku, aniž by byly posuzovány jeho schopnosti vytvořit odpovídající zázemí pro řádnou výchovu dítěte.

Do řízení před Ústavním soudem ČR vstoupila jako vedlejší účastník tehdejší veřejná ochránkyně práv Mgr. Anna Šabatová, Ph.D. a k řešené kauze poskytla svoji zprávu o šetření věci sp. zn. 2977/2014/VOP ze dne 1. 7. 2014. Za zcela zásadní považují výrok II. této zprávy, kterým veřejná ochránkyně práv konstatovala následující:

---

⁷⁶ Listina základních práv Evropské unie č. 2012/C 326/02, zveřejněná v Úředním věstníku Evropské unie, C 326, ze dne 26. 10. 2012.

⁷⁷ K této problematice se opakovaně vyjadřoval rovněž ESLP, a to např. ve svých rozsudcích č. 36515/97 ze dne 26. 2. 2002 ve věci *Fretté proti Francii* nebo ve věci *E. B. proti Francii*, op. cit. ESLP v těchto věcech dospěl k závěru, že adopce dítěte homosexuálně orientovanou osobou může být zamítnuta pouze v případě, že pro takové rozhodnutí existují i jiné důvody než pouhá sexuální orientace žadatele o osvojení dítěte.

„Jakékoliv ustanovení nebo postup orgánu veřejné moci, které vedou ke znemožnění osvojení pouze z důvodu sexuální orientace potenciálního osvojitele, odporují ústavnímu pořádku a Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod.“⁷⁸ Ombudsmanka ve svých závěrech nenachází žádný objektivní a racionální důvod, pro který by mělo být registrovaným partnerům znemožněno osvojení. Ve vztahu k radikálnímu omezení rodičovských práv registrovaných partnerů ustanovením § 13 odst. 2 ZRP poukazuje na rozpolcenost zákonodárce, který naopak v odst. 3 téhož ustanovení stanoví registrovanému partnerovi povinnost pečovat o dítě druhého partnera. Ochrádkyně pak ve svém vyjádření zdůrazňuje stav právní úpravy této oblasti v zahraničí, kdy v době zpracování její zprávy (2014), mohly stejnopohlavní páry uzavírat manželství v 11 z celkem 28 států EU, v dalších 6 státech pak mohly uzavřít registrované partnerství. Z těchto 17 států připouštělo společné osvojení i osvojení dítěte registrovaného partnera celkem 13 států a pouze osvojení dítěte partnera 2 státy. Z celkového výčtu tak figurovala ČR mezi minimem států, které zcela zapovídají registrovaným partnerům možnost osvojení, a to bez dalšího již jen z titulu, že je osoba registrována.

Ústavní soud ČR se při svém rozhodování obsáhle věnoval judikatuře ESLP k řešené problematice. Tak jako v mnoha jiných rozhodnutích zdůraznil, že neexistuje základní lidské právo na osvojení dítěte, a to na ústavní ani mezinárodní úrovni. Stejně tak není dáno ani základní právo na uzavření sňatku či registrovaného partnerství mezi osobami stejného pohlaví. Úprava obou těchto tematických oblastí je zcela v gesci národního zákonodárce, budou-li respektovány základní zásady mezinárodního práva. Ústavní soud sice neopomněl zmínit, že vnímá zásadní změny a názorový vývoj v moderní společnosti oproti dřívějšímu tradičnímu pojetí rodiny, i přesto však v závěru odkazuje na zjevný záměr zákonodárce preferovat v procesu osvojení manželský vztah osvojitelů. K této preferenci pak odkazuje na čl. 6 EÚOD v tehdejšímu znění, který stanovil, že „zákon bude povolovat osvojení dítěte pouze v případech, že se jedná buď o dvě osoby, žijící v manželském svazku, bez ohledu na to, zda osvojují současně anebo následně, anebo o osobu jedinou.“⁷⁹ Takovou preferenci označuje Ústavní soud za plně ústavně konformní, neboť dle jeho názoru odpovídá podstatě institutu manželství jako té

---

⁷⁸ Zpráva ombudsmanky o šetření věci sp. zn. 2977/2014/VOP ze dne 1. 7. 2014, výrok II.

⁷⁹ Čl. 6 odst. 1 EÚOD v nerevidovaném znění přijatém dne 24. 4. 1967.

„nejtěsnější formy soužití dvou osob různého pohlaví“⁸⁰, a v důsledku toho „právě institut manželství dává a priori největší předpoklad pro naplnění účelu osvojení, kterým je a musí být především nejlepší zájem dítěte“.⁸¹ Co však Ústavní soud vyhodnotil shodně s navrhovatelem jako podstatu problému, je skutečnost, že ZRP výslovně vylučuje, aby kterákoli osoba v registrovaném partnerství osvojila dítě, když současně právní úprava občanského zákoníku připouští osvojení tzv. jinou (osamělou) osobou. Zákonodárce tedy na jedné straně připustil osvojení dítěte jednotlivcem, který nežije v manželském svazku, přičemž nestanovil žádné podmínky sexuální orientace takového jednotlivce, zároveň však na straně druhé zakazuje, aby žil v registrovaném partnerství. Ústavní soud kritizuje, že touto legislativní neshodou zákonodárce jednoznačně povýšil formální právní stav osoby (registrované partnerství) nad stav faktický. Takové jednání považuje Ústavní soud za rozporné se zásadou rovného zacházení zakotvenou v čl. 14 EÚLP a souvisejícími principy ústavně garantované ochrany lidské důstojnosti. Vzhledem ke spatřované protiústavnosti napadeného ustanovení § 13 odst. 2 ZRP s právem na lidskou důstojnost, právem na soukromý život a se zákazem diskriminace zakotvenými v čl. 1, čl. 3 odst. 1, čl. 10 odst. 1, 2 LZPS a v čl. 8 odst. 1 a čl. 14 EÚLP Ústavní soud vyhověl podanému návrhu MSPH a rozhodl, že se napadené ustanovení ruší dnem vyhlášení tohoto nálezu ve Sbírce zákonů. Změna zákona o registrovaném partnerství tak byla provedena s účinností ke dni 22. 7. 2016.

K nálezu Ústavního soudu byla připojena celkem čtyři disentní stanoviska, a to stanoviska soudců Ludvíka Davida, Jaromíra Jirsy, Vladimíra Sládečka a Jiřího Zemánka. Soudce Jaromír Jirsa ve svém disentu především zdůraznil, že je třeba mít na paměti, že se ze strany Ústavního soudu rozhodně nemá jednat o „nakročení“ k možnosti společně osvojit dítě registrovanými partnery. Takový krok označuje za záležitost výhradně politickou, která je v rukou zákonodárce. Soudce Vladimír Sládeček výrok nálezu nepodpořil s odůvodněním, že řešení problematiky adopce registrovanými partnery, resp. stejnopohlavními páry považuje za záležitost příslušející především demokraticky zvolenému zákonodárci.

---

⁸⁰ Nález Ústavního soudu ČR sp. zn. Pl. ÚS 7/15 ze dne 14. 6. 2016. Odst. 39.

⁸¹ Ibid.

2.1.3. Nález Ústavního soudu ČR sp. zn. I. ÚS 3226/16 ze dne 29. 6. 2017

V tomto případě se nejedná o rozhodnutí plenární, Ústavní soud ČR zde rozhodoval v senátu složeném ze soudců Kateřiny Šimáčkové (soudkyně zpravodajka), Tomáše Lichovníka a Davida Uhlíře o podané ústavní stížnosti stěžovatelů č. 1, 2 a 3 proti rozsudku Nejvyššího soudu ČR č. j. 28 Ncu 187/2015-6 ze dne 18. 7. 2016, kterým byl zamítnut návrh na uznání cizozemského rozsudku o rodičovství jednoho ze stěžovatelů. Rozsudek byl napaden pro rozpor s ústavně zaručenými právy stěžovatelů na soukromý a rodinný život, právem na rovné zacházení, spravedlivý proces a principem nejlepšího zájmu dítěte, a to s odkazem na čl. 3 odst. 1, čl. 10 a čl. 36 odst. 1 LZPS a čl. 6, 8 a 14 EÚLP.

Stěžovatelé č. 1 a 2 jsou homosexuální partneři žijící ve společné domácnosti, kteří uzavřeli manželství podle práva státu Kalifornie. Stěžovatel č. 1 je státním občanem ČR, stěžovatel č. 2 je státním občanem Dánska, společně žijí v Kalifornii a pravidelně navštěvují území ČR, kde mají příbuzné. V roce 2012 manželé podle práva státu Kalifornie uzavřeli smlouvu se surogátní matkou, která odosila embryo vzniklé umělým oplodněním vajíčka anonymní dárkyně spermatem některého ze stěžovatelů č. 1 a 2. Dne 30. 7. 2013 se náhradní matce narodilo dítě, jehož biologickým otcem je jeden z manželů (stěžovatel č. 3). Dle vyjádření manželů jim v době rozhodování nebylo známo, který z nich je biologickým otcem dítěte a tuto skutečnost si nepřáli vědět. Rozsudkem Vrchního soudu státu Kalifornie bylo ještě před narozením dítěte určeno, že jeho právními rodiči budou v souladu se smlouvou o náhradním mateřství stěžovatelé č. 1 a 2, kteří budou také jako rodiče zapsáni do rodného listu dítěte tak, že stěžovatel č. 1 bude zapsán do kolonky „otec/rodič“ a stěžovatel č. 2 do kolonky „matka/rodič“. Surogátní matka právním rodičem dítěte nebude a nebude zapsána v jeho rodném listu.⁸² Na základě citovaného rozsudku následně požádali stěžovatelé v ČR o vydání osvědčení o státním občanství dítěte. Rozhodující Úřad městské části Praha 1 stěžovatele vyzval, aby nejprve zahájili před Nejvyšším soudem řízení o uznání rozsudku kalifornského soudu v ČR. Nejvyšší soud v následném řízení rozhodl o návrhu stěžovatele č. 1 tak, že mu částečně vyhověl a rozsudek kalifornského soudu na území ČR uznal co do vyslovení rodičovství (otcovství) stěžovatele č. 1. K rodičovství stěžovatele č. 2 se nijak nevyjádřil. S odkazem

---

⁸² Rozsudek Vrchního soudu státu Kalifornie pro okres Los Angeles ze dne 10. 5. 2013 sp. zn. BF 047383.

na tento rozsudek Nejvyššího soudu pokračoval následně Úřad městské části Praha 1 v přerušném správním řízení a vydal stěžovateli č. 1 osvědčení o státním občanství nezletilého dítěte, na jehož základě byl pak vystaven český rodný list stěžovatele č. 3, v němž je stěžovatel č. 1 uveden jako jeho otec a kolonka matky je prázdná. Stěžovatelé č. 1 a 2 podali dne 4. 8. 2015 opětovně k Nejvyššímu soudu ČR návrh na uznání rozsudku kalifornského soudu ohledně rodičovství stěžovatele č. 2. O tomto návrhu vydal Nejvyšší soud dne 18. 7. 2016 napadený rozsudek č. j. 28 Ncu 187/2015-6, kterým návrh stěžovatelů zamítl s odkazem na rozpor s ustanovením § 15 odst. 1 písm. e) ZMPS, podle kterého nelze uznat rozhodnutí, které by se zjevně přičilo veřejnému pořádku. Uznáním rodičovství obou stěžovatelů by dle Nejvyššího soudu došlo k faktickému nastolení situace korespondující společnému osvojení nesezdanými osobami stejného pohlaví.

Na základě následně podané ústavní stížnosti tří stěžovatelů shlédl řešenou problematiku Ústavní soud ČR prismatem ochrany rodinného života ve smyslu čl. 8 EÚLP. Všichni stěžovatelé žili v době posuzování již od momentu narození stěžovatele č. 3 ve společné domácnosti v Kalifornii, stěžovatelé č. 1 a 2 jsou podle tamního práva legitimně oddáni, v běžném životě vystupují jako manželé a vůči stěžovateli č. 3 fungují fakticky jako rodiče a jsou evidováni i jako rodiče matrikoví. Stěžovatel č. 2 tedy nebyl uznán právním rodičem nezletilého stěžovatele č. 3, přestože je nepochybné, že mezi nimi fakticky rodinný život existuje. Co se jeví jako zásadní, je také poloviční pravděpodobnost, že stěžovatel č. 2 je biologickým otcem nezletilého, přičemž neexistují právní (ani morální) prostředky, které by mohly stěžovatele donutit k prokázání, který z nich je biologickým rodičem dítěte. Smlouva o náhradním mateřství, která vedla k řešené situaci, byla uzavřena a realizována zcela v souladu s právem státu Kalifornie a Nejvyšší soud ČR nevyhodnotil takový postup jako rozporný s veřejným pořádkem ČR. Ústavní soud tak při svém posuzování došel k závěru, že mezi všemi stěžovateli existuje rodinný život ve smyslu čl. 8 EÚLP. Stěžovatel č. 1 a 2 však žijí ve společné domácnosti jako stejnopohlavní pár, což bylo důvodem, pro který Nejvyšší soud s odkazem na institut „tradiční rodiny“ ve svém rozhodnutí kalifornský rozsudek ve vztahu k rodičovství druhého stěžovatele neuznal. Ústavní soud ochranu tradiční rodiny uznává a ve své judikatuře dlouhodobě podporuje,⁸³ zároveň však v citovaném

---

⁸³ Např. nález Ústavního soudu ČR sp. zn. Pl. ÚS 10/15 ze dne 19. 11. 2015 či sp. zn. Pl. ÚS 7/15 ze dne 14. 6. 2016.

nálezu překvapivě uvádí, že zájem na ochraně tradiční rodiny není schopen převážit veškeré protichůdné zájmy, v tomto případě zájem na ochraně existujícího vztahu rodič-dítě mezi stěžovateli č. 2 a 3. Ústavní soud tak v tomto nálezu důsledně diferencuje institut náhradního mateřství a osvojení. Této diferenciaci považují za nezbytné se věnovat podrobněji (viz následující kapitola 2.1.4).

Ústavní soud posuzoval dále soulad napadeného rozhodnutí se zásadou nejlepšího zájmu dítěte ve smyslu čl. 3 odst. 1 ÚPD, kdy připomněl řadu vlastních judikátů zdůrazňujících nutnost zohlednění nejlepšího zájmu dítěte vždy, je-li vydáváno rozhodnutí, které má dopad na konkrétní dítě. Již v tom tedy Ústavní soud spatřuje nedostatek napadeného rozsudku Nejvyššího soudu, který se v takto citlivé otázce tématem nejlepšího zájmu stěžovatele č. 3 vůbec nezabýval. Ústavní soud oproti tomu došel k závěru, že napadené rozhodnutí v souladu s nejlepším zájmem dítěte není, neboť stěžovatelé č. 1 a 2 jsou rodiči stěžovatele č. 3 fakticky, a ve státě, kde společně trvale žijí, i právně. V zájmu nezletilého tak je umožnit rozvoj jeho vztahů s osobami, které o něj pečují, které zajišťují jeho výchovu a výživu a k nimž má nezletilý citové vazby, pokud o kvalitě péče těchto osob nejsou pochybnosti. Napadený rozsudek ovšem takové vztahy a vzniklé rodinné vazby nezletilého naopak podrývá.

Ústavní soud ČR tedy v citovaném nálezu dochází k závěru, že napadený rozsudek Nejvyššího soudu je v rozporu s nejlepším zájmem dítěte chráněným čl. 3 odst. 1 ÚPD. Stěžejním důvodem pro takový závěr je skutečnost, že mezi stěžovateli se právě již z podstaty institutu surogace a rovněž s ohledem na platnou právní úpravu státu Kalifornie konstruoval v minulosti právní i faktický rodinný život, a je tak povinností všech orgánů veřejné moci ČR respektovat právní záruky, které jsou mu dány, a jednat tak, aby se rodinné vztahy mezi rodiči a dítětem mohly rozvíjet.⁸⁴ Ústavní soud tedy vyhověl stížnosti stěžovatelů č. 2 a 3 a z důvodu porušení povinnosti zohlednit jako přední hledisko nejlepší zájem dítěte podle čl. 3 odst. 1 ÚPD a pro porušení práva stěžovatele č. 2 a 3 na rodinný život ve smyslu čl. 8 EÚLP napadené rozhodnutí zrušil.

Ústavní soud v řešeném nálezu přistoupil poměrně zásadním způsobem k otázce ochrany rodinného života a rodičovství v rodině, kterou lze z pohledu českého právního

---

⁸⁴ Nález Ústavního soudu ČR sp. zn. I. ÚS 3226/16 ze dne 29. 6. 2017. Odst. 51.

řádu označit za netradiční. Ústavní soud v tomto nálezu vyjádřil nekompromisně ochranu rodinného života a rodičovských vztahů stejnopohlavního páru oddaného podle kalifornského práva, který zplodil dítě za využití institutu náhradního mateřství. Přestože se Ústavní soud v závěru citovaného nálezu neopomněl důsledně vymezit vůči plošnému umožnění rodičovství stejnopohlavních párů (včetně společné adopce), vyjádřil rovněž několik podstatných názorů, mnohdy značně rozporuplných ve vztahu ke svým standardním postojům. Především se jedná o striktní odlišení přístupu k institutu náhradního mateřství a institutu osvojení. Soud v odůvodnění zdůraznil, že jím vyjádřené názory nelze aplikovat na obdobnou situaci v případě osvojení dítěte, neboť tyto dva zákonné instituty založení rodiny nelze připodobnit, přičemž svým postojem staví z hlediska míry právní ochrany zásadně do popření náhradní mateřství. Takový přístup považují za paradoxní, uvážíme-li, jak rozsáhlá je v českém právním řádu úprava institutu osvojení, které je ve společnosti považováno dlouhodobě za standardní alternativní způsob založení či rozšíření rodiny, oproti jediné zmínce o náhradním mateřství v ustanovení § 804 OZ (shodou okolností v rámci právní úpravy osvojení), která je důkazem, že český zákonodárce s touto alternativou vzniku rodičovství téměř nepočítal a neměl v úmyslu se jí šířeji věnovat, tedy ani jí poskytnout vyšší záruku ochrany.

Ke svému postoji uvádí Ústavní soud v nálezu několik podpůrných argumentů. Surogace je vyzdvihována předně proto, že na rozdíl od osvojení je zde chráněn nejlepší zájem dítěte a rodinný život ve vztahu k rodičům, jejichž rodičovství vzniká primárně, tedy neexistují žádní „původní“ rodiče dotčeného dítěte, nedochází ke změně právních rodičů u již narozeného dítěte, nevytváří se nový právní vztah k cizí osobě. Jako druhý důvod je uváděna absence početí dítěte a jeho porodu při procesu osvojení. Ústavní soud přímo uvádí, že v případě náhradního mateřství *„objednávající rodiče mají kontrolu nad tím, z jakého genetického materiálu dítě vznikne. Oproti tomu osvojení s procesem početí dítěte ani jeho porodem nijak nesouvisí, ale jde až o následný proces. Osvojující rodiče také nemají žádnou kontrolu nad genetickým původem dítěte.“*⁸⁵ Na základě zdůraznění těchto „předností“ náhradního mateřství pak Ústavní soud došel k závěru, že za situace, kdy mezi stěžovateli vzniklo manželství dle zahraničního práva, ve vztahu k oběma platí právní rodičovství a není pochyb, že dítě má k oběma rodičům úzké vazby,

---

⁸⁵ Ibid., odst. 20.

vytvářejí všichni stěžovatelé společně rodinný život ve smyslu čl. 8 EÚLP a čl. 10 odst. 2 LZPS. Nejedná se tedy o teprve v budoucnu vzniklý rodinný život, ale o již existující právní a faktickou realitu.⁸⁶ *Ad absurdum* Ústavní soud prezentuje situaci, kdy by stěžovatelé č. 2 a 3 při návštěvě ČR vystoupili z letadla a v ten moment by pro ně podle českého práva přestal v právní rovině existovat jakýkoliv příbuzenský vztah, a to v zásadě jen z důvodu sexuální orientace stěžovatelů č. 1 a 2.⁸⁷ Je nepřijatelné, aby byly takto diskriminační praktiky užívány justicí pod záminkou ochrany tradiční rodiny. Na rozdíl od situace, kdy by měl Ústavní soud „posvětit“ osvojení dítěte stejnopohlavním párem, což by umožnilo vytvářet nové rodinné vazby mezi homosexuálními páry a dětmi. Takové kompetence se ale Ústavní soud plně zříká ve prospěch zákonodárce, jemuž svěřuje pravomoc osvojení dítěte homosexuálním párem pod záminkou ochrany tradiční rodiny zamezit.⁸⁸ Uznání rodičovství stěžovatele č. 2 nicméně v kontextu řešené věci není dle Ústavního soudu schopno ovlivnit zájmy třetích osob ani ohrozit tradiční rodinu a nemá negativní dopad na zájmy dítěte (stěžovatele č. 3), které jsou výslovně označeny jako klíčové.

Komparaci odlišného přístupu českého práva k jednotlivým alternativním způsobům založení rodiny považuji v kontextu hodnocení úpravy obsažené v § 800 OZ za podstatnou, proto se jí budu podrobněji věnovat ještě v dále v kapitole 6.1. této práce.

2.1.4. Nález Ústavního soudu ČR sp. zn. Pl. ÚS 6/20 ze dne 15. 12. 2020

Tímto nálezem Ústavní soud zakázal i nadále českým soudům uznávat cizozemská rozhodnutí o osvojení dítěte stejnopohlavním registrovaným párem. Plénem Ústavního soudu zde rozhodovalo o návrhu Krajského soudu v Praze (dále také jen „KSPH“) ze dne 24. 3. 2020 na zrušení části § 63 odst. 1 ZMPS ve slovech „*a osvojení by bylo přípustné i podle hmotněprávních ustanovení českého práva*“.⁸⁹ Důvodem návrhu bylo přesvědčení KSPH, že citovaná část ustanovení je v rozporu s čl. 10 odst. 2 a čl. 36 odst. 1 LZPS

---

⁸⁶ Ibid., odst. 24.

⁸⁷ Ibid., odst. 46.

⁸⁸ Ibid., odst. 47.

⁸⁹ Celé napadené usnesení § 63 odst. 1 ZMPS zní následovně: „*Jestliže v době osvojení byl osvojitel, některý z osvojitelů nebo osvojenec státním občanem České republiky, uznávají se cizí rozhodnutí o osvojení v České republice, jestliže se to nepřiči veřejnému pořádku a nebrání tomu výlučná pravomoc českých soudů a osvojení by bylo přípustné i podle hmotněprávních ustanovení českého práva. Pro řízení o uznání platí ustanovení § 16 odst. 2.*“ Citované ustanovení upravuje podmínky uznání cizího rozhodnutí o osvojení, pokud byl v době osvojení některý z osvojitelů nebo osvojenec státním občanem ČR.

a neumožňuje aplikovat čl. 3 odst. 1 ÚPD, tedy není v souladu s nejlepším zájmem dítěte. K tomuto závěru dospěl navrhovatel při své rozhodovací činnosti, kdy v odvolacím řízení přezkoumával rozsudek Okresního soudu v Nymburce č. j. 5 C 407/2019-19 ze dne 31. 1. 2020, kterým soud I. stupně zamítl návrh dvou registrovaných partnerů, občana ČR a občana Trinidadu a Tobaga žijících trvale v USA, kteří podle práva státu New Jersey osvojili dvě nezletilé děti, na uznání cizozemského rozsudku o osvojení. Základním kamenem argumentace navrhovatele je odkaz na výše citovaný náleží Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 3226/16 ze dne 29. 6. 2017, kdy podle navrhovatele jde v řešení případě toliko o to, zda v ČR bude uznána faktická a právní realita vzniklá v zahraničí.

Podstatou podaného návrhu je v tomto případě úvaha, že ústavnímu pořádku ČR odporuje požadavek napadeného ustanovení ZMPS trvat na respektování vnitrostátních pravidel pro osvojování i při rozhodování o uznání cizozemského rozhodnutí, kde byl osvojitelem občan ČR. S tímto tvrzením se však Ústavní soud neztotožnil a napadené ustanovení označil v zásadě za kompromisní řešení, které na jednu stranu umožňuje přiznat vnitrostátní účinky cizozemskému rozhodnutí o právech a povinnostech občanů ČR, na druhou stranu však ponechává českému zákonodárci primariát ohledně posouzení, kdo a za jakých podmínek může být v ČR při absenci specifické mezinárodní smlouvy považován za osvojitele. Pokud jde o napadaný rozpor s čl. 10 odst. 2 LZPS garantujícím právo na ochranu před neoprávněným zasahováním do soukromého a rodinného života, Ústavní soud důrazně odkázal na své předchozí nálezy sp. zn. Pl. ÚS 10/15 ze dne 19. 11. 2015 a sp. zn. Pl. ÚS 7/15 ze dne 14. 6. 2016 a připomněl, že neexistuje základní právo na osvojení dítěte a negativním rozhodnutím o osvojení tak nemůže být porušeno ani právo na rodinný život a že i nadále v otázce osvojování preferuje manželský vztah, což koresponduje se speciálním statusem institutu manželství v českém právním řádu.

K argumentaci navrhovatele náleží sp. zn. I. ÚS 3226/16 ze dne 29. 6. 2017 ve vztahu k uznání faktické a právní reality vzniklé v zahraničí se Ústavní soud vyjadřuje dle mého názoru velmi úsečně a ve viditelném nesouladu se svojí předchozí rozhodovací praxí. Ústavní soud kritizuje snahu navrhovatele „uznat takřka za každou cenu *"faktickou" životní realitu*“, když ustanovení § 800 OZ jednoznačně neumožňuje společné osvojení registrovanými partnery, ať je faktická realita jejich života jakákoli.⁹⁰ Napadené

---

⁹⁰ Nález Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 6/20 ze dne 15. 12. 2020. Odst. 26.

ustanovení ZMPS pak pouze stanoví, že shodná pravidla se aplikují na uznání cizozemského rozhodnutí, aby nedošlo k povýšení faktické reality života v zahraničí před faktickou realitou života na území ČR. Tento závěr Ústavního soudu považuji za sporný s jeho závěry obsaženými v citovaném nálezu sp. zn. I. ÚS 3226/16. Tam se Ústavní soud přiklonil zcela jednoznačně k ochraně rodičovství a rodiny stejnopohlavního manželského páru vychovávajícího ve společné domácnosti dítě počaté za pomoci náhradní matky, kdy oba manželé jsou zapsáni v rodném listu dítěte jako rodiče, přestože není zřejmé, který z mužů je biologickým otcem dítěte. Tato faktická realita je zcela v souladu s realitou právní, tedy jedná se o homosexuální manžele, kteří jsou oba právními otci nezletilého dítěte. Je nesporné, že taková faktická a právní realita nekoresponduje s právním řádem ČR, přesto se ale Ústavní soud rozhodl, že je hodna uznání a ochrany na území ČR. Postoj Ústavního soudu v nyní řešené věci proto považuji v tomto ohledu za neopodstatněný.

S odkazem na soulad znění napadeného ustanovení ZMPS s ratifikovaným zněním EÚOD Ústavní soud návrh na zrušení napadeného zákonného ustanovení zamítl.

K zamítavému rozhodnutí většiny připojili společné disentní stanovisko soudci Pavel Šámal, Kateřina Šimáčková a Vojtěch Šimíček (dále společně jen „soudci“), kteří vyjadřují jednomyslně svoji podporu návrhu na zrušení napadené části ustanovení § 63 odst. 1 ZMPS. Soudci předně vytkli většině pléna, že argumentace užitá v odůvodnění nálezu je založena především na myšlence, že ČR je svrchovaný stát (srov. čl. 1 odst. 1 Ústavy), a je proto v rukou státu a lidem určeného zákonodárce, jaké podmínky bude klást pro uznání a povolení osvojení dítěte. Soudci jsou přesvědčeni, že plénum Ústavního soudu se nedostatečně věnovalo problematice dotčených lidských práv, a to především práv garantovaných čl. 10 odst. 2 LZPS (ochrana soukromého a rodinného života) a čl. 8 EÚLP (právo na respektování soukromého a rodinného života). Ty aspekty práva na rodinný život, které jsou chráněny silnějším ustanovením čl. 8 EÚLP a do nichž spadá i problematika osvojení, je třeba důsledně chránit prostřednictvím práva garantovaného právě čl. 10 odst. 2 LZPS, tj. v rámci obecné ochrany rodinného života. Český právní řád v žádné své oblasti nevymezuje pojem „rodina“, a to čistě z toho důvodu, že obsah pojmu rodina se po kvalitativní i kvantitativní stránce v běhu času vyvíjí a mění. Tato základní sociální jednotka tak může být z faktického hlediska tvořena

rozličným množstvím osob různého věku a pohlaví, pokud mezi těmito osobami existují vztahy odpovídající vazbám rodinným. Požadavkem účastníků původního řízení o uznání cizího rozhodnutí bylo pouze to, aby administrativní a právní systém ČR akceptoval právní a faktickou realitu jejich rodinných vztahů na svém území. Soudci v disentaním stanovisku označili postoj Ústavního soudu za nepřilíš korektní, pokud ten přistoupil k požadavku navrhovatele jako ke snaze o povýšení hodnoty faktické reality života účastníků původního řízení v zahraničí nad faktickou realitu života na území ČR. Dle soudců se v posuzovaném případě nejedná o nic více, ale ani o nic méně než o akceptaci již existujícího faktického, ale především i právního stavu právním řádem ČR. Zrušením napadené části ustanovení ZMSP by tak došlo pouze k podchycení již existujícího právního stavu i v našich podmínkách. Soudci v tomto kontextu rovněž upozorňují, že Ústavní soud se nedokázal vypořádat se svým dřívějším nálezem sp. zn. I. ÚS 3226/16 ze dne 29. 6. 2017. Ústavní soud v tomto nálezu konstatoval, že v případě rozhodování o dětech nelze upřednostňovat abstraktní principy před nejlepším zájmem konkrétního dítěte, a sám odkazuje na čl. 3 odst. 1 ÚPD chránící nejlepší zájem dítěte. Nejlepší zájem dítěte je chráněn i pravidlem dovozeným judikaturou ESLP, že v případě, kdy mezi osobami již existuje legálně vzniklý rodinný život, je povinností všech orgánů veřejné moci jednat tak, aby se tyto rodinné vztahy mohly rozvíjet, a musí být respektovány právní záruky, které chrání vztahy dítěte a jeho rodiče.⁹¹ Podle ustálené judikatury ESLP přitom může rodinný život ve smyslu čl. 8 EÚLP vzniknout mezi dospělou osobou (osobami) a dítětem nejen v případech, když je tato osoba státem uznaným matrikovým rodičem dítěte, ale i v případě pouhé faktické existence vztahu rodič a dítě v každodenní realitě.⁹²

Platná právní úprava obsažená v § 63 odst. 1 věty první ZMPS ve spojení s § 800 OZ v současné době neumožňuje na českém území uznat rozhodnutí jiného státu o společném osvojení nezletilých dětí osobami, které nejsou manželé, resp. jsou osobami žijícími v registrovaném partnerství, což vylučuje rovnocenný přístup práva k sociálnímu,

---

⁹¹ K tomu např. rozhodnutí ESLP č. 76240/01 ze dne 28. 6. 2007 ve věci *Wagner a J. M. W. L. proti Lucembursku* či rozhodnutí ESLP č. 65192/11 ze dne 26. 6. 2014 ve věci *Menesson proti Francii*.

⁹² K tomu např. rozhodnutí ESLP ve věci *X. a další proti Rakousku*, op. cit., rozhodnutí ve věci *Wagner a J. M. W. L. proti Lucembursku*, op. cit., rozhodnutí ESLP č. 21949/03 ze dne 25. 1. 2007 ve věci *Eski proti Rakousku* či rozhodnutí ESLP č. 39051/03 ze dne 13. 12. 2007 ve věci *Emonet a ostatní proti Švýcarsku*.

biologickému a právnímu rodičovství, a to i v souvislosti s podmínkami osvojení. Neuznání osvojení by přitom v řešeném případě mohlo mít zásadní důsledky pro rodinný život účastníků a nejlepší zájmy dotčeného dítěte (např. nemožnost dědění majetku osvojitelů v ČR, absence práva na přítomnost osvojitelů při hospitalizaci dětí ve zdravotnickém zařízení, absence práva osvojitelů na informace o zdravotním stavu dětí aj.).⁹³ Vypuštění napadené podmínky § 63 odst. 1 věty první ZMPS „*a osvojení by bylo přípustné i podle hmotněprávních ustanovení českého práva*“ by přitom ve svém důsledku pouze důrazněji aktivovalo paralelní ochrannou zákonnou podmínku, tj. zda se uznání cizozemského rozhodnutí nepřičí veřejnému pořádku, která je sama o sobě pro účely požadované Ústavním soudem zcela dostatečná.

2.1.5. Nález Ústavního soudu ČR sp. zn. Pl. ÚS 28/19 ze dne 15. 6. 2021

V jednom z posledních judikátů Ústavního soudu z oblasti rodinného práva bylo rozhodováno o návrhu Obvodního soudu pro Prahu 5 ze dne 20. 12. 2019 na zrušení části ustanovení § 3020 OZ, a to konkrétně ve slovech „*části první, třetí a čtvrté*“.⁹⁴ Navrhovatel dospěl při své rozhodovací praxi k názoru, že napadená část ustanovení je v rozporu s čl. 1, čl. 3 odst. 1, čl. 10 odst. 2 a čl. 32 LZPS a čl. 8 a čl. 14 EÚLP. Tento názor se utvořil především v rámci řízení vedeném navrhovatelem pod sp. zn. 50 Nc 5020/2019 o návrhu pana J. R. na osvojení nezletilého dítěte osvojeného již dříve na základě rozsudku Okresního soudu ve Frýdku-Místku jeho registrovaným partnerem. Registrovaný partner pana J. R. byl jako osvojitel zapsán do matriky a rodného listu dítěte jako jeho otec, matriční údaj o druhém rodiči byl vypuštěn. Všichni zúčastnění měli následně zájem na osvojení dítěte rovněž panem J. R. tak, aby zároveň zůstal zachován rodinný vztah, rodičovská práva i matriční zápis prvního osvojitele. Takový postup se jeví jako postup v nejlepším zájmu nezletilého, který se *de facto* v péči obou registrovaných partnerů již delší dobu nachází. Navrhovatel provedl komparaci řešeného případu se situací posuzovanou dříve v nálezu Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 10/15 ze dne 19. 11. 2015, v němž Ústavní soud rozhodoval o ústavní konformitě neumožnění

---

⁹³ Srov. např. § 28 odst. 3 písm. e) bod 1. či § 31 odst. 5 zákona č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování, ve znění pozdějších předpisů.

⁹⁴ Úplné znění ustanovení § 3020 OZ je následující: „*Ustanovení částí první, třetí a čtvrté o manželství a o právech a povinnostech manželů platí obdobně pro registrované partnerství a práva a povinnosti partnerů.*“

osvojení nesezdaným partnerem matky. Navrhovatel uvedl, že nyní řešená situace je odlišná v tom smyslu, že nesezdaný heterosexuální pár měl možnost kdykoli uzavřít manželství a tím naplnit podmínku právního statusu osvojitelů ve smyslu § 800 odst. 1 OZ. Pan J. R. a jeho registrovaný partner jako osoby stejného pohlaví však takovou možnost nemají. Argumentace navrhovatele je pak podpořena odkazem na ústavně garantovaný zákaz diskriminace, kterou spatřuje ve skutečnosti, že nezletilý je v posuzovaném případě jako občan ČR znevýhodněn oproti dětem, které byly českými státními občany osvojeny v zahraničí, a které se v důsledku osvojení stávají občany ČR až v okamžiku, kdy je zahraniční rozhodnutí o osvojení na území ČR pravomocně uznáno, a rovněž oproti dětem rodičů, jejichž rodičovství bylo v zahraničí legálně založeno náhradním mateřstvím.

Do řízení před Ústavním soudem vstoupila jako vedlejší účastník vláda ČR a navrhla zamítnutí podaného návrhu. Svůj postoj odůvodnila odkazem na mezinárodní závazky ČR, zejména pak EÚLP a EÚOD v ratifikovaném znění, a judikaturu Ústavního soudu a ESLP, která vnitrostátní upřednostnění manželství jako formy vzájemného soužití hodnotí jako legitimní a ústavně souladné.

Co je na této kauze nezvyklé, je skutečnost, že v průběhu řízení obdržel Ústavní soud k řešené věci ještě dva zcela totožné návrhy prvostupňových soudů, a to dne 14. 7. 2020 návrh Okresního soudu Brno-venkov a dne 26. 11. 2020 návrh Okresního soudu Plzeň-jih, které se na základě téměř totožného odůvodnění domáhaly rovněž zrušení § 3020 OZ ve slovech „*části první, třetí a čtvrté*“. Okresní soud Brno-venkov ve svém návrhu konstatoval, že současná společenská realita v ČR svědčí o nárůstu počtu osob stejného pohlaví odhodlaných žít v registrovaném partnerství a společně pečovat o nezletilé děti. Podle tohoto navrhovatele nezletilé děti vyrůstající v takovém rodinném prostředí prospívají, zároveň však přirozeně vznikajícím modelem rodiny tvořené stejnopohlavním párem není a nemůže být ohrožena „tradiční“ rodina, v níž je v manželství otec a matka. Postoj současné právní úpravy upravující rodinný život označil tento navrhovatel ve vztahu k osobám stejného pohlaví za ponižující. Oba pozdější návrhy okresních soudů bohužel i přes jejich velmi zásadní argumentaci Ústavní soud

odmítl pro překážku litispendence,⁹⁵ oba soudy nicméně získaly v řízení postavení vedlejších účastníků. Řešená kauza zazněla médií natolik, že se do řízení o podaném návrhu Obvodního soudu pro Prahu 5 zapojily prostřednictvím svých vyjádření některé organizace a asociace působící v ČR, a to ve prospěch i v neprospěch podaného návrhu (např. spolek Aliance pro rodinu, z. s., Česká biskupská konference, prezidium spolku Asociace manželských a rodinných poradců, z. s.). Poslední jmenovaná ve svém vyjádření uvedla dle mého názoru zásadní výstup ze své dosavadní praxe, totiž že *„není důkaz, že by ideálním rodičovským párem byla genderová kombinace muže a ženy, či že ideálním rodinným uspořádáním ve vztahu k prospěchu dětí je výchova v institucionalizovaném manželství matky a otce. Pro spokojenost dítěte tudíž není podstatné pohlaví osob, které se o ně starají, vychovávají ho, pečují o jeho rozvoj, ale důležité jsou jiné faktory.“*⁹⁶

Ústavní soud se bohužel meritem návrhu nezabýval, neboť jej odmítl jako podaný někým zjevně neoprávněným. Soud se obsáhle zabýval pouze aktivní legitimací navrhovatele, přičemž konstatoval, že pro její posouzení je podstatné, že pokud by navrhovatel za aktuálně platné právní úpravy vyhověl návrhu na osvojení registrovaným partnerem rodiče dítěte, který byl předmětem řízení sp. zn. 50 Nc 5020/2019, došlo by podle § 832 odst. 1 a § 833 OZ k zániku právního vztahu mezi dítětem a původním rodičem. Podle Ústavního soudu jsou to tedy právě tato ustanovení OZ, která brání vyhovění návrhu na osvojení řešené navrhovatelem. Napadaná neústavnost tak není vyvolána použitím § 3020 OZ, ale výslovnou úpravou v § 832 odst. 1 a § 833 OZ. Namísto návrhu na zrušení těchto ustanovení se však navrhovatel domáhá přezkumu § 3020 OZ.

K vydanému rozhodnutí připojili svá odlišná stanoviska soudci David Uhlíř a Jan Filip. David Uhlíř se ztotožnil s podaným návrhem Obvodního soudu pro Prahu 5 a konstatoval, že mu mělo být v řízení vyhověno, byť třeba jen zčásti, a to rozsahovým výrokiem ve vztahu k § 832 odst. 1 a § 833 OZ. Uhlíř vytkl Ústavnímu soudu předně procesní postup ve vztahu k aktivní legitimaci navrhovatele. Navrhovatel byl podle

---

⁹⁵ K odmítnutí došlo usneseními sp. zn. Pl. ÚS 89/20 ze dne 15. 9. 2020 a sp. zn. Pl. ÚS 108/20 ze dne 15. 12. 2020.

⁹⁶ Nález Ústavního soudu ČR sp. zn. Pl. ÚS 28/19 ze dne 15. 6. 2021. Odst. 13.

Uhlíře aktivně legitimován k podání návrhu ve vztahu k ustanovení § 3020 OZ právě proto, že napadené ustanovení stanoví výjimky, v nichž nelze práva a povinnosti manželů užít pro registrované partnery. Jednou z těchto výjimek je právě i úprava osvojení včetně citovaných ustanovení § 832 odst. 1 a § 833 OZ. Co je podstatné, je fakt, že pokud by aplikace právní úpravy institutu osvojení jako celku nebyla vyloučena pro registrované partnery, mohl by navrhovatel návrhu pana J. R. v řízení sp. zn. 50 Nc 5020/2019 vyhovět. Až poté mohl navrhovatel důkladně zvážit dopady dílčích ustanovení § 832 odst. 1 a § 833 OZ na případ pana J. R. a tato ustanovení napadnout pro jejich protiústavnost. Druhým důvodem pro sestavení disentu se stal názorový rozpor s věcným posouzením řešené situace. Právní řád ČR umožňuje osobám žijícím ve společné domácnosti (Uhlíř zde přímo říká „*dvěma lidem, kteří "sdílejí stůl a lože"*“⁹⁷), aby svůj faktický vztah formalizovali, tj. uzavřeli manželství či registrované partnerství, a stát pak takto formalizovanému vztahu garantuje určité „výhody“. Rozeznávané dva druhy formalizovaného vztahu jsou diferencovány na základě pohlaví a sexuální orientace partnerů. Rozsah garantovaných „výhod“ je u každého z těchto dvou druhů vztahu odlišný, a to v důsledku výjimky obsažené v § 3020 OZ. Tím je dáno, že lidem jsou zaručena základní práva a svobody rozdílně z důvodu jejich sexuální orientace (a dle mého názoru rovněž z důvodu pohlaví), neboť homosexuálně orientovaným jsou tato práva zaručena jen omezeně.

3. Přístup mezinárodního práva k institutu osvojení

Jak je patrné z předcházejících kapitol této práce, s ohledem na postavení ČR v Evropě a v rámci EU je pro problematiku osvojení na území ČR i pro její budoucí vývoj zásadní nejen vnitrostátní právní řád, tj. LZPS, OZ, ZSPOD, ZMPS, ZRP, i některé drobnější hmotněprávní zákony, prováděcí předpisy i související procesní normy, ale rovněž odpovídající mezinárodní, resp. evropské prameny práva vytvořené Radou Evropy a EU, tedy smlouvy, úmluvy, sekundární právní předpisy a rozhodovací praxe, o níž se zásadně opírá i česká judikatura. Právo EU nestanoví žádná jednotná pravidla v otázkách osvojení, je tedy na každém z členských států, aby vnitrostátní legislativou upravil konkrétní podmínky a aspekty osvojení dítěte. Mantinely vnitrostátním

---

⁹⁷ Odlišné stanovisko soudce Davida Uhlíře ze dne 15. 6. 2021 k nálezů Ústavního soudu ČR sp. zn. Pl. ÚS 28/19 ze dne 15. 6. 2021.

předpisům členských států stanoví pouze příslušné mezinárodní úmluvy, jsou-li státy jejich smluvními stranami. Lze říci, že ve všech členských zemích EU se v oblasti osvojení uplatňují určité základní společné principy, jež jsou zakotveny právě v mezinárodních úmluvách týkajících se této problematiky. Jedná se zejména o zásady, že (i) osvojení je formou náhradní péče o děti, které nemohou zůstat ve své původní rodině, nicméně (ii) jsou-li naživu biologičtí rodiče dítěte, je nezbytné, aby s jeho osvojením informovaně a dobrovolně souhlasili; (iii) při osvojení musí být hlavní prioritou nejlepší zájem dítěte a (iv) rozhodnutí o adopci dítěte musí vydat soud nebo příslušný orgán veřejné moci. Shodně pro většinu zemí pak platí také pravidlo, že osvojené dítě získává příjmení a státní příslušnost osvojitele či osvojitelů a mělo by nabýt stejného právního postavení, včetně příslušných dědických práv, jako jejich biologičtí potomci. Stejně tak osvojitelé nabývají vůči osvojenému dítěte totožných práv a povinností jako biologičtí rodiče.⁹⁸

Řídící zásadou mezinárodního přístupu k institutu osvojení je tedy prioritou nejlepšího zájmu osvojovaného dítěte, kterou se snaží implementovat i český zákonodárce do vnitrostátní právní úpravy a kterou argumentuje i česká justice.⁹⁹ Dalšími obecnými zásadami, které mají rozhodující vliv na problematiku osvojení na mezinárodní i vnitrostátní úrovni, jsou mimo jiné například zákaz diskriminace, právo na život a na zachování života, právo na rozvoj a na respektování názorů dítěte.¹⁰⁰

K podstatným mezinárodním dokumentům na poli osvojení dítěte patří Deklarace práv dítěte (která ovšem není právně závazná), Úmluva o právech dítěte, Haagská úmluva o ochraně dětí a spolupráci při mezinárodním osvojení¹⁰¹, Evropská úmluva o výkonu práv dětí, Všeobecná deklarace lidských práv, Úmluva o ochraně lidských práv

---

⁹⁸ Europa.eu (oficiální web Evropské unie), autor neznámý (naposledy editováno 2021-01-11). *Adopce*. [online; cit. 2021-08-31]. Dostupné z WWW: https://europa.eu/youreurope/citizens/family/children/adoption/index_cs.htm.

⁹⁹ Zvláštní význam má v tomto ohledu dokument Výboru OSN pro práva dítěte z roku 2013 označený jako Obecný komentář č. 14 Výboru pro práva dítěte č. CRC/C/GC/14 (*General comment No. 14 on the right of the child to have his or her best interests taken as primary consideration*) ze dne 29. 5. 2013. Dostupný z WWW: https://www2.ohchr.org/English/bodies/crc/docs/GC/CRC_C_GC_14_ENG.pdf.

¹⁰⁰ Zejm. čl. 2, 3, 6 a 12 ÚPD.

¹⁰¹ Úmluva o ochraně dětí a spolupráci při mezinárodním osvojení přijatá dne 29. 5. 1993 v Haagu, vyhlášená pod číslem 43/2000 Sb. m. s. (dále také jen „Haagská úmluva o osvojení“). Úmluva rámcově upravuje podmínky osvojení, otázky osoby osvojitele, tedy především nejkritičtější otázky osvojení druhým rodičem se však nezabývá.

a základních svobod (zejména ochrana práva na respektování rodinného života v čl. 8 EÚLP), Mezinárodní pakt o občanských a politických právech, Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech aj. Za jeden z nejzásadnějších dokumentů je pak nezbytné považovat Evropskou úmluvu o osvojení dětí. Mnohokrát zmiňovaná a citovaná EÚOD přijatá na půdě Rady Evropy dne 24. 4. 1967, kterou ČR ratifikovala a která na našem území vstoupila v platnost dne 9. 12. 2000 (tedy až 33 let po jejím přijetí), je jistě nejstarším a pro ČR nejvýznamnějším mezinárodním dokumentem řešícím aspekty osvojení.

Problém je, že již v době, kdy ČR ratifikovala původní znění EÚOD z roku 1967, bylo možné označit znění úmluvy při nejmenším za neodpovídající moderním standardům. Právní úprava původní EÚOD je zastaralá a není tak v souladu s jinými mezinárodními smlouvami, které byly přijaty později, ani s judikaturou ESLP. V běhu času pak přirozeně dochází nadále pouze k prohlubování této „nemodernosti“ úmluvy. Již v roce 2003 byla proto povolána pracovní skupina Rady Evropy pro revizi EÚOD a v roce 2006 ustavená komise provedla revizi celého znění úmluvy, která byla přijata a dne 27. 11. 2008 bylo revidované znění EÚOD schváleno ve Štrasburku Výborem ministrů Rady Evropy a předloženo k podpisu členským státům Rady Evropy.¹⁰²

3.1.Revize Evropské úmluvy o osvojení dětí z roku 2008

Úpravy, které byly přijaty ke dni 27. 11. 2008 v rámci revidovaného znění EÚOD, představují především rozšíření původního textu úmluvy, nikoli jeho kompletní přepracování. V některých pasážích se jedná například jen o přeformulování textu a užití vhodnějších termínů. Přesto doznala změn prakticky všechna ustanovení EÚOD, přičemž některých se revize dotkla velmi podstatným způsobem, a to například právě i v článku dopadajícím na podmínky kladené na osobu osvojitele.¹⁰³ Cílem revize, resp. cílem existence samotné úmluvy je dosažení co největší jednotnosti ve vnitrostátních úpravách smluvních stran. Přestože právní předpisy uvnitř jednotlivých států se v mnoha detailech

---

¹⁰² CEUCHOVÁ, K. *Mezinárodní osvojení*. Olomouc, 2014. Diplomová práce. Univerzita Palackého v Olomouci, Právnická fakulta. Vedoucí práce JUDr. Lenka Westphálová, Ph.D.; a VANĚČKOVÁ, J. *Osvojení ve světle revidované Evropské úmluvy o osvojení*. Brno, 2009/2010. Diplomová práce. Masarykova univerzita, Právnická fakulta.

¹⁰³ Text revidované úmluvy z roku 2008 je dostupný na:

<https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=0900001680084823>

liší, je dlouhodobě snahou sjednotit státy v základních postupech a důsledcích osvojení. K revizi bylo přistoupeno i s ohledem na mnoho nových mezinárodních dokumentů přijatých po roce 1967 (viz výše) a rozpor některých ustanovení s modernější judikaturou ESLP. S ohledem na vůdčí zásadu celé mezinárodní úpravy osvojení doznala zásadní změny i samotná preambule úmluvy, v níž byl původní pojem „blaho dítěte“ nahrazen termínem „nejlepší zájem dítěte“.

Revidovaná EÚOD vstoupila v platnost dne 1. 9. 2011 pro první tři ratifikující státy, kterými byly Norsko, Španělsko a Ukrajina. A je i nadále otevřená k podpisu všem členským státům Rady Evropy a nečlenským státům, které se podílely na jejím zpracování (např. Kanada). K dnešnímu dni revidované znění EÚOD podepsalo celkem 18 států, ratifikováno je ze strany 10 států.¹⁰⁴ Za významné smluvní státy revidované EÚOD považují zejména státy, které pro ČR dlouhodobě představují vzor civilní právní úpravy (včetně OZ), tedy zejména např. Německo, Španělsko či některé země Beneluxu. V ČR se stala revize EÚOD tématem v roce 2008 v souvislosti s přípravou textu nového občanského zákoníku, části týkající se rodinného práva, kterou oproti předchozí právní úpravě OZ absorboval.¹⁰⁵ Tým odborníků se při návrhu jedné z alternativních koncepcí plánované právní úpravy inspiroval právě mj. textem tehdy připravované revidované EÚOD. Ministerstvo spravedlnosti ČR bylo spolu s příslušnými orgány ostatních členských států Rady Evropy při tvorbě revidovaného znění dotazováno a byla mu dána možnost vznést připomínky, eventuálně zajistit zapracování připravovaného textu revidované úmluvy do návrhu nového občanského zákoníku.¹⁰⁶ I přes tyto okolnosti se revidovanému znění úmluvy v ČR širšímu zájmu nedostalo. ČR bohužel revidované znění úmluvy dodnes nepodepsala ani neratifikovala a zásadní změny, které revize

---

¹⁰⁴ Revidované znění EÚOD podepsaly tyto státy: Arménie, Belgie, Dánsko, Finsko, Německo, Maďarsko, Island, Malta, Černá Hora, Nizozemsko, Severní Makedonie, Norsko, Portugalsko, Rumunsko, Srbsko, Španělsko, Ukrajina, Spojené Království Velké Británie a Severního Irsku. Ratifikováno bylo následujícími státy: Belgie, Dánsko, Finsko, Německo, Malta, Nizozemsko, Norsko, Rumunsko, Španělsko, Ukrajina.

¹⁰⁵ Tým pro rodinné právo složený z doc. JUDr. Zdeňky Králíčkové, Ph.D., doc. JUDr. Senty Radvanové, CSc., prof. JUDr. Milany Hrušákové, CSc. a Mgr. Petra Sedláka, Ph.D. na svém zasedání dne 6. 3. 2008 sestavil několik koncepčních připomínek k připravovanému textu OZ v otázkách náhradní rodinné péče.

¹⁰⁶ SEDLÁK, P. *Důsledky revize evropské úmluvy o osvojení dětí na novelu občanského zákoníku*. [online, cit. 2021-08-31]. Masarykova univerzita, Právnická fakulta, Brno. Dostupné z WWW: https://www.law.muni.cz/sborniky/cofola2008/files/pdf/civil/sedlak_petr.pdf.

do znění EÚOD přinesla, se nepromítly ani do textu OZ, ani do rozhodovací praxe v ČR.¹⁰⁷

Revize textu úmluvy přinesla konceptuální změny mnoha zásadních aspektů osvojení. Dotkla se např. zdůraznění postavení zásady nejlepšího zájmu dítěte v procesu osvojení,¹⁰⁸ úpravy minimální věkové hranice pro osvojitele a souvisejícího stanovení minimálního věkového rozdílu mezi osobami osvojitele a osvojence,¹⁰⁹ zesílení pozice souhlasu dítěte s osvojením¹¹⁰ a rozšíření podmínky souhlasu manžela osvojitele o souhlas registrovaného partnera, je-li tento institut v příslušném smluvním státě připuštěn,¹¹¹ zakotvení podmínek postupu v řízení o určení rodičovství k osvojovanému dítěti aj. Pro účely této práce je nutné považovat za nejvýznamnější revizi úpravy požadovaného osobního statusu osvojitele, obsaženou v původním znění úmluvy v čl. 6 odst. 1. Dle EÚOD z roku 1967, jejímž zněním se řídí i právní řád ČR, platí, že „*Zákon bude povolovat osvojení dítěte pouze v případech, že se jedná buď o dvě osoby, žijící v manželském svazku, bez ohledu na to, zda osvojují současně anebo následně, anebo o osobu jedinou.*“¹¹² Zásah do tohoto ustanovení lze označit za nejdiskutovanější a nejkontroverznější v rámci celého procesu revize. Úprava podmínek stanovených osobě potenciálního osvojitele byla přesunuta do čl. 7 úmluvy označeného jako „Podmínky adopce“ (*Conditions for adoption*). Definitivní znění tohoto článku, které bylo předmětem rozsáhlých debat, pro svoji kontroverznost nakonec zakotvilo možnost volby

---

¹⁰⁷ Chart of signatures and ratifications of Treaty n. 202 [online; stav ke dni 2021-08-31]. Dostupné z WWW: <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/202/signatures?module=signatures-by-treaty&treatynum=202>.

¹⁰⁸ Úprava původně obsažená v osmém článku úmluvy byla přesunuta do článku čtvrtého, čímž má být zdůrazněn význam tohoto principu.

¹⁰⁹ Ve znění EÚOD z roku 1967 je tato problematika upravena v čl. 7 a čl. 8 odst. 3 tak, že „*Dítě lze osvojit pouze v případě, že osvojitel dosáhl minimální věkové hranice předepsané pro tento účel, přičemž tato minimální věková hranice nemá být stanovena na méně než 21 let ani na více než 35 let.*“, přičemž věkový rozdíl mezi osvojitelem a dítětem nesmí být „*menší než obvyklý věkový rozdíl mezi rodiči a jejich dětmi*“. Revidované znění úmluvy snižuje minimální věkovou hranici u osvojitele na ne méně než 18 let, a ne více než 30 let, přičemž zároveň zakotvuje konkrétní doporučený věkový rozdíl mezi osvojitelem a osvojovaným dítětem na 16 let (srov. čl. 9 odst. 1 revidované EÚOD).

¹¹⁰ Původně byla tato problematika upravena pouze v části týkající se předběžného řízení a vztahovala se pouze k vyslovení názoru, nikoli souhlasu s osvojením. Vzhledem k rostoucímu počtu mezinárodních úmluv, v nichž je zakotvena podmínka souhlasu dítěte s osvojením byl však tento prvek zakotven důsledně i v revidované úmluvě. Maximální věk dítěte, u něž je nezbytné zjišťovat souhlas s osvojením, je stanoven na 16 let (srov. čl. 5 odst. 1 a 6 revidované EÚOD).

¹¹¹ Čl. 5 odst. 1 revidované EÚOD.

¹¹² Čl. 6 odst. 1 EÚOD.

vnitrostátního zákonodárce, zda navrhované podmínky připustí v úplném či zúženém rozsahu. Sama úmluva stanoví následující:

(1) Zákon bude povolovat osvojení dítěte:

a. dvěma osobami různého pohlaví, které

i. žijí v manželském svazku, nebo

ii. pokud zákon takový institut povoluje, žijí v registrovaném partnerství;

b. jednou osobou.

(2) Státy mohou volně rozšířit oblast působnosti této úmluvy na páry stejného pohlaví, které žijí v manželském svazku nebo registrovaném partnerství. Mohou také rozšířit oblast působnosti této úmluvy na páry různého pohlaví a páry stejného pohlaví, kteří spolu žijí ve stabilním vztahu.¹¹³

Dle nového znění prvního odstavce čl. 7 úmluvy tedy smí vnitrostátní legislativa povolit osvojení dítěte dvěma osobám různého pohlaví žijícím v manželství či registrovaném partnerství, je-li v příslušném státě tento institut umožněn, anebo jednou osobou. Vždy platí, že dvě osoby mohou osvojit dítě buď současně, nebo postupně. Registrovaným partnerstvím není myšleno partnerství, jak jej v rámci našeho právního řádu chápe ZRP, jedná se o podchycení nového trendu rozšiřujícího se napříč některými evropskými státy, které umožňují osobám bez ohledu na pohlaví legalizovat své soužití tímto méně formálním způsobem. K tomuto ustanovení má přistoupivší smluvní strana možnost učinit výhradu, jedná se tedy o jedno z několika málo článků, k nimž je takový postoj umožněn.¹¹⁴ Zásadní je pak i druhý odstavec citovaného ustanovení, který ponechává smluvním stranám možnost rozšířit působnost úmluvy i na osoby stejného

---

¹¹³ Jedná se o vlastní předklad originálního znění čl. 7 revidované EÚOD z anglického jazyka. Původní znění je následující: „(1) *The law shall permit a child to be adopted: (a) by two persons of different sex (i) who are married to each other, or (ii) where such an institution exists, have entered into a registered partnership together; (b) by one person. (2) States are free to extend the scope of this Convention to same sex couples who are married to each other or who have entered into a registered partnership together. They are also free to extend the scope of this Convention to different sex couples and same sex couples who are living together in a stable relationship.*“

¹¹⁴ VANĚČKOVÁ, J., 2009/2010, op. cit.

pohlaví žijící v manželském svazku či registrovaném partnerství, a samozřejmě pak také na nesezdané, resp. neregistrované páry stejného i různého pohlaví žijící tzv. ve stabilním svazku. Cílem koncepce ustanovení čl. 7 odst. 2 revidované EÚOD bylo zabránit některým názorově konzervativnějším státům, aby odmítly přistoupení k novému znění úmluvy jen pro tento jeho moderní přístup k rodičovství nesezdaných a stejnopohlavních párů. Rada Evropy touto podstatnou změnou dřívějšího postoje přiléhavě reaguje na vývoj společenských trendů, zároveň ale dává obezřetně najevo, že nemá v úmyslu být mezinárodním inovátorem a rozhodnutí o aplikaci i šíři aplikace této úpravy ponechává v gesci národních zákonodárců.

Revidované znění EÚOD z roku 2008 považuji za klíčový mezinárodní dokument na poli osvojení dětí, v němž se dostatečným a zároveň nenátlakovým způsobem promítají nové rodinné modely i morální a společenské hodnoty. Tato úmluva ve svém novém znění umožňuje společné osvojení i jiným, moderním formám společného soužití za předpokladu, že tyto budou v souladu s příslušnou národní právní úpravou. I přesto, že zpracování tohoto revidovaného znění úmluvy, která je ve svém původním znění dle judikatury Ústavního soudu ČR (včetně judikátů citovaných v této práci) klíčovým opěrným mezinárodním dokumentem pro českou právní úpravu osvojení, bylo prováděno před přijetím OZ na našem území, resp. paralelně s jeho zpracováváním, a přesto, že zhodnocení, přijetí a implementování nové koncepce úpravy této problematiky bylo ČR výslovně nabídnuto, reflektováno naším národním zákonodárcem nebylo. OZ navázal na úpravu danou předcházejícím ZOR a důrazně povolil společné osvojení dítěte pouze pro manželské (heterosexuální) páry a zachoval jej jako prioritní typ osvojení. Jiné druhy společného osvojení zůstávají *ex lege* vyloučeny. Po pečlivém zhodnocení a srovnání původního (1967) a současného (2008) znění EÚOD však nelze než konstatovat, že neexistuje žádná legitimní překážka, která by České republice bránila v přijetí revidovaného znění úmluvy. Ta je dle mého názoru zcela v souladu se zásadami garantovanými ústavním pořádkem ČR i platnými vnitrostátními právními předpisy, zákonodárce si byl jejího obsahu při tvorbě nového občanskoprávního kodexu vědom a některá její ustanovení byla do OZ zapracována. Je tedy pouze volbou ČR a projevem absence politické vůle, že revidované znění EÚOD z roku 2008 nebylo ze strany ČR dosud ratifikováno, a není tak dle mého názoru správné, pokud Ústavní soud ve své judikatuře konstantně odkazuje na svoji vázanost původním zněním úmluvy a zaštiťuje

svá rozhodnutí celoevropským postojem, který tato úmluva prezentuje, když Rada Evropy se již mnoho let pokouší mezi členskými státy zakotvit postoj modernější. Je na místě, aby se Ústavní soud do budoucna pokusil vypořádat se skutečností, že pomyslný „míč“ je nyní na straně ČR.

3.2. Judikatura ESLP k otázkám rodičovství a osvojení

K otázce rodiny, rodičovství a související ochrany práva založit a mít rodinu, se dlouhodobě a opětovně věnuje ve svých rozhodnutích rovněž ESLP. Pod pojem *rodiny* a *rodinného života* je v judikatuře ESLP subsumována veškerá problematika obsahující alespoň potenciální rodinný vztah, tj. například i vztah formující se právně vlivem osvojení.¹¹⁵ Širším pojmem se pak dle dosavadní judikatury jeví pojem *soukromý život*, který v sobě zjevně zahrnuje i právo na rozhodnutí, zda se osobě chce či nechce stát rodičem, založit rodinu.¹¹⁶ Právní rámec pro tyto instituty tvoří na evropské úrovni zejména čl. 8 (Právo na respektování soukromého a rodinného života) a čl. 12 (Právo uzavřít manželství) EÚLP.

V rámci odborné veřejnosti panuje dlouhodobě názor, že v souboru práv chráněných mezinárodními úmluvami je obsaženo rovněž obecné právo založit rodinu, tedy tzv. *right to procreate*. Toto právo bylo dovozováno především z čl. 12 EÚLP, chránícího institut manželství a právo na jeho uzavření. Doslovné znění tohoto článku je totiž následující: „*Muži a ženy, způsobilí věkem k uzavření manželství, mají právo uzavřít manželství a založit rodinu v souladu s vnitrostátními zákony, které upravují výkon tohoto práva.*“¹¹⁷ Je tedy možné, že domněnka existence obecného práva založit rodinu dle tohoto článku EÚLP ve své podstatě respektuje původní záměr evropských zákonodárců. V době, kdy byla tato úmluva sepsána, mělo totiž právo založit rodinu s ohledem na tehdejší vývoj společnosti, práva i medicíny naprosto odlišný význam. Úmluva přijatá

---

¹¹⁵ ESLP opakovaně konstatoval, že pojem *rodinný život* předpokládá existenci rodiny nebo alespoň potenciálního vztahu (k tomu např. rozhodnutí č. 27110/95 ze dne 29. 6. 1999 ve věci *Nylund proti Finsku* či rozhodnutí č. 25358/12 ze dne 24. 1. 2017 ve věci *Paradiso a Campanelli*). Z dostupné judikatury ESLP je zřejmé, že je tím míněn např. vztah mezi dítětem narozeným mimo manželství a jeho biologickým otcem, vztah plynoucí z manželství, přestože nedošlo k plnému rozvinutí rodiny (početí dítěte), nebo vztah formující se po právní stránce na základě adopce (k tomu např. rozhodnutí č. 78028/01 a 78030/01 ze dne 22. 6. 2004 ve věci *Pini a ostatní proti Rumunsku*).

¹¹⁶ K tomu např. rozhodnutí ESLP č. 6339/05 ze dne 10. 4. 2007 ve věci *Evans proti Spojenému království*.

¹¹⁷ Čl. 12 EÚLP.

v 50. letech minulého století zjevně nemohla mít v úmyslu chránit nic víc než právo jednotlivce rozhodnout se, zda počít či nepočít dítě přirozenou cestou, a ukládat odpovídající zákaz státní moci do tohoto práva zasahovat (tj. zakazovat či nařizovat přirozenou reprodukci). V uplynulých letech ovšem došlo k zásadnímu rozšíření výkladu práva založit rodinu a s ohledem na jeho aktuální rozsah již není možné předpokládat, že by bylo takové právo jako obecné lidské právo úmluvou chráněno. Domněnka existence obecného práva na založení rodiny byla v minulosti rovněž opakovaně vyvrácena rozhodovací praxí ESLP. Na mezinárodní úrovni tedy neexistuje žádná norma, která by chránila obecné právo člověka na založení rodiny, tj. práva mít dítě, ať již ve smyslu zplodit jej biologickou cestou, či jej přijmout za své cestou právní.¹¹⁸ V minulosti se objevily několikrát pokusy o interpretační rozšíření čl. 12 EÚLP v tomto smyslu, tedy i ke snahám o subsumpci institutu osvojení, resp. práva osoby osvojit dítě, pod ochranu právě čl. 12 EÚLP. Z dostupné judikatury ESLP je však zřejmé, že soud se staví důsledně proti tomu, aby bylo z díkce EÚLP dovozováno jakékoli právo na založení rodiny v tomto smyslu, a to jak z jejího čl. 8, tak z čl. 12. Nadále tak zůstávají chráněna pouze tzv. reprodukční práva, tedy práva na možnost založit rodinu, mít dítě, tj. svobodně si zvolit za se o takový výsledek pokusit či nikoli.

Na rozdíl od práva mít dítě, a to i cestou osvojení, vůči němuž právní předpisy mlčí, samotné vztahy mezi osvojitelem a osvojencem jako vztahy mezi rodičem a potomkem evropskou judikaturou chráněny jsou. Tyto vztahy totiž zařadil ESLP již před mnoha lety výslovně pod ochranu čl. 8 EÚLP, nicméně konstantně zdůrazňuje, že není v žádném případě možné dovozovat existenci přímého práva osoby stát se osvojitelem nebo osvojencem.¹¹⁹ Postoj ESLP se navíc v běhu času vyvíjí a je neustále překonáván pozdější judikaturou, která nyní například již konstatuje rovnost rodiny tvořené párem rodičů a dítětem (dětmi) a rodiny tvořené pouze jedním rodičem a dítětem (dětmi).¹²⁰ I přístup k právu na osvojení podléhá postupnému procesu vývoje, když například ve věci *Moretti a Benedetti proti Itálii* ESLP nepřímou uvádí, že lze dovodit pozitivní závazek státu

---

¹¹⁸ K tomu např. rozhodnutí ve věci *X. a další proti Rakousku*, 2008, op. cit.

¹¹⁹ K tomu např. rozhodnutí ESLP č. 7229/75 ze dne 15. 12. 1977 ve věci *X. a Y. proti Spojenému království*; rozhodnutí ESLP č. 31924/9 ze dne 10. 7. 1997 ve věci *Di Lazzaro proti Itálii*; rozhodnutí ESLP č. 6482/74 ze dne 10. 7. 1975 ve věci *X. proti Belgii a Nizozemsku*; rozhodnutí ESLP ve věci *Pini a ostatní proti Rumunsku*, 2004, op. cit.; rozhodnutí ESLP ve věci *Emonet a ostatní proti Švýcarsku*, 2007, op. cit., a další.

¹²⁰ K tomu např. rozhodnutí ESLP č. 6833/74 ze dne 13. 6. 1979 ve věci *Marckx proti Belgii*.

umožnit vytvoření a rozvoj rodinných vztahů, včetně vztahů vzniklých osvojením. ESLP zde shledal porušení práva na respektování rodinného života stěžovatelů, jimž státní orgány neumožnily osvojit dítě, které měli v dlouhodobé péči, a namísto toho jej umístili do jiné adoptivní rodiny.¹²¹ Jak již bylo uvedeno výše, ESLP došel při své rozhodovací praxi rovněž opakovaně k závěru, že i když nelze dovodit obecné právo být rodičem (mít dítě), existuje-li v jednom státě po faktické a právní stránce rodinná vazba mezi (nebiologickým) rodičem a dítětem, jsou smluvní strany EÚLP povinny takový vztah uznat i na vlastní vnitrostátní úrovni, je-li takový postup v nejlepším zájmu dítěte. Jedná se tedy o soudem garantované právo na právní stvrzení existujících vztahů mezi rodičem a dítětem napříč státy.¹²²

Pro účely této práce je podstatná zejména judikatura, v níž se ESLP zabývá otázkami přístupu, resp. omezení přístupu k rodičovství pro určité skupiny osob, které zpravidla nemohou naplnit představu tradiční rodiny, není jim z různých důvodů umožněno počít dítě přirozenou cestou, či se pouze pokouší překlenout fakticitu svých rodinných vztahů do právní sféry apod. Judikatura ESLP je v tomto ohledu poměrně rozmanitá a ve vztahu k tématu této práce se dlouhodobě věnuje v souvislosti s problematikou osvojení mimo jiné například otázkám práv sezdáných a nesezdáných párů, osaměle žijících osob či párů stejnopohlavních.

V otázce rovnosti postavení sezdáných a nesezdáných párů ve vztahu k rodičovství lze za významný považovat především rozsudek ESLP ve věci *Marckx proti Belgii*¹²³, v jehož rámci bylo již v roce 1979 prohlášeno rovné postavení sezdáných a nesezdáných rodičů, stejně jako dětí narozených v manželství a mimo ně, což je princip garantovaný i ústavním pořádkem ČR.¹²⁴ V citovaném rozhodnutí ESLP dovodil, že by neměly být činěny žádné rozdíly mezi manželskými a nemanželskými rodinami, neboť taková diference by znamenala rozpor se zněním čl. 8 EÚLP, který výslovně hovoří o „každém“. Stejně tak je prostřednictvím čl. 14 EÚLP vysloven zákaz jakékoli

---

¹²¹ Rozhodnutí ESLP č. 16318/0 ze dne 27. 4. 2010 ve věci *Moretti a Benedetti proti Itálii*.

¹²² Například v rozhodnutí ve věci *Menesson proti Francii*, 2014, op. cit. a v rozhodnutí č. 65941/11 ze dne 26. 6. 2014 ve věci *Labassee proti Francii* ESLP došel k závěru, že nemožnost získat právní stvrzení založených rodinných vztahů včetně rodič (osvojitel) a dítě v jiném státě a související nejistota například ohledně možnosti získat státní občanství druhého státu se dotýká práva dítěte na respektování jejich soukromého života ve smyslu čl. 8 EÚLP.

¹²³ Rozhodnutí ESLP ve věci *Marckx proti Belgii*, 1979, op. cit.

¹²⁴ Čl. 32 odst. 3 LZPS.

diskriminace na základě rodu. ESLP tedy jednoznačně vyjádřil své přesvědčení, že mezi osobami, které vstoupily do manželství, a těmi, které se rozhodly tak neučinit, by neměly být činěny žádné rozdíly, pokud jde o jejich postavení jako rodičů.¹²⁵ Neméně zásadním se stalo pozdější rozhodnutí ESLP ve věci *Emonet a ostatní proti Švýcarsku*.¹²⁶ Soud v tomto rozsudku garantoval ochranu práv sociálního rodiče, který se pokoušel osvojit zletilou dceru své celoživotní partnerky, tento postup mu však s ohledem na absenci manželského svazku s matkou dcery nebyl vnitrostátním právem umožněn, kdy jediný v úvahu přicházející postup by bylo osvojení dcery stěžovatelem jako jednotlivcem, což by však znamenalo zpretrhání právních vazeb dcery s matkou. Takovou skutečnost označil ESLP jako porušující čl. 8 EÚLP a opět tak upozornil, že nepovažuje aspekt manželství v otázkách osvojení dítěte za prioritní a to ani, pokud jde „pouze“ o rodiče sociálního, nikoli biologického.

V otázkách rodičovských práv homosexuálních nesezdaných partnerů je naopak ESLP prozatím neústupný a opakovaně konstatuje, že postavení těchto párů není ve vztahu k osvojení nezletilého dítěte shodné s postavením sezdaných párů heterosexuálních.¹²⁷ Lze tedy dojít k závěru, že otázka rovnosti sezdaných a nesezdaných rodičů je v judikatuře ESLP poměrně relativní s ohledem na poměry konkrétní řešené věci, přestože v nejstarších citovaných rozsudcích se soud vyjadřoval k této otázce poměrně striktně ve prospěch této rovnosti.

Za nejrozsáhlejší v této oblasti lze s jistotou prohlásit judikaturu týkající se přístupu k rodičovství homosexuálních osob a párů stejného pohlaví, sezdaných, nesezdaných, případně registrovaných. V těchto případech se judikatura dotýká především problematiky diskriminace na základě sexuální orientace. Obecný závěr ESLP v tomto

---

¹²⁵ Rozhodnutí ESLP ve věci *Marckx proti Belgii*, 1979, op. cit.

¹²⁶ Rozhodnutí ESLP ve věci *Emonet a ostatní proti Švýcarsku*, 2007, op. cit.

¹²⁷ K tomu např. rozhodnutí ESLP ve věci *X. a další proti Rakousku*, op. cit. V tomto rozhodnutí se jednalo o nesezdané homosexuální partnerky, k čemuž ESLP prohlásil, že EÚLP nevyžaduje, aby národní zákonodárci umožnili nesezdaným partnerům adoptovat biologické dítě druhého partnera. Na druhou stranu, pokud rakouské národní právo umožňuje osvojení biologického dítěte partnera v rámci nesezdaného heterosexuálního páru, je otázkou, zda upření takového práva u páru homosexuálního není nepřiměřené. Partnerky v řešeném případě spolu dlouhodobě žily ve společné domácnosti a jejich vztah spadal pod ochranu rodinného života ve smyslu čl. 8 EÚLP. Zároveň postoj rakouské vlády vyjadřoval, že stejnopohlavní páry by měly být v zásadě stejně vhodné pro účely osvojení jako páry heterosexuální. Bylo tak povinností rakouské vlády prokázat, že rozdílné zacházení v řešené věci bylo přiměřené a ospravedlnitelné. Ta však svojí povinnosti nedostála, když nedoložila, že by dítěti škodila výchova stejnopohlavním párem. Na základě této skutečnosti došlo tedy dle ESLP k porušení čl. 14 a 8 Úmluvy.

směru zní, že v případech spadajících pod ochranu čl. 8 EÚLP, v nichž má být rozlišováno výhradně na základě sexuální orientace, musejí vždy existovat závažné a přesvědčivé důvody pro schválení rozdílného zacházení.¹²⁸ Za poměrně zlomový, byť se netýká přímo problematiky osvojení, je třeba považovat rozsudek ve věci *Schalk a Kopf proti Rakousku*¹²⁹, v jehož rámci ESLP shledal, že rakouské soudy se nedopustily porušení práv garantovaných EÚLP (především čl. 12 k právu uzavřít sňatek), když neumožnily stejnopohlavnímu právu vstoupit do manželství.¹³⁰ Co je však zásadní, soud zároveň konstatoval, že vztah mezi stěžovateli, tedy v tomto případě homosexuálními partnery žijícími ve stabilním faktickém partnerství, je nutno subsumovat nejen pod pojem „soukromý život“, ale představuje rovněž rodinný život, jemuž je garantována ochrana čl. 8 EÚLP.¹³¹ Bylo to tedy vůbec poprvé, kdy ESLP označil stejnopohlavní partnerství za plnohodnotnou rodinu chráněnou úmluvou.

Bohatá je pak pochopitelně i rozhodovací praxe věnující se otázkám osvojení dítěte homosexuálními osobami. Prvním případem zabývajícím se touto otázkou se stala kauza *Fretté proti Francii*,¹³² v níž ESLP posuzoval ochranu základních práv stěžovatele, jehož žádost o osvojení dítěte byla zamítnuta z důvodu sexuální orientace. Soud zde vyjádřil dle svého názoru zásadní myšlenku, že zamítnutí žádosti o osvojení z takového důvodu může být ospravedlněno výhradně jen nejlepším zájmem dítěte, a to v závislosti na posouzení možných dopadů výchovy homosexuálním rodičem na nezletilé dítě. Tyto závěry byly následovány a modifikovány dále například ve věci *E. B. proti Francii*.¹³³ Vedle adopce osamělou osobou homosexuální orientace se soud opakovaně věnoval i problematice osvojení stejnopohlavním párem, resp. přiosvojení partnerem rodiče.¹³⁴ Například v rozsudku ve věci *X a ostatní proti Rakousku*¹³⁵ se soud věnoval ochraně nesezdaného homosexuálního páru, když vyhodnotil, že pokud stát umožňuje osvojení dítěte nesezdaným heterosexuálním párem, je v rozporu s čl. 8 ve spojení s čl. 14 EÚLP,

---

¹²⁸ K tomu např. rozhodnutí ESLP č. 33985/96 a 33986/96 ze dne 25. 7. 2000 ve věci *Smith a Grady proti Spojenému království*, č. 31417/96 a 32377/96 ze dne 27. 9. 1999 ve věci *Lustig-Prean a Beckett proti Spojenému království*, či č. 45330/99 ze dne 9. 1. 2003 ve věci *S. L. proti Rakousku*.

¹²⁹ Rozhodnutí ESLP č. 30141/04 ze dne 24. 6. 2010 ve věci *Schalk a Kopf proti Rakousku*.

¹³⁰ Nejednalo se o rozhodnutí jednomyslné, někteří soudci vyslovili názor, že došlo k porušení čl. 14 ve spojení s čl. 8 EÚLP.

¹³¹ *Ibid.*

¹³² Rozsudek ESLP ve věci *Fretté proti Francii*, 2002, op. cit.

¹³³ Rozsudek ESLP ve věci *E. B. proti Francii*, 2008, op. cit.

¹³⁴ K tomu např. rozhodnutí ESLP ve věci *Gas a Dubois proti Francii*, 2012, op. cit.

¹³⁵ Rozsudek ESLP ve věci *X. a další proti Rakousku*, 2013, op. cit.

a tedy i diskriminační, pokud není stejný přístup aplikován vůči nesezdanému páru homosexuálnímu. Takový postoj vnitrostátního zákonodárce nemůže být dle ESLP ospravedlněn legitimním cílem ochrany tradiční rodiny a neobstojí v jeho rámci ani argument rakouské vlády, že vnitrostátní opatření sledovalo nejlepší zájem dítěte, neboť nebylo nijak prokázáno, že by stejnopohlavní páry nebyly schopny zajistit potřeby dítěte stejným způsobem jako páry heterosexuální.¹³⁶ Tento rozsudek považují za velmi zásadní, neboť je důkazem přístupu ESLP k řádnosti a vhodnosti nesezdaného soužití osob, a to dokonce osob stejného pohlaví, ve vztahu k výchovnému prostředí pro dítě, kdy se ESLP důrazně ohradil proti presumování nevhodnosti takové rodinné konstelace. Již v roce 2013 tak došlo na mezinárodní justiční úrovni k jednoznačnému odmítnutí předsudku, že výchova dítěte osobami stejného pohlaví je pro dítě již z principu nepříznivá, či dokonce škodlivá. ESLP vytkl národním soudům zejména skutečnost, že se nezabývaly hlediskem zájmu dítěte v tom smyslu, zda by požadovaná adopce byla či nebyla ku prospěchu tohoto konkrétního dítěte. Stěžejním hlediskem citovaného judikátu se tak stala nutnost ochrany fungujícího rodinného modelu bez ohledu na překročení tradičních hodnot. ESLP upozornil, že model rodiny tvořené matkou, otcem a dítětem, je založen na tradičním vnímání podmíněném historicko-kulturním vývojem rodinného života, který byl uplatňován po tisíciletí. Při řešení konkrétního případu je ale nezbytné posuzovat faktickou situaci dítěte a primárně přihlížet k jeho specifickým zájmům, přáním a potřebám a k nutnosti ochrany práv faktické rodiny, v níž dítě vyrůstá. Pokud pak má být učiněn rozdíl v zacházení výhradně vzhledem k pohlaví či sexuální orientaci, jsou orgány veřejné moci povinny prokázat, že taková rozdílnost zacházení je odůvodněna legitimním cílem, je přiměřená, a především pak nezbytná.¹³⁷ Jsem přesvědčena, že v řešeném kontextu lze pod příčiny rozdílného zacházení se zájemci o osvojení, které je rovněž třeba vždy vyvážit požadavkem nezbytnosti a přiměřenosti, podřadit rovněž existenci manželství budoucích osvojitelů, tedy jejich rodinný stav.

Nelze tedy tvrdit, že ESLP by ve svých rozhodnutích poskytoval jednoznačné či konečné odpovědi, definoval určitý omezený okruh vlastností či kvalit, které musí či nemusí potenciální rodič, resp. osvojitel mít, či stanovil jednoznačnou definici rodičovství. To ale není ani jeho úkolem, neboť zejména v eticky citlivých otázkách

---

¹³⁶ Ibid., bod 142 a 146.

¹³⁷ Ibid.

rodičovství, osvojení, reprodukčních práv, náhradního mateřství apod., je smyslem rozhodovací praxe soudu poskytnout pouze jakousi minimální názorovou jednotu v duchu výše zmiňované doktríny prostoru pro uvážení (*margin of appreciation*). Tento prostor vnitrostátních zákonodárců je však ze strany ESLP důsledně limitován některými základními zásadami. Předně se jedná o obecný požadavek, že státy musejí vždy pečlivě vážit jednotlivé konkurující si zájmy a přijatá právní úprava nesmí být s odkazem na tradice odtržena od reality. V té souvislosti pak musí být vždy důsledně odůvodněn konkrétní legitimní cíl, který sleduje případné omezení přístupu k rodičovství pro konkrétní osobu či skupinu osob, a proporcionalita užitých prostředků. Jednoznačně tak nepostačuje obecný argument „ochrany tradiční rodiny“ či „nejlepšího zájmu dítěte“ bez dalšího. Stejně tak nemůže být v těchto otázkách bez dalšího tolerována diskriminace na základě sexuální orientace. Judikaturu ESLP lze označit za poměrně živou a vyvíjející se s ohledem na vývoj poznání, společenské reality i možností medicíny.¹³⁸ Proměňuje se tak i pohled evropského soudu na rodinu a rodičovství, a to v duchu respektu k nově se utvářejícím rodinným modelům, což lze hodnotit jedinečně pozitivně.

V souvislosti s citovanou judikaturou ESLP si v této kapitole dovoluji okrajově zmínit také poměrně zásadní rozhodovací praxi rakouského Ústavního soudního dvora (dále jen „ÚSD“), která je s tou evropskou velmi úzce provázána. S ohledem na úzký vztah OZ k civilnímu právu rakouskému považuji za vhodné upozornit právě na přístup rakouské justice k otázkám osvojení dítěte do „netradiční“ rodiny. Za zásadní považuji například rozsudek rakouského ÚSD sp. zn. G 119-120/2004, jímž byla ke dni 31. 12. 2015 jako protiústavní zrušena příslušná ustanovení rakouského občanského zákoníku a zákona o registrovaném partnerství, která zakazovala společné osvojení registrovaným partnerům. Navrhovatelky v tomto případě žily jako registrované partnerky v dlouhodobém, stabilním vztahu, vychovávaly společně biologické dítě jedné z nich a projevíly zájem o osvojení dalšího „cizího“ dítěte. V návaznosti na negativní postoj rakouských státních orgánů v rámci následného řízení před ÚSD namítaly, že není možné ospravedlnit skutečnost, že registrovaní partneři jsou obecně vyloučeni z možnosti osvojit dítě společně, neboť je tím *ex lege* předem vyloučen přezkum jejich vhodnosti jako

---

¹³⁸ V posledních letech již čelí soud i takovým otázkám, jako je například možnost určit rodičovství k dítěti více než dvěma osobám či možnost transsexuální osoby zachovat své reprodukční funkce i po změně pohlaví.

osvojitelů ve světle nejlepšího zájmu konkrétního dítěte. Oproti tomu manželé jsou zákonem považováni *a priori* za osvojitele vhodné. Takový postoj označily za o to nevhodnější, pokud rakouský právní řád v zásadě akceptuje a považuje za vhodnou situaci, kdy dítě vyrůstá v rodině osob stejného pohlaví (ve vztahu k vlastní dceři jedné ze stěžovatelek). Není tak dostatečně odůvodněno, proč osoba žijící v registrovaném partnerství může jako jednotlivec dítě osvojit (ať už se jedná o vlastní dítě partnera, nebo dítě pocházející z cizí rodiny), a takové dítě pak může legitimně vyrůstat v rodinném prostředí s osobami stejného pohlaví, avšak registrovaní partneři společně dítě osvojit nemohou (byť by bylo takové uspořádání právně formalizovanější).¹³⁹ Řešená situace je téměř totožná s právní úpravou českého občanského zákoníku a zákona o registrovaném partnerství, a argumentace stěžovatelek v této věci je tak dle mého názoru v zásadě aplikovatelná i na úpravu osvojení v ČR. Rakouský ÚSD rozhodl v této věci tak, že zákonodárce pochybil, když napadenou právní úpravou, která umožňuje společné osvojení pouze manželům a registrované partnery ze společného osvojení předem vylučuje, dochází v otázce možnosti společného osvojení dítěte k rozlišování výhradně na základě sexuální orientace žadatelů. Nejlepší zájem dítěte pak v takovém případě nemůže bez dalšího ospravedlnit přímé vyloučení registrovaných partnerů z možnosti společného osvojení dítěte, naopak může být s takovou právní úpravou v kolizi. Argumenty rakouských orgánů veřejné moci směřující k odůvodnění stanoveného zákazu tím, že není v souladu se zájmem dítěte, aby vyrůstalo s partnery stejného pohlaví, byly rakouským ÚSD označeny za předem nevhodné, stejně jako argumentace ochranou manželství či tradiční rodiny, neboť společné osvojení vhodnými partnery nemá potenciál institut manželství jakkoli ohrozit.¹⁴⁰

Pro úplnost uvádím, že v některých dřívějších rozhodnutích se rakouský ÚSD vymezil například i proti diskriminaci stejnopohlavních párů v přístupu k reprodukční medicíně z důvodu rozporu s čl. 8 a 14 EÚLP.¹⁴¹

---

¹³⁹ Rozsudek rakouského ÚSD sp. zn. G 119-120/2004.

¹⁴⁰ *Ibid.*

¹⁴¹ K tomu např. nález rakouského ÚSD sp. zn. G 16/2013 ze dne 10. 12. 2013.

3.3. Tendence k modernizaci institutu osvojení na mezinárodní úrovni

Již v roce 2006 došlo po mnohaletých snahách o komplexní harmonizaci soukromého práva napříč moderními státy k završení prací na vytvoření návrhu univerzálního kodexu rodinného práva, na nějž jsem odkazovala již v počátku této práce. Publikace vyšla pod označením Model Family Code.¹⁴² Modelový rodinně-právní kodex si klade za cíl přispět budoucí diskuzi o sjednocení principů rodinného práva, a proto se pokouší řešit veškeré aspekty rodičovství, partnerství, péče o dítě atd., jež tvoří základ rodinného práva. Je zpracován z globálního, nikoli z evropského pohledu, což je zřejmé především z toho, že se v mnoha případech inspiruje přístupem a zásadami zakotvenými v právních systémech kanadských, australských či novozélandských. Publikace se snaží setřít nesrovnalosti mezi národními právními úpravami a poskytnout ucelený, konzistentní systém rodinného práva založený na moderních principech i nové terminologii, aby došlo k odlehčení národních legislativ od složitých a překonaných historických konotací. Autoři kodexu se tak například pokouší definovat nový pojem „dítě rodiny“ (*child of family*), kterým je vyjádřeno, že se jedná o společné dítě dvou partnerů, o nějž oba dlouhodobě pečují, přičemž v žádném ohledu nerozlišuje děti narozené a osvojené. Cílem tohoto pojetí bylo dosáhnout rovného pojetí rodičovství biologického, právního i sociálního. Základním principem celého kodexu je zájem dítěte, a to s důrazem na důsledné odlišování skutečného zájmu dítěte a takového, který ve skutečnosti více cílí na zájem rodičů. Objeví-li se pak dva protichůdné zájmy hodné ochrany, z nichž jedním je zájem konkrétního dítěte, pak tento má vždy přednost. Rozdíly mezi manželskými a nemanželskými dětmi jsou zcela odstraněny.

MFC se jako kodex rodinného práva pochopitelně zabývá i problematikou osvojení, a to s respektem ke globálně uznávaným aspektům tohoto institutu. Pokud jde o osobu či osoby potenciálních osvojitelů, pak kodex stanoví, že osvojit dítě se dovoluje buď dvěma osobám společně, nebo jedním člověkem osamoceně. MFC chápe osvojení především jako prostředek ochrany poskytované dítěti, jehož původní rodiče nejsou, nebo nejsou schopni či ochotni se o něj starat. Takový postoj k institutu osvojení vnímám jako vhodný a oproti dlouhodobému přístupu poměrně „osvěžující“, neboť ve společnosti často

---

¹⁴² SCHWENZER, I., DIMSEY, M., 2006, op. cit.

přespráliš převažuje pohled na tento institut pouze jako na způsob, jakým je možné „obstarat si“ dítě, což dle mého názoru významně přispívá k restriktivnímu přístupu k osobám žadatelů o adopci. Dle MFC je podstatné, že společným osvojením dvěma osobami se nerozumí osvojení manželským párem, ale i dvěma osobami nesezdanými, a to bez ohledu na pohlaví. Jedna osoba může dle MFC pochopitelně osvojit dítě také, ale společné osvojení by mělo mít zpravidla přednost.

MFC předložilo ve vztahu k reprodukčním právům i institutu osvojení mnoho nových, často i kontroverzních návrhů, které byly v minulosti značně diskutovány a šance na jejich promítnutí do národních právních úprav je spíše minimální,¹⁴³ nicméně pokud jde o postoj kodexu k otázkám osob osvojitelů, resp. k jeho vnímání moderní rodiny a rodičovství, pak je nezbytné jej považovat za návrh na svoji dobu nadčasový, sledující vývoj legislativy i judikatury v mnoha moderních zemích světa i vývoj společenských trendů. Přestože přijetí globálního kodexu rodinného práva spíše nelze očekávat, je třeba tuto publikaci vnímat jako zásadní názorový zdroj mnoha národních úprav.¹⁴⁴

4. Právní status osvojitele v zahraničních právních úpravách

Postupný vývoj práv stejnopohlavních osob včetně práva uzavřít manželství a osvojit dítě, i vývoj přístupu k rodičovství nesezdaných osob lze velmi dobře pozorovat také v právních rádech mnoha zahraničních států. V roce 2010 například umožňovalo pouze 14 států EU přístup stejnopohlavních párů k registrovanému partnerství, k manželství pak pouze států 5. Společné osvojení dítěte bylo umožněno pouze v 8 státech a osvojení registrovaným partnerem rodiče v 11. V roce 2014 již mohly stejnopohlavní páry uzavírat manželství v 11 z celkem 28 států EU, v dalších 6 státech pak mohly uzavřít registrované partnerství. Z těchto 17 států připouštělo společné osvojení i osvojení dítěte registrovaného partnera celkem 13 států a osvojení dítěte partnera 2 státy. Z celkového výčtu tak již v roce 2014 vystupovala ČR jako jeden z mála států, které zcela zapovídaly registrovaným partnerům možnost osvojení, a to bez dalšího již jen z titulu, že se jedná o osoby registrované. V roce 2017 pak již přístup k registrovanému partnerství umožňovalo 22 států a přístup k manželství vedle toho dokonce států 13. V tomto roce to

---

¹⁴³ K nejkontroverznějším konstrukcím patřil např. zákaz anonymního porodu dítěte či možnost zrušení osvojení jen na návrh dítěte.

¹⁴⁴ VANĚČKOVÁ, J., 2009/2010, op. cit.

bylo již 16 států EU, které připouštěly společné osvojení dítěte registrovanými partnery, a 17 států umožňujících přiosvojení dítěte partnera. Přístup k asistované reprodukci měly stejnopohlavní páry v roce 2010 v pouze v 9 státech unie, v roce 2017 už to bylo států 14.¹⁴⁵

V roce 2021 rozeznáváme celkem 16 evropských států, které umožňují manželství osob stejného pohlaví, respektive osob náležejících do tzv. LGBT komunity^{146, 147} celkem 23 států, jejichž právní úprava zakotvuje institut registrovaného partnerství,¹⁴⁸ z čehož 19 států dokonce uznává registrované partnerství, jemuž je garantován stejný rozsah práv a povinností jako manželství.¹⁴⁹ Již 17 evropských států umožňuje v roce 2021 společné osvojení dítěte osobám stejného pohlaví,¹⁵⁰ 19 států pak zakotvuje možnost přiosvojení dítěte partnera.¹⁵¹ K rozšíření došlo i v oblasti asistované reprodukce, ta je párům stejného pohlaví umožněna v celkem 14 státech,¹⁵² jednotlivcům pak dokonce ve 25 evropských státech.¹⁵³ Zajímavostí je pak pro ČR zcela neznámý koncept „společného rodičovství“ a jeho automatického předpokladu. Již v několika převážně západoevropských státech je zakotven tzv. předpoklad společného rodičovství (*co-parenthood presumption*) a automatické určení společného rodičovství (*automatic co-parent recognition*), kdy manželé či registrovaní partneři (bez ohledu na pohlaví) jsou automaticky společně vnímáni a matričně vedeni jako rodiče narozeného dítěte.¹⁵⁴ Ve čtyřech evropských

---

¹⁴⁵ IGLA-Europe.org. *Rainbow Europe 2017 statistics*, [online, cit. 2021-09-05]. Dostupné z WWW: https://www.ilga-europe.org/sites/default/files/Attachments/rainbow_europe_index_2017.pdf.

¹⁴⁶ Zkratka označuje osoby homosexuální orientace, bisexuály, transgender osoby (*lesbian, gay, bisexual, transgender community*). V současnosti je již často užíván také pojem LGBTQIA, resp. LGBT+, zahrnující také queer, intersex a asexuální osoby, případně další identity.

¹⁴⁷ Rakousko, Belgie, Dánsko, Finsko, Francie, Německo, Island, Irsko, Lucembursko, Malta, Nizozemsko, Norsko, Portugalsko, Španělsko, Švédsko, Spojené království Velké Británie a Severního Irska (UK).

¹⁴⁸ Andorra, Belgie, ČR, Estonsko, Francie, Malta, San Marino, Rakousko, Chorvatsko, Kypr, Finsko, Německo, Řecko, Maďarsko, Irsko, Itálie, Lichtenštejnsko, Lucembursko, Nizozemsko, Norsko, Portugalsko, Slovensko, Španělsko.

¹⁴⁹ Andorra, Rakousko, Chorvatsko, Kypr, Finsko, Německo, Řecko, Maďarsko, Irsko, Itálie, Lichtenštejnsko, Lucembursko, Malta, Nizozemsko, Norsko, Portugalsko, Slovensko, Španělsko (jen některé regiony), Švýcarsko, UK.

¹⁵⁰ Andorra, Rakousko, Belgie, Dánsko, Finsko, Francie, Německo, Island, Irsko, Lucembursko, Malta, Nizozemsko, Norsko, Portugalsko, Španělsko, Švédsko, UK.

¹⁵¹ Andorra, Rakousko, Belgie, Dánsko, Estonsko, Finsko, Francie, Německo, Island, Lucembursko, Malta, Nizozemsko, Norsko, Portugalsko, Slovensko, Španělsko, Švédsko, Švýcarsko, UK.

¹⁵² Rakousko, Belgie, Dánsko, Finsko, Island, Irsko, Lucembursko, Malta, Nizozemsko, Norsko, Portugalsko, Španělsko, Švédsko, UK.

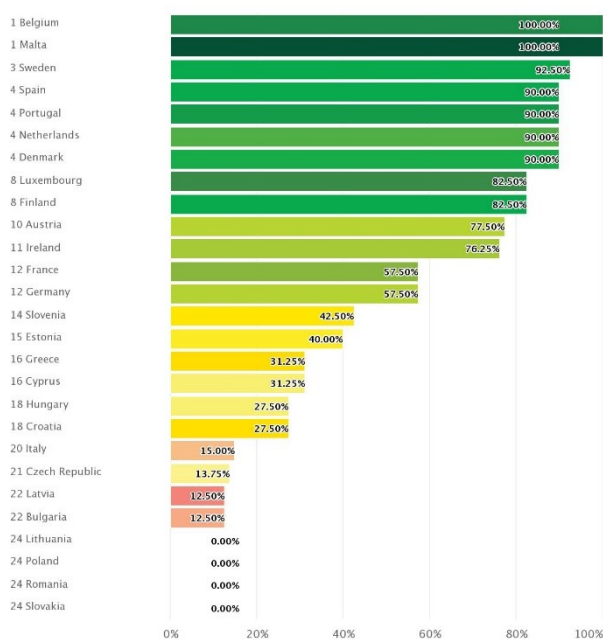
¹⁵³ Arménie, Bělorusko, Belgie, Bulharsko, Chorvatsko, Kypr, Dánsko, Estonsko, Finsko, Gruzie, Řecko, Maďarsko, Island, Irsko, Litva, Lucembursko, Malta, Černá Hora, Moldavsko, Nizozemsko, Portugalsko, Rusko, Španělsko, Švédsko, UK.

¹⁵⁴ Např. Rakousko, Belgie, Dánsko, Irsko, Malta, Nizozemsko, Norsko, Portugalsko, Španělsko a UK.

státech je pak dokonce legislativně řešena již i otázka rodičovství transgender osob (*trans parenthood*)^{155, 156}.

S odkazem na vše výše uvedené a s ohledem na statistiky vytvořené mezinárodními organizacemi je zřejmé, že Česká republika se v současnosti nachází na „na chvostu“ žebříčku evropských států, pokud jde o rozsah, v jakém chrání a respektuje rovnost práv stejnopohlavních párů v oblasti rodinného práva, manželství, partnerství a rodičovství. Konkrétním příkladem je níže přiložený graf projektu Rainbow Europe, vytvořeného společností ILGA-Europe, evropskou společností reprezentující Mezinárodní asociaci LGBTI, zvyrazňující míru, jakou v současnosti jednotlivé státy Evropské unie přistupují k právům této komunity, přičemž stupnice je vyjádřena v procentech (0 % - hrubé porušování lidských práv, diskriminace; 100 % -dodržování lidských práv, úplná rovnost).

Grafické znázornění ILGA-Europe¹⁵⁷

¹⁵⁵ Belgie, Malta, Slovensko a Švédsko.

¹⁵⁶ ILGA-Europe.org. *Rainbow Europe 2021 statistics*, [online, cit. 2021-09-05]. Dostupné z WWW: <https://www.rainbow-europe.org/#0/8682/0>.

¹⁵⁷ Ibid. Dle informací ILGA-Europe vychází grafické znázornění z toho, jak právní úpravy jednotlivých států ovlivňují životy LGBTI lidí. Pořadí zaznamenává právní standardy daného státu za účelem srovnání s ostatními evropskými státy. ILGA-Europe sleduje každou zemi pomocí široké škály indikátorů zahrnující například otázky rovnosti, rodinné problematiky, poškozujícím postojům a nenávistným projevům vůči genderové rovnosti a legitimizaci práv LGBTI osob, svobodu projevu či azylová práva. Tato srovnávací kritéria aplikovala společnost ILGA-Europe poprvé v roce 2009 a od té doby jsou průběžně rozšiřována. Dostupné z WWW: <https://www.rainbow-europe.org/country-ranking#eu>.

Pokud jde o přístup k rodičovství stejnopohlavních párů, je zřejmé, že ČR se prozatím nepokouší dosáhnout shodné míry tolerance a rovnoprávnosti, jakou lze sledovat v mnohých evropských státech, včetně některých, které český zákonodárce výslovně označuje za vzor národní civilní právní úpravy. Důvodová zpráva k OZ přímo konstatuje následující: „*Je přirozené, že návrh občanského zákoníku připravený před sedmdesáti lety nemůže být plně inspirujícím legislativním materiálem pro současnost, neboť v mnohém zastaral. Naopak, musel být podroben podstatné obsahové revizi.*“¹⁵⁸ Zákonodárce odkazuje v tomto směru na čtyři základní ideologické zdroje rekonstruované civilní právní úpravy. Jako první je zdůrazněno kritické vyhodnocení vývoje občanského a soukromého práva na území ČR; dále pak kritické vyhodnocení „*závažnějších občanských kodexů z okruhu evropské kontinentální kultury (zejména se jedná o zákoníky rakouský, švýcarský, německý, dále italský, nizozemský, polský; z nejmodernějších úprav se bere v úvahu občanské zákoníky Québecu a Ruska, přihlíží se rovněž k zákoníku francouzskému, belgickému, španělskému i portugalskému, rovněž k občanskému právu Lichtenštejnska a některým dalším úpravám)*“; v neposlední řadě pak zdroje na poli práva mezinárodního, kde zákonodárce odkazuje na mezinárodní úmluvy, nařízení a směrnice EU, a dále relevantní nadnárodní projekty. Příkladem jsou uváděny zásady UNIDROIT¹⁵⁹ a projekty vypracované akademickými kruhy, například Komise pro evropské rodinné právo (*Commission on European Family Law*, dále také jen „CEFL“)¹⁶⁰. Vedle mezinárodních a evropsko-právních zdrojů tedy český zákonodárce odkazuje na zásadní vzory v civilních kodexech Rakouska, Švýcarska, Německa, Itálie,

¹⁵⁸ Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., op. cit.

¹⁵⁹ UNIDROIT.org, *International Institute for the Unification of Private Law: UNIDROIT PRINCIPLES of International Commercial Contracts 2016* [online]. Dostupné z WWW: <https://www.unidroit.org/instruments/commercial-contracts/unidroit-principles-2016>.

¹⁶⁰ Od roku 2001 působí v oblasti harmonizace a modernizace rodinného práva na evropském území Komise pro evropské rodinné právo (CEFL), založená na popud rezoluce Evropského parlamentu dne 1. 9. 2001 v Utrechtu. Jedná se o komisi složenou z předních odborníků na rodinné právo ze všech členských zemí EU. Cílem CEFL je především provádění soustavného teoretického i praktického výzkumu na poli unifikace rodinného práva v Evropě, a to zejména prostřednictvím průběžné analýzy právních úprav jednotlivých evropských zemí, a vytvoření jednotných Principů evropského rodinného práva (*Principles of European Family Law*). K tomu více např. OJ C 255, 13.9.2001 – Communication from the Commission to the Council and the European Parliament on European contract law, Bod 14, [online; cit. 25. 3. 2014]. Dostupné z WWW: [http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:52001XC0913\(02\):EN:HTML](http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:52001XC0913(02):EN:HTML); <https://ceflonline.net/>; či BOELE-WOELKI, K. a kol. *Principles of European family law regarding property relations between spouses*. Cambridge: Intersentia, 2013, ISBN 978-1-780-68152-8.

Nizozemska, Polska, dále Québecu a Ruska, a přihlíží rovněž k právním úpravám Francie, Belgie, Španělska, Portugalska a Lichtenštejska.¹⁶¹

Důvodová zpráva odkazuje z většiny na právní řády států, který se přizpůsobují společenským trendům, komparací výše citovaných „vzorových“ právních úprav však docházím k závěru, že v oblasti přístupu k rodičovství, resp. přístupu k žadatelům o osvojení, se OZ inspiroval bohužel v zásadě jen čtyřmi z výše uvedených právních úprav, a to většinou úpravami států, jejichž právní řád se od moderního vývoje spíše distancuje a které jsou značně ovlivněny historickými a náboženskými principy. Jedná se zaprvé o úpravu italskou, zakotvenou v občanském zákoníku z 80. let minulého století. V Itálii je společné osvojení umožněno pouze manželským párům, které spolu žijí ve společné domácnosti a partnerském soužití alespoň 3 roky. Stejnopohlavní páry osvojit společně nemohou, až na ojedinělé případy je vyloučeno i osvojení jedinou osobou.¹⁶² Obdobně je na tom i velmi nábožensky založené Polsko, jehož právní úprava dovoluje společné osvojení výhradně manželským párům, které spolu žijí ve společné domácnosti a partnerském soužití alespoň 3 roky (s možností udělit výjimku z této časové podmínky), přičemž zároveň neumožňuje žádnou institucionalizovanou formu soužití osobám stejného pohlaví. Jako jednotlivci pak mohou osvojit pouze ženy.¹⁶³ Dalším státem s takto restriktivním přístupem k osvojení je Ruská federace, která rovněž nepřipouští žádné institucionalizované soužití párů stejného pohlaví a v rámci osvojení nedává příležitost ani nesezdaným heterosexuálním párům. Podle platné ruské právní úpravy mohou osvojit pouze manželské páry jako společní osvojitelé, nebo samostatně ženy jako jednotlivci.¹⁶⁴ O něco méně striktní je pak právní úprava lichtenštejská. Právní řád tohoto státu totiž připouští registrované partnerství stejnopohlavních párů, a to dokonce o stejném rozsahu práv a povinností, jaký je určen manželům. V oblasti osvojení však lichtenštejský občanský zákoník shodně s českou právní úpravou neumožňuje společné osvojení jiným než heterosexuálním manželským párům, jinak pouze jednotlivcům, a to i přesto, že

---

¹⁶¹ Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., op. cit.

¹⁶² Zákon č. 184 z roku 1983 ve znění pozdějších předpisů, osvojení zletilého je upraveno v italském občanském zákoníku.

¹⁶³ ChildrenOfAllNations.com. *Poland Adoption* [online; cit 2021-09-06]. Dostupné z WWW: <http://childrenofallnations.com/adoption-programs/europe/poland-adoption/>.

¹⁶⁴ ChildrenOfAllNations.com. *Russia Adoption* [online; cit 2021-09-06]. Dostupné z WWW: <http://childrenofallnations.com/adoption-programs/europe/russia-adoption/>.

lichtenštejnská právní úprava má stejné právní „kořeny“ jako o mnoho přístupnější právo rakouské.¹⁶⁵

Za shodnou se všemi „vzorovými“ právními úpravami, včetně těch jmenovaných níže, lze z hlediska osoby potenciálního osvojitele označit pouze podmínku minimálního, resp. maximálního věku (byť věková hranice se v jednotlivých státech liší) a minimálního věkového rozdílu mezi osvojitelem a osvojencem. K dalším zákonným požadavkům kladeným na osobu osvojitele, tedy především na rodinný stav či sexuální orientaci, se ostatní evropské státy, jež si náš občanskoprávní kodex klade za vzor, staví velmi odlišně. Velkou inspirací českého občanského práva je právo rakouské a německé. Rakouský občanský zákoník nicméně oproti OZ umožňuje společné osvojení nesezdaným pářím (vyjma osob, které učinili tzv. slavný slib svobodného stavu).¹⁶⁶ Oproti tomu podle německého práva je společné osvojení umožněno výhradně manželům, úpravu však nelze označit za obdobnou té naší, neboť v Německu je uzákoněna možnost stejnopohlavních párů uzavřít manželství, stejně jako je zde zakotven institut registrovaného partnerství se stejným rozsahem práv a povinností jako u manželství. Registrovaným partnerům je dále umožněno přiosvojit dítě svého partnera.¹⁶⁷ Obdobně je na tom také Francie, kde je společné osvojení umožněno výhradně manželským pářím sezdaným alespoň dva roky, oproti našemu právnímu řádu však francouzský zákonodárce připouští stejnopohlavní manželství, stejnopohlavní páry tedy ke společnému osvojení přístup mají. Nesezdané páry a registrovaní partneři společně osvojit nemohou.¹⁶⁸ Znatelně flexibilnější a uvolněnější je právní úprava nizozemská. Podle nizozemského právního řádu může společně osvojit dítě jakýkoli pár splňující „časový test“, tedy žijící spolu nepřetržitě po dobu alespoň tří let. Nemusí se jednat o manžele, registrované partnery ani jinou institucionalizovanou formu soužití, podmínkou je pouze, že se nejedná o příbuzné. Stejně tak je bez ohledu na pohlaví, sexuální orientaci nebo rodinný stav umožněno přiosvojení dítěte partnera, opět pod podmínkou několikaletého soužití partnerů spolu

---

¹⁶⁵ Lichtenštejnský občanský zákoník je převzat z ABGB z roku 1811, konkrétně část Statute on Persons and Business Organizations (*Personen- und Gesellschaftsrecht-PGR-1926/1928*).

¹⁶⁶ Ustanovení § 178 až 185a rakouského občanského zákoníku (*Allgemeines Bürgerliches Gesetzbuch – ABGB*) a Federální zákon o ochraně mládeže (*Jugendwohlfahrtsgesetz*).

¹⁶⁷ Ustanovení § 1741 až 1772 německého občanského zákoníku (*Bürgerliches Gesetzbuch – BGB*) a Zákon o adopčních agenturách (*Adoptionsvermittlungsgesetz*).

¹⁶⁸ Francouzský občanský zákoník z roku 1804 (*Code civil des Français*) a Notaires.fr. Full adoption conditions and procedures [online; cit. 2021-09-06]. Dostupné z WWW: <https://www.notaires.fr/en/couple-family/adoption/full-adoption-conditions-and-procedures>.

s podmínkou alespoň jednoho roku předchozí péče o osvojované dítě. Nizozemské občanské právo zakotvuje i institut tzv. spolužijících matek (v originále *domoeder*). Od roku 2014 je tak v Nizozemsku možné, aby se partnerka biologické matky dítěte stala právním rodičem dítěte, aniž by se obrátila na soud. Uznání rodičovství k dítěti před matrikou lze provést před jeho narozením i po něm.¹⁶⁹ Obdobně příznivou úpravu osvojení nalezneme i u dalšího představitele Beneluxu, tedy v právním řádu Belgie. Belgický zákonodárce umožnil společné osvojení párům, které jsou buď sezdány ve svazku manželském, jsou registrovanými partnery, nebo spolu žijí v nesezdaném soužití po dobu alespoň tří let, přičemž není řešeno pohlaví a sexuální orientace partnerů. Belgie je rovněž příznivcem stejnopohlavních manželství.¹⁷⁰ Nesezdaný pár žijící společně alespoň po dobu dvou let, stejně tak jako například stejnopohlavní manželé, mohou dítě společně osvojit také ve Španělsku. Španělský právní řád rovněž připouští stejnopohlavní manželství, stejně jako registrované partnerství, a to v některých regionech dokonce s rozsahem práv a povinností odpovídajícím manželství.¹⁷¹ Také v sousedním Portugalsku je společná adopce dítěte umožněna párům stejného i různého pohlaví, které spolu žijí v manželství nebo stabilním partnerství po dobu alespoň čtyř let. Portugalsko rovněž zakotvuje ve svém občanském zákoníku manželství jako institut přístupný i stejnopohlavním párům a zároveň připouští registrované partnerství o stejném rozsahu práv a povinností.¹⁷² O něco více uzavřen je přístup k osvojení dítěte podle právní úpravy švýcarské. Společná adopce je v této zemi umožněna výhradně manželům, přičemž uzavřít manželství mohou ve Švýcarsku pouze páry heterosexuální. Registrovaným partnerům se zde nicméně dostává alespoň stejného rozsahu práv a povinností jako manželům, v oblasti osvojení je pak registrovaným partnerům dovoleno přiosvojit dítě druhého partnera. Přiosvojení je pak dovoleno i u nesezdaných párů, pokud

---

¹⁶⁹ Government.nl. *Conditions for adopting a Dutch child* [online, cit. 2021-09-05]. Dostupné z WWW: <https://www.government.nl/topics/adoption/adopting-a-dutch-child>. A dále Nizozemský občanský zákoník (*Dutch Civil Code*). Dostupný z WWW: <http://www.dutchcivillaw.com/civilcodebook01.htm>.

¹⁷⁰ Vlaanderen.be. *Adopting a child* [online; cit. 2021-09-06]. Dostupné z WWW: <https://www.vlaanderen.be/en/adopting-a-child>; a Travel.State.Gov. *Belgium Intercountry Adoption Information* [online; cit. 2021-09-06]. Dostupné z WWW: <https://travel.state.gov/content/travel/en/Intercountry-Adoption/Intercountry-Adoption-Country-Information/Belgium.html>.

¹⁷¹ Ustanovení § 172 až 180 španělského občanského zákoníku z roku 1889; Sonneil.com. *The adoption process in Spain* (online, 2020-03-30). [cit. 2021-09-06]. Dostupné z WWW: <https://www.sonneil.com/blog/en/adoption-process-in-spain/>.

¹⁷² Ustanovení § 1973 až 2002 portugalského občanského zákoníku z roku 1889 (*Código Civil*); EPortugal.gov.pt. *Adopt a child* [online; cit. 2021-09-06]. Dostupné z WWW: <https://eportugal.gov.pt/en/servicos/adotar-uma-crianca>.

se jedná o dlouhodobé spolu žijící partnery bez ohledu na pohlaví či sexuální orientaci.¹⁷³ I zástupce mimoevropských občanskoprávních kodexů, občanský zákoník Québecu, na nějž je odkazováno v důvodové zprávě k OZ, je v přístupu k institutu osvojení a osobám osvojitelů liberálnější. Společnými osvojiteli se podle této právní úpravy mohou stát manželské páry, osoby žijící v jakékoli formě institucionalizovaného soužití i páry nesezdané. Na území kanadské provincie Québec bylo stejnopohlavní manželství legalizováno v roce 2004.¹⁷⁴

V této kapitole jsem ve vztahu k podmínkám osvojení, především pak s důrazem na podmínky společného osvojení jinými osvojiteli než heterosexuálními manželi, provedla srovnání právní úpravy obsažené v OZ s právními úpravami civilních kodexů ostatních evropských (i některých mimoevropských) států, především pak těch, na něž sám zákonodárce při tvorbě českého občanského zákoníku odkázal. Výše provedeným srovnáním docházím k jednoznačnému závěru, že přestože zákonodárce sám prezentuje své ovlivnění a hledání vzorů soukromoprávních úprav v mnohých evropských i mimoevropských státech, je zřejmé, že konkrétně v otázkách osvojení a právního statusu osvojitelů se orientuje převážně na ty zahraniční vzory, které se vyvíjí pomalu a často pod silným vlivem tradicionalismu a totalitarismu. Od přístupu moderních, liberálních zahraničních právních úprav se právní řád ČR odklání, a to ve prospěch zažitých tradic, přestože by se jejich legislativa mohla stát významným zdrojem právní úpravy institutu osvojení v českém občanském právu *de lege ferenda*.

5. Nejlepší zájem dítěte jako výchozí pojem rodinného práva

Aby bylo možné komplexně zhodnotit právní úpravu institutu osvojení v českém právním řádu a její soulad s požadavky moderní společnosti, práva i mezinárodních úmluv a judikatury, je nezbytné věnovat se podrobně základní zásadě rodinného práva a jedné z nejpodstatnějších zásad soukromého práva vůbec, zásadě nejlepšího zájmu

---

¹⁷³ Ustanovení § 264 až 269c švýcarského občanského zákoníku z roku 1907, Federální zákon z roku 2001, a Vyhláška o adopci z roku 2011. K tomu WWW: <file:///C:/Users/evali/AppData/Local/Temp/bro-adoption-e.pdf>.

¹⁷⁴ Éducaloi.qc.ca. *Adopting a Child in Quebec* [online; cit. 2021-09-06]. Dostupné z WWW: <https://educaloi.qc.ca/en/capsules/adopting-child-quebec/>; a Qubec.ca. *Adoption au Québec* [online; cit. 2021-09-06]. Dostupné z WWW: <https://www.quebec.ca/famille-et-soutien-aux-personnes/adoption/adoption-au-quebec>.

dítěte. Už císař František Josef I. s oblibou při svém rozhodování užíval heslo „vše pro dítě“. Éra konce 19. století byla také proto někdy označována „stoletím dítěte“, neboť přístup k dítěti a dětství se v této době oproti dřívějším časům podstatně změnil.¹⁷⁵ Princip přednosti potřeb a zájmů nezletilého dítěte před ostatními zájmy chráněnými právním řádem se od té doby průběžně vyvíjel a prohluboval. V posledních desetiletích se pojem „nejlepší zájem dítěte“ objevuje ve všech mezinárodních smlouvách, včetně těch, k jejichž dodržování se ČR zavázala. Proto je i v rámci vnitrostátních předpisů nezbytné tento pojem vykládat ve smyslu mezinárodních smluv. V opačném případě by totiž ČR porušovala své závazky z mezinárodního práva a tím i vlastní ústavní pořádek.¹⁷⁶

Důvodem pro konstruování tohoto vůdčího principu rodinného práva byla skutečnost, že dítě je v právním, a především faktickém světě zvláště zranitelným subjektem, jehož schopnost chránit vlastní zájmy je omezená. Proto se mu právo až do dovršení jeho zletilosti, resp. plné svéprávnosti (a v některých případech i poté¹⁷⁷), snaží poskytnout zvýšenou míru ochrany. Do té doby totiž u dítěte ve faktické rovině probíhá rozvoj biologických, psychologických a sociálních aspektů jeho osobnosti a je nežádoucí, aby do tohoto rozvoje zasahovaly jakékoli negativní vlivy. Princip nejlepšího zájmu dítěte je základním a nejširším prostředkem poskytnutí takové ochrany dítěti ze strany společnosti a práva.¹⁷⁸ Mezinárodněprávní zásada, že nejlepší zájem dítěte musí být předním hlediskem při jakékoli činnosti týkající se dětí,¹⁷⁹ avizuje, že neexistuje omezení pro uplatnění tohoto principu. Nejlepší zájmy dítěte se tak stávají předním hlediskem rozhodování. Mezi základní principy veškerých postupů týkajících se nezletilých dětí radí nejlepší zájmy konkrétního dítěte i MFC. V souladu se základním přístupem celého MFC jsou zájmy nezletilých dětí prvořadým hlediskem. V tomto akademickém „kodexu“, stejně jako v ostatních vnitrostátních i mezinárodních právních předpisech, není však pojem konkrétně definován, tomu se autoři úmyslně vyhýbají,

---

¹⁷⁵ KŘÍSTEK, A. *Osvojení dětí: úplná adopce v českém právu*. Praha: Wolters Kluwer, 2016. Právní monografie (Wolters Kluwer ČR). Str. 3.

¹⁷⁶ Čl. 10 Ústavy ČR stanoví: „*Vyhlášené mezinárodní smlouvy, k jejichž ratifikaci dal Parlament souhlas a jimiž je Česká republika vázána, jsou součástí právního řádu; stanoví-li mezinárodní smlouva něco jiného než zákon, použije se mezinárodní smlouva.*“

¹⁷⁷ Např. právní úprava vyživovací povinnosti ke zletilému dítěti, které není schopno samo se živit v OZ (srov. § 911 OZ).

¹⁷⁸ KORNEL, M. *Nejlepší zájem dítěte*. Brno, 2012 [online, cit. 2021-09-08]. Disertační práce. Masarykova univerzita v Brně, Právnická fakulta. Dostupné z WWW: https://is.muni.cz/th/107739/pravf_d/Kornel_-_NEJLEPSI_ZAJEM_DITETE.pdf.

¹⁷⁹ Čl. 3 odst. 1 ÚPD.

neboť pojem je považován za příliš proměnlivý, rozmanitý a definovatelný výhradně individuálně ve vztahu ke konkrétní situaci, konkrétnímu dítěti.¹⁸⁰ Jedná se tak o velmi neurčitý právní pojem, způsobilý vyvolat značné výkladové obtíže.¹⁸¹

Je tedy vůbec možné získat objektivní odpověď na otázku, co je skutečně nejlepším zájmem dítěte? Jak určit, co je v nejlepším zájmu dítěte a kdo je oprávněn tuto skutečnost vyhodnocovat? V základní rovině jsou to zřejmě rodiče dítěte a ve vztahu k jejich rodičovské odpovědnosti pak platí obecná vnější povinnost nezasahovat. Pokud se ale dospělí pokoušejí definovat a zajistit zájmy dětí, mohou se často dostat do střetu s vlastními zájmy, což je kolize, kterou je třeba řešit. Díky globálnímu zakotvení zásady nejlepšího zájmu dítěte tak stát získává pravomoc pozitivně vstoupit do jinak nedotknutelných rodinných vztahů v situaci, kdy jsou (nejlepší) zájmy dítěte závažným způsobem ohroženy, pokud rodiče nad zájmy dítěte prosazují zájmy vlastní, nebo pokud zde rodiče dítěte nejsou či nejsou schopni zájmy dítěte odpovídajícím způsobem chránit. Ochrana je poskytována dítěti zejména v situacích, které jsou z jeho pohledu nestandardní, a přitom pro jeho život zásadní (např. rozchod rodičů, neschopnost rodičů pečovat, určení rodičovství, posouzení péče o zdraví dítěte aj.).¹⁸² Pro všechny tyto situace pak platí pouze jedno společné objektivní kritérium, a sice že je třeba na ně pohlížet optikou konkrétního dítěte a při posuzování a zjišťování jeho nejlepšího zájmu je maximálně důležité uznávat jeho právo na sebeurčení a umožnit mu participaci na rozhodnutích, která se jej týkají.¹⁸³ Výbor OSN pro práva dítěte¹⁸⁴ pak také stanoví jednotné výkladové kritérium, že „vždy, když je činěno rozhodnutí s dopadem na konkrétní dítě, [...] musí rozhodovací proces zahrnovat posouzení možného dopadu

---

¹⁸⁰ VANĚČKOVÁ, J., 2009/2010, op. cit.

¹⁸¹ WESTPHALOVÁ, L., ŠÍNOVÁ, R. *Nejlepší zájem dítěte*. Právník. 12/2019. Praha: Ústav státu a práva AV ČR, v. v. i., 2019. Str. 1091-1108.

¹⁸² Ibid.

¹⁸³ ÚPD nastavuje nadnárodní přístup, který zdůrazňuje, že dítě je subjektem práv, osobou s vlastními potřebami a přáními, o nichž by rozhodovat samo. Práva rodičů jsou pak od těchto práv a potřeb odvozena a existují jen tak dlouho, dokud je ochrana dítěte potřebná, tedy do doby, než dítě dosáhne plné svéprávnosti a je schopno se rozhodovat a chránit samo.

¹⁸⁴ Výbor pro práva dítěte (*Committee on the Rights of the Child*) je kontrolním orgánem dodržování ÚPD zřízený na půdě OSN článkem 43 úmluvy. Skládá se z 10 členů vysokého morálního charakteru a uznávaných schopností, kteří jsou voleni na 4 roky (každé dva roky se volí polovina členů), přičemž každý členský stát může navrhnout jednoho kandidáta.

*(negativního nebo pozitivního) rozhodnutí na dotčené dítě“ a „z odůvodnění rozhodnutí musí být patrné, že [nejlepší zájem dítěte] byl vzat v potaz“.*¹⁸⁵

Právní princip nejlepšího zájmu dítěte byl historicky poprvé zakotven v Deklaraci práv dítěte vzniklé na půdě OSN v roce 1959. Její zásady 2 a 7 hovoří o tomto principu jako o nejvyšším měřítku zákonodárné činnosti a vůdčí zásadě ovládající ty, kdo jsou odpovědní za výchovu a vedení dítěte.¹⁸⁶ Obdobné pojmosloví převzala ve vztahu k nejlepšímu zájmu dítěte i ÚPD v roce 1989. Čl. 3 odst. 1 ÚPD stanoví, že *„zájem dítěte musí být předním hlediskem při jakékoli činnosti týkající se dětí, ať už uskutečňované veřejnými nebo soukromými zařízeními sociální péče, soudy, správními nebo zákonodárnými orgány“*, čl. 18 odst. 1 pak zakotvuje zájem dítěte i jako základní smysl péče rodičů jako zákonných zástupců o dítě.¹⁸⁷ Přímo ve vztahu k institutu osvojení pak ÚPD odkazuje na tento vůdčí princip ve svém čl. 21.

I přesto, že citované zásadní mezinárodní dokumenty tuto vůdčí zásadu zakotvují, však stále hovoříme pouze o jakémsi abstraktním hodnotovém východisku, které samo o sobě pro účely právní ochrany dítěte nepostačí, nedojde-li k jeho řádné aplikaci. Westphalová a Šínová k tomu uvádí, že zásadu nejlepšího zájmu dítěte je třeba v nejobecnějším měřítku chápat ve dvou rovinách, a to v první řadě jako dosažení stavu, kdy nejlepší zájmy dítěte jsou reálně zajištěny a za druhé jako proces, při němž jsou posuzovány všechny dílčí zájmy tohoto konkrétního dítěte, které mohou v souhrnu „nejlepší zájem“ tohoto dítěte určovat.¹⁸⁸ K tomu si dovolím doplnit ještě třetí rovinu, v níž tento klíčový princip rodinného práva vnímám, a to nejlepší zájem dítěte jako hmotné právo konkrétního dítěte na to, aby jeho zájmy byly vždy posouzeny a zohledněny a aby k nim bylo přistupováno jako k primárnímu hledisku při zvažování přístupu k tomuto dítěti, a zároveň jako jakási záruka dítěte, že toto hledisko bude uplatněno při jakémkoli rozhodování, které se ho bude týkat.¹⁸⁹ Postavení nejlepšího zájmu dítěte nejen v ÚPD, ale v celém systému práva, zůstává i nadále nejednoznačné i mezi odbornou právníkou veřejností. Je otázkou, zda jej lze skutečně považovat i za normativní hodnotu

---

¹⁸⁵ Obecný komentář č. 14, 2013, op. cit.

¹⁸⁶ Zásada č. 2 ve spojení se zásadou č. 7 Deklarace práv dítěte OSN ze dne 20. 11. 1959.

¹⁸⁷ Český překlad čl. 3 odst. 1 a čl. 18 odst. 1 ÚPD.

¹⁸⁸ WESTPHALOVÁ, L., ŠÍNOVÁ, R., 2019, op. cit., str. 1094.

¹⁸⁹ Obdobně stanoví i čl. I bod A) odst. 6 písm. (a) Obecného komentáře č. 14, 2013, op. cit.

(právo zakládající odpovídající právní povinnost ostatních subjektů), nebo zda jde skutečně o pouhou regulační a interpretační *zásadu* v základním slova smyslu. Osobně se ztotožňuji s těmi odbornými názory, které přikládají nejlepšímu zájmu dítěte vyšší míru závaznosti než jako pouhé zásadě a hledí na něj jako na princip, jehož prizmatem je třeba nahlížet i na příslušná ustanovení zákona, a tedy v zájmu nejlepšího zájmu dítěte je možné dospět k výkladu příznivému pro dítě i nad rámec právní normy, je-li s ním právní norma v rozporu.¹⁹⁰ Ústavní soud ČR v minulosti dokonce výslovně přiřkl zásadě nejlepšího zájmu dítěte povahu vnitrostátně bezprostředně použitelné normy, která je s ohledem na svoji dikci nezbytně přímo použitelná a rovněž dostatečně jasná a určitá, aby byly povinné subjekty schopny jí odpovídajícím způsobem přizpůsobit své chování.¹⁹¹

Pojetí nejlepšího zájmu dítěte se pak v jednotlivých jurisdikcích přirozeně zdatelně liší v závislosti na kultuře, společenských, náboženských, etických a morálních hodnotách týkajících se dětí a samozřejmě také v závislosti na situaci konkrétního dítěte a není zřejmě možné určit univerzální kritéria a řešení určující přesný obsah nejlepšího zájmu dítěte v konkrétní situaci. Přesto odborníci upozorňují na chybný přístup subjektů aplikujících právo, pokud využívají této neurčitosti a nejednotnosti pojmu ve svůj prospěch a odůvodňují nejlepším zájmem dítěte svůj vlastní názor v daném případě, což nelze považovat za dostatečné.¹⁹² Takový subjektivní přístup k zásadě nejlepšího zájmu dítěte vylučuje i Výbor pro práva dítěte OSN, který v Obecném komentáři č. 14 vysvětluje, že cílem konceptu nejlepšího zájmu dítěte je zajistit jak plné a účinné požívání všech práv zakotvených v ÚPD dítětem, tak i holistický, tj. celostní přístup k rozvoji dítěte.¹⁹³ Výše uvedeným je nutné se zabývat i ve vztahu k právní úpravě OZ a judikatuře českých soudů ve vztahu k osvojení dítěte, neboť právě zde se často setkáváme s nad míru subjektivním postojem orgánů aplikujících a interpretujících právo k zájmům konkrétního dítěte, které jsou vykládány převážně prizmatem vlastního názorového

---

¹⁹⁰ K tomu např. náleží Ústavního soudu ČR sp. zn. II. ÚS 2344/18 ze dne 31. 12. 2018. Dále např. Jílek, D. *Jak porozumět nejlepším zájmům dítěte*. In: JÍLEK, D., POŘÍZEK, P. *Pobyt cizinců: vybrané právní problémy* (Sborník z vědeckého semináře uskutečněného dne 28. března 2013). Brno: Kancelář veřejného ochránce práv, 2014 [online, cit. 2021-09-12], str. 308. Dostupné z WWW: https://www.ochrance.cz/uploads-import/Publikace/Pobyt_cizincu_2013.pdf; a WESTPHALOVÁ, L., ŠÍNOVÁ, R., 2019, op. cit., str. 1097.

¹⁹¹ Nález Ústavního soudu ČR sp. zn. Pl. ÚS 31/96 ze dne 9. 4. 1997.

¹⁹² WESTPHALOVÁ, L., ŠÍNOVÁ, R., 2019, op. cit., str. 1094.

¹⁹³ Čl. I bod A) odst. 4 Obecného komentáře č. 14 Výboru pro práva dětí OSN, 2013, op. cit.: „*The concept of the child's best interests is aimed at ensuring both the full and effective enjoyment of all the rights recognized in the Convention and the holistic development of the child.*“

postoje těchto orgánů, přičemž ucelená výkladová literatura v této oblasti v českém právní prostředí prakticky neexistuje.

Tento postoj je patrný již ze způsobu, jakým bylo v ČR přistoupeno k oficiálnímu překladu mezinárodních dokumentů upravujících tuto problematiku. Pro účely skutečného výkladu pojmu „nejlepší zájem dítěte“ je třeba v první řadě vycházet z objektivních kritérií stanovených příslušnými mezinárodními dokumenty, tj. především čl. 3 odst. 1 ÚPD. Toto ustanovení pokládá základní kámen aplikace této zásady, tedy že nejlepší zájmy dítěte musí být předním hlediskem při jakékoli činnosti týkající se dětí bez ohledu na to, zda je taková činnost uskutečňována veřejným či soukromým subjektem, zda je o soukromé osoby, soudy, správní orgány či samotného zákonodárce.¹⁹⁴ V tomto ohledu český překlad pojmosloví ÚPD neobstojí, neboť dává zcela jiný nádech celému konceptu nejlepšího zájmu dítěte. Zatímco čl. 3 odst. 1 ÚPD hovoří o „*the best interests of the child*“, v ČR je tento pojem překládán pouze jako „*zájem dítěte*“. Český překlad tedy v podstatě odkazuje na jakýkoliv zájem dítěte a ten se pak logicky obvykle nestane prioritou při autoritativním rozhodování, ani neuspěje při souvisejícím konkurenčním zvažování zájmů jiných osob či státu. Jedná se tedy o překlad značně zavádějící, neboť by se nemělo hovořit o jakémkoliv zájmu, ale především o nejlepších zájmech dítěte, které mají být prioritně, rychle a objektivně hodnoceny a zvažovány.¹⁹⁵ Obdobně nezvládnutý je pak překlad, resp. následný výklad souvisejícího pojmu „*primary (consideration)*“ neboli „*přední hledisko*“. V tomto ohledu se zřejmě nezvládl s původním záměrem ÚPD interpretačně vypořádat ani Nejvyšší soud ČR, když k zásadě nejlepšího zájmu dítěte konstatoval, že „*k pochopení obsahu této zásady je třeba vzít v úvahu, že čl. 3 odst. 1 Úmluvy vyžaduje, aby nejlepší zájem dítěte byl „předním“ hlediskem při jakékoliv rozhodovací činnosti týkající se dětí. Z užití výrazu „přední“ (primary) a nikoliv „prvořadý“ (paramount) je dovozováno, že nejlepší zájem dítěte má být mezi jinými zájmy zvažován na prvním místě a má mu být dán větší význam než jiným zájmům, nemusí mít nicméně za všech okolností absolutní prioritu,*“ neboť v opačném případě by se dle Nejvyššího soudu jednalo jednoznačně o hledisko naprosté

---

¹⁹⁴ Čl. 3 odst. 1 ÚPD.

¹⁹⁵ K tomu např. také Jílek, D., 2014 op. cit., str. 315-317.

nadřazenosti, což není možné dovozovat.¹⁹⁶ Takový přístup k mezinárodně zakotvenému principu nejlepšího zájmu dítěte ale považují do značné míry za bagatelizaci a simplifikaci tohoto pojmu, neboť z výkladových zdrojů i přístupu mezinárodních orgánů včetně ESLP je zřejmé, že prioritu nejlepšího zájmu dítěte je třeba chápat vždy tak, že pokud stát zasahuje do autonomie rodiny, stávají se potřeby konkrétního dítěte prvořadými, nikoli pouze předními mezi ostatními zájmy, a rozhodnutí by mělo být utvářeno na základě vnímání situace tímto dítětem.¹⁹⁷

I pokud bychom však akceptovali přístup české justice k výkladu pojmu „přední hledisko“ s ohledem na užitý anglický výraz v obecné rovině, pak ve vztahu k osvojení dítěte na takový výklad přistoupit nelze. V tomto kontextu totiž ÚPD v originálním znění již neuznává pojem *primary*, ale přímo Nejvyšším soudem výše zmíněný výraz *paramount*, tedy doslova „prvořadý, nejvyšší, svrchovaný“.¹⁹⁸ Doslovné znění uvozovací věty čl. 21 ÚPD, který na mezinárodní úrovni zakotvuje základní povinné limity osvojení, je následující: „*States Parties that recognize and/or permit the system of adoption shall ensure that the best interests of the child shall be the paramount consideration,*“ tedy doslova „*Smluvní státy, které uznávají a/nebo povolují systém adopce, zajistí, že prvořadým hlediskem budou v tomto ohledu nejlepší zájmy dítěte.*“¹⁹⁹ V kontextu výše uvedeného je tedy zřejmé, že ve vztahu k institutu osvojení dítěte vnímá ÚPD prioritu hlediska nejlepších zájmů dítěte ještě intenzivněji a označuje jej za zcela svrchovaný princip. Na posílení role nejlepšího zájmu dítěte v oblasti adopce a jeho vnímání jako zcela rozhodujícího faktoru při rozhodování o adopci a souvisejících otázkách upozorňuje i Výbor OSN pro práva dětí.²⁰⁰ Obdobně se pak k této zásadě staví i Haagská úmluva o osvojení, jejímž jedním z hlavních cílů pro účely mezinárodního osvojení je „*vytvořit záruky toho, aby se mezinárodní osvojení uskutečňovala v nejlepším zájmu dítěte a respektovala jeho základní práva uznávaná mezinárodním právem.*“²⁰¹ Na základě výše

---

¹⁹⁶ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 30 Cdo 3430/2011 ze dne 26. 4. 2012, a podobně pak např. nálezy Ústavního soudu ČR sp. zn. III. ÚS 2298/15 ze dne 15. 3. 2016 či sp. zn. I. ÚS 153/16 ze dne 26. 7. 2016.

¹⁹⁷ WESTPHALOVÁ, L., ŠÍNOVÁ, R., 2019, op. cit., str. 1095.

¹⁹⁸ Čl. 21 ÚPD v originálním znění.

¹⁹⁹ Ibid.

²⁰⁰ Čl. IV bod A.4. odst. 3 Obecného komentáře č. 14 Výboru pro práva dětí OSN, 2013, op. cit., stanoví: „*In respect of adoption (art. 21), the right of best interests is further strengthened; it is not simply to be “a primary consideration” but “the paramount consideration”. Indeed, the best interests of the child are to be the determining factor when taking a decision on adoption, but also on other issues.*“

²⁰¹ Čl. 1 písm. a) Haagské úmluvy o osvojení.

uvedeného docházím k názoru, že na mezinárodní úrovni je jednoznačně určen význam a postavení principu nejlepších zájmů dítěte při procesu osvojení jako zcela prvořadého, svrchovaného kritéria, k jehož naplnění lze i překročit rámec příslušné právní normy (tím spíše normy vnitrostátní), je-li s tímto kritériem v rozporu. Při řešení konkrétní situace je pak třeba důsledně a objektivně zjistit nejlepší zájmy daného dítěte, přičemž je nezbytné upustit od vlastních názorů interpretujících a aplikujících subjektů a soustředit se na reálné dopady zamýšleného řešení na zjištěné nejlepší zájmy dítěte.

5.1. Posuzování a zjišťování nejlepších zájmů dítěte

Při každé činnosti týkající se dítěte – a při rozhodování o osvojení dítěte o to intenzivněji – jsou příslušné orgány aplikující právo (zejm. soudy a OSPOD) povinny důsledně zjišťovat, posuzovat, prokazovat a následně zohledňovat nejlepší zájmy konkrétního dítěte. Ústavní soud při své rozhodovací praxi opakuje, že koncept nejlepšího zájmu dítěte je flexibilní a adaptabilní a měl by být vždy definován individuálně s ohledem na specifickou situaci, v níž se dítě nachází, přičemž pozornost by měla být věnována jeho osobním poměrům, situaci a potřebám.²⁰² Posouzení zájmů dítěte musí být vždy komplexní a soustředit se na všechny relevantní okolnosti života dítěte v kontextu života celé jeho rodiny či jiných osob, jimž je svěřena jeho výchova a výživa. Je přitom zapotřebí zohlednit nejen současnou situaci dítěte, ale nahlédnout i do jeho minulosti. Výbor OSN pro práva dítěte v čl. V bodě A.1. (odst. 52 až 79) Obecného komentáře č. 14 formuloval základních sedm faktorů, které je třeba zhodnotit a zohlednit při zjišťování a posuzování nejlepších zájmů dítěte. Výčet je demonstrativní a ze strany Výboru se jedná o stanovení základních určovacích mantinelů, které není možné opomenout.²⁰³

Na prvním místě je uváděn názor, resp. postoj dítěte (v originále *the child's views*)²⁰⁴, bez jehož zjištění není možné objektivně zjistit ani posoudit nejlepší zájmy dítěte. Jakékoli rozhodnutí týkající se dítěte, které je učiněno bez zohlednění jeho názoru, nebo které při nejmenším nepřikládá jeho názoru dostatečnou váhu odpovídající věku

---

²⁰² K tomu např. nález Ústavního soudu ČR sp. zn. I. ÚS 1554/14 ze dne 30. 12. 2014, odst. 23-24.

²⁰³ Čl. V bod A.1. odst. 52 až 79 Obecného komentáře č. 14 Výboru pro práva dětí OSN, 2013, op. cit.

²⁰⁴ Zejména čl. 12 ÚPD.

a rozumové vyspělosti dítěte²⁰⁵, nerespektuje dostatečně právo dítěte participovat na zjištění a posouzení jeho nejlepších zájmů v dané situaci.²⁰⁶ Zakotvení práva dítěte na participaci při rozhodování, které se jej týká, je projevem práva dítěte na seburčení a respektu k dítěti jako subjektu práva. Názor dítěte však nelze v tomto smyslu chápat pouze jako srozumitelný verbální projev dítěte, jako odpověď na položenou otázku. Je třeba o něm uvažovat jako o promítnutí toho, jak dané dítě řešenou situací vnímá, jak ji chápe, jak se projevuje vůči ostatním zúčastněným subjektům a jak bude reagovat na zamýšlené řešení. Posuzující orgány přitom nemusí zvoleným řešením vždy vyhovět názoru dítěte. Podstatou aplikace principu nejlepšího zájmu dítěte je i zvážit, zda není v nejlepším zájmu dítěte rozhodnout v rozporu s jím projeveným názorem, v takovém případě je ale rozhodující orgán povinen svůj postup důsledně odůvodnit.

Druhým určovacím kritériem je tzv. kritérium identity dítěte (v originále *the child's identity*)²⁰⁷, jehož cílem je zdůraznit jedinečnost každého dítěte, jehož nejlepší zájem je zjišťován a posuzován, jeho odlišnost od ostatních dětí danou mj. pohlavím, sexuální orientací, národností a etnickým původem, náboženstvím a vírou, kulturním a společenským založením, jazykovým prostředím, v němž vyrůstalo, a v neposlední řadě pak samozřejmě jeho osobností. Je třeba mít na paměti, že potřeby a zájmy každého dítěte se projevují v závislosti na jeho osobnostních, psychických, sociálních a kulturních rysech i na jeho vývojových schopnostech, a ačkoli je cílem ÚPD i navazujících vnitrostátních úprav ochrana dětí jako skupiny osob, nejlepší zájmy dítěte nelze určit jinak než s přihlédnutím k identitě konkrétního dítěte.²⁰⁸

Dalším podstatným hlediskem při zjišťování nejlepších zájmů dítěte je snaha o zachování jeho rodinného prostředí a souvisejících vztahů (v originále *preservation of the family environment and maintaining relation*)²⁰⁹. Nejlepší zájem dítěte musí být dle Výboru OSN pro práva dětí posuzován vždy v kontextu dosavadního rodinného života rodiny dítěte, jeho dosavadního přirozeného prostředí. Rodina je v tomto kontextu

---

²⁰⁵ Skutečnost, že je dítě velmi malé či více zranitelné (např. má zdravotní postižení, patří k menšinové skupině, je migrantem atd.), jej nezabavuje práva vyjádřit své názory ani nesnižuje závažnost jím projevených názorů při určování jeho nejlepších zájmů.

²⁰⁶ Čl. V bod A.1. písm. (a) Obecného komentáře č. 14 Výboru pro práva dětí OSN, 2013, op. cit.

²⁰⁷ Zejména čl. 8 ÚPD.

²⁰⁸ Čl. V bod A.1. písm. (b) Obecného komentáře č. 14 Výboru pro práva dětí OSN, 2013, op. cit.

²⁰⁹ Zejména čl. 9, 18 a 20 ÚPD.

chápana v nejširším slova smyslu jako rodina biologická i sociální, rodiče, osvojitelé či pěstouni i širší členové rodiny a osoby dítěti blízké. Cílem právní úpravy je zajistit, že zamýšlenou činností týkající se dítěte nedojde k jeho vytržení z přirozeného rodinného prostředí a ke zpretrhání jeho dosavadních sociálních vazeb. Takový postup je nutné považovat za zcela krajní řešení, které lze odůvodnit právě a pouze nejlepšími zájmy daného dítěte. I v případě nezbytného vytržení dítěte z jeho dosavadního výchovného prostředí je pak nutné zajistit v maximální možné a vhodné míře alespoň zachování spojení dítěte s jeho rodiči a ostatními příbuznými, leda by právě takový postup byl v rozporu s jeho nejlepšími zájmy.²¹⁰ Co je dle mého názoru pro účely této práce podstatné, v kontextu této mezinárodní právní úpravy je zdůrazňován názor, že prostředí rodiny (bez ohledu na to zda biologické či sociální) lze považovat pro dítě za jediné svobodné, neboť veškerá kolektivní prostředí (dětské domovy, ústavy a jiná zařízení kolektivní péče o dítě) vnucují všem dětem zde umístěným svůj jednotný denní režim.²¹¹

Čtvrtým podstatným faktorem při zjišťování a posuzování nejlepšího zájmu je péče, ochrana a zajištění bezpečí každého dítěte (v originále *care, protection and safety of the child*)²¹². Požadavek na zajištění péče a ochrany dítěte je nutné interpretovat v širším smyslu, tedy nejen jako povinnost zajistit, aby dítě neutrpělo žádnou újmu, ale spíše jako představa ideální, komplexního „blaha“ a zdravého rozvoje dítěte a jeho stabilního výchovného prostředí.²¹³ Nejlepší zájmy dítěte je tedy v tomto směru třeba chápat rovněž jako zajištění jeho potřeb materiálních, fyzických, vzdělávacích, emocionálních, pocitu lásky a bezpečí. Ochranou dítěte se pak rozumí především také jeho ochrana před násilím, zneužíváním, šikanou, ponižujícím zacházením, vykořisťováním a jinými negativními projevy vůči dítěti.²¹⁴

Jako následující kritérium při hledání nejlepších zájmů konkrétního dítěte je na mezinárodní úrovni uváděna zvláštní zranitelnost dítěte jako subjektu sociálních a právních vztahů (v originále *situation of vulnerability*). Zvláštní ochranu je třeba poskytovat dětem se specifickými potřebami, jako jsou děti zdravotně postižené, etnicky

---

²¹⁰ Čl. V bod A.1. písm. (c) Obecného komentáře č. 14 Výboru pro práva dětí OSN, 2013, op. cit.

²¹¹ K tomu např. i nález Ústavního soudu ČR sp. zn. II. ÚS 1945/08 ze dne 2. 4. 2009.

²¹² Zejména čl. 3 odst. 2 a 3 ÚPD.

²¹³ Čl. V bod A.1. písm. (d) Obecného komentáře č. 14 Výboru pro práva dětí OSN, 2013, op. cit.

²¹⁴ WESTPHALOVÁ, L., ŠÍNOVÁ, R., 2019, op. cit., str. 1101.

odlišné, děti bez domova, uprchlíci či žadatelé o azyl, oběti trestných činů aj. Podstatou požadovaného přístupu je posuzovat nejlepší zájmy těchto dětí citlivě s ohledem na specifickou situaci, v níž se nachází, a zajistit takto extrémně zranitelným dětem práva ve stejném rozsahu jako všem ostatním bez jakékoliv diskriminace.²¹⁵

Předposledním hlediskem nezbytným při posuzování nejlepšího zájmu dítěte je právo dítěte na zdraví (v originále *the child's right to health*)²¹⁶. Zjištění a respektování zdravotního stavu dítěte spolu s intenzivní snahou zajistit dítěti odpovídající zdravotní péči je podstatou práva dítěte na zdraví, které je ve vztahu ke zjišťování a posouzení nejlepších zájmů dítěte označeno za středobod. Nejlepší zájem dítěte tvoří dle Výboru OSN pro práva dětí důsledné zvážení všech možností i rizik spojených se zdravotním stavem dítěte vzhledem k jeho věku a vyspělosti. Předpokládá se pak samozřejmě také zapojení dítěte formou informovaného souhlasu, zejména pokud jde o dítě vyššího věku.²¹⁷

Sedmým výslovně stanoveným faktorem zjišťování a posuzování nejlepšího zájmu dítěte je přihlídnutí k jeho právu na vzdělání (v originále *the child's right to education*). Je jednoznačně stanoveno, že v nejlepším zájmu dítěte je, aby mu byl zajištěn přístup ke kvalitnímu vzdělávání a souvisejícím aktivitám zajišťujícím jeho všestranný rozvoj od raného dětství, a to v dostatečné úrovni bezplatně z veřejných prostředků.²¹⁸

V souladu s výše specifikovanými závěry Výboru OSN pro práva dětí jsou rovněž závěry CEFL zakotvené v Principech evropského rodinného práva (*Principles of European Family Law*, dále také jen „PEFL“). Rovněž v konceptu PEFL je na nejlepší zájem dítěte pohlíženo jako na vůdčí hledisko rodinného práva, při jehož posuzování je nezbytné přihlížet k věku, vyspělosti, osobnosti, potřebám, schopnostem a zdraví konkrétního dítěte, přičemž aplikující orgán by měl při zjišťování zájmu dítěte pohlížet na jednotlivé aspekty z pohledu dítěte.²¹⁹

---

²¹⁵ Čl. V bod A.1. písm. (e) Obecného komentáře č. 14 Výboru pro práva dětí OSN, 2013, op. cit. a WESTPHALOVÁ, L., ŠÍNOVÁ, R., 2019, op. cit., str. 1101.

²¹⁶ Zejména čl. 24 ÚPD.

²¹⁷ Čl. V bod A.1. písm. (f) Obecného komentáře č. 14 Výboru pro práva dětí OSN, 2013, op. cit.

²¹⁸ Čl. V bod A.1. písm. (g) Obecného komentáře č. 14 Výboru pro práva dětí OSN, 2013, op. cit.

²¹⁹ Mariny, D. in BOELE-WOELKI, K. a kol. *Principles of European Family Law Regarding Parental Responsibilities*. Antwerpen – Oxford: Intersentia, 2007.

Z výše uvedeného je patrné, že objektivní jednotnou a podrobnou definici pojmu „nejlepší zájmy dítěte“ či „v nejlepším zájmu dítěte“ nelze vytvořit. Jakýkoli pevně daný výčet kritérií, pokud by byl právními předpisy normován, by byl s ohledem na individualitu každého dítěte a každé situace nefunkční. Je tedy možné – a mezinárodní právní předpisy se o to usilovně pokouší – stanovit pouze základní hlediska či faktory, které je při hledání konkrétního obsahu nejlepších zájmů dítěte třeba zvážit a vyhodnotit. U jednotlivých určujících faktorů je pak třeba v každém jednotlivém případě předpokládat jinou přípustnou míru zásahu a v některých případech i možný střet jednotlivých zájmů dítěte. Obecný komentář č. 14 výslovně upozorňuje, že ne všechna hlediska budou aplikovatelná v každém případě, stejně tak jako totéž hledisko může mít v různých případech zcela odlišný význam a intenzitu.²²⁰ Podstatou vyvažování jednotlivých hledisek je, že v nejlepším zájmu každého dítěte je bezdůvodně neupřednostnit jakýkoli jediný zájem před jinými (např. je chybou trvat na ochraně zájmu dítěte na zachování původního rodinného prostředí, na jehož úkor nebude chráněn zájem na ochraně dítěte před zanedbáváním či nevhodným chováním v rodině). V zásadě by se při posuzování nejlepších zájmů dítěte mělo postupovat cestou testu proporcionality, jak jej analogicky známe při řešení kolize různých základních lidských práv.²²¹ Bohužel, přestože v každém správním či soudním řízení týkajícím se dítěte je povinnost zjišťovat, co je v jeho nejlepším zájmu, v praxi se orgány veřejné moci s tímto úkolem vypořádat příliš nezvládají. Přesto je dle mého názoru možné definovat základní procesní kroky, které by měly být ve snaze o nalezení nejlepšího zájmu dítěte dodrženy, což potvrzuje i Výbor pro práva dětí OSN. Podle jeho názoru jsou státy povinny vytvořit a uvést do chodu takový procesní systém, který bude dostatečně transparentní a objektivní a který bude způsobilý zhodnotit a reflektovat nejlepší zájem dítěte, jehož se rozhodování týká. Mezi jednu z podstatných procesních zásad souvisejících s nejlepším zájmem dětí je zásada rychlosti a hospodárnosti řízení, neboť u procesů v oblasti rodinného práva má být kladen větší důraz na rychlé rozhodování.²²² Zásadu samozřejmě není možné aplikovat

---

²²⁰ Čl. V bod A.2. (odst. 80) Obecného komentáře č. 14 Výboru pro práva dětí OSN, 2013, op. cit.

²²¹ K tomu zejména nález Ústavního soudu ČR sp. zn. Pl. ÚS 4/94 ze dne 12. 10. 1994.

²²² Ustanovení § 471 odst. 2 zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů, stanoví, že „ve věcech péče soudu o nezletilé rozhoduje soud s největším urychlením. Nejsou-li dány důvody zvláštního zřetele hodné, vydá soud rozhodnutí ve věci samé zpravidla do 6 měsíců od zahájení řízení; vydá-li soud rozhodnutí po uplynutí této lhůty, uvede v odůvodnění rozhodnutí skutečnosti, pro které nebylo možné tuto lhůtu dodržet.“ K tomu např. také nález Ústavního soudu ČR sp. zn. II. ÚS 568/06 ze dne 20. 2. 2007.

slepě, rychlé řešení není vždy řešením v nejlepším zájmu dítěte a orgány veřejné moci jsou povinny postupovat především důsledně. Zásada cílí především na odbourání závad administrativního aparátu, na něž se aplikující orgány často neprávem odvolávají, jako je např. nefunkčnost informačních systémů, nedostatek personálu, přílišný nápad nových případů aj., které v kontextu nejlepšího zájmu dítěte nemohou obstát.²²³ Na první místo nezbytných procesních aspektů v této oblasti pak Výbor pro práva dětí OSN staví tzv. participační práva dítěte, tedy především právo dítěte projevit vlastní názor (v originále *right of the child to express his or her own views*) a zapojit se do řízení, které se jej týká, a to v míře a způsobem odpovídajícím věku, vyspělosti o specifickým rysům a potřebám daného dítěte.²²⁴ Jako další zásadní aspekt procesního postupu lze označit důsledné zjišťování všech relevantních okolností a skutečností, a to prostřednictvím kvalifikovaných odborníků. Je povinností státu dohlédnout, že při řešení každého jednotlivého případu jsou všemi dostupnými prostředky zjištěny veškeré potřebné informace, které jsou důsledně prověřeny a zhodnoceny v kontextu nejlepšího zájmu dítěte. Tento proces pak musí zajišťovat osoby k tomu kompetentní, jejichž odbornost a jiné kvality (včetně odpovídajícího přístupu a chování k dítěti a rodině) je stát povinen kontrolovat.²²⁵ Na základě vlastní advokátní praxe si dovoluji tento procesní aspekt označit za jeden ze zásadních nedostatků administrativního a justičního aparátu v ČR. Co se týče dokazování v řízeních týkajících se dítěte, je vedle zjištění názoru konkrétního dítěte třeba považovat za zásadní rovněž vyslechnutí rodičů či jiných blízkých osob, které zajišťují jeho výchovu. Vedle důkazu výslechem osob je pak nezbytné získat odpovídající důkazní materiál osvědčující zdravotní stav dítěte, podmínky jeho bydlení a péče o něj, průběh jeho studia, zájmové činnosti, výjimečně pak znalecké posudky o psychickém stavu dítěte, které jsou bohužel v praxi značně nadužívány.²²⁶

5.2. Práva související s nejlepšími zájmy dítěte v rámci osvojení

Nejlepší zájmy dítěte jsou v procesu osvojení dítěte vůdčím principem. Vedle této klíčové zásady se pak aplikace ÚPD v souvislosti s osvojením dítěte řídí také dalšími

---

²²³ WESTPHALOVÁ, L., ŠÍNOVÁ, R., 2019, op. cit., str. 1104.

²²⁴ Čl. V bod B. písm. a) (odst. 89 až 91) Obecného komentáře č. 14 Výboru pro práva dětí OSN, 2013, op. cit.

²²⁵ Čl. V bod B. písm. b) a d) (odst. 92 a 94) Obecného komentáře č. 14 Výboru pro práva dětí OSN, 2013, op. cit.

²²⁶ WESTPHALOVÁ, L., ŠÍNOVÁ, R., 2019, op. cit., str. 1106.

souvisejícími principy úmluvy, kterými jsou především zákaz diskriminace, právo dítěte na život, na zachování života a rozvoj a respektování názorů dítěte.²²⁷ Obdobný výčet souvisejících zásad a práv sloužících k ochraně dítěte jako zranitelného subjektu práva pak poskytují například i PEFL, které rovněž dále rozvíjejí chápání principu nejlepšího zájmu dítěte o podpůrné principy autonomie a nediskriminace dítěte, a dále jeho práva být slyšeno a ochrany v případě konfliktu zájmů dítěte a jiných subjektů.²²⁸

Za zcela kruciální právo v tomto kontextu lze jednoznačně označit právo dítěte na život. To je zachyceno samozřejmě i v ÚPD, která jej pojí s právem na zachování života a rozvoj dítěte. Podle ÚPD „*státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, uznávají, že každé dítě má přirozené právo na život*“ a „*zabezpečují v nejvyšší možné míře zachování života a rozvoj dítěte*“.²²⁹ Jedná se samozřejmě o právo na život jako základní právo vlastní každému člověku, které je v obecné rovině na mezinárodní úrovni chráněno čl. 2 EÚLP, v ČR jej pak na ústavní úrovni každému garantuje čl. 6 LZPS, kdy ochrana je poskytována i dítěti dosud nenarozenému. Co se týče dětí, zakotvení práva na život a jeho zachování cílí především na zákaz států podrobovat děti trestu smrti a jejich povinnost účinně a aktivně bojovat proti aktům usmrcování dětí a odsuzovat je. Rovněž je v tomto základním právu ukryta nezbytnost zajistit, aby děti vyrůstaly a vyvíjely se za příznivých podmínek, měly přístup ke vhodné zdravotní péči, stravě, kvalitnímu vzdělání a zdravé životní prostředí.²³⁰

K zákazu diskriminace při osvojení se, jak již bylo citováno dříve v této práci, opakovaně vyjadřuje i judikatura ESLP jako k zásadní zásadě tohoto procesu v souladu

---

²²⁷ Čl. 2, 6 a 12 ÚPD. K tomu rovněž např. Zvláštní pokyny k formě a obsahu pravidelných zpráv předkládaných smluvními stranami podle čl. 44 odst. 1 písm. b) Úmluvy o právech dítěte č. CRC/C/58/Rev.2 ze dne 23. 11. 2010, sestavené Výborem OSN pro práva dítěte (*Treaty-specific guidelines regarding the form and content of periodic reports to be submitted by States Parties under Article 44, paragraph 1 (b), of the Convention on the Rights of the Child*). Body 23 až 27.

²²⁸ Mariny, D. in BOELE-WOELKI, K. a kol., 2007, op. cit.

²²⁹ Čl. 6 odst. 1 a 2 ÚPD.

²³⁰ Humanium.org, autor neznámý. *Right to Life: Understanding children's right to life*. [online; cit. 2021-09-14]. Dostupné z WWW: <https://www.humanium.org/en/life/>.

s čl. 14²³¹ ve spojení s čl. 8 EÚLP.²³² ÚPD zakotvuje zákaz diskriminace v oblasti práv dítěte hned ve svém čl. 2 odst. 1, který stanoví: „*Státy, které jsou smluvní stranou této úmluvy, se zavazují respektovat a zabezpečit práva stanovená touto úmluvou každému dítěti nacházejícímu se pod jejich jurisdikcí bez jakékoli diskriminace podle rasy, barvy pleti, pohlaví, jazyka, náboženství, politického nebo jiného smýšlení, národnostního, etnického nebo sociálního původu, majetku, tělesné nebo duševní nezpůsobilosti, rodu a jiného postavení dítěte nebo jeho rodičů nebo zákonných zástupců.*“²³³

Povinnost zjistit, respektovat a zohlednit názory a přání dítěte se prolíná s právem dítěte být slyšeno ve věci, která se jej týká. Všechny tyto pojmy jsou jen dalším rozvinutím participačních práv dítěte. Dítě může na rozhodování participovat v zásadě třemi způsoby. V nejnižším stupni je dítě o situaci pouze informováno, v dalším stupni jemu přiznáno právo vyjádřit svůj názor a tím případně rozhodování ovlivnit. Na nejvyšší úrovni pak stojí situace, kdy je dítěti výslovně svěřeno právo rozhodnout o svém osudu v konkrétní otázce.²³⁴ Podle práva EU má dítě právo svobodně vyjadřovat své názory a k těmto názorům musí být v záležitostech, které se dítěte dotýkají, přihlédnuto s ohledem na věk a vyspělost dítěte.²³⁵ V obecné rovině je tento princip v rámci EU zakotven v čl. 24 odst. 1 LZP EU. Soudní dvůr EU se mu ve své judikatuře věnoval opakovaně a vyložil jej ve spojení s nařízením Brusel IIa^{236, 237} ÚPD se těmto právům dítěte věnuje v čl. 12, když stanoví, že „*státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, zabezpečují dítěti, které je schopno formulovat své vlastní názory, právo tyto názory*

---

²³¹ Čl. 14 EÚLP stanoví obecně: „*Užívání práv a svobod přiznaných touto Úmluvou musí být zajištěno bez diskriminace založené na jakémkoli důvodu, jako je pohlaví, rasa, barva pleti, jazyk, náboženství, politické nebo jiné smýšlení, národnostní nebo sociální původ, příslušnost k národnostní menšině, majetek, rod nebo jiné postavení.*“

²³² Řešeno např. v rozsudku ESLP č. 25762/07 ze dne 10. 6. 2010 ve věci *Schwizgebel proti Švýcarsku*, ve věci *X. a další proti Rakousku*, op. cit., *E. B. proti Francii*, op. cit. či *Gas a Dubois proti Francii*, op. cit.

²³³ Čl. 2 odst. 1 ÚPD. V originálním znění: „*States Parties shall respect and ensure the rights set forth in the present Convention to each child within their jurisdiction without discrimination of any kind, irrespective of the child's or his or her parent's or legal guardian's race, colour, sex, language, religion, political or other opinion, national, ethnic or social origin, property, disability, birth or other status.*“

²³⁴ KORNEL, M., 2012, op. cit. [online, cit. 2021-09-14]. Str. 38.

²³⁵ Agentura Evropské unie pro základní práva a Rada Evropy. *Příručka evropského práva v oblasti práv dítěte* [online; cit. 2021-09-14]. Lucemburk: Úřad pro publikace Evropské unie, 2016. Dostupné z WWW: https://www.echr.coe.int/Documents/Handbook_rights_child_CES.pdf. Str. 41-44.

²³⁶ Nařízení Rady (ES) č. 2201/2003 ze dne 27. listopadu 2003 o příslušnosti a uznávání a výkonu rozhodnutí ve věcech manželských a ve věcech rodičovské zodpovědnosti a o zrušení nařízení (ES) č. 1347/2.

²³⁷ K tomu např. rozsudek Soudního dvora EU č. C-491/10-PPU ze dne 22. 12. 2010 ve věci *Joseba Andoni Aguirre Zarraga proti Simone Pelz*.

svobodně vyjadřovat ve všech záležitostech, které se jej dotýkají, přičemž se názorům dítěte musí věnovat patřičná pozornost odpovídající jeho věku a úrovni.“²³⁸ Zásadní pro citovaný postup je povinnost států, resp. příslušných orgánů veřejné moci a jimi pověřených osob, aby se názor dítěte pokusily zjistit v každém soudním nebo správním řízení, přičemž jsou povinny tak učinit buď přímo, nebo prostřednictvím zástupce či odborníka tak, aby bylo dítě slyšeno způsobem maximálně citlivým a odpovídajícím jeho věku, vyspělosti a potřebám.²³⁹ Je-li dítě v situaci, kdy je schopno svůj názor vyjádřit a ovlivnit jím rozhodnutí, které se jej týká, pak takovému názoru přiznává ESLP v kontextu nejlepšího zájmu dítěte prvořadost.²⁴⁰ Právem dítěte svobodně vyjádřit svůj názor se na mezinárodní úrovni zabývá například také Evropská úmluva o výkonu práv dětí.²⁴¹

Řešení případného konfliktu zájmů dítěte se zájmy jiných subjektů, zejména rodičů dítěte, ale rovněž zájmů společnosti, se stává rovněž středobodem mnoha řízení týkajících se dítěte. Jak již bylo uvedeno v předchozích kapitolách této práce, pouze z díkce základní zásady zakotvené v čl. 3 ÚPD již odborná literatura i některá judikatura v minulosti dovodila, že užitá formulace by měla vyjadřovat pouze to, že nejlepší zájem dítěte je jedním z předních zájmů, které je třeba zohlednit, nikoliv zájmem jediným.²⁴² Takový přístup označily za nedostatečný jiné nadnárodní i vnitrostátní kodexy. Podle MFC by měl být nejlepší zájem dítěte prvořadým hlediskem při rozhodování ve věcech dítěte, stejně se vyjadřuje například anglický *Children Act*²⁴³. Ve vztahu k osvojení je situace

---

²³⁸ Čl. 12 odst. 1 ÚPD.

²³⁹ Zejména čl. 12 odst. 2 ÚPD či např. rozsudek ESLP č. 30943/96 ze dne 8. 7. 2003 ve věci *Sahin proti Německu*.

²⁴⁰ Např. v rozsudku č. 22430/93 ze dne 9. 7. 1998 ve věci *Bronda proti Itálii* přezkoumal ESLP z pohledu čl. 8 EÚLP postup italských státních orgánů, které ponechaly dítě v péči pěstounské rodiny namísto rodiny přirozené, a to mj. i na základě projeveného přání tohoto dítěte. ESLP v takovém postupu neshledal zásah do práva na rodinný život biologických příbuzných dítěte, ale naopak ochranu nejlepšího zájmu dítěte.

²⁴¹ Evropská úmluva o výkonu práv dětí ze dne 25. 1. 1996, vyhlášená v ČR sdělením Ministerstva zahraničních věcí č. 54/2001 Sb. m. s. ze dne 2. 7. 2001 s platností pro ČR od 1. 7. 2001 (*European Convention on the Exercise of Children's Rights*). Cílem úmluvy je podporovat práva dětí stanovením konkrétních procesních práv a pravidel v soudních řízeních v rodinných věcech. Čl. 3 úmluvy přiznává dítěti právo na informace a na vyjádření názoru v řízení, čl. 4 přiznává dítěti právo požádat o ustanovení zvláštního zástupce v soudním řízení, podle čl. 6 musí státní orgány zabezpečit, aby dítě obdrželo všechny potřebné informace, případně jej ve vhodných případech vyslechnout a umožnit mu vyjádřit vlastní názor.

²⁴² Bohužel tak bylo konstatováno s ohledem na užití neurčitěho anglického členu „a“ v originálním textu úmluvy i užitěho pojmu „primary“ na místo jednoznačného „paramount“ („shall be a primary consideration“).

²⁴³ Children Act 1989. In: legislation.gov.uk (právní informační systém). [online; cit. 2021-09-14]. Dostupné z WWW: <http://www.legislation.gov.uk/>.

jednodušší v tom, že v této oblasti postavila ÚPD svojí formulací najisto, že nejlepší zájmy dítěte jsou zcela prvořadým hlediskem, které je v případě konfliktu zájmů třeba považovat za předností, což potvrdil i následný výklad Obecného komentáře č. 14.²⁴⁴

5.3. Nejlepší zájem dítěte v evropské judikatuře

Jak bylo řešeno výše, princip nejlepšího zájmu dítěte zakotvený na mezinárodní úrovni především v čl. 3 odst. 1 ÚPD je, vedle funkce vůdčího procesního principu, také hmotným subjektivním právem každého dítěte a principem interpretačním. Dítě (jeho zástupce) se tedy může v řízeních nejlepšího zájmu domáhat jako svého subjektivního práva a odkazovat na něj jako na interpretační pomůcku, podle níž v případě, kdy nelze význam určité normy určit jazykovým výkladem, je třeba zvolit vždy takový výklad, který nejúčinněji podporuje nejlepší zájem dítěte.²⁴⁵ Judikatura ESLP není příliš konzistentní, pokud jde o užívání pojmů „prvořadý“ (v originále *paramount*) a „přednostní“ (v originálně *primary*), neboť v některých případech hovoří o nejlepším zájmu dítěte jako o hledisku předním, přestože je poměrně ucelená v závěrech, které staví tento princip do postavení nejvyššího.²⁴⁶ Nadřazenost zájmu dítěte v kontextu práva na rodinný a soukromý život garantovaný čl. 8 EÚLP konstatuje ESLP poměrně konzistentně. ESLP stojí při svém rozhodování často před posouzením, zda je možné zájmy konkrétního dítěte vyvážit konkurenčními zájmy jiných subjektů. Soud pak v takových situacích dochází opakovaně k závěru, že pokud je nezbytné v případě vzniklého konfliktu do některého zájmu zasáhnout, či jej upozadit, pak zájmy a práva dítěte musí být v takovém případě nadřazeny.²⁴⁷

Obdobně judikatura ESLP opakovaně zdůrazňuje, že vnitrostátní soudy jsou povinny se ve všech případech týkajících se dítěte kritériem jeho nejlepších zájmů

---

²⁴⁴ Čl. 21 ÚPD.

²⁴⁵ Čl. I bod A. odst. 6 písm. b) Obecného komentáře č. 14 Výboru pro práva dětí OSN, 2013, op. cit.

²⁴⁶ V řadě svých rozhodnutí ESLP uvedl, že čl. 8 EÚLP „vyžaduje, aby národní orgány nastolily spravedlivou rovnováhu mezi zájmy dítěte a zájmy rodičů a aby v rámci tohoto vyvažujícího procesu byl mimořádný význam přiznán nejlepšímu zájmu dítěte, který, s ohledem na svou povahu a závažnost, může převážit nad zájmy rodičů.“ (K tomu např. rozsudek ESLP č. 25735/94 ze dne 13. 7. 2000 ve věci *Elsholz proti Německu* či rozsudek ESLP ve věci *Sahin proti Německu*, 2003, op. cit.) Naopak např. v rozsudku č. 20106/13 ze dne 28. 4. 2016 ve věci *Buchleither proti Německu* ESLP sice zopakoval svou úvahu z předchozích dvou citovaných případů, dále však svou úvahu vedl způsobem, který v podstatě jediným určujícím hlediskem označil práva dítěte, včetně zohlednění jeho subjektivního názoru.

²⁴⁷ K tomu např. Rozsudek ESLP č. 41615/07 ze dne 6. 7. 2010 ve věci *Neulinger a Shuruk proti Švýcarsku* či rozsudek ve věci *Sahin proti Německu*, 2003, op. cit.

důsledně zabývat a posoudit jej v dané situaci a ohledem na veškeré jeho aspekty dovozené mezinárodní právní úpravou a odbornou literaturou.

Za zásadní pak považuji judikaturu ESLP stran vztahu platné právní úpravy a nejlepšího zájmu dítěte, z níž plyne jednoznačný závěr, že platné normy mezinárodního práva soukromého by neměly mít nikdy přednost před sociální realitou, tj. faktickým stavem na straně dítěte a jeho nejlepším zájmem, neboť ten je i v tomto případě prvořadý.²⁴⁸ Judikatura ESLP se konzistentně staví velmi skepticky k situacím, kdy je právní úprava v oblasti rodinného práva postavena rigidně, zejména týká-li se řešená otázka zájmů dětí. Výčet rozhodnutí, v nichž ESLP konstatoval porušení čl. 8 EÚLP z důvodu, že v řešeném případě nebyl dostatečně zohledněn nejlepší zájem dítěte, je rozsáhlý. Jako příklad lze uvést již výše citovaný judikát ve věci *Wagner a J. M. W. L. proti Lucembursku*. Řešená věc se týkala odmítnutí uznání osvojení provedeného v cizině jednou osobou na území Lucemburska, neboť takový druh osvojení lucemburská právní úprava nepřipouštěla. ESLP shledal v tomto směru porušení čl. 8 EÚLP a konstatoval, že lucemburské soudy nezohlednily dostatečně sociální realitu a pouze mechanicky aplikovaly platné právo, aniž by posoudily a zohlednily nejlepší zájem osvojeného dítěte.²⁴⁹ Bezhlavou a nedostatečně odůvodněnou aplikaci vnitrostátních právních předpisů na úkor důsledného zjištění a vyhodnocení nejlepšího zájmu dítěte kritizoval ESLP opakovaně i v mnoha dalších případech.²⁵⁰ Z judikatury ESLP tedy jednoznačně vyplývá, že v řízení týkajícím se dítěte není možné upřednostňovat abstraktní principy a zájmy před nejlepším zájmem konkrétního dítěte, který je orgán povinen důsledně zkoumat. Bohužel právě tak postupuje dle mého názoru nejen česká právní úprava osvojení, ale i dosavadní související judikatura v této oblasti.

Další vzorová rozhodnutí ESLP k principu nejlepšího zájmu dítěte v kontextu osvojení byla citována již v kapitole 3.2 této práce.

---

²⁴⁸ K tomu např. rozhodnutí ESLP ve věci *Wagner a J. M. W. L. proti Lucembursku*, 2007, op. cit. § 133.

²⁴⁹ Rozsudek ESLP ve věci *Wagner a J. M. W. L. proti Lucembursku*, 2007, op. cit. § 132-133.

²⁵⁰ Např. rozsudek ESLP č. 4789/10 ze dne 20. 1. 2015 ve věci *Gözüm proti Turecku*, § 50-51; č. 77818/12 ze dne 10. 2. 2015 ve věci *Penchevi proti Bulharsku*, § 71; č. 22028/04 ze dne 3. 12. 2009 ve věci *Zaunegger proti Německu*, § 58-60; č. 20578/07 ze dne 21. 12. 2010 ve věci *Anayo proti Německu*, § 67 a 71.

5.4. Rodinné právo v ČR (obecně) a nejlepší zájem dítěte

Přestože v OZ zůstal s respektem k předchozí právní úpravě i mezinárodním úmluvám, jimiž je ČR vázána, zachován zájem dítěte jako hlavní hledisko rozhodování týkajícího se nezletilých dětí, pojem „nejlepšího zájmu dítěte“ je v českém právním řádu stále poměrně neprobádaným tématem. V dikci OZ není s tímto pojmem vůbec pracováno, zákoník opakovaně hovoří pouze o jednání a rozhodování v zájmu nezletilého či v souladu s jeho zájmy.²⁵¹ Toto slovní spojení je užíváno napříč druhou částí OZ upravující rodinné právo, čímž je zřetelně zdůrazněno postavení zájmu dítěte jako předního hlediska při činění rozhodnutí týkajících se dítěte, to však nic nemění na skutečnosti, že prioritou nejlepšího zájmu dítěte ve smyslu mezinárodních úmluv ze znění kodexu neplyne. Ani ve vztahu k osvojení dítěte OZ na důsledné zjištění a posouzení nejlepších zájmů dítěte neupozorňuje, pouze v obecném ustanovení § 795 stanoví, že „osvojení nezletilého musí být v souladu s jeho zájmy.“²⁵² Termín „nejlepší zájem dítěte“, resp. výslovný odkaz na tento klíčový princip rodinného práva lze nalézt až v související výkladové literatuře k OZ a navazující judikatuře. Komentář k části druhé OZ ve svém obecném úvodu na zásadu nejlepšího zájmu dítěte a jeho blaha sice již výslovně odkazuje, hledí však na ni očividně jen jako na jeden z mnoha principů provázejících soukromé právo, když konstatuje následující: „Zásada nejlepšího zájmu dítěte a jeho blaha je další zásadou rodinného práva. Je také rozvedením zásady ochrany slabší strany, byť je mnohými vnímána jako alfa a omega rodinného práva, jeho existence

---

²⁵¹ OZ zmiňuje „zájmy dítěte“ v následujících ustanoveních: § 755 odst. 2 písm. a) (ochrana nezletilého dítěte, které nenabýlo plné svéprávnosti, při rozvodu rodičů), § 792 a 793 (úprava podmínek pro popření otcovství), § 795 (osvojení nezletilého musí být v souladu s jeho zájmy), § 801 (osvojení osobou, která je již rodičem), § 803 (minimální věkový rozdíl mezi osvojitelem a osvojencem), § 806 a 807 (souhlas osvojovaného dítěte s osvojením), § 817 odst. 2 písm. b) (odvolání souhlasu rodičů s osvojením), § 822 odst. 2 (svěření dítěte do péče blízkého příbuzného), § 844 (rozhodnutí o nezrušitelném osvojení), § 866 (rozhodnutí soudu o rozsahu a výkonu rodičovské odpovědnosti), § 867 (participace dítěte na rozhodování, které se jej týká), § 869 (pozastavení výkonu rodičovské odpovědnosti), § 870 a 872 (omezení rodičovské odpovědnosti), § 875 (výkon rodičovské odpovědnosti), § 877 (rozhodování o významných záležitostech dítěte), § 888 (osobní styk rodiče s dítětem), § 891 (úprava a omezení styku rodiče s dítětem), § 892 (střet zájmů rodiče a dítěte), § 894 (neshoda mezi zákonným a smluvním zástupcem dítěte), § 898 (souhlas s právním jednáním dítěte), § 901 (péče o jmění dítěte), § 905 (opatrovník pro správu jmění dítěte), § 906 a 907 (úprava poměrů k dítěte po rozvodu rodičů), § 924 a 925 (preventivní, výchovná a sankční opatření při výchově dítěte), § 931 a 932 (jmenování poručníka), § 943 (jmenování kolizního opatrovníka), § 953 a 954 (svěření dítěte do péče jiné osoby), § 960 a 962 (skončení pěstounství), § 971 (podmínky ústavní výchovy).

²⁵² § 795 věta druhá OZ.

*a opodstatnění.*²⁵³ Dále již jen stručně zmiňuje důvody, proč je nejlepší zájem dítěte vnímán jako podstatný v této oblasti a že jde o pojem značně neurčitý, o čemž svědčí i judikatura Ústavního soudu ČR.²⁵⁴ Stručně se k principu nejlepšího zájmu dítěte zmiňuje i důvodová zpráva k OZ, ne však již obecně, ale pouze u jednotlivých dílčích problematik upravených zákoníkem. Výslovně se o nezbytnosti souladu s nejlepšími zájmy dítěte zmiňuje pouze ve vztahu ke svěření dítěte do péče (§ 953 a 954 OZ), pěstounské péči (§ 958 a násl. OZ) a ústavní výchově (§ 971 a násl. OZ).²⁵⁵

Nejlepší zájem dítěte jako vůdčí princip rodinného práva by měl směřovat k naplnění základního cíle ÚPD, jejíž je ČR smluvní stranou, tedy k uznání postavení dítěte jako nositele práv v rozhodovacím procesu, a nejen jako objektu ochrany. V českém právním prostředí je však oproti tomuto cíli dlouhodobě a opakovaně využíván převážně jako záminka k promítnutí vlastního subjektivního přesvědčení rozhodujícího subjektu o tom, co sám považuje pro dítě za „nejlepší“. S principem nejlepšího zájmu je tak nakládáno způsobem, který ÚPD zásadně odmítá, navíc na úkor posílení postavení dítěte při rozhodování o zásazích, které mají dopad do jeho osobní i právní sféry. Jedná se o pochybení při interpretaci i aplikaci základních norem a zásad rodinného práva ze strany příslušných orgánů, které svá rozhodnutí formulují nikoli na podkladě důkladných znalostí obsahu i významu základních zásad a práv, ale spíše na podkladě vlastního hodnotového nastavení a tradičního smýšlení, při němž je pojem „zájem dítěte“ a „jednání v zájmu dítěte“ užíván spíše mechanicky a v rovině s jinými principy, bez zjevného hledání podstaty takových pojmů ve vztahu ke konkrétnímu dítěti.²⁵⁶

Střípky naděje na zlepšení přístupu českého občanského práva k nejlepšímu zájmu dítěte přináší poslední novela OZ zákonem č. 192/2021 Sb., která se s účinností od 1. 7. 2021 zaměřila na problematiku dluhů nezletilých osob, přičemž v kontextu tohoto tématu velmi důsledně odkazuje na principy nejlepšího zájmu dítěte zakotvené v mezinárodních

---

²⁵³ KRÁLÍČKOVÁ, Z., HRUŠÁKOVÁ, M., WESTPHALOVÁ, L. a kol., 2020, op. cit. O rodinném právu (úvodní text).

²⁵⁴ Komentář odkazuje na nález Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 363/03 ze dne 20. 1. 2005, podle nějž „pro rodinný život nejsou žádné modely“ a „pro nejlepší zájem dítěte nejsou žádné definice“.

²⁵⁵ Důvodová zpráva k části druhé zákona č. 89/2012 Sb., op. cit.

²⁵⁶ K tomu více například také v Epravo.cz, HOFSCHEIDEROVÁ, A. (2017-10-17). *O konceptu nejlepšího zájmu dítěte*. [online; cit. 2021-09-15]. Dostupné z WWW: <https://www.epravo.cz/top/clanky/o-konceptu-nejlepsiho-zajmu-ditete-106509.html>.

úmluvách, jimiž je ČR vázána.²⁵⁷ Důraz na nezbytné respektování mezinárodních zásad v této oblasti podtrhuje i odkazem na náleží Ústavního soudu ČR, v němž soud konstatoval, že z „*mezinárodně-právních závazků pro Českou republiku vyplývá povinnost zajistit dětem takovou ochranu a péči, která je nezbytná pro jejich blaho,*“ a zvláštní ochrana nezletilých „*slouží jako základní interpretační princip pro soudy a další orgány veřejné moci při výkladu právních předpisů dopadajících na děti (nezletilé), a to tím způsobem, že je-li možné interpretovat právní předpis vícero způsoby, mají zvolit ten, který nejefektivněji naplňuje nejlepší zájem dítěte.*“²⁵⁸

5.4.1. Princip nejlepšího zájmu dítěte při osvojení podle OZ

Jak již bylo řečeno výše, OZ ve vztahu k nejlepšímu zájmu dítěte mlčí i v kontextu institutu osvojení, pouze v § 795 konstruuje obecnou podmínku osvojení nezletilého, které musí být vždy „*v souladu s jeho zájmy*“.²⁵⁹ Taková formulace přirozeně není v rozporu s požadavky mezinárodních úmluv, pokud bude odkaz na nejlepší zájem dítěte, jeho důsledné zjištění, posouzení a uplatnění interpretačně podchycen v odborné literatuře a řádně aplikován příslušnými orgány. Tato povinnost plyne z čl. 21 ÚPD, podle něž jsou smluvní státy umožňující adopci povinny zajistit, aby prvořadým (svrchovaným) hlediskem rozhodování v procesu osvojení byly nejlepší zájmy konkrétního dítěte.

Ve vztahu k OZ definuje přístup k zájmům dítěte důvodová zpráva, která ale v souvislosti s institutem osvojení pojem „nejlepší zájem dítěte“ rovněž výslovně neuzivá. Lze zde už ale místy zachytit prioritu zájmů dítěte před zájmy jinými. Dle důvodové zprávy právní úprava osvojení „*vychází ze zájmu dítěte, především z jeho zájmu na odpovídající péči*“, přičemž „*zároveň má být samozřejmostí vzetí náležitého zřetele k přání a názoru dítěte, pokud je schopno takto uvažovat.*“ Důvodová zpráva v tomto ohledu dokonce přímo odkazuje na příslušná ustanovení ÚPD i EÚOD v původním znění a označuje zájem dítěte za prvořadý faktor při předání dítěte do péče třetí osoby, tedy i budoucího osvojitele. Užitý výraz „zájem dítěte“ pak důvodová zpráva

---

²⁵⁷ Důvodová zpráva k zákonu č. 192/2021 Sb., kterým se mění zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů.

²⁵⁸ Nález Ústavního soudu ČR sp. zn. 1775/14 ze dne 15. 2. 2017 a dále např. rozsudek Nejvyššího správního soudu ČR č. j. 1 As 116/2014-29 ze dne 12. 11. 2014.

²⁵⁹ § 795 věta druhá OZ.

vykládá především jako zájem na péči o osobu dítěte a jeho ochranu. Primariát takto definovaného zájmu a názoru dítěte je však následně zasažen paralelním prohlášením, že při osvojení se přitom „ovšem za primární považuje péče přirozených rodičů – jsou-li tu a jsou-li jí schopni.“²⁶⁰ Zůstává však otázkou, do jaké míry toto primární hledisko přirozeného rodinného prostředí dítěte při rozhodování o osvojení převažuje na zájmy konkrétního dítěte, které jsou národními právními předpisy definovány poměrně vágně. Dle důvodové zprávy jsou zásady rozhodování o osvojení dítěte tedy zřejmě nastaveny tak, že budou-li existovat přirození rodiče dítěte a budou-li *schopni* o dítě pečovat, pak nemůže převážit protichůdný zájem dítěte na tom, aby bylo osvojeno. Přitom není vůbec zřejmé, jak má být interpretována schopnost rodičů o dítě pečovat, tj. jakou kvalitu této schopnosti by měl rozhodující orgán vyžadovat.

Výkladová literatura k OZ si s pojmem nejlepšího zájmu dítěte v kontextu procesu osvojení také příliš nezadá. Nová v komentáři k ustanovení § 795 OZ pouze odkazuje na znění čl. 3 ÚPD a povinnost dbát zájmů dítěte označuje za skutečně nejvyšší právní i mravní imperativ, s nímž musí být jakékoli rozhodnutí v této oblasti v souladu.²⁶¹ S pojmem nejlepších zájmů dítěte pak pracuje Sedlák v komentáři k témuž ustanovení OZ, když ale opět pouze odkazuje na příslušné mezinárodní úmluvy, které princip nejlepšího zájmu dítěte konstruují. Konkrétně zmiňuje ÚPD, EÚOD (zde dokonce s odkazem na revidovanou verzi úmluvy) a Haagskou úmluvu o osvojení.²⁶² Jedná se tak zřejmě o nejvyšší úroveň vnímání principu nejlepšího zájmu dítěte v ČR, i když i v těchto případech se jedná o formulaci stručnou a vágní, která se ani v nejmenším nezabývá otázkami hodnotících kritérií při zjišťování nejlepšího zájmu dítěte ani jeho následným posuzováním v kontextu ostatních aplikačních principů.

5.4.2. Přístup české judikatury

České soudy v čele s Nejvyšším soudem a Ústavním soudem ČR při své rozhodovací praxi v souladu s odbornou literaturou a mezinárodními úmluvami vytrvale zdůrazňují nezbytnost zohlednění kritéria nejlepšího zájmu dítěte při jakékoli činnosti

---

²⁶⁰ Důvodová zpráva k § 794 až 798 OZ.

²⁶¹ Nová, H. in ŠVESTKA, J. a kol., 2014, op. cit., k § 795.

²⁶² Sedlák, P. in KRÁLÍČKOVÁ, Z., HRUŠÁKOVÁ, M., WESTPHALOVÁ, L. a kol., 2020, op. cit. Str. 574.

týkající se nezletilého dítěte, tedy včetně soudního rozhodování o osobě dítěte, jeho poměrech, právech a povinnostech. Tolik zdůrazňovaný respekt k této zásadě je opírán o snahu českých soudů naplnit požadavky obsažené zejména v čl. 3 ÚPD. Povinnost respektovat tuto zásadu mají totiž všechny orgány a zařízení sociální péče, soudy, správní i zákonodárné orgány a ČR jako smluvní strana ÚPD je vázána za všech okolností zajistit nezletilému dítěti takovou ochranu a péči (v právní i faktické rovině), jaká je nezbytná pro jeho blaho. Již citovaný rozsudek Nejvyššího soudu ve věci sp. zn. 30 Cdo 3430/2011 k principu nejlepšího zájmu dítěte v obecné rovině uvádí následující: *„Nejlepší zájem dítěte v procesním významu zahrnuje rozhodovací činnost soudu, která v konkurenci často protichůdných zájmů účastníků řízení zvažuje a přední význam přiznává zjištěnému zájmu dítěte s cílem dosáhnout pro dítě stabilního a dlouhodobého řešení.“* [...] *„Zásada nejlepšího zájmu dítěte nemůže být vnímána izolovaně od ostatních obecných zásad Úmluvy, mezi něž je třeba počítat zákaz diskriminace jakéhokoliv druhu (čl. 2 Úmluvy), právo na život (čl. 6 Úmluvy) a participační právo dítěte (čl. 12 Úmluvy). Pozornost si zaslouží zejména vztah mezi čl. 3 a čl. 12, podle něhož (první odstavec) státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, zabezpečují dítěti, které je schopno formulovat své vlastní názory, právo tyto názory svobodně vyjadřovat ve všech záležitostech, které se jej dotýkají, přičemž se názorům dítěte musí věnovat patřičná pozornost odpovídající jeho věku a úrovni.“* Nejvyšší soud tedy v kontextu nejlepšího zájmu dítěte upozorňuje rovněž na související hodnotící principy rodinného práva zakotvené v mezinárodních úmluvách.

Již z citovaného rozsudku Nejvyššího soudu je však zřejmé, že vedle směšování pojmů „zájem dítěte“ a „nejlepší zájmy dítěte“²⁶³ české soudy tápou především v otázce, zda má mít kritérium nejlepšího zájmu dítěte v daném kontextu pouze postavení hlediska předního, které má sice prioritu, není však hlediskem nadřazeným nad ostatní, anebo naopak hlediska nejvyššího, svrchovaného. Přestože například Ústavní soud ČR se interpretací pojmu „(nejlepší) zájem dítěte“ zabývá již téměř od počátku své existence, dochází dodnes k nesprávnému směšování těchto postojů. Tento interpretační nedostatek má pak závažný dopad zejména v oblasti osvojení dítěte, kde z mezinárodní právní úpravy plyne jednoznačná svrchovanost nejlepších zájmů dítěte, české soudy si však tento

---

²⁶³ Judikatura Ústavního soudu pracuje zhruba do roku 2010 převážně s termínem „zájem dítěte“ a teprve později přechází zvolna i na užití termínu „nejlepší zájem dítěte“. Pozdější judikatura byla zřejmě již významněji ovlivněna originálním zněním mezinárodních dokumentů v této oblasti, které užívají tento termín.

koncept často neuvědomují. Rozdíl je přitom zásadní. Má-li mít nejlepší zájem dítěte při řešení konkrétních případů postavení nejvyššího hlediska, končí činnost soudu pouhým vydefinováním obsahu tohoto pojmu v daném případě a vše, co s takto nalezeným obsahem pojmu není v souladu, nemůže v procesu rozhodování uspět. Naopak v případě, kdy má nejlepší zájem dítěte postavení pouze hlediska předního mezi ostatními, pak na fázi nalezení specifické obsahu nejlepšího zájmu dítěte navazuje ještě fáze druhá, kdy je nalezený nejlepší zájem podroben testu proporcionality ve vztahu k zájmům jiných osob či veřejného zájmu. V rozhodovací praxi Ústavního soudu však takové rozlišení spatřit nelze. V nálezu sp. zn. I. ÚS 3226/16 například označil Ústavní soud napadené rozhodnutí Nejvyššího soudu o neuznání rodičovství druhého homosexuálního rodiče k dítěti za rozporné s nejlepším zájmem dítěte (k tomu více výše v kapitole 2.1.3. této práce). Ústavní soud však dospěl k takovému závěru, aniž by jakkoliv rozvedl, jaké postavení má hledisko nejlepšího zájmu dítěte v případě posuzování takovéto statusové otázky mít, tedy zda jej považuje pouze za hledisko přední, či nejvyšší. S ohledem na konstrukci rozhodnutí se přitom nabízí spíše druhý jmenovaný přístup. Postoj k zájmu dítěte jako nejvyššímu imperativu v oblasti rodinného práva pak Ústavní soud zopakoval ještě v několika dalších případech.²⁶⁴ Naproti tomu však Ústavní soud dříve v nálezu sp. zn. I. ÚS 3444/16 ze dne 9. 11. 2016 dokonce s odkazem na znění čl. 3 odst. 1 ÚPD a navazující judikaturu ESLP pojetí nejlepšího zájmu dítěte jako svrchovaného hlediska při rozhodování výslovně odmítl, a to i v kontextu rozhodování ve věcech péče o dítě. Toto pojetí zájmů dítěte zachovává Ústavní soud například i v nedávném nálezu sp. zn. I. ÚS 3241/19 ze dne 14. 1. 2020, v němž se soud ve vztahu k respektování zájmu dítěte při úpravě styku s rodiči vyjadřuje v tom smyslu, že zájem dítěte ve smyslu čl. 3 odst. 1 ÚPD musí být vždy prioritním hlediskem rozhodování v této oblasti, a rovněž v mnoha dalších případech.²⁶⁵

Ústavní soud přesto již v nálezu sp. zn. Pl. ÚS 31/96 ze dne 9. 4. 1997 konstatoval, že ustanovení čl. 3 odst. 1 ÚPD je „*vnitrostátně bezprostředně použitelné*“ (v originále tzv. *self-executing*) a přistupuje k němu jako k významnému mezinárodně-právnímu

---

²⁶⁴ Např. nález Ústavního soudu ČR sp. zn. IV. ÚS 2244/09 ze dne 20. 7. 2010, nález sp. zn. III. ÚS 3363/10 ze dne 13. 7. 2011, nález sp. zn. III. ÚS 3007/09 ze dne 26. 8. 2010 či nález sp. zn. I. ÚS 2661/10 ze dne 30. 9. 2010.

²⁶⁵ Např. nález Ústavního soudu ČR sp. zn. I. ÚS 987/07 ze dne 28. 2. 2008, nález sp. zn. Pl. ÚS 15/09 ze dne 8. 7. 2010 či nález sp. zn. II. ÚS 3765/11 ze dne 13. 3. 2012.

podkladu. I proto se Ústavní soud dlouhodobě pokouší zájmům dítěte při svém rozhodování věnovat a přiřknout jim odpovídající prioritu, byť způsobem možná argumentačně nedostatečným. V minulosti soud opakovaně judikoval nutnost zohlednění nejlepšího zájmu dítěte při soudním rozhodování,²⁶⁶ na základě čehož opakovaně došel k závěru, že rozhodnutí napadené ústavní stížností nebylo v souladu s (nejlepším) zájmem dítěte, a vyslovil porušení tohoto práva nezletilého stěžovatele.²⁶⁷ Je také zřejmé, že se Ústavní soud ve své rozhodovací činnosti postavil k (nejlepšímu) zájmu dítěte nejen jako k procesnímu pravidlu, ale v souladu s úvahami mezinárodního práva rovněž jako hmotnému subjektivnímu právu dítěte.²⁶⁸ Soud se také v posledních letech očividně pokouší do určité míry se vypořádat s judikatorními stereotypy ve vztahu k tradičním rodinným a vztahovým modelům a ustáleným představám o „správné“ péči o dítě. Bohužel i přesto, že sám již ve své starší judikatuře zdůrazňuje, že modely fungování vztahů mezi rodiči a dětmi, které mají orgány veřejné moci zažité, nelze nadřazovat nad zájem dítěte ve smyslu čl. 3 ÚPD²⁶⁹, sám takové stereotypizaci dosud podléhá.

6. Úvahy nad zájmem na ochranu rodinného života a tradiční rodiny v kontextu osvojení

Institutu osvojení jsem se rozhodla ve své práci věnovat především s ohledem na jeho specifické postavení v oblasti náhradní rodinné péče. Svojí podstatou se totiž jedná o institut zcela unikátní, byť paradoxně v běžném sociálním životě se jedná o postup, který společnost vnímá jako obvyklé a automatické řešení problémů neplodnosti či jiných příčin nemožnosti založit rodinu přirozenou cestou. Vedle tohoto neobvyklého rozkolu postavení osvojení v právní a faktické realitě však vnímám ještě jeden v českém právním prostředí značně opomíjený význam tohoto institutu. Jedná se totiž o právní institut, který poskytuje ochranu dětem bez přirozeného rodinného prostředí a dává příležitost, aby došlo k obnově zajištění základních práv těchto dětí, tedy zejména práva na rodinný život (srov. čl. 8 EÚLP), práva na rodičovskou výchovu a péči (srov. např. čl.

---

²⁶⁶ K tomu např. nález Ústavního soudu ČR sp. zn. Pl. ÚS 23/02 ze dne 30. 6. 2004, nález sp. zn. Pl. ÚS 15/09, 2010, op. cit., nález sp. zn. IV. ÚS 3305/13 ze dne 15. 10. 2014; nález sp. zn. I. ÚS 1506/13 ze dne 30. 5. 2014 či nález sp. zn. III. ÚS 3363/10, 2011, op. cit.

²⁶⁷ Např. nález Ústavního soudu ČR sp. zn. IV. ÚS 2244/09 ze dne 20. 7. 2010 či nález sp. zn. II. ÚS 19/16 ze dne 1. 8. 2016.

²⁶⁸ Nález Ústavního soudu ČR sp. zn. I. ÚS 3226/16, op. cit., odst. 29.

²⁶⁹ K tomu např. nález Ústavního soudu ČR sp. zn. II. ÚS 363/03, 2005, op. cit.

32 odst. 4 LZPS) či práva na zvláštní ochranu a pomoc a poskytnutí náhradní rodinné péče ze strany státu, pokud se jí dítěte přirozeně nedostává (srov. čl. 20 ÚPD).

Myšlenka osvojení byla již od svého vzniku založena na premise, že osvojením dochází k imitaci, fikci biologického vztahu rodičovství (*adoptioe natura imitatur*). To je také důvodem, proč je institut osvojení na mezinárodní i vnitrostátní právní úrovni nadán zvýšenou mírou právní ochrany, neboť v jeho důsledku dochází ke statusové změně u zúčastněných osob, která je významná ve sféře práva soukromého i veřejného. Z tohoto důvodu je nezbytné, aby subjektu, který je v rámci takto významných změn subjektem slabším, tedy nezletilému dítěti, byla poskytnuta náležitá ochrana. Osvojení se svojí podstatou vymyká z institutů klasické náhradní rodinné péče a vůdčí myšlenkou tohoto procesu by tak vždy měla být především vůle vytvořit dítěti jako zranitelnému subjektu práva nové rodinné zázemí trvalého charakteru. Právě to činí osvojení jedinečným institutem, neboť ostatní druhy náhradní rodinné péče by měly vycházet z předpokladu návratu dítěte do původní, biologické, rodiny po opadnutí řešené překážky. Osvojení naproti tomu návrat dítěte do původního rodinného prostředí, i pokud by dosud existovalo, nepředpokládá.²⁷⁰ Tento přístup k osvojení koresponduje i se zněním čl. 8 odst. 2 EÚOD v původním znění, jímž je ČR vázána. Podle tohoto ustanovení bude příslušný orgán ve všech případech „věnovat zvláštní pozornost významu osvojení jako prostředku k zajištění stálého a harmonického domova dítěte.“²⁷¹ Je tedy nepochybně možné dojít k ustálenému závěru, že podstatou osvojení je zajistit dítěti, jemuž se jej nedostává, stálý, harmonický a bezpečný domov a rodinné zázemí, a to takovým způsobem, aby nalezené řešení bylo vždy v souladu s nejlepším zájmem daného dítěte, který je v případě osvojení prvořadým, svrchovaným hlediskem rozhodování. Ve vztahu k této zásadní a velmi specifické povaze osvojení je tedy vedle zjištění a posouzení nejlepších zájmů dítěte, resp. za účelem takového zjištění a posouzení, nutno zodpovědět otázku, co lze v nejlepším zájmu konkrétního dítěte považovat za harmonický domov, za rodinné prostředí, za rodinu.

---

²⁷⁰ SEDLÁK, P. *Důsledky revize evropské úmluvy o osvojení dětí na novelu občanského zákoníku.*, op. cit. a HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z. *České rodinné právo*. 3., přeprac. a dopl. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2006, c1998.

²⁷¹ Čl. 8 odst. 2 EÚOD. Revidovaná EÚOD zakotvuje totéž pravidlo nově v čl. 4 odst. 2 (v originále „In each case the competent authority shall pay particular attention to the importance of the adoption providing the child with a stable and harmonious home.“).

Některé mezinárodní dokumenty chápou rodinu v tradičním, úzkém slova smyslu. Podle ustanovení čl. 23 odst. 1 Mezinárodního paktu o občanských a politických právech (dále jen "Paktu OPP")²⁷² je například rodina chápána jako *přirozená a základní jednotka společnosti*,²⁷³ kdy podle odstavce 2 téhož ustanovení se uznává „*právo mužů a žen uzavřít v přiměřeném věku sňatek a založit rodinu*“.²⁷⁴ Formulace Paktu OPP tedy nepředpokládá, že by mohl založit rodinu někdo jiný, než muž a žena, kteří spolu uzavřeli sňatek. Širší přístup oproti tomu nabízí LZP EU, která v čl. 9 konstatuje následující: „*Právo uzavřít manželství a založit rodinu je zaručeno v souladu s vnitrostátními zákony, které upravují výkon těchto práv.*“ Listina tedy již neobsahuje ani zmínku o mužích a ženách a o založení rodiny již hovoří pouze ve vztahu k manželství obecně, přičemž ohledně konkrétních podmínek uzavření manželství ponechává volnost národním právním úpravám. Vysvětlivky k citovanému ustanovení poukazují na vývoj společnosti v Evropě, který připouští i jiné způsoby založení rodiny, než je svazek muže a ženy a výslovně nezakazuje založení statusu svazku mezi osobami stejného pohlaví.²⁷⁵

I taková definice rodiny je ovšem z vědeckého i faktického hlediska nedostatečná. Sociologie definuje rodinu mnoha způsoby a za pomoci mnoha ukazatelů, vždy jako základní společenskou jednotku, solidární skupinu osob spjatých společným soužitím a vzájemnou péčí, přičemž předpokládá vedle monogamního či párového uspořádání rodiny i rodinu polygamní, polyandrickou, případně neúplnou s jedním rodičem aj. Jandourek definuje rodinu jako „*formu dlouhodobého solidárního soužití osob spojených příbuzenstvím a zahrnující přinejmenším rodiče a děti*“.²⁷⁶ Ze sociologického hlediska tedy není předpokladem existence rodiny svazek muže a ženy a připuštěna je i možnost rodiny tvořené dospělými osobami stejného pohlaví. Dokonce i důvodová zpráva k ZRP konstatuje, že svazky osob stejného pohlaví „*vykazují tytéž znaky a plní tytéž funkce jako dlouhodobé partnerské soužití osob pohlaví rozdílného*“, přesto je k nim v právním prostředí přístupováno zcela odlišně, stejně tak jako k nesezdaným soužitím oproti

---

²⁷² Mezinárodní pakt o občanských a politických právech ze dne 19. 12. 1966 (New York), vyhlášený v ČR s platností od 26. 3. 1976 vyhláškou Ministerstva zahraničních věcí č. 120/1976 Sb. ze dne 10. 5. 1976.

²⁷³ Jako *základní jednotku společnosti a přirozené prostředí pro růst a blaho všech svých členů a zejména dětí* definuje rodinu rovněž preambule ÚPD.

²⁷⁴ Čl. 23 odst. 2 Paktu OPP.

²⁷⁵ PAVLÍČEK, V. a kol. *Ústavní právo a státověda. II. díl. Ústavní právo České republiky*. 2. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2015.

²⁷⁶ JANDOUREK, Jan. *Sociologický slovník*. 2. vydání. Praha: Portál, 2007. Str. 206.

svazkům manželským.²⁷⁷ Za rodinné vztahy lze při širší interpretaci považovat například i vztahy mezi nepříbuznými blízkými osobami závislými na sobě výchovou či výživou.²⁷⁸ Institut rodiny se tak neustále proměňuje a tradičnímu modelu se již znatelně vzdálil.²⁷⁹ Neexistuje jediný „správný“ model zdravého rodinného fungování a rodina tvořená mužem, ženou a jejich biologickým dítětem je v současné době jen jednou z mnoha existujících a funkčních podob rodinného soužití.²⁸⁰ Judikatura ESLP již v tomto směru v souladu s vývojem vnímání společnosti pojem rodinný život transformovala a rozšířila jej i o jiné vztahy než ty, které vznikají na základě formálně uzavřeného manželství nebo jiného druhu příbuzenství, tedy včetně osob žijících ve společné domácnosti bez formálního svazku, stejnopohlavních párů, registrovaných partnerů i jiných druhů soužití. ESLP v každém jednotlivém případě důsledně posuzuje, zda je konkrétní vztah základem rodinného života, a to za pomoci řady rozličných faktorů jako např. zda pár žije společně, jak dlouho vztah trvá, zda společně vychovává děti (což považuje ESLP za projev vzájemné oddanosti partnerů) aj.²⁸¹ Ve věci *Vallianatos a ostatní proti Řecku* ESLP vyslovil závěr, že cíl ochrany rodiny v tradičním smyslu je spíše cílem abstraktním, k jehož implementaci lze přikročit za pomoci široké škály prostředků. Vzhledem k tomu, že EÚLP je živým nástrojem garance základních práv, aby mohla být vykládána a aplikována v současných podmínkách, musí státy při výběru příslušných prostředků ochrany rodiny a zajištění respektu k rodinnému a soukromému životu ve smyslu čl. 8 úmluvy nezbytně zohlednit vývoj společnosti a změny ve vnímání problematiky společenského a občanského postavení osob a jejich vzájemných vztahů včetně

---

²⁷⁷ Důvodová zpráva k návrhu č. 201/0 poslanců Radky Maxové, Františka Kopřivy, Petra Dolínka, Víta Rakušana, Jiřího Dolejše, Dominika Feriho a dalších na vydání zákona, kterým se mění zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony ve vztahu k manželství stejnopohlavních párů, novely zákona o důchodovém pojištění, zákona o evidenci obyvatel, zákona o matrikách, zákona o specifických zdravotních službách a návrhu na zrušení zákona o registrovaném partnerství ze dne 12. 6. 2018. Dostupné z WWW: <http://www.psp.cz/sqw/text/orig2.sqw?idd=135812>.

²⁷⁸ Odlišné stanovisko soudců Pavla Šámala, Kateřiny Šimáčkové a Vojtěcha Šimíčka k nálezu Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 6/20 ze dne ze dne 15. 12. 2020.

²⁷⁹ Model tradiční rodiny se významně změnil například i co do postavení ženy v rodině, která během dvacátého století získala značnou samostatnost osobní, ekonomickou i společenskou. Mění se postavení muže a ženy v rodině, kdy tradiční mužské a ženské role a vzory jsou již značně překonány. Je tedy otázkou, proč tyto změny jsou státní mocí (v soukromé i veřejné sféře) podporovány a uznávány, a některé změny obdobně vnesené vývojem společnosti ve vztahu k nesezdanému (heterosexuálnímu či homosexuálnímu) soužití naráží nadále na negativní přístup okolí.

²⁸⁰ Samotný pojem „tradiční“ se v běhu času proměňuje. Je přirozené, že co bylo tradiční například před sto lety, nemusí být shodné s tím, co je za tradiční považováno nyní. I rodiny tvořené nesezdanými páry či registrovanými páry už se s ohledem na statistiky stávají ve společnosti tradicí do dalších let.

²⁸¹ K tomu např. rozsudek Velkého senátu č. 21830/93 ze dne 22. 4. 1997 ve věci *X, Y a Z proti Spojenému království* či rozsudek ve věci *Schalk a Kopf proti Rakousku*, op. cit.

skutečnosti, že zde neexistuje pouze jedno vhodné řešení nebo jeden správný názor, pokud jde o rozhodování o rodině a soukromém životě někoho jiného.²⁸²

Definice rodinného života v právním prostředí chybí, přesto je mu garantována zásadní ochrana zejména čl. 8 EÚLP. Rovněž podle čl. 10 odst. 2 LZPS je rodinný život chráněn před zásahy státu, podle čl. 32 LZPS je pak ČR povinna k aktivní podpoře rodiny, rodičovství a mateřství a k jejich ochraně, stejně tak jako ke zvláštní ochraně dětí a mladistvých. Dle judikatury ESLP i navazujících stanovisek Ústavního soudu je definice rodinného života úzce spojena právě s výše specifikovanou pružnou definicí rodiny, sám rodinný život přitom spočívá především v zakládání, udržování a rozvíjení vzájemných citových, morálních a sociálních vazeb mezi nejbližšími osobami.²⁸³ Ustálená judikatura ESLP rozeznává již konstantně rodinný život ve smyslu čl. 8 EÚLP nejen mezi dítětem a jeho státem uznaným matrikovým rodičem, ale rovněž i v případě existence vztahu rodič-dítě *de facto*, v každodenní realitě. Tak byla například výslovně shledána existence rodinného života mezi adoptivní matkou a dítětem, jež spolu žily a tvořily domácnost, byť matka nebyla státem uznaným matrikovým rodičem dítěte,²⁸⁴ a ESLP neměl ani pochyb o existenci faktického rodinného života vzniklého mezi rodiči a dítětem za pomoci náhradního mateřství.²⁸⁵ Existence rodinného života a potřeba jeho ochrany byla již ze strany ESLP konstatována pro stejnopohlavní (homosexuální) páry ve stejné míře jako u párů heterosexuálních. Soud jednoznačně shledal, že stabilní soužití stejnopohlavního páru ve společné domácnosti spadá pod pojem rodinný a soukromý život ve smyslu čl. 8 EÚLP.²⁸⁶

---

²⁸² Rozsudek Velkého senátu č. 29381/09, 32684/09 ze dne 7. 11. 2013 ve věci *Vallianatos a ostatní proti Řecku*. V originálním znění ESLP konstatoval: „*The aim of protecting the family in the traditional sense is rather abstract and a broad variety of concrete measures may be used to implement it... [...] Also, given that the Convention is a living instrument, to be interpreted in present-day conditions [...], the State, in its choice of means designed to protect the family and secure respect for family life as required by Article 8, must necessarily take into account developments in society and changes in the perception of social and civil-status issues and relationships, including the fact that there is not just one way or one choice when it comes to leading one's family or private life...*“

²⁸³ Odlišné stanovisko soudců Pavla Šámala, Kateřiny Šimáčkové a Vojtěcha Šimíčka k nálezu Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 6/20, op. cit.

²⁸⁴ Např. rozsudek ESLP ve věci *Wagner a J.M. W. L. proti Lucembursku*, op. cit., § 117.

²⁸⁵ Např. rozsudek ESLP ve věci *Mennesson proti Francii*, op. cit., § 45.

²⁸⁶ K tomu např. rozsudky *Schalk a Kopf proti Rakousku* či rozsudek č. 18766/11 ze dne 21. 7. 2015 ve věci *Oliari a další proti Itálii*.

Lze tedy postavit na jisto, že pojem rodiny a rodinného života se v běhu času proměňuje, proto i právní předpisy, které tyto instituty a hodnoty chrání a garantují, jsou ve své podstatě živými právními nástroji, podléhajícími neustálým změnám. Zákonodárce na tyto změny není schopen reagovat dostatečně pružně, proto by jim měla naslouchat a uzpůsobovat se především judikatura, a to zejména ze strany nejvyšších soudů, které jsou nadány pravomocí tvorby precedentů. Na rozdíl od judikatury ESLP, která se pokouší „udržet krok“ s vývojem společnosti a rozšiřovat možnosti interpretace i aplikace mezinárodních úmluv týkajících se rodinného práva, Ústavní soud ČR si ve své judikatuře klade „tvrdohlavě“ za cíl ochranu tradiční rodiny tak, jak byla vnímána v již překonaných dobách. Zájem na ochraně tradiční rodiny, byť je obecně zájmem silným, není však dle mého názoru schopen převážit veškeré protichůdné zájmy, s nimiž se dostává v praxi do konfliktu, především pak nejlepší zájmy dítěte.²⁸⁷ Je-li totiž zájem na ochraně tradiční rodiny stavěn českou judikaturou zejména při rozhodování o osvojení dítěte nejen na stejnou, ale dokonce ve většině případů na vyšší úroveň než nejlepší zájmy daného dítěte, pak dochází k závažnému porušování principů zakotvených v mezinárodních úmluvách, jimiž je ČR vázána. České soudy tím zároveň v podstatě eliminují dokazování v těchto řízeních na posuzování právní povahy rodinného života a rodinných vztahů účastníků, tedy povyšuje formální právní stav a status osoby nad stav faktický, sociální. Děje se tak nadále i přesto, že sám Ústavní soud takový přístup označil za nevhodný,²⁸⁸ a to ve shodě s obdobně smýšlejícím ESLP, která všechny fakticky existující rodinné vztahy v nejširším slova smyslu podřazuje pod definici a ochranu rodinného života. A právě takové faktické rodinné vztahy hodné ochrany existují mezi dítětem (potenciálním osvojencem) a sociálními rodiči (potenciálními osvojiteli) bez ohledu na jejich právní status zpravidla například v době rozhodování o osvojení.

Ústavní soud ČR již v minulosti konstatoval, že i osoby žijící v registrovaném partnerství mají právo na ochranu soukromí, a to v jeho vnitřním i vnějším pojetí. Podle ESLP je takové ochrany hodno jakékoli rodinné uspořádání, které se stabilně projevuje

---

²⁸⁷ To konečně potvrzuje i sám Ústavní soud ČR např. v nálezu sp. zn. Pl. ÚS 7/15, op. cit., v němž soud neshledal zájem na ochraně tradiční rodiny jako dostatečný důvod pro ospravedlnění odlišného zacházení s registrovanými partnery při osvojení dítěte.

²⁸⁸ K tomu např. nález Ústavního soudu ČR sp. zn. Pl. ÚS 7/15, op. cit. či sp. zn. Pl. ÚS 10/15, op. cit., v němž soud výslovně zmiňuje, že zásadní není jen právní povaha rodinných vztahů. Podstatné jsou rovněž faktické vztahy mezi rodiči a dětmi, mezi osobami, jejichž vzájemné vztahy jsou dlouhodobé a stálé, aniž by se mnohdy jednalo o vztahy právně příbuzenské nebo manželské či o vztahy státem a právem uznané.

ve faktické realitě, a to jen z hlediska soukromého, ale i rodinného života. Taková ochrana a její garance státem však není na území ČR zcela možná, pokud dochází jak na úrovni soudní, tak především i na úrovni zákonodárné, k neustálé stigmatizaci těchto rodinných vztahů tím, že je pro takové osoby vyloučeno, aby se ucházely o osvojení. Tím je významně zasaženo do lidské důstojnosti těchto osob i do jejich soukromého života, kde by jim naopak mělo být garantováno právo na sebeurčení a rozhodování o uspořádání vlastního života ve smyslu LZPS.²⁸⁹ Zásah do lidské důstojnosti založený na libovůli či subjektivním názoru rozhodujícího orgánu je přitom zásadně vyloučen.²⁹⁰

V minulosti proběhlo několik významných pokusů o prolomení tradicionalistického postoje promítnutého v příslušných ustanoveních platného právního řádu (např. návrh na změnu ZRP, OZ, ZMPS, zákona č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů). Národní zákonodárce i české soudy však i nadále upřednostňují ochranu rodiny vybudované na základě formalizovaného svazku muže a ženy (tedy v podstatě ochranu institutu manželství), na úkor ochrany rodiny a rodinného života v jeho reálném významu, a především na úkor nejlepšího zájmu dítěte, které v takovém rodinném prostředí vyrůstá nebo by mohlo vyrůstat. Česká právní úprava osvojení, resp. podmínek kladených na osobu potenciálního osvojitele, se důsledně soustředí na ochranu původního modelu rodiny, kterou doplňuje zájmem na ochraně institutu manželství v jeho současné podobě, aniž by se zabývala otázkou, zda bude tradiční manželství skutečně nějak degradováno tím, pokud bude umožněno osvojení i nesezdaným párům či párům sezdaným v jiném formálním svazku (registrovaném partnerství aj.). Není přitom zdůvodněno, proč se právní úprava soustředí právě a jen na vyloučení tohoto způsobu založení rodiny nemanželským párům. Lze pochopit specifické postavení manželů stran práv, které se

---

²⁸⁹ Wagnerová, E. in: WAGNEROVÁ, E. a kol., 2012, op. cit. Str. 281-282.

²⁹⁰ Stanovisko veřejného ochránce práv k nálezu Ústavního soudu sp. zn. 7/15, op. cit.: „*Princip rovnosti obsažený v ustanovení čl. 1 Listiny tak lze považovat za jeden z ústředních principů právního řádu. V souladu s judikaturou a doktrínou jej lze interpretovat jako závazek státu zacházet se všemi osobami stejně, tj. nerozlišovat mezi nimi bez objektivních a rozumných důvodů. Jinými slovy, stát musí zacházet s těmi, jimž vládne, se stejnou pozorností a úctou. Tento požadavek pak lze konkretizovat jako "právo na rovný díl statků nebo příležitostí, jaký má každý jiný nebo jaký se poskytuje každému jinému" a jako právo na rovnou pozornost a úctu k zájmům všech osob při rozhodování o distribuci dober. Minimem rovnosti a rovného zacházení tak je vyloučení libovůle zákonodárce. Hodnotové požadavky demokratického státu jdou ale dál a zapovídají nejen rozlišování založené na libovůli, ale i rozlišování, jež se dotýká lidské důstojnosti jednotlivce.*“ (srov. DWORKIN, R. M. *Když se práva berou vážně*. 1. vydání, Praha: OIKOYMENH, 2001. Str. 336-337).

týkají výhradně jich samotných jako partnerů, nepovažují je ale za vhodné v oblasti práv, která se zcela zásadním způsobem dotýkají zájmů nezletilého dítěte, pokud s nimi nejsou v rozporu.

Podle mého názoru není možné, aby byl model „tradiční“ rodiny, jak je většinově vnímán českým právním prostředím, jakkoli ohrožen rodinami tvořenými nesezdanými heterosexuálními či homosexuálními páry, stejně tak jako není ohrožen například v případě rodiny tvořené jen jedním rodičem (takový model v české právní sféře odmítán není). Ze statistického hlediska se jedná o zcela oddělené společenské jednotky. Počet rodin tvořených mužem, ženou a dítětem či dětmi, se logicky nemůže nikdy měnit v závislosti na počtu existujících rodin založených stejnopohlavním párem, neboť stejnopohlavní pár nikdy „tradiční“ rodinu vytvořit nemůže, nelze tedy hovořit o tom, že by se určité množství rodin „přelilo“ z kategorie tradiční do netradiční rodiny. Zároveň nepovažuji za vhodné, aby jedna kategorie osob (homosexuální páry) byla z možnosti uzavřít manželství a jím podmíněných institutů včetně založení rodiny vyloučena, a jiná kategorie osob (heterosexuální páry) byla podrobena nátlaku manželství uzavřít, aby vyhověli požadavkům „tradice“ a mohli tak mj. založit rodinu osvojením. Absurdnost celé situace je dokreslena skutečností, že zákonodárce se snaží právním předpisem zabránit něčemu, co není normativně regulovatelné, a sice aby ve faktické realitě vznikaly rodiny, v nichž budou děti vychovávány nesezdaným párem či registrovanými partnery. Taková je totiž již v rozsáhlém měřítku sociální realita, neboť kde nepřichází v úvahu biologické rodičovství, mohou tyto páry založit rodinu či dosáhnout výchovy dítěte jinými způsoby. Nejčastěji půjde o případy, kdy se jeden z páru stal rodičem ještě před vznikem nového vztahu a o dítě nadále pečuje společně se svým novým partnerem.²⁹¹ Platná právní úprava tedy v tomto kontextu degraduje institut osvojení jako formální způsob založení rodinných vztahů v právní sféře, když z něj vylučuje osoby, které jsou v obecné rovině prokazatelně schopny rodinu mít a dítě vychovávat.

---

²⁹¹ Stanovisko veřejné ochránkyně práv sp. zn. 2977/2014/VOP/PPO, 2014, op. cit.

6.1. Odlišnosti v přístupu českého práva k alternativním způsobům založení rodiny

Degradace osvojení jako alternativního způsobu založení rodiny (pořízení dítěte) je zřejmá i v kontextu ostatních alternativ, které české právo v tomto směru rozeznává. Zásadně odlišný postoj českého práva k jednotlivým alternativám je patrný i z navazující judikatury Ústavního soudu, zejména z výše rozebíraného nálezu sp. zn. I. ÚS 3226/16 ze dne 29. 6. 2017. Považuji za vhodné se těmto základním právním institutům suplujícím početí a narození dítěte přirozenou cestou a jejich komparaci alespoň stručně věnovat.

První a nejméně probádanou oblastí je v tomto kontextu institutu náhradního mateřství neboli surogace. Náhradní mateřství u nás není zakázáno, a to nejen s ohledem na obecnou zásadu soukromého práva „co není zakázáno, je dovoleno“ (srov. § 1 odst. 2 OZ), ale i na okrajovou zmínku obsaženou v § 804 OZ, která konstruuje pro případy surogace výjimku ze zákazu osvojení mezi osobami příbuznými v linii přímé. Jinak tento institut legislativně upraven není, není vymezeno, jaká práva a povinnosti vznikají zúčastněným osobám. Institut náhradního mateřství je tak postaven primárně na důvěře, zákon poskytuje pouze oprávnění biologické matky následně osvojit dítě, které porodila matka náhradní, tj. matka právní ve smyslu § 775 OZ. S ohledem na absenci restriktivních ustanovení zákona je tedy nutné považovat za postup v mezích zákona a smluvní volnosti, pokud si zamýšlení rodiče a náhradní matka mezi sebou upraví práva a povinnosti formou smlouvy, bez ohledu na ústní či písemnou formu.²⁹² Z právního hlediska je však taková smlouva nevymahatelná. Z technického hlediska rozeznáváme dva druhy náhradního mateřství. Prvním je tzv. úplné náhradní mateřství, tedy situaci, kdy je embryo vzniklé spojením vajíčka zamýšlené matky a spermie zamýšleného otce po oplodnění mimo tělo ženy implantováno do dělohy náhradní matky. Role náhradní matky zde spočívá pouze v odnošení dítěte a jeho porodu a narozené dítě bude mít genetickou vazbu na oba zamýšlené rodiče. Alternativou je pak surogace částečná, při níž je k oplodnění užito přímo vajíčko náhradní matky. Náhradní matka v takovém případě podstoupí umělé oplodnění spermatem zamýšleného otce a narozené dítě pak ponese genetický materiál

---

²⁹² Pravniprostor.cz, autoři: Motyčka, P., Čamdžićová, S. (2019-12-03). *Smlouva o náhradním mateřství*. [online; cit. 2021-08-28]. Dostupné z WWW: <https://www.pravniprostor.cz/clanky/obcanske-pravo/smlouva-o-nahradnim-materstvi>.

otce a náhradní matky.²⁹³ V obou případech je následně nezbytné, aby došlo k osvojení dítěte zamýšlenou matkou a v některých případech i otcem dítěte.²⁹⁴ Zplození dítěte za pomoci náhradního mateřství neseznává v českém právním řádu žádné limity, nejsou upraveny žádné požadavky na osoby zamýšlených rodičů a výslovně ani na osobu náhradní matky (ty lze dovodit ze zákonných podmínek pro umělé oplodnění). Tyto aspekty Ústavní soud při svém rozhodování nezohlednil, nezaměřil se na naprostou absenci zákonné úpravy institutu náhradního mateřství a případné komplikace, které tím jsou ve vztahu k takto počatému dítěti vyvolány. Přesto kladl důraz na důsledné odlišení této formy založení rodiny od institutu osvojení a vyslovil jí vyšší míru ochrany.

Dalším způsobem alternativního založení rodiny je umělé oplodnění. Umělé oplodnění čili asistovaná reprodukce je upravena zákonem č. 373/2011 Sb., o specifických zdravotních službách, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „ZSZS“). Zákon hovoří o umělém oplodnění v širším smyslu, které je dále rozeznáváno na tzv. *intrauterinní inseminaci* (IUI) neboli asistované oplodnění vajíčka uvnitř těla ženy (zamýšlené matky), tedy zavedení spermií zamýšleného otce či dárce přímo do její dělohy, a dále na tzv. *in vitro fertilizaci* (IVF) neboli umělé oplodnění v užším smyslu, spočívající ve spojení vajíčka a spermie (vytvoření embrya) mimo tělo ženy a jeho následné zavedení. Ustanovení § 4 odst. 3 ZSZS uvádí, že pro umělé oplodnění ženy lze použít vajíčka získaná od této ženy, spermie získané od muže, který se ženou podstupuje léčbu neplodnosti společně, nebo zárodečné buňky darované anonymním dárce. ZSZS stanoví několik základních podmínek, které musí být splněny pro účely schválení postupu asistované reprodukce.²⁹⁵ Pro účely tématu této práce je podstatná ta podmínka, že umělé oplodnění je možné provést pouze na základě písemné žádosti „*neplodného páru*“, tedy

---

²⁹³ Wikipedie, autor neznámý (naposledy editováno 2021-08-18). *Náhradní mateřství*. [online; cit. 2021-08-28]. Dostupné z WWW: https://cs.wikipedia.org/wiki/N%C3%A1hradn%C3%AD_mate%C5%99stv%C3%AD.

²⁹⁴ Není-li náhradní matka vdaná, je otcovství zamýšleného otce (dárce) k dítěti dáno *ex lege* (§ 778 OZ), nebo může k jeho určení dojít souhlasným prohlášením náhradní matky a zamýšleného otce (§ 779 OZ), přičemž souhlasné prohlášení lze učinit již v průběhu těhotenství. Komplikovanější situace nastane v případě existujícího manželství náhradní matky, kde nastupuje zákonná domněnka otcovství manžela náhradní matky (§ 776 OZ). V takovém případě je nezbytné rovněž osvojení zamýšleným otcem dítěte, nebo komplikovanější cestou popírání otcovství manželem náhradní matky. V obou případech bude nezbytné aktivní zapojení manžela náhradní matky.

²⁹⁵ Žena podstupující umělé oplodnění nesmí být omezena ve svéprávnosti v takové míře, aby nebyla schopna posoudit důsledky zákroku, nebo ve vztahu ke své rodičovské odpovědnosti. Musí se jednat o ženu v plodném věku, pokud její věk nepřekročil 49 let. Příjemkyně zároveň nesmí být v době asistované reprodukce umístěna v policejní cele, ve výkonu vazby, trestu odnětí svobody nebo zabezpečovací detence.

ženy a muže, kteří tuto zdravotní službu hodlají podstoupit společně.²⁹⁶ Umělé oplodnění je tedy považováno za párovou terapii, s níž musí souhlasit partner (muž) příjemkyně, i pokud nebude přítomen u všech kroků léčby. Stejnopohlavním (v tomto případě lesbickým) párům či osamělým ženám česká legislativa tuto službu podstoupit v zásadě neumožňuje. Co je podstatné, zákon neklade žádné požadavky na status vztahu neplodného páru, tj. podmínkou v tomto případě není manželství ani jiný typ formálního svazku, ani nejsou zkoumány konkrétní okolnosti soužití partnerů a jejich sociální podmínky. Na ženu a muže je v tomto ohledu kladena pouze jedna zákonná podmínka, nesmí mezi nimi existovat příbuzenský vztah vylučující podle jiného právního předpisu uzavření manželství (srov. § 675 OZ).²⁹⁷ Jinak se v rámci schvalování procesu léčby posuzuje pouze zdravotní způsobilost ženy a/nebo muže z neplodného páru, případně anonymního dárce.

Třetí cestou je pochopitelně v této práci důsledně zkoumaný institut osvojení dítěte. Proces zprostředkování osvojení je upraven zákonem č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „ZSPOD“). Žádost o zařazení do evidence žadatelů vhodných stát se osvojiteli se doručuje obecnímu úřadu obce s rozšířenou působností v místě trvalého pobytu žadatele, resp. některého z žadatelů-manželů. K žádosti se přikládá vyplněný dotazník, v němž žadatelé mimo základních osobních údajů popisují úroveň svého vzdělání, zaměstnání, zájmy, dosavadní zkušenosti s péčí o děti (v rámci zaměstnání, dobrovolné činnosti či jinde), zdravotní stav (trvalé onemocnění, zdravotní obtíže a omezení, užívání léků, dědičné onemocnění, úrazy a jejich následky, neurologické obtíže, invalidita, závislost), osobní údaje rodičů a sourozenců, podrobnosti týkající se jejich partnerského (manželského) vztahu včetně počtu manželství, podrobné údaje o dětech již vychovávaných, bytové poměry, podrobnosti týkající se finanční situace žadatelů, představy a očekávání ve vztahu k osvojení a osvojovanému dítěti.²⁹⁸ K posouzení žadatelů provede příslušný OSPOD sociální šetření v rodině žadatelů v místě jejich faktického bydliště, shromáždí potřebnou dokumentaci (např. zprávu o zdravotním stavu, majetkových poměrech atd.), která je

---

²⁹⁶ § 6 odst. 1 a § 7 odst. 2 ZSZS.

²⁹⁷ § 6 odst. 2 ZSZS.

²⁹⁸ Dotazník k žádosti o zařazení do evidence žadatelů vhodných stát se osvojiteli / pěstouny / pěstouny na přechodnou dobu sestavený Ministerstvem práce a sociálních věcí ČR je dostupný z WWW: https://www.mpsv.cz/documents/20142/225508/dotaznik_NRP.pdf.

předepsanou součástí žádosti, a postoupí složku příslušnému krajskému úřadu spolu se svým stanoviskem. Krajský úřad zajistí psychologické vyšetření žadatelů a posouzení jejich žádosti posudkovým lékařem. Zároveň zařadí žadatele do přípravných kurzů na přijetí dítěte do rodiny. Odborné posouzení žadatelů cílí především na charakteristiku jejich osobnosti a jejich psychický a zdravotní stav s ohledem na předpoklad k výchově dítěte. Posuzuje se též motivace žadatelů k podání žádosti o osvojení, kvalita jejich vztahů a stabilita jejich rodinného prostředí s přihlédnutím k postojům ostatních členů rodiny. Součástí odborného posouzení je i zhodnocení přípravy na přijetí dítěte. Dle poznatků z odborného posouzení vydá krajský úřad správní rozhodnutí o zařazení nebo nezařazení žadatelů do evidence osvojitelů. Krajský úřad také vede evidenci dětí vhodných pro zařazení do náhradní rodiny. Výběr rodiny pro konkrétní dítě se odvíjí od právní situace dítěte, jeho potřeb a schopnosti žadatelů tyto potřeby naplnit. Zvolená rodina je následně oslovena krajským úřadem, podrobně seznámena s dokumentací dítěte a následně je jí zprostředkován osobní kontakt s dítětem, který je postupně rozvíjen.²⁹⁹ Až v návaznosti na tento proces dochází k samotnému osvojování dítěte dle příslušných ustanovení OZ.

Z výše uvedeného je zřejmé, že v ČR v současné době existují vedle přirozeného počtí dítěte v zásadě tři alternativní postupy založení rodiny. Jsou jimi institut náhradního mateřství neboli surogace, proces umělého oplodnění a osvojení. Surogace není českým právním řádem ošetřena vůbec, resp. zcela minimálně, a podmínky statusu zamýšlených rodičů i samotného procesu jsou ponechány na analogii či nepřímém dovozování z právní úpravy obecných právních zásad či jiných soukromoprávních institutů. Pro samotné počtí dítěte, těhotenství náhradní matky ani porod dítěte však nejsou stanovena žádná kritéria. Umělé oplodnění je upraveno zvláštním zákonem (ZSZS), přičemž jeho zákonná úprava je zaměřena zejména na medicínskou stránku této terapie. Z hlediska statusu zamýšlených rodičů je požadováno pouze podání společné žádosti „neplodným párem“, přičemž není vyžadováno manželství ani jiný svazek těchto osob a jejich sociální zázemí není blíže zkoumáno. Zdravotní způsobilost je jediným posuzovaným kritériem i u potenciálního dárce zárodečných buněk pro účely oplodnění. Pouze proces osvojení podléhá z hlediska statusu žadatelů striktním podmínkám, cílícím

---

²⁹⁹ § 19a a násl. ZSPOD a rovněž Nahradnirodina.cz, autor neznámý. *Adopce neboli osvojení*. [online; cit. 2021-08-28]. Dostupné z WWW: <https://www.nahradnirodina.cz/adopce-neboli-osvojeni>.

zejména na manželství společných žadatelů, resp. naopak vylučujícím společné osvojení u osob nežijících v manželství. Žadatelé o osvojení jsou také podrobeni důslednému preventivnímu posouzení ve všech základních aspektech jejich života.

Mám za to, že je nezbytné položit si otázku, zda je s ohledem na snahu zákonodárce chránit tradiční rodinu a přirozený způsob početí a porodu dítěte důvodné, dovolím si říci i etické,³⁰⁰ poskytnout nižší míru restriktce (a tím přirozeně vyšší společenskou dostupnost) procesu náhradního mateřství a umělému oplodnění, při němž jsou za pomoci prostředků moderní vědy „vytvářeny“ děti, které by se přirozenou cestou nenarodily, než procesu osvojení, jehož cílem je nalézt náhradní rodinné prostředí a zázemí již existujícímu potřebnému dítěti, jemuž se ho přirozeně nedostává. Ráda bych v tomto bodě zdůraznila, že cílem této práce není snížit závažnost a přínos lékařských postupů a právních nástrojů umožňujících neplodným či jinak potřebným párům početí dítěte jinou než přirozenou cestou. Cílem je vyjádřit pochyby nad přístupem státní moci k institutu osvojení jako k druhu náhradní rodinné péče stojícímu natolik proti přirozenému způsobu utváření rodiny, že vyžaduje vyšší míru restriktce ve vztahu k osobám ucházejícím se o postavení osvojitelů. Osvojení je dle mého názoru vnímáno jako nepřirozený proces, jehož prostřednictvím dochází k likvidaci existujících rodinných vazeb dítěte a vytváření vazeb zcela nových. Toto „vytržení“ dítěte z původních rodinných poměrů a jeho „vsazení“ do náhradní rodiny osvojitelů je pak nad míru striktně chráněno s odkazem na potřebu umístit dítě do vhodného a stabilního výchovného prostředí. Opatrnost zákonodárce ve vztahu k umístování dítěte do osvojitelské rodiny je jistě na místě, na danou problematiku je ale nutné pohlédnout také z opačné perspektivy. Osobám žadatelů o osvojení, kteří mají v úmyslu přijmout za vlastní dítě již narozené, aby mu tak zajistili dostatek řádné a vhodné péče, výchovy a výživy, klade zákon striktní překážky. Oproti tomu výrazně nižší nároky klade na osoby zamýšlených rodičů, kteří se, ať již za pomoci vlastního genetického materiálu, či díky zárodečným buňkám dárců, rozhodnout nepřirozenou cestou zplodit dítě, které by se přirozenou cestou z libovolného důvodu nenarodilo.

---

³⁰⁰ Procesem umělého oplodnění zamýšlené matky či náhradní matky může dojít např. k početí dítěte se zdravotním omezením či postižením, které by přirozenou cestou nebylo počato, nebo může takto dojít k narození dítěte do nevhodných sociálních podmínek, neboť na rozdíl od osvojení není tento aspekt v těchto případech podrobně zkoumán.

Ústavní soud ve svých rozhodnutích opakovaně argumentuje tím, že v mezinárodním měřítku neexistuje žádné obecné právo stát se rodičem nebo počít dítě. Historicky je tato otázka poměrně sporná, osobně mám za to, že právo mít dítě, tj. právo fakticky (i právně) se rodičem dítěte stát, v mezinárodním právu skutečně zakotveno není. Existuje pouze právo na možnost mít dítě jako základní lidské právo patřící mezi tzv. reprodukční práva³⁰¹, chránící možnost fyzických osob vyhledat pomoc v případě, kdy nemají přirozeně možnost dítě počít (k tomu více také v kapitole 3.3). Co je ale podstatné, oproti právu stát se rodičem zde jednoznačně existuje základní právo dítěte na rodičovskou výchovu a péči a odpovídající právo na zvláštní ochranu a pomoc poskytovanou státem v případě, kdy je dítě zbaveno svého původního rodinného prostředí v něm ve vlastním zájmu nemůže být ponecháno. Státy jsou v takovém případě povinny zajistit dítěti odpovídající náhradní péči, která může spočívat mimo jiné například v institutu osvojení. Až v nutných případech pak připadá v úvahu umístění dítěte do vhodného zařízení péče o děti.³⁰² V tomto kontextu nemohu souhlasit s postojem Ústavního soudu, který vymezuje v návaznosti na dikci zákona striktnější parametry pro institut osvojení a na něm zúčastněné osoby, než tomu činí v případě postupů zahrnujících umělé oplodnění ženy. Mám za to, že pokud byla vyslovena ochrana rodiny a rodičovství v případě stejnopohlavního manželského páru vychovávajícího dítě počaté umělým oplodněním za pomoci náhradní matky, přičemž bylo konstatováno, že uznání rodičovství druhého muže k takto počatému dítěti není schopno ovlivnit zájmy třetích osob ani ohrozit tradiční rodinu a nemá negativní dopad na zájmy tohoto dítěte, pak za obdobně bezvadné, vyhovující zájmům dítěte a neškodné pro společnost je třeba považovat i rodičovství vzniklé osvojením potřebného dítěte nesezdaným (homosexuálním či heterosexuálním) párem či registrovanými partnery. Mám za to, že uvolnění statusových podmínek stanovených zákonem pro žadatele o osvojení by bylo v souladu s citovanou povinností členských států EÚLP zajistit potřebnému dítěti

---

³⁰¹ Právo na možnost mít dítě dle většinového konsenzu patří mezi základní lidská práva, neboť se jedná o jedno z tzv. reprodukčních práv, která definovala mimo jiné Mezinárodní konference o populaci a rozvoji konající se v roce 1994 v Káhiře. Reprodukční práva se v základním rozsahu vyvinula jako podkategorie lidských práv již na Mezinárodní konferenci OSN o lidských právech konané v roce 1968. Tato práva spočívají v uznání základního práva všech párů i jednotlivců rozhodnout svobodně o počtu svých dětí. Konference vydala doporučení vládám zúčastněných zemí, aby neprodleně přijaly potřebná opatření, která by sloužila párům i jednotlivcům k dosažení chtěného počtu dětí. Stejně formulace byly použity i ve Světovém akčním populačním plánu Organizace spojených národů.

³⁰² K tomu např. čl. 32 odst. 4 LZPS, čl. 20 odst. 2 a 3 ÚPD.

odpovídající náhradní péči, judikatura Ústavního soudu je však v tomto ohledu i nadále konzistentní.

6.2. Vhodnost a stabilita výchovného prostředí pro dítě v různých typech partnerského soužití

V kontextu současného pojetí osvojení se nabízí otázka, do jaké míry je institut manželství v dnešní moderní společnosti nadále zárukou stabilního vztahu, a zda tedy může požadavek ochrany a preference manželství z tohoto důvodu i nadále obstát a ospravedlnit tak limity platné právní úpravy osvojení v ČR. Budeme-li hovořit v číslech, je logické, že zákonodárci při přijímání rozhodné úpravy vycházeli z předpokladu stability manželského soužití, neboť v roce 1963, kdy byl přijímán zákon o rodině, byla míra rozvodovosti v naší zemi menší než 20 %. V posledních dvaceti letech, tj. mezi lety 2000 a 2020 však úroveň rozvodovosti v ČR vystoupala v průměru až na 46 % (v roce 2010 dokonce až na 50 %).³⁰³ Po roce 2020 se rozvodovost pohybuje řádově mezi 45 a 50 %. ČR se tak v posledních letech nachází v horní části žebříčku evropských států, v nichž nejčastěji dochází k rozpadu manželství. Evropským státům aktuálně dominují Lotyšsko a Litva, ze středoevropských států je však zemí s nejvýraznější rozvodovostí právě ČR. Jedná se o sedmou unijní zemi s nejvyšší rozvodovostí, připadá zde 2,3 rozvodu na tisíc obyvatel.³⁰⁴

Zároveň je ze statistických údajů zjevné, že se stále častějším jevem v ČR stává plánovaný partnerský život bez uzavření manželství, a stále vyšší procento úplných rodin v ČR je tvořeno tzv. faktickým, tedy formálně neuzavřeným manželstvím (druh, družka). V roce 1993 dosahoval podíl dětí narozených mimo manželství necelých 13 %, do roku 2018 došlo k radikálnímu nárůstu na 49 % a tento poměr zůstává v posledních letech

---

³⁰³ Dle údajů Českého statistického úřadu ČR dosahoval úhrn rozvodovosti v jednotlivých letech 2000 – 2020 následujících hodnot (zaokrouhleno na celá procenta nahoru): v roce 2000 cca 41 %, v roce 2001 cca 45 %, v roce 2002 cca 46 %, v roce 2003 cca 48 %, v roce 2004 cca 49 %, v roce 2005 cca 47 %, v roce 2006 cca 48 %, v roce 2007 cca 48 %, v roce 2008 cca 49 %, v roce 2009 cca 47 %, v roce 2010 cca 50 %, v roce 2011 cca 47 %, v roce 2012 cca 44 %, v roce 2013 cca 47 %, v roce 2014 cca 46 %, v roce 2015 cca 46 %, v roce 2016 cca 45 %, v roce 2017 cca 47 %, v roce 2018 cca 45 %, v roce 2019 cca 45 % a v roce 2020 cca 41 %. K tomu více na WWW: <https://www.czso.cz/csu/czso/uhrrna-rozvodovost-v-letech-1950-2019>.

³⁰⁴ Echo24.cz, autor „vdr“ (2020-07-12). *Česko patří mezi státy, kde se rozpadá nejvíc manželství*. [online; cit. 2021-07-06]. Dostupné z WWW: <https://echo24.cz/a/SfEQH/cesko-patri-mezi-staty-kde-se-rozpada-nejvic-manzelstvi>.

zachován, resp. došlo k jeho dalšímu nárůstu v průměru na 50 %. Dle údajů Českého statistického úřadu výše podílu dětí narozených mimo manželství od konce 80. let každý rok roste.³⁰⁵ O stabilitě a délce trvání soužití nesezdaných párů pochopitelně statistická data schází a není tedy ani možné odborným způsobem srovnávat stabilitu těchto dvou typů soužití, z výše uvedených údajů je nicméně dle mého názoru zjevné, že od dob zavedení stávajících principů právní úpravy osvojení dítěte došlo k zásadním změnám společenského konceptu rodiny a výchovy dítěte. Nejméně v posledních dvaceti letech dochází v ČR k významnému nárůstu počtu rodin, kde rodiče dítěte žijí v nesezdaném soužití, a zároveň dochází k radikálnímu nárůstu úrovně rozvodovosti, což lze považovat za relevantní a zásadní ukazatel poklesu stability manželství v ČR. Realita a právní praxe nás také již dlouhodobě přesvědčují o tom, že institut manželství negarantuje stabilní a spokojené soužití a zároveň že rozvodové řízení, resp. související řízení o úpravě poměrů k nezletilým dětem a o vypořádání společného jmění manželů mohou být natolik zdoluhavá a finančně, časově, a především emocionálně vyčerpávající, že osoby, které jimi prošly, nemíní podobné martyrium prožít znovu. Stejně tak mnoho lidí odmítá uzavřít manželství ze strachu z dřívějších zkušeností například v podobě vzniklých dluhů druhého manžela apod., což jsou objektivní rizika, která institut manželství přináší. Konečně je také podstatné, že jedním z nejvíce postižených aktérů celého rozvodového procesu bývá právě nezletilé dítě rozvádějících se rodičů, přestože na jeho vývoji nenese vinu, ani nemá schopnost jej ovlivnit. Následkem rozvodu mohou být u dítěte zdravotní problémy po fyzické i psychické stránce, ztráta pocitu jistoty a zázemí, zhoršení školního prospěchu aj. Rozvod mění standardní chování partnerů vůči sobě i vůči dítěti a dítě je velmi často stavěno do pozice objektu vyjednávání mezi rodiči.³⁰⁶

Nad to je to již mnoho let, co mezinárodní judikatura výslovně zrušila veškeré rozdíly mezi dětmi manželskými a nemanželskými³⁰⁷ a tato zásada je zakotvena mj. i v českém ústavním pořádku v čl. 32 odst. 3 LZPS. Přístupem českého zákonodárce

---

³⁰⁵ Český statistický úřad. *Statistiky a Česko v číslech 2019 – OBYVATELSTVO* [online; cit. 2021-07-06]. Dostupné z WWW: [Statistiky | ČSÚ \(czso.cz\)](https://www.czso.cz) a [OBYVATELSTVO \(czso.cz\)](https://www.czso.cz).

³⁰⁶ SANDANYOVÁ, P. *Rodina a její vliv na výchovu a vzdělání*. Brno, 2008 [online, cit. 2021-09-16]. Magisterská diplomová práce. Masarykova univerzita, Filozofická fakulta. Vedoucí práce prof. PhDr. Jan Zouhar, CSc. Dostupné z WWW: https://is.muni.cz/th/224805/ff_m/Diplomova_prace_-_Rodina_a_její_vliv_na_vychovu_a_vzdelani4.pdf

³⁰⁷ Např. rozsudek ESLP ve věci *Marckx proti Belgii*, op. cit.

k institutu osvojení i navazující české judikatury jako by byla tato diferenciacie mezi dětmi sezdaných a nesezdaných rodičů opět podpořena.

6.3. Výchova dítěte stejnopohlavním párem

Největší otazník se v českém právním světě i nadále vznáší nad rodičovstvím stejnopohlavních párů. Tento model rodiny je obvykle spojen s otázkou, zda homosexuální partneři mohou být dobrými rodiči, poskytnout dítěti zdravé a stabilní výchovné prostředí, zkrátka zda by měli vychovávat děti. Již od 70. let 20. století přitom dochází k množství sociologických výzkumů na toto téma, z jejichž výsledků plyne, že z hlediska nejlepších zájmů dítěte jsou tyto rodiny zcela adekvátně vhodným prostředím pro dítě a jeho zdárný rozvoj jako rodiny heterosexuální. Dlouhodobé studie prováděné především v USA konstatovaly, že žádný výzkum nepodporuje rozšířené přesvědčení, že prospěch dětí je ovlivněn pohlavím rodičů.³⁰⁸ Vědecké důkazy podporují závěr, že homosexuální páry vytvářejí stabilní a pevné vztahy rovnocenné vztahům heterosexuálním, nejsou méně vhodné pro výchovu dětí a jejich děti nejsou méně psychicky zdravé či sociálně vyvinuté. Názory, že gayové a lesby nejsou vhodnými rodiči, nemají žádný vědecký základ. Pro naplnění principu priority nejlepších zájmů dítěte je podstatná kvalita vztahů mezi rodiči a dětmi a mezi rodiči navzájem a ostatní obecné ekonomické a sociální podmínky v dané rodině.³⁰⁹

K otázce výchovy dítěte stejnopohlavním párem se v minulosti vyjádřilo i množství českých odborníků. Profesionální komora sociálních pracovníků ČR doporučila změnit platnou právní úpravu ve prospěch přiosvojení dítěte stejnopohlavním partnerem. Zároveň vyslovila názor, že existuje mnoho přirozených variant výchovy dětí (např. osamělý rodič, vícegenerační soužití, nesezdané páry, páry s jedním rodičem

---

³⁰⁸ Americká akademie pediatriů, která zastupuje cca 55 tisíc lékařů, konstatuje: „Existuje dostatek důkazů o tom, že děti vychovávané rodiči stejného pohlaví si vedou stejně dobře jako děti vychovávané heterosexuálními rodiči. Více než 25 let výzkumů zdokumentovalo, že neexistuje vztah mezi sexuální orientací rodičů a zdravým emočním, psychosociálním a behaviorálním vývojem dítěte. Tato data neukázala žádné riziko pro děti v důsledku výchovy v rodině s 1 nebo více homosexuálními rodiči. Svědomití a pečující dospělí, muži i ženy, heterosexuální nebo homosexuální mohou být vynikajícími rodiči. Práva, výhody a ochrany civilního manželství mohou tyto rodiny ještě více posílit.“ (srov. American Academy of Pediatrics. Council Policy Manual (2004): *Sexual Orientation, Parents, & Children*. Policy paper adopted by the APA Council of Representatives July 28 & 30, 2004. Dostupné z WWW: <http://www.apa.org/about/policy/parenting.aspx>.)

³⁰⁹ Důvodová zpráva k návrhu novely OZ a souvisejících zákonů, 2018, op. cit.

dlouhodobě žijícím v zahraničí apod.), přičemž žádný z těchto fungujících modelů nevede u dítěte automaticky k patologickému vývoji nebo výrazné dysfunkci. Obdobným způsobem se k této problematice v minulosti vyjádřili např. prof. PhDr. Petr Weiss, Ph.D., DSc., psycholog a sexuolog, PhDr. Václav Mertin, dětský psycholog, Mgr. Eva Polášková, Ph.D., psycholožka a další.³¹⁰ Individuální schopnost osoby být rodičem, kdy se takové osobě uznává, a dokonce ukládá povinnost pečovat o dítě, deklaruje v platném právním řádu přímo i ZRP, není tedy důvod nadále pochybovat o kompetencích stejnopohlavních párů k výchově dítěte.

Zásadní myšlenku v tomto směru vyjádřil rovněž ESLP, a to již v roce 2002 ve věci *Fretté proti Francii*, když konstatoval, že zamítnutí žádosti o osvojení výhradně z důvodu sexuální orientace potenciálních osvojitelů může být ospravedlněno výhradně jen nejlepším zájmem dítěte, a to v závislosti na posouzení možných dopadů výchovy homosexuálním rodičem na nezletilé dítě.³¹¹ Pokud tedy, jak je patrné z výše uvedeného, bylo již dlouholetými výzkumy postaveno na jisto, že výchova homosexuálním rodičem nemá na nezletilé dítě žádné negativní dopady, pak zákaz společného osvojení stejnopohlavními páry v tomto kontextu nemůže proti nejlepšímu zájmu dítěte na výchovu v rodinném prostředí v žádném případě obstát.

6.4. Stav institucionální péče o děti a statistika osvojení v ČR

Jak již bylo řečeno dříve, v rozporu s principem nejlepšího zájmu dítěte je při rozhodování o osvojení velmi často opomíjena jeho funkce jako prostředku ochrany a poskytnutí nového zdravého a stabilního rodinného prostředí dětem, které o své přirozené rodinné vztahy z libovolného důvodu přišly. Jedná se o institut, který dává příležitost k vytvoření nových pevných sociálních vazeb, a především k zajištění mezinárodně garantovaných základních práv těmto dětem. Je povinností státu zajistit zvláštní ochranu a následně náhradní rodinnou péči dítěti, které bylo dočasně či trvale zbaveno vlastního rodinného prostředí nebo ve vlastním zájmu nemůže být v tomto prostředí ponecháno. Takové děti jsou pak z původního nevhodného prostředí odebírány

---

³¹⁰ Ibid.

³¹¹ Rozsudek ESLP ve věci *Fretté proti Francii*, 2002, op. cit.

a státní mocí svěřovány do institucionální (ústavní) péče, v lepším případě jsou pak z většiny umísťovány do pěstounských rodin.

Dle statistik evidovaných Virtuální knihovnou náhradní rodinné péče žilo v roce 2018 mimo svoji biologickou rodinu celkem 21454 dětí, z toho 6018 dětí bylo umístěno ve školských zařízeních pro výkon ústavní a ochranné výchovy, 876 dětí bylo umístěno ve specializovaných dětských domovech pro děti do 3 let, 504 dětí v zařízeních pro děti vyžadující okamžitou pomoc a 448 dětí v domovech pro osoby se zdravotním postižením.³¹² Data uvedená Českým statistickým úřadem se sice liší, řádově jsou ale obdobná, dle údajů zjištěných pro školní rok 2018/2019 se ve školských zařízeních pro výkon ústavní a ochranné výchovy nacházelo celkem 6 394 nezletilých klientů, z toho 4248 v dětských domovech, 759 v dětských domovech se školou, 993 ve výchovných ústavech a 394 v diagnostických ústavech.³¹³ V roce 2015 se v českých ústavech nacházelo dokonce až cca 9,5 tisíce dětí.³¹⁴ Přestože se konkrétní počty dětí umístěných v zařízeních institucionální péče proměňují a v posledních letech dochází spíše k jejich mírnému poklesu, je zřejmé, že již v průběhu mnoha let dosahují tisícových řádů.³¹⁵

Ve srovnání s počtem dětí žijících v ústavní výchově, tedy mimo jakékoli rodinné prostředí, se pak musí nutně zdát alarmující průměrný počet dětí, které jsou úspěšně osvojeny, a dochází tak k jejich trvalému umístění do rodinné péče a výchovy, přičemž tyto počty v posledních letech stále klesají. V roce 2012 bylo osvojení povoleno u 526 dětí, v roce 2016 se počet snížil na 377 a v 2020 bylo osvojeno pouhých 312 dětí. Počet žádostí o osvojení přitom dlouhodobě značně převyšuje počet dětí úspěšně osvojených.³¹⁶ K takovému markantnímu rozdílu dochází i přesto, že z mezinárodních i vnitrostátních

---

³¹² Virtuální knihovnu NRP provozuje Nadace J&T ve spolupráci s Hledáme rodiče, o.p.s. Cílem projektu je zvyšování povědomí o náhradní rodinné péči a propagace myšlenky pěstounské péče. Virtuální knihovna poskytuje sběrná data týkající se umístění nezletilých dětí v institucionální péči. Dostupné z WWW: <http://www.knihovnanrp.cz/>.

³¹³ KOUKOLOVÁ, M. *Přehled aktuálního stavu ústavní a ochranné výchovy v ČR – výzkumné studie a trendy*. Olomouc, 2020 [online, cit. 2021-09-17]. Magisterská diplomová práce. Univerzita Palackého v Olomouci, Pedagogická fakulta. Vedoucí práce doc. Mgr. Michal Růžička, Ph.D. Dostupné z WWW: https://theses.cz/id/w5faog/Prehled_aktualniho_stavu_ustavni_a_ochranné_vychovy_v_CR-.pdf.

³¹⁴ Hospodářské Noviny, PLÍHALOVÁ, M. (2017-04-24). *Zájemců o adopci je více než osvojitelných dětí. Páry čekají roky, často se rozhodnou jen pro pěstounskou péči*. [online; cit. 2021-09-17]. Dostupné z WWW: <https://archiv.hn.cz/c1-65704720-pary-cekaji-roky-osvojitelnych-deti-je-stale-mene>.

³¹⁵ Databáze ústavní výchovy Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy ČR [online; cit. 2021-09-16]. Dostupné z WWW: <https://dbuv.msmt.cz/>.

³¹⁶ Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR. *Roční výkazy o výkonu sociálně-právní ochrany dětí za roky 2010 až 2020*. [online; cit. 2021-09-17]. Dostupné z WWW: <https://www.mpsv.cz/statistiky-1>.

právních předpisů jednoznačně plyne preference náhradní rodinné péče před ústavní výchovou dítěte.³¹⁷ Důvody neúspěchu osvojení mohou být pochopitelně různé, ze statistik je ale zřejmé, že příčinou nízkého počtu osvojených dětí není ani nedostatek dětí vhodných k umístění do nových rodin, ani nedostatek zájmu o osvojení ze strany potenciálních osvojitelů, a to jak ze strany párů, tak jednotlivců. Mám tedy za to, že významnou příčinou omezeného počtu úspěšných osvojení je právě i zásadní zákonná limitace osob osvojitelů z hlediska jejich právního statusu, resp. rodinného stavu, případně pohlaví a sexuální orientace, a to navzdory výše uvedeným jednoznačným závěrům o vhodnosti výchovného prostředí těchto osob.

Je nezbytné zdůraznit, že vedle jednoznačně pozitivních výsledků výzkumů týkajících se vhodnosti rodinného prostředí nesezdaných párů či párů stejnopohlavních, stojí obdobně jednoznačné nepříznivé výsledky zkoumající vývoj dítěte vyrůstajícího v ústavní péči. Tyto děti ve většině případů nejsou schopny vytvořit si pevné citové pouto výhradně k jedné osobě, která by suplovala rodičovskou lásku. Nenaplnění této základní potřeby dítěte vede často k jejich výraznému psychickému poškození. V zařízeních péče o děti nejnižšího věku (kojenecké ústavy, specializované dětské domovy pro děti do 3 let apod.) jsou naopak děti v dnešní době přiřazovány k jednotlivým pečujícím sestřám, což může naopak u dítěte vyvolat hluboký, až nezdravě intenzivní vztah, pro který pak dítě může po dlouhodobějším pobytu pociťovat v případě odloučení separační úzkost. Riziko těchto projevů je vysoké i s ohledem na možnost častého přemísťování dítěte mezi různými zařízeními, k němuž dochází zejména v případě dětí nižšího věku. Děti vyrůstající v institucionální péči navíc postrádají zásadní vzory přirozených vztahů rodiny i společnosti jako celku, stimuly v podobě tělesného kontaktu s rodičem, verbální i nonverbální komunikace či pocitu přijetí, stejně jako zde absentují možnosti rozvoje tvořivosti, samostatnosti, seberealizace atd. K ukončení pobytu dítěte v příslušném

---

³¹⁷ K tomu např. náleží Ústavního soudu ČR sp. zn. I. ÚS 1935/18 ze dne 25. 9. 2018. Ústavní soud ČR ve své judikatuře (i s odkazem na závěry judikatury ESLP) při zdůraznění kritéria nejlepšího zájmu dítěte opakovaně konstatoval, že svěření dítěte do ústavní výchovy musí být chápáno zásadně jako dočasné opatření, které bude ukončeno, jakmile to okolnosti dovolí, a jako krajní možnost řešení.

zařízení pak dochází až na výjimky ve věku 18 let dítěte, kdy není ještě natolik vyspělé, aby se zvládlo (navíc s omezeným dosavadním rozvojem) řádně osamostatnit.³¹⁸

Nad to lze s mírnou nadsázkou odkázat ještě na další nespornou výhodu péče o dítě v náhradní (osvojitelské) rodině před péčí ústavní, a tou je nákladnost institucionální výchovy, resp. investice státu a státních peněz do tohoto typu zařízení. Například ve vztahu k péči poskytované dětskými domovy pro děti do 3 let, což je věková kategorie statisticky nejvyhledávanější žadateli o osvojení, dosahuje průměrná dotace na pobyt jednoho dítěte přibližně částky 893000 Kč ročně, tedy zhruba 74000 Kč měsíčně.³¹⁹

7. Úvahy nad úpravou právního postavení osvojitele *de lege ferenda*

Ve své práci se dopouštím kritiky rozhodovací praxe českých soudů ve věcech osvojení, neboť se dle mého názoru při svých úvahách dopouští zásadních pochybení ve vztahu k nejlepším zájmům potenciálně osvojovaných či dokonce již osvojených dětí. Je ale nabíledni, že není tak úplně v moci soudů směr svého rozhodování výrazněji upravit, pokud nebude zřejmá i vůle zákonodárce změnit příslušné normy českého práva. Ty totiž především udávají ideový směr českého práva a jejich obsah je v rámci judikatury interpretován a aplikován. Proto považuji za nezbytné ve snaze o vytvoření nového schématu rozhodování o povolení osvojení v ČR také navrhnout možné cesty, kterými by mohlo dojít k adekvátní úpravě právního postavení osvojitele v českém právním řádu *de lege ferenda*. Nemám v úmyslu konstruovat zde konkrétní znění příslušných zákonných ustanovení, pouze provést teoretické úvahy nad způsoby, kterými by bylo možné přistoupit nově k institutu osvojení z hlediska osoby osvojitele tak, aby nebylo pochyb o důsledné aplikaci principu nejlepšího zájmu dítěte v tom smyslu, v jakém jej

---

³¹⁸ TESAŘOVÁ, Š. *Význam výchovného prostředí v životě dítěte*. Olomouc, 2014 [online, cit. 2021-09-17]. Bakalářská práce. Univerzita Palackého v Olomouci, Pedagogická fakulta. Vedoucí práce PhDr. Jana Kvintová, Ph.D. Dostupné z WWW: https://theses.cz/id/tlvvag/Bakalsk_prce_-_Vz_nam_vchovneho_prosted_v_ivot_dte.pdf.

³¹⁹ Virtuální knihovna NRP. *Průzkum: Kolik dětí žije v dětských domovech pro děti do 3 let*. [online; cit. 2021-09-17]. Dostupné z WWW: <http://www.knihovnanrp.cz/nahradni-rodinna-pece/pruzkum-kolik-deti-zije-v-detskych-domovech-pro-deti-do-3-let/>.

chápu mezinárodní úmluvy. K takovému postupu jsem přistoupila ze tří základních příčin, resp. tří odlišných úhlů pohledu na podmínky statutu osvojitele zakotvených v OZ.

První příčinou je snaha o zachování principu rovnosti, resp. práva na rovné zacházení s osobami potenciálních osvojitelů. Bývalá veřejná ochránkyně práv Mgr. Anna Šabatová, Ph.D. ve zprávě o šetření věci k nálezů Ústavního soudu ČR sp. zn. Pl. ÚS 7/15 ze dne 14. 6. 2016 uvedla následující: „*Jakékoliv ustanovení nebo postup orgánu veřejné moci, které vedou ke znemožnění osvojení pouze z důvodu sexuální orientace potenciálního osvojitele, odporují ústavnímu pořádku a Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod.*“³²⁰ Ombudsmanka tehdy došla při posouzení řešené kauzy k závěru, že nenachází žádný objektivní ani racionální důvod, pro který by mělo být osvojení znemožněno registrovaným partnerům. Ve svých úvahách přitom zdůrazňuje rovnost jako jednu ze základních hodnot demokratického právního státu, jímž se ČR cítí být, a jako trvalou hodnotu všech moderních států. Součástí práva na rovné zacházení zakotveného v čl. 1 LZPS je pak přirozeně také zákaz diskriminace, který je konkretizován a garantován ustanovením čl. 3 odst. 1 LZPS, jež poskytuje mj. demonstrativní výčet diskriminačních důvodů.³²¹ Samotný princip rovnosti je pak dle ombudsmanky i samotným Ústavním soudem setrvale vykládán jako „*zákaz rozlišování mezi srovnatelnými osobami, aniž by existovaly objektivní a rozumné důvody pro uplatněný rozdílný přístup.*“³²² V opačném případě by se totiž jednalo o nepřipustnou libovůli státní moci. Princip rovnosti lze konkretizovat jako právo na rovnou pozornost a úctu k zájmům všech osob při rozhodování o distribuci dober, přičemž cílí na zákaz rozlišování dotýkající se lidské důstojnosti jednotlivce.³²³ Pokud má tedy dojít k vyloučení jednotlivce (páru) z práva dotýkajícího se natolik citlivé oblasti lidského života a lidské důstojnosti, jakým je právo osvojit dítě, tj. v důsledku právo založit či rozšířit rodinu (potažmo právo na uznání takového stavu), musí mít zákonodárce jednoznačné, objektivní a rozumné důvody, aby takové opatření nemohlo být prohlášeno za protiústavní. Nalezení a konstatování objektivního a rozumného důvodu

---

³²⁰ Zpráva ombudsmanky o šetření věci sp. zn. 2977/2014/VOP, op. cit.

³²¹ Obdobně garantováno na mezinárodní úrovni např. Všeobecnou deklarací lidských práv, EÚLP či Paktem o OOP.

³²² K tomu odkazuje např. na náleží Ústavního soudu ČR sp. zn. Pl. ÚS 53/04 ze dne 16. 10. 2007 či na starší náleží Ústavního soudu ČSFR sp. zn. Pl. ÚS 22/92 ze dne 8. 10. 1992, který je dodnes Ústavním soudem ČR hojně citován.

³²³ DWORKIN, R. M., 2001, op. cit. Str. 337.

pro zákonné omezení osob osvojitelů pouze na manžele či jednotlivce však chybí. Zákonodárce, následován rozsáhlou judikaturou soudů, pouze opakovaně konstatuje preferenci (náhradní) výchovy dítěte manželským, a tedy heterosexuálním párem. Důvod takové preference ale již dostatečný není. Opakovaně se hovoří pouze o stabilitě manželského svazku, obavách o institut manželství, potažmo o projevech tolerance vůči sexuálním menšinám (zpravidla také v kontextu legalizace stejnopohlavních manželství). Institut manželství je v českém právním řádu považován za nadřazený, poskytující párům z právního hlediska výsostné postavení, a to s odkazem na řadu ustanovení občanského zákoníku, která chrání institut manželství, oba manžele, či jednoho vůči druhému.³²⁴ Všechna ustanovení, která garantují manželům speciální postavení ve vzájemných právních vztazích, jsou jistě podstatná pro osobní i majetkové postavení a pro práva a povinnosti manželů, chránící je i omezující po dobu trvání manželství i pro případ jeho zániku. Pokud jde ale o potenciálně osvojované dítě, o ochranu jeho práv a nejlepších zájmů, o jeho blaho, životní stabilitu, vhodné výchovné prostředí atd., je zjevné, že téměř žádné z těchto ustanovení nejsou s to osvojence v těchto oblastech chránit. Otázky spojené se společným osvojením jiným než manželským párem jsou tak dle mého názoru řešeny převážně z pohledu předsudků či falešných nebo již překonaných dojmů, na jejichž základě jsou tyto páry *a priori* vyloučeny z osvojení, aniž by byly vůbec posuzovány jejich předpoklady stát se rodiči.

Navazující druhou příčinou zvoleného postupu je znevýhodnění nemanželských dětí oproti dětem manželským, které vnímám jako skrytý důsledek platné úpravy osvojení v ČR. Stejně jako u potenciálních osvojitelů je třeba respektovat rovné zacházení i ve vztahu k osvojovaným dětem. Podle současné právní úpravy jsou ale ve svém důsledku děti vyrůstající v rodině nesezdaných párů či registrovaných partnerů neodůvodněně znevýhodněny oproti dětem manželů, neboť těmto dětem je upíráno právo na dosažení právní jistoty rodinných vztahů, které např. za situace, kdy jeden z rodičů je pouze rodičem sociálním, nemohou být osvojením právně zakotveny tzv. přiosvojením

---

³²⁴ Tento specifický status je představován například stavením promlčení práv mezi manželi (§ 646 OZ), vzájemnou vyživovací povinností manželů (§ 697 OZ) i rozvedených manželů (§ 760 a násl. OZ), možností vzájemného zastupování manželů (§ 696 OZ), první domněnkou otcovství (§ 776 OZ) či vymezením podmínek rozvodu manželství (§ 755 a násl. OZ), zařazením manžela do první dědické třídy (§ 1635 OZ), úpravou majetkových vztahů manželů (§ 708 a násl. OZ) aj.

dítěte.³²⁵ Dětem vychovávaným manželi stanoví platný právní řád mnohé záruky a ochranná opatření, aniž by se zajímal o faktickou situaci rodiny, ochrana dítěte je zde tedy založena *de iure*. Děti, které fakticky vychovává nesezdaný pár či registrovaní partneři, těchto záruk a ochran nepožívají. Právě této skutečnosti se paradoxně zákonodárce i justice často dovolávají jako argumentu proti umožnění společného osvojení jiným osobám než manželům. Osobně jsem spíše toho názoru, že popsaná skutečnost by neměla být uznávána jako příčina konstrukce ustanovení § 800 OZ, ale naopak by měla být řešena jako problém rozporu s požadavkem rovného přístupu k dětem narozeným (nebo vychovávaným) v manželství a mimo ně, aby ve svém důsledku nezpůsobovala nerovnosti v osvojitelských rodinách. Narovnání právní úpravy rodičovství nesezdaných heterosexuálních i stejnopohlavních párů či registrovaných partnerů považuji za nezbytné s ohledem na základní lidská práva nezletilých dětí, které jsou těmito páry vychovávány, aby tyto děti nadále nevyrůstaly ve svazcích, které jsou českým právem dosud vnímány jako druhořadé, byť vnímání společnosti se již v tomto směru značně proměnilo.

V neposlední řadě je pak příčinou mých úvah princip nejlepšího zájmu dítěte jako subjektivní hmotné právo dítěte. České pojetí této vůdčí zásady rodinného práva totiž považují zejména v oblasti osvojení za nedostatečné. Nejlepší zájmy dítěte jako zcela prvořadé hledisko rozhodování o jeho osvojení totiž objektivně dalece přesahují zájem tohoto dítěte či státu na existenci manželského svazku mezi potenciálními osvojiteli. V rámci osvojení by se totiž měly nejlepší zájmy dítěte odrážet především od zájmu a práva dítěte na život a výchovu v bezpečném rodinném prostředí. Z rozsáhlých, dlouholetých odborných výzkumů českých i zahraničních, ale i z faktické reality života v ČR přitom jednoznačně plyne závěr, že takové rodinné prostředí jsou dětmi schopni zajistit v plné míře i nesezdaní rodiče, stejně jako stejnopohlavní rodičovské páry. Zákonodárce společnou péči nesezdaných osob i registrovaných partnerů dokonce předvídá.³²⁶ Jsem přesvědčena, že osvojením v nejlepší zájmu dítěte nelze bez dalšího rozumět osvojení dítěte manželským párem, když u párů nesezdaných či registrovaných

---

³²⁵ K tomu se vyjadřuje např. i v důvodové zprávě k návrhu novely OZ a souvisejících zákonů, 2018, op. cit.

³²⁶ Srov. § 13 odst. 3 ZRP a § 885 OZ.

vůbec nejsou jiné předpoklady vhodnosti jejich výchovného prostředí ve vztahu ke konkrétnímu dítěti zkoumány.

V návaznosti na tyto úvahy níže konstruuji několik variant možného procesu změn právní úpravy osvojení v ČR ve vztahu k osobám osvojitelů. Napříč všemi níže navrhovanými postupy nicméně považuji za zásadní nedostatek platné právní úpravy osvojení dvě skutečnosti. Předně považuji za vhodné, aby ČR podepsala a ratifikovala revidované znění EÚOD z roku 2008. Nebyly uvedeny žádné relevantní důvody, proč tak dosud nebylo učiněno, když tato nová mezinárodněprávní úprava mnohem lépe reflektuje potřeby moderní společnosti. Následně spatřuji nedostatek již v úvodu obecných ustanoveních o osvojení v OZ, konkrétně v zakotvení ochrany zájmů dítěte v rámci procesu osvojení. Mám za to, že dikce ustanovení § 795 věty druhé „*Osvojení nezletilého musí být v souladu s jeho zájmy.*“ je ve světle požadavku čl. 21 ÚPD na naprostou svrchovanost principu nejlepších zájmů dítěte v systému osvojení obsahově nedostatečná. Podle mého názoru je to právě tato poměrně vágní formulace OZ, která není s to iniciovat povinnost zjišťování a posuzování nejlepších zájmů konkrétního dítěte jako priority při osvojení, a naopak vyvolává mylnou představu interpretujících a aplikujících orgánů, že zájem dítěte je pouze jedním z mnoha rovnocenných kritérií při rozhodování o osvojení. Tím je založena i idea státu, že zájem na ochraně institutu manželství a „tradiční“ rodiny může při osvojení nad nejlepším zájmem dítěte převážit.

7.1.Řešení v podobě legalizace manželství stejnopohlavních párů?

První z cest, kterou by bylo možné se ve snaze o nalezení vhodného řešení vydat, je cesta legalizace stejnopohlavních manželství, resp. úprava zákonných podmínek institutu manželství, které by nadále nebylo výhradně svazkem mezi mužem a ženou. Zákodárce by tak nadále neposkytoval vyšší míru důstojnosti a vyšší rozsah práv vztahům heterosexuálních párů. Stejnopohlavní páry by tak již nemusely být odkázány pouze na „druhořadý“ status s omezenými právy a povinnostmi v nejzásadnějších vztahových oblastech, jakými jsou práva související s rodičovstvím a práva majetková.

Návrh novely OZ rozšiřující manželství rovněž na svazky osob stejného pohlaví byl předložen skupinou padesáti poslanců k projednání a schválení Parlamentu České

republiky již v červnu 2018.³²⁷ Základním principem navrhované právní úpravy bylo poskytnout stejnopohlavním párům a jejich dětem stejnou důstojnost a stejnou ochranu rodinného života, jaká je již na legislativní úrovni poskytována manželům a jejich dětem, a zajistit jim tak rovné postavení nejen ve společnosti, ale i v právu.³²⁸ V ČR probíhají snahy o prosazení legalizace manželství homosexuálních párů dlouhodobě, a to především s odkazem na praxi některých moderních zahraničních států, a to včetně některých států evropských, které jsou historicky významným zdrojem civilní právní úpravy v ČR.³²⁹ Vláda ČR poslanecký návrh zákona schválila, k výraznému zpoždění dalšího vývoje ale došlo v Poslanecké sněmovně. Až v posledních letech 2020 a 2021 došlo k oživení legislativních snah v této otázce. Návrh zákona, který má umožnit manželství osob stejného pohlaví, dokonce tentokrát „přežil“ hlasování o zamítnutí v Poslanecké sněmovně, přestože poslanci některých politických stran na jeho zamítnutí důsledně trvali. Dne 28. 4. 2021 tak poslanci schválili v prvním čtení návrh na uzákonění sňatků stejnopohlavních párů, který v Poslanecké sněmovně ČR „leží“ již přes tři roky. Doba projednávání návrhu novely OZ ve výborech však byla následně opakovaně prodlužována, a není tedy zřejmé, kdy bude v hlasování pokračováno. Z veřejně reprodukováných debat v Poslanecké sněmovně je zřejmé, že se stále jedná o velmi citlivou a velmi kontroverzní otázku, s potěšením ale vnímám rovněž empatii a zásadní názorový posun mnoha zástupců rozličných politických stran a hnutí ve směru k modernizaci českého rodinného práva. Další vývoj legislativního procesu týkajícího se této zásadní novely OZ tedy prozatím zůstává otázkou.

Výsledkem sociologických průzkumů v této oblasti v posledních zhruba dvaceti letech je navíc zjištění, že manželství homosexuálních párů se těší vysoké, stabilní a nadále rostoucí podpoře veřejnosti, a to v průměru zhruba 67 %.³³⁰ Odpůrci se pak

---

³²⁷ Návrh č. 201/0 poslanců Radky Maxové, Františka Kopřivy, Petra Dolínka, Víta Rakušana, Jiřího Dolejše, Dominika Feriho a dalších na vydání zákona, kterým se mění zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony, ze dne 12. 6. 2018.

³²⁸ Důvodová zpráva k návrhu 201/0 na vydání novely OZ a souvisejících zákonů ze dne 12. 6. 2018, op. cit.

³²⁹ Jako první rozšířilo občanské sňatky pro stejnopohlavní páry Nizozemsko v roce 2001. K září 2020 mělo celkem 30 států světa zavedeno manželství shodně pro heterosexuální i homosexuální páry. Manželství je dnes osobám téhož pohlaví umožněno např. v Dánsku, Kanadě, JAR, Argentině, Německu, Rakousku, Španělsku, Portugalsku, Francii, zemích Beneluxu, Finsku, Norsku, Švédsku, Velké Británii, Islandu, USA, Brazílii aj.

³³⁰ K tomu například výzkum agentury Pew Research Center z května 2017. Dostupné z WWW: <http://www.pewforum.org/2017/05/10/social-views-and-morality/#limited-support-for-legalization-of-same-sex-marriage>.

vesměs shodují v základních důvodech svého odmítavého postoje, jímž je zpravidla obava z narušení tradičního rozdělení genderových rolí v rodině. Z odpovídajících výzkumů je však zřejmé, že tomu tak není, neboť obvyklá představa rodiny založené na „tradiční“ dělbě rolí jednotlivých pohlaví je ve skutečnosti velmi málo empiricky podložená. Vnímání institutu manželství a jeho nezbytnosti v životě dospělého jedince se dle názoru sociologů rovněž zásadním způsobem vyvinulo. Nedbálková k této problematice uvádí, že „*lidé mají tendenci manželství neuzavírat, žít spolu na hromádce nebo odkládat manželství do pozdějšího věku*“, což je dáno mimo jiné i tím, že mladým lidem poskytuje vývoj společnosti i technologií mnoho nových způsobů, jak se v nižším věku realizovat, než je sféra zakládání rodiny, jak tomu bylo v totalitních dobách. Sociologické průzkumy navíc jednoznačně dochází k závěru, že děti vychovávané stejnopohlavními páry kvůli této skutečnosti ve většině případů v kolektivu dalších dětí netrpí, ani u nich nedochází k deformované představě o genderových rolích ve společnosti a v rodině, neboť čerpají své zkušenosti a vzory z mnohem širšího okolí než jen z úzkého kruhu své rodiny. Zlegalizování sňatků pro homosexuální páry by pak v neposlední řadě umožnilo, aby se do tak zásadní instituce, jakou je manželství, zapojilo větší množství lidí, čímž by bylo vyhověno tradiční snaze o posílení postavení rodiny ve společnosti a její stability.³³¹

Změna právní úpravy ČR v tomto smyslu by byla zřejmě zcela v souladu s ústavním pořádkem ČR, neboť ten právo na uzavření manželství neupravuje ve vztahu k žádným osobám a je tedy na zákonodárci, zda a jakým způsobem vztahy osob stejného pohlaví reguluje. Legalizace manželství i pro osoby stejného pohlaví by pak byla v souladu i s čl. 10 odst. 2 LZSP garantujícím respekt k rodinnému životu. Vzhledem k některé judikatuře citované v této práci je zřejmé, že i Ústavní soud ČR již v souladu s mezinárodní judikaturou uznává a chrání fakticky existující rodinný život trvale spolu žijících párů stejného pohlaví a jejich dětí. Rozpor této právní změny by nenastal zřejmě ani s právními předpisy a zásadami EU ani s evropskou judikaturou.³³² Z mezinárodních úmluv, jimiž je ČR vázána, by bylo třeba zkoumat kolizi navržené změny s EÚLP

---

³³¹ K tomuto doc. PhDr. Kateřina Nedbálková, Ph.D. zde: Ct24.cz, autor: ton (2021-05-01). *Sňatky mezi páry stejného pohlaví by mohly postavení rodiny posílit, říká socioložka*. [online; cit. 2021-08-22]. Dostupné z WWW: <https://ct24.ceskatelevize.cz/domaci/3305553-snatky-mezí-pary-stejneho-pohlavi-mohly-postaveni-rodiny-posilit-rika-sociolozka>.

³³² LZP EU nevynezuje, kdo může uzavřít manželství, a ponechává toto rozhodnutí na členských státech.

a Paktem o OOP. Tyto nadnárodní dokumenty sice hovoří přímo o manželství mužů a žen a nelze je tedy vykládat ve smyslu manželství pro každého, to ale nebrání jednotlivým státům zavést stejnopohlavní manželství vnitrostátním právem nad rámec mezinárodně garantovaných základních lidských práv. ESLP v minulosti opakovaně výslovně přiznal ochranu rodinného a soukromého života stejnopohlavním párům a na základě toho i právo na uznání jejich vzájemného svazku, byť nehovořil přímo o manželství.³³³ S takovouto zásadní změnou definice manželství (§ 655 a násl. OZ) by pak samozřejmě souviselo i množství dalších dílčích změn v souvisejících ustanoveních OZ a změn v některých souvisejících zákonech.³³⁴ Institut registrovaného partnerství v dnešní podobě by pak mohl existovat buď paralelně, nebo by byl zcela zrušen.³³⁵ Jednalo by se řešení zajišťující skutečnou rovnoprávnost partnerů opačného a stejného pohlaví i dětí vyrůstající v těchto rodinách. Rozšíření institutu registrovaného partnerství tak, aby rozsahem svých práv a povinností odpovídal institutu manželství,³³⁶ by nestačilo, pokud by nadále zůstávala podmínka manželství v § 800 OZ. Právní nerovnost v oblasti osvojení dítěte by touto cestou zhojena nebyla.

Přestože obecně se k zakotvení institutu manželství pro každého přikláním, jako řešení nedostatků v oblasti osvojení jej nepovažuji za ideální. Pochopitelně by touto cestou došlo k rozšíření skupiny potenciálních osvojitelů o mnoho dalších kompetentních osob, pro něž by osvojení představovalo mnohdy jedinou vhodnou cestu, jak založit rodinu. Zásadní problém tohoto řešení je bohužel ten, že by jím v oblasti osvojení došlo k ještě intenzivnějšímu prohloubení bezdůvodné nerovnosti práv osvojitelů i osvojovaných dětí vůči rodinám párů nesezdaných. Pokud by ovšem český zákonodárce trval na zachování podmínky existujícího manželského svazku budoucích osvojitelů s ohledem na normativní nástroje kontroly nad poměry dětí v případě rozpadu vztahu

---

³³³ Např. rozsudek ve věci *Oliari a další proti Itálii*, op. cit.

³³⁴ Např. úprava ustanovení o změně pohlaví jako důvodu pro zánik manželství (§ 29 odst. 2 OZ), určení otcovství k dítěti počatému umělým oplodněním žene provdané za ženu (§ 778 OZ) a dítěti otcovství k dítěti manželů-mužů, úprava postavení stejnopohlavních manželů jako rodičů dítěte v poměru matka/druhý rodič nebo otec/druhý rodič aj. Dále zejména změny v zákoně č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů, zákoně č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, zákoně č. 373/2011 Sb., o specifických zdravotních službách aj.

³³⁵ Takové řešení navrhuje poslanecký návrh 201/0 na vydání novely OZ a souvisejících zákonů ze dne 12. 6. 2018, op. cit.

³³⁶ Obdobně je upraveno např. ve Španělsku, Rakousku, Chorvatsku, Finsku, Slovensku, Itálii a dalších.

těchto párů, pak je toto řešení jeví jako přijatelné. V každém případě by taková změna přinesla významný posun v právní úpravě osvojení.

7.2.Řešení v podobě změny § 800 OZ a souvisejících ustanovení?

Alternativní cestou se pak pochopitelně jeví přímý zásah do dikce ustanovení § 800 OZ a souvisejících ustanovení zákoníku, tedy odstranění podmínky manželství osvojitelů pro účely společného osvojení či přiosvojení dítěte partnera. Taková změna by znamenala zásadní prolomení dosavadních podmínek osvojení nejen pro všechny páry, tedy nejen pro páry nesezdané, ale rovněž např. pro registrované partnery. Nové znění § 800 OZ by pak mohlo být například následující: *„Osvojení je možné na základě společné žádosti dvou osob nebo je možné, aby jedna osoba na žádost osvojila dítě jiného rodiče jako druhý rodič. Výjimečně může osvojit i jednotlivec; v tom případě soud též rozhodne o tom, že se z matriky vypouští zápis o druhém rodiči.“*³³⁷ Odstraněním podmínky manželství či jiného formálního svazku osvojitelů by znamenalo předně prolomení dosavadního upořádání nejlepších zájmů dítěte, a rovněž zamezení dosavadnímu diskriminačnímu vyloučení osob z osvojení jen pro jejich pohlaví či sexuální orientaci, a v neposlední řadě by nadále nedocházelo k úmyslné limitaci počtu úspěšných osvojení ze strany státu. Osvojení by totiž bylo připuštěno i pro množství dalších kompetentních párů (či jednotlivců v případě přiosvojení dítěte partnera), které jsou schopny poskytnout dítěti vyrůstajícímu v nevhodném rodinném prostředí či v ústavní péči plnohodnotné rodinné zázemí a výchovné prostředí, případně budou mít možnost přenést svoji faktickou rodinnou situaci do právní reality.

S navrženou změnou znění § 800 OZ by pak souvisely rovněž nezbytné úpravy navazujících ustanovení, a to přímo z oblasti právní úpravy osvojení zejména § 832 odst. 1 OZ, jehož znění lze navrhnout v tomto smyslu: *„Dítě, které bylo osvojeno společně dvěma osobami nebo jednou osobou jako druhým rodičem má postavení společného dítěte osvojitelů nebo společného dítěte osvojitele a prvního rodiče; jinak má postavení dítěte osvojitele.“* Změnu by vyžadovala rovněž konstrukce následujícího ustanovení § 833 OZ, které upravuje následek osvojení jedinou osobou. Odstavec 2 tohoto

---

³³⁷ Alternativně by bylo samozřejmě možné například na místo pojmu „manžel“ užít pojem „partner“, přičemž doplňujícím ustanovením, nebo případně navazující výkladovou literaturou či judikaturou by bylo následně postaveno na jisto, že tento pojem nesměřuje k žádné formě institucionalizovaného soužití.

ustanovení je pak formulováno jako výjimka z tohoto následku ve prospěch osvojení „do manželství“. V tomto ustanovení by tak bylo nezbytné výslovně zdůraznit především to, že přiosvojením dítěte partnerem³³⁸ rodiče nedochází k zániku příbuzenského poměru k tomuto rodiči a ostatním příbuzným z jeho strany, ani souvisejících práv a povinností. Změna by se pak nezbytně dotkla například také úpravy souhlasu manžela osvojitele, který by musel být napříště nahrazen souhlasem partnera (srov. § 805 OZ), úpravy příjmení osvojence, které by mohlo být řešeno obdobně jako v případě volby prováděné při uzavírání manželství (srov. § 835 odst. 1 OZ), otázky zjišťování důvodů, pro něž partneři neosvojovali společně (srov. § 827 odst. 2 OZ) či opětovného osvojení novým partnerem rodiče (§ 843 písm. b) OZ) aj. Změny by se přirozeně adekvátním způsobem dotkly i oblasti osvojení zletilého, zejména osvojení, které je obdobou osvojení nezletilého (§ 847 OZ), ale i oblasti následujících společných ustanovení.

Navržené změny by pak měly zásadní dopad rovněž na aktuální znění společného ustanovení § 3020 OZ, které se vztahuje k institutu registrovaného partnerství. Prolomení zákazu společného osvojení a přiosvojení u registrovaných partnerů by vyvolalo potřebu zajistit platnost úpravy všech aspektů týkajících se péče o dítě rovněž pro registrované partnery, což v tuto chvíli vylučuje právě ustanovení § 3020 OZ. Úplné odstranění tohoto ustanovení či odstranění formulace „*části první, třetí a čtvrté*“, jak bylo navrženo v řízení před Ústavním soudem sp. zn. Pl. ÚS 28/19, by bylo zřejmě příliš invazivní a ve svém důsledku by znamenalo ztotožnění institutu registrovaného partnerství s manželstvím ve všech otázkách, které jsou pro manželství zakotveny v jeho § 655 až 975. To by mohlo přinést mj. problémy s další existencí samotného ZRP.³³⁹ Řešením by se mohlo pravděpodobně stát například rozšíření aktuálního znění ustanovení § 3020 OZ o taxativní výčet konkrétních ustanovení z části druhé OZ, které by napříště platily obdobně pro registrované partnery ve vztahu k otázkám rodičovství a osvojení. Osobně mám ale za to, že takového výsledku bude obdobně dosaženo právě již zařazením registrovaných partnerů do výčtu možných osvojitelů, tedy potažmo rodičů dítěte, čímž

---

³³⁸ Nikoli ve smyslu registrovaného partnerství.

³³⁹ I přesto je třeba připomenout odborný názor, že ustanovení § 3020 OZ má za následek, že dvěma existujícím druhům formalizovaného vztahu v českém právu (manželství a registrované partnerství) je garantován odlišný rozsah „výhod“, čímž je dáno že lidem jsou zaručena základní práva a svobody rozdílně z důvodu jejich sexuální orientace (a pohlaví), neboť homosexuálně orientovaným jsou tato práva zaručena jen omezeně.

se pro ně stanou aplikovatelná ustanovení související s rodičovstvím, péčí o dítě, úpravy poměrů k dítěti a výživného.

7.2.1. Zachování kritéria stability osvojitelských párů

Platná právní úprava považuje podmínku manželství osvojitelů za kritérium stability jejich partnerského soužití. Stabilita vztahu je přitom dovozována od počátku již jen ze samotné skutečnosti, že bylo uzavřeno manželství, a již jen existence tohoto statusového stavu postačí, aby mohly osoby o osvojení požádat. Podrobnosti jejich soužití jsou řešeny až v rámci následného procesu osvojení. U osob nesezdaných manželským svazkem a u osob registrovaných je naopak od počátku dovozována snížená partnerská stabilita a tím i snížená stabilita výchovného prostředí pro dítě a jeho ohrožení v případě rozpadu vztahu rodičů.

Ve výše navrhované změně formou odstranění podmínky manželství pro účely společného osvojení a přiosvojení dítěte by bylo dle mého názoru možné promítnout požadavek stability osvojitelského páru jinou cestou, navíc s faktickou výpovědní hodnotou. Inspiraci lze v tomto ohledu najít v právních úpravách některých liberálnějších evropských států, jejichž právní úpravy osvojení lze označit za vhodný vzor. Podstatou úpravy je doplnění podmínek kladených na osoby potenciálních osvojitelů o podmínku určité minimální doby faktického partnerského soužití, resp. žití ve společné domácnosti. Jako vhodný vzor uvádím v tomto bodě např. dříve popsanou úpravu nizozemského občanského zákoníku (*Dutch Civil Code*), která v ustanovení čl. 1:227 (*Grounds of adoption*) stanoví, že společně může osvojit dítě jakýkoli pár splňující tzv. časový test, tedy žijící spolu před podáním žádosti nepřetržitě po dobu alespoň tří let. Nemusí se jednat o manžele, registrované partnery ani jinou institucionalizovanou formu soužití, podmínkou je pouze, že se nejedná o pokrevní či právní příbuzné v linii přímé ani vedlejší. Stejnou podmínku stanoví zákoník pro účely přiosvojení dítěte spolužijící osoby. Obdobný požadavek obsahuje např. také právní úprava belgická či portugalská aj (více výše v kapitole 4. této práce).

Zakotvení obdobné podmínky „časového testu“ do nově konstruovaného § 800 OZ jako „vstupní“ podmínky kladené na osoby osvojitelů považuji za dostatečné, resp. vhodnější než v případě úpravy dosavadní, pro účely zjištění a prokázání fakticity

a stability příslušného páru. Vhodnost výchovného prostředí a stabilitu soužití žadatelů o osvojení lze pak sledovat před rozhodnutím o osvojení rovněž v rámci faktické péče o dítě před osvojením, resp. v rámci následného institutu preadopční péče ve smyslu § 823 a násl. OZ, která trvá vždy minimálně 6 měsíců před osvojením.

7.2.2. Úprava poměrů k dítěti po rozpadu soužití rodičů a nástroje kontroly státu

V úzké souvislosti s kritériem stability je ze strany aplikujících orgánů argumentováno ve prospěch osvojení manželi rovněž absencí jakékoli zákonné kontroly nad úpravou poměrů k dítěti v případě rozpadu rodičů, kteří nejsou manželé. Tato úvaha vychází *a contrario* z ustanovení § 906 a 907 OZ, která stanoví povinnost upravit poměry k dítěti, tj. péči o něj, styk s ním a vyživovací povinnost k němu, jako podmínku rozvodu manželství rodičů. Bez rozhodnutí opatrovnického soudu o těchto otázkách společných dětí soud manželství rodičů nerozvede. Pro účely rozpadu vztahu rodičů, kteří nejsou manželé, je pak zásadní ustanovení § 908 OZ, které stanoví, že „*nežijí-li spolu rodiče nezletilého dítěte, které není plně svéprávné, a nedohodnou-li se o úpravě péče o takové dítě, rozhodne o ní i bez návrhu soud. V ostatním se ustanovení § 906 a 907 použijí obdobně.*“³⁴⁰ Problém je tedy v tom, že v případě rozvodu rodičů má manželský pár zákonnou povinnost, nikoliv pouze možnost, upravit vzájemně své poměry vůči společným nezletilým dětem formou soudního rozhodnutí.

Jak tedy vyřešit otázku ochrany dítěte pro případ rozpadu soužití jeho rodičů, pokud by bylo osvojení umožněno i někomu jinému než manželům? A je vůbec požadavek kontroly nad těmito otázkami skutečně realizovatelný a realizovaný za současné právní úpravy? Informace o tom, že se dítě narodilo, je evidována matričními knihami a evidencemi obyvatel. Podmínky následné péče o narozené dítě však již žádné kontrole nepodléhají, není-li k tomu dán příslušným státním orgánům podnět. Zákonodárce pak ovšem § 906 OZ zakotvuje významný nástroj kontroly nad zajištěním pravomocné úpravy poměrů k dítěti (biologickému i osvojenému) rozvádějících se rodičů. V případě nesezdaných párů taková kontrola zajištěna není, neboť rozpady vztahů spolu žijících osob není stát schopen sledovat. Zůstává otázkou, zda by stát vůbec směl vykonávat takový obecný autoritativní dozor. Stejně tak si dovolím vznést otázku, zda nelze

---

³⁴⁰ § 908 OZ.

považovat za nerovné zacházení, pokud rozpad vztahu manželů takovému státnímu dozoru podléhá a rozpad vztahu nesezdaných či registrovaných partnerů nikoliv. Bude-li povinnost zajištění úpravy poměrů k dítěti v takové situaci odůvodněna ochranou jeho nejlepších zájmů, pak se jistě jedná o argument prioritní, stále ovšem vnímám jisté pochybnosti nad tím, zda právě zákonem zvolený systém je vhodným způsobem, jak ochranu nejlepších zájmů dítěte zajistit. Pouhý požadavek na dosažení pravomocné úpravy poměrů k dítěti totiž v praxi představuje ve velkém množství případů rozsáhlé soudní martyrium, které se významně negativně dotýká především zájmů řešeného dítěte. Výsledkem mnohdy letitého sporu plného znaleckého zkoumání a psychického nátlaku na dítě je pak pravomocný rozsudek, jehož kontrola následného výkonu podléhá většinou pouze libovůli samotných rodičů jako účastníků řízení. Zpětné kontroly výkonu pravomocných rozhodnutí ze strany státu totiž autoritativně prováděny nejsou, není-li k tomu dán podnět.

Situace je tedy taková, že nejsou-li rodiče manželé a rozešli se, mohou úpravu poměrů k dítěti mezi sebou dohodnout libovolně mimo soudní řízení. Pokud dohody nedosáhnou, jsou v nejlepším zájmu dítěte oprávněni, či spíše povinni obrátit se na soud. Pak se dostávají do obdobného režimu řízení jako v případech rozvádějících se manželů. Pokud rodiče manželé jsou, fakticky se rozešli, tedy situace pro dítě je stejná jako v prvním případě, ale rozvést se prozatím nechtějí, platí pro ně situace stejná jako v prvním případě, tedy že mohou vzájemné poměry upravit libovolně mimo soudní řízení. Soudní návrh jsou povinni podat až v případě, kdy chtějí manželství ukončit formálně. Rozdílný přístup je zde tedy opět opřen převážně o stav *de iure*, nikoliv *de facto*. Je otázkou, zda ochrana dítěte založená pouze na stavu *de iure* nepostrádá svůj účel. Mám za to, že není možné ani správné, aby byl stát schopen plně kontrolovat výkon rodičovské odpovědnosti všech rodičů, kteří se jako partneři rozešli. Takové řešení, které by zajistilo povinnost každého rodičovského páru dokládat vyřešení poměrů k dítěti v takové situaci, zjevně nelze nalézt, neboť faktická realizace péče o dítě zůstane vždy v rukou rodičů. V této souvislosti je třeba upozornit, že české rodinné právo je založeno na premise shody rodičů stran záležitostí dítěte³⁴¹, proto by mohlo být považováno za vhodné ponechat povinnost formálního (soudního) řešení poměrů k dítěti pouze pro situace, kdy se jeho

---

³⁴¹ Srov. ustanovení § 876 a 877 OZ.

rodiče neshodnou, ať již v jednotlivé záležitosti, či celkově. Soudní řízení v takovém případě není zpoplatněno, stát tedy finančně nezatěžuje rodiče, kteří by měli zájem či potřebu poměry upravit. U dětí žijících s jedním rodičem či jedním osvojitelem stát také *a priori* z vlastní vůle nezkontroluje, do jaké míry je o dítě pečováno a jak je vyživováno, dokud k tomu není dán podnět. Snažit se tohoto docílit u nesezdaných či registrovaných rodičů či osvojitelů by se tak mohlo mj. projevit jako rozporné se zásadou rovného zacházení.

Má-li být přece jen pro účely navrhovaných změn v oblasti osvojení nalezen možný systém kontroly poměrů dítěte po rozpadu vztahu jeho rodičů (osvojitelů), jeví se jako možné využití evidence osvojených dětí, z níž je zřejmé a v níž je sledovatelné, jaký byl právní status osvojitelů v době osvojení dítěte. Na počáteční stav by pak mohl navazovat systém pravidelných kontrol upravený pravděpodobně v zákoně č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, při nichž by byli rodiče povinni příslušnému OSPOD doložit, zda se jejich poměry změnila a zda tomu odpovídají i poměry nezletilých dětí v souladu s jejich nejlepšími zájmy.³⁴² Alternativním řešením by se samozřejmě mohlo stát také zakotvení zákonné povinnosti všech rodičovských párů obrátit se v případě rozchodu ohledně úpravy poměrů ke společným dětem na soud. Takové řešení však považuji s ohledem na výše uvedené za nadbytečné, případně naopak enormně zatěžující justiční systém.

8. Závěr

Cílem této práce bylo shrnout platnou právní úpravu osvojení v platném českém občanském zákoníku, a to v kontextu zahraničních a mezinárodních právních úprav a související národní, evropské i mezinárodní judikatury. V rámci prováděného rozboru právní úpravy jsem se pokusila upozornit na úskalí, které současná právní úprava osvojení v ČR má, především pak ve vztahu k podmínkám kladeným na osoby potenciálních osvojitelů ustanovením § 800 OZ. Kritice pak bylo podrobena zejména intenzivní

---

³⁴² Systém by se mohl týkat jak dětí osvojených na území ČR, tak mezinárodního osvojení v souladu s mezinárodními předpisy, včetně dětí, jejichž osvojení je v ČR pouze uznáno. Kontroly ze strany příslušných orgánů by pak mohly probíhat v dostatečném, nicméně minimálně omezujícím rozmezí, například cca jednou za 1 rok až 5 let.

ovlivnění právní úpravy společenskými tradicemi a morálními hodnotami dob minulých, které jsou dosud silně zakořeněny v názorech všech složek státní moci.

Smyslem mé práce nebylo poskytnutí konkrétního řešení existující situace, ani nalezení řešení ideálního, neboť k takovému kroku je příslušný výhradně národní zákonodárce. Ve své práci jsem se snažila pouze důsledně upozornit na skutečnost, že mezinárodní právní úprava, k níž státní moc v ČR při své argumentaci tak často odkazuje, je již překonaná. Ty mezinárodní úmluvy, které procházejí procesem revize a modernizace, však ČR na rozdíl od ostatních moderních evropských států nepřijímá. Stát se tak bohužel v nejméně vhodné oblasti práva odklání od svých dlouholetých soukromoprávních vzorů.

Osvojení dítěte je citlivou sférou rodinného práva, která může mít významné dopady do sféry základních lidských práv všech zúčastněných osob. Považuji proto za nezbytné hledat nové přípustné směry, kterými je možné se vydat při hledání optimálního řešení, které bude lépe reflektovat stav moderní společnosti i práva a požadavky současného reálného světa. Především je ale třeba konstruovat takovou právní úpravu požadavků kladených na osoby potenciálních osvojitelů, která se nebude pohybovat na hraně, mnohdy i za hranou rozporu se zcela klíčovou zásadou rodinného práva, tedy zásadou nejlepšího zájmu dítěte. Ten je totiž prokazatelně lépe chráněn za situace, kdy je dítěti vytvořeno náhradní rodinné prostředí, které je schopno naplnit jeho potřeby, zajistit jeho výchovu, výživu, vývoj a rozvoj, neboť mu je vytvářejí osoby, které si přijetí dítěte do rodiny zvolili na základě svobodné vůle, při zohlednění svých schopností a možností a po pečlivém přezkumu ze strany příslušných státních orgánů. S trochou nadsázky lze říci, že osvojitelé jsou jako rodiče na rozdíl od biologických rodičů „prověřováni“. Než se mohou stát rodiči, je prováděna důsledná kontrola jejich schopnosti poskytnout dítěti péči a výživu odpovídající jeho potřebám. A pokud taková kritéria kterýkoli pár naplní, ať už se jedná o pár manželský, partnerský, stejného či opačného pohlaví, jedná se přirozeně o péči individuálnější, a tedy lépe úměrnou potřebám konkrétního dítěte, než jakou by kdy mohla být péče poskytovaná na ústavní úrovni v příslušném (byť kvalitním) zařízení.

Změna vnitrostátní právní úpravy osvojení je nicméně plně v kompetenci zákonodárce. Nelze tedy než doufat, že se národní zákonodárce v tomto případě chopí

výhradní pravomoci, již je nadán a na níž se tak často a rád odvolává, a změny instituty dotýkající se rodinného života a života mnoha nezletilých dětí tak, aby byl jimi skutečně podchycen a řádně a dostatečně chráněn nejlepší zájem dítěte. Zásada respektu a ochrany nejlepšího zájmu dítěte při všech činnostech týkajících se dítěte je totiž zásadou zakotvenou v mezinárodních úmluvách, jichž je ČR smluvní stranou, a v oblasti osvojení se jedná o zásadu naprosto svrchovanou. Jako taková by měla převážet nad všemi ostatními zájmy a principy, které se s ní dostanou do kolize, včetně idey stability manželského soužití, která nevychází ze zásad moderní společnosti, nemá tak silnou oporu v mezinárodních právních sférách a nevyplývá ani z odborných výzkumů.

Seznam použitých zkratek

OZ či **občanský zákoník**

zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

ČR Česká republika

EU Evropská unie

LZPS ústavní zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod

ÚPD Úmluva o právech dítěte ze dne 20. 11. 1989, publikovaná jako sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí č. 104/1991 Sb.

ZMPS zákon č. 91/2012 Sb., o mezinárodním právu soukromém, ve znění pozdějších předpisů

OSPOD orgán sociálně právní ochrany dětí

OZO císařský patent č. 946/1811 Sb. zák. soud., obecný zákoník občanský, přejatý do československého právního řádu recepčním zákonem č. 11/1918 Sb. z. a n., o zřízení samostatného státu československého

ZO zákon č. 56/1928 Sb. z. a n., o osvojení, ve znění pozdějších předpisů

ZPR zákon č. 265/1949 Sb., o právu rodinném, ve znění pozdějších předpisů

ZOR zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů

EÚOD Evropská úmluva o osvojení dětí ze dne 24. 4. 1967, publikovaná jako sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 132/2000 Sb. m. s.

MFC Model Family Code

ZRP či **zákon o registrovaném partnerství**

zákon č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství, ve znění pozdějších předpisů

ESLP Evropský soud pro lidská práva

EÚLP Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod ze dne 4. 11. 1950, publikovaná jako sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí č. 209/1992 Sb.

MSPH Městský soud v Praze

LZP EU Listina základních práv Evropské unie č. 2012/C 326/02, zveřejněná v Úředním věstníku Evropské unie, C 326, ze dne 26. 10. 2012

KSPH Krajský soud v Praze

Haagská úmluva o osvojení

Úmluva o ochraně dětí a spolupráci při mezinárodním osvojení přijatá dne 29. 5. 1993 v Haagu, vyhlášená pod číslem 43/2000 Sb. m. s.

ÚSD	Ústavní soudní dvůr státu Rakousko
CEFL	Komise pro evropské rodinné právo (<i>Commission on European Family Law</i>)
PEFL	Principy evropského rodinného práva (<i>Principles of European Family Law</i>)
Pakt OPP	Mezinárodní pakt o občanských a politických právech ze dne 19. 12. 1966, publikovaný jako vyhláška ministerstva zahraničních věcí č. 120/1976 Sb.
ZSZS	zákon č. 373/2011 Sb., o specifických zdravotních službách, ve znění pozdějších předpisů
ZSPOD	zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů

Seznam použitých zdrojů

Právní předpisy

Ústavní zákon České národní rady č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů.

Ústavní zákon České národní rady č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod České republiky, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších právních předpisů.

Zákon č. 91/2012 Sb., o mezinárodním právu soukromém, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízení soudních, ve znění pozdějších předpisů.

Císařský patent č. 946/1811 Sb. zák. soud., obecný zákoník občanský, přejatý do československého právního řádu recepčním zákonem č. 11/1918 Sb. z. a n., o zřízení samostatného státu československého.

Zákon č. 56/1928 Sb. z. a n., o osvojení, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 265/1949 Sb., o právu rodinném, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 132/1982 Sb., kterým se mění a doplňuje zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 91/1998 Sb., kterým se mění a doplňuje zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování, ve znění pozdějších předpisů.

Úmluva o právech dítěte ze dne 20. 11. 1989, publikovaná jako sdělení Federálního ministerstva zahraničních věcí č. 104/1991 Sb.

Evropská úmluva o osvojení dětí ze dne 24. 4. 1967, publikovaná jako sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 132/2000 Sb. m. s.

Revidované znění Evropské úmluvy o osvojení dětí ze dne 27. 11. 2008.

Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod ze dne 4. 11. 1950, publikovaná sdělením Federálního ministerstva zahraničních věcí č. 209/1992 Sb.

Listina základních práv Evropské unie č. 2012/C 326/02, zveřejněná v Úředním věstníku Evropské unie, C 326, ze dne 26. 10. 2012.

Úmluva o ochraně dětí a spolupráci při mezinárodním osvojení přijatá dne 29. 5. 1993 v Haagu, publikovaná sdělením Ministerstva zahraničních věcí č. 43/2000 Sb. m. s.

Evropská úmluva o výkonu práv dětí ze dne 25. 1. 1996, publikovaná sdělením Ministerstva zahraničních věcí č. 54/2001 Sb. m. s. ze dne 2. 7. 2001.

Mezinárodní pakt o občanských a politických právech ze dne 19. 12. 1966 (New York), publikovaný vyhláškou Ministerstva zahraničních věcí č. 120/1976 Sb. ze dne 10. 5. 1976.

Vládní návrh novely zákona o registrovaném partnerství předložený jako sněmovní tisk 703/16.

Italský zákon o adopci č. 184 z roku 1983 a *Il Codice Civile Italiano*, italský občanský zákoník ze dne 16. 3. 1942, ve znění pozdějších právních předpisů.

Lichtenštejnský občanský zákoník č. 1926/1928.

Císařský patent č. 946/1811 Sb. zák. soud., všeobecný zákoník občanský, vyhlášený pod názvem *Allgemeines Bürgerliches Gesetzbuch*.

Bürgerliches Gesetzbuch, německý občanský zákoník ze dne 18. 8. 1896, ve znění pozdějších právních předpisů.

Francouzský občanský zákoník z roku 1804 (*Code civil des Français*).

Španělský občanský zákoník z roku 1889.

Portugalský občanský zákoník z roku 1889 (*Código Civil*).

Švýcarský občanský zákoník z roku 1907, Federální zákon z roku 2001 a Vyhláška o adopci z roku 2011.

Deklarace práv dítěte OSN ze dne 20. 11. 1959.

Nařízení Rady (ES) č. 2201/2003 ze dne 27. listopadu 2003 o příslušnosti a uznávání a výkonu rozhodnutí ve věcech manželských a ve věcech rodičovské zodpovědnosti a o zrušení nařízení (ES) č. 1347/2.

Children Act z roku 1989.

Komentáře, důvodové zprávy

PETROV, J., VÝTISK M., BERAN V. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. 1. vydání*. Praha: C. H. Beck, 2017.

MELZER, F. a kol. *Občanský zákoník: velký komentář. Svazek 4, § 655-975*. Praha: Leges, 2016. ISBN 978-80-7502-004-8.

KRÁLÍČKOVÁ, Z., HRUŠÁKOVÁ, M., WESTPHALOVÁ, L. a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975)*. Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020.

WAGNEROVÁ, E. a kol. *Listina základních práv a svobod: Komentář*. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2012. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). K článku 32 (Ochrana rodičovství, rodiny, dětí a mladistvých).

Obecný komentář č. 14 Výboru pro práva dítěte č. CRC/C/GC/14 (*General comment No. 14 on the right of the child to have his or her best interests taken as primary consideration*) ze dne 29. 5. 2013.

Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

Důvodová zpráva k § 60 zákona č. 91/2012 Sb., o mezinárodním právu soukromém.

Důvodová zpráva k zákonu č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství.

Důvodová zpráva k zákonu č. 192/2021 Sb., kterým se mění zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů.

Důvodová zpráva k návrhu č. 201/0 na vydání zákona, kterým se mění zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony ve vztahu k manželství stejnopohlavních párů, novely zákona o důchodovém pojištění, zákona o evidenci obyvatel, zákona o matrikách, zákona o specifických zdravotních službách a návrhu na zrušení zákona o registrovaném partnerství ze dne 12. 6. 2018.

Odborná literatura, učebnice

ŠVESTKA, J. *Osvojení v československém právním řádu*. 1. vyd. Praha: Universita Karlova, 1973. Acta Universitatis Carolinae.

ROUČEK, F. *Podmínky osvojení podle práva československého*. Bratislava: Extense University Komenského, 1928.

SCHWENZER, I., DIMSEY, M. *Model Family Code. From a Global Perspective*. Antwerpen – Oxford, Intersentia, 2006.

RADVANOVÁ, S. *Rodina a dítě v novém občanském zákoníku*. Praha: C.H. Beck, 2015. Beckova edice právní instituty.

VESELÁ, R. a kol. *Rodina a rodinné právo: historie, současnost a perspektivy*. 2. vyd. Praha: Eurolex Bohemia, 2005.

BOELE-WOELKI, K. a kol. *Principles of European family law regarding property relations between spouses*. Cambridge: Intersentia, 2013.

BOELE-WOELKI, K. a kol. *Principles of European Family Law Regarding Parental Responsibilities*. Antwerpen – Oxford: Intersentia, 2007.

KŘÍSTEK, A. *Osvojení dětí: úplná adopce v českém právu*. Praha: Wolters Kluwer, 2016. Právní monografie (Wolters Kluwer ČR).

HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z. *České rodinné právo*. 3., přeprac. a dopl. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2006, c1998.

PAVLÍČEK, V. a kol. *Ústavní právo a státověda. II. díl. Ústavní právo České republiky*. 2. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2015.

JANDOUREK, Jan. *Sociologický slovník*. 2. vydání. Praha: Portál, 2007.

DWORKIN, R. M. *Když se práva berou vážně*. 1. vydání, Praha: OIKOYMENH, 2001.

Odborné články a studie, závěrečné práce

KRÁLÍČKOVÁ, Z. *České rodinné právo ve světle evropských harmonizačních tendencí*. Právník. Teoretický časopis pro otázky státu a práva. Praha: Ústav státu a práva ČR, v. v. i., 2012, ročník 151, číslo 12.

FIALA, J., ŠVESTKA, J. *K některým otázkám osvojení jako formy náhradní výchovy*. Právník, 1984.

Zpráva veřejného ochránce práv o šetření věci sp. zn. 2977/2014/VOP ze dne 1. 7. 2014.

CELUCHOVÁ, K. *Mezinárodní osvojení*. Olomouc, 2014. Diplomová práce. Univerzita Palackého v Olomouci, Právnická fakulta. Vedoucí práce JUDr. Lenka Westphálová, Ph.D.

VANĚČKOVÁ, J. *Osvojení ve světle revidované Evropské úmluvy o osvojení*. Brno, 2009/2010. Diplomová práce. Masarykova univerzita, Právnická fakulta.

SEDLÁK, P. *Důsledky revize evropské úmluvy o osvojení dětí na novelu občanského zákoníku*. [online]. Masarykova univerzita, Právnická fakulta, Brno.

KORNEL, M. *Nejlepší zájem dítěte*. Brno, 2012 [online]. Disertační práce. Masarykova univerzita v Brně, Právnická fakulta.

WESTPHALOVÁ, L., ŠÍNOVÁ, R. *Nejlepší zájem dítěte*. Právník. 12/2019. Praha: Ústav státu a práva AV ČR, v. v. i., 2019.

Jílek, D. *Jak porozumět nejlepším zájmům dítěte*. In: JÍLEK, D., POŘÍZEK, P. *Pobyt cizinců: vybrané právní problémy* (Sborník z vědeckého semináře uskutečněného dne 28. března 2013). Brno: Kancelář veřejného ochránce práv, 2014.

Zvláštní pokyny k formě a obsahu pravidelných zpráv předkládaných smluvními stranami podle čl. 44 odst. 1 písm. b) Úmluvy o právech dítěte č. CRC/C/58/Rev.2 ze dne 23. 11. 2010, sestavené Výborem OSN pro práva dítěte (*Treaty-specific guidelines regarding the form and content of periodic reports to be submitted by States Parties under Article 44, paragraph 1 (b), of the Convention on the Rights of the Child*).

SANDANYOVÁ, P. *Rodina a její vliv na výchovu a vzdělání*. Brno, 2008 [online]. Magisterská diplomová práce. Masarykova univerzita, Filozofická fakulta. Vedoucí práce prof. PhDr. Jan Zouhar, CSc.

KOUKOLOVÁ, M. *Přehled aktuálního stavu ústavní a ochranné výchovy v ČR – výzkumné studie a trendy*. Olomouc, 2020 [online]. Magisterská diplomová práce. Univerzita Palackého v Olomouci, Pedagogická fakulta. Vedoucí práce doc. Mgr. Michal Růžička, Ph.D.

TESAŘOVÁ, Š. *Význam výchovného prostředí v životě dítěte*. Olomouc, 2014 [online]. Bakalářská práce. Univerzita Palackého v Olomouci, Pedagogická fakulta. Vedoucí práce PhDr. Jana Kvintová, Ph.D.

Česká a československá judikatura

- Rozsudek Nejvyššího soudu ČSSR sp. zn. 3 Cz 59/61 ze dne 16. 11. 1961.
- Rozsudek Okresního soudu v Hradci Králové sp. zn. 20 C 31/2014 ze dne 24. 4. 2014.
- Nález Ústavního soudu ČR sp. zn. Pl. ÚS 7/15 ze dne 14. 6. 2016.
- Stanovisko Nejvyššího soudu ČSSR sp. zn. Cpj 51/84 ze dne 29. 12. 1984.
- Nález Ústavního soudu ČR sp. zn. Pl. ÚS 10/15 ze dne 19. 11. 2015.
- Nález Ústavního soudu ČR sp. zn. I. ÚS 3226/16 ze dne 29. 6. 2017.
- Nález Ústavního soudu ČR sp. zn. Pl. ÚS 6/20 ze dne 15. 12. 2020.
- Nález Ústavního soudu ČR sp. zn. Pl. ÚS 28/19 ze dne 15. 6. 2021.
- Usnesení Ústavního soudu ČR sp. zn. Pl. ÚS 89/20 ze dne 15. 9. 2020.
- Usnesení Ústavního soudu ČR sp. zn. Pl. ÚS 108/20 ze dne 15. 12. 2020.
- Nález Ústavního soudu ČR sp. zn. II. ÚS 2344/18 ze dne 31. 12. 2018.
- Nález Ústavního soudu ČR sp. zn. Pl. ÚS 31/96 ze dne 9. 4. 1997.
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 30 Cdo 3430/2011 ze dne 26. 4. 2012
- Nález Ústavního soudu ČR sp. zn. III. ÚS 2298/15 ze dne 15. 3. 2016.
- Nález Ústavního soudu ČR sp. zn. I. ÚS 153/16 ze dne 26. 7. 2016.
- Nález Ústavního soudu ČR sp. zn. I. ÚS 1554/14 ze dne 30. 12. 2014.
- Nález Ústavního soudu ČR sp. zn. II. ÚS 1945/08 ze dne 2. 4. 2009
- Nález Ústavního soudu ČR sp. zn. Pl. ÚS 4/94 ze dne 12. 10. 1994.
- Nález Ústavního soudu ČR sp. zn. II. ÚS 568/06 ze dne 20. 2. 2007.
- Nález Ústavního soudu ČR sp. zn. 1775/14 ze dne 15. 2. 2017.
- Rozsudek Nejvyššího správního soudu ČR č. j. 1 As 116/2014-29 ze dne 12. 11. 2014.
- Nález Ústavního soudu ČR sp. zn. IV. ÚS 2244/09 ze dne 20. 7. 2010.
- Nález Ústavního soudu ČR sp. zn. III. ÚS 3363/10 ze dne 13. 7. 2011.
- Nález Ústavního soudu ČR sp. zn. III. ÚS 3007/09 ze dne 26. 8. 2010.
- Nález Ústavního soudu ČR sp. zn. I. ÚS 2661/10 ze dne 30. 9. 2010.
- Nález Ústavního soudu ČR sp. zn. I. ÚS 987/07 ze dne 28. 2. 2008.

Nález Ústavního soudu ČR sp. zn. II. ÚS 3765/11 ze dne 13. 3. 2012.
Nález Ústavního soudu ČR sp. zn. Pl. ÚS 23/02 ze dne 30. 6. 2004.
Nález Ústavního soudu ČR sp. zn. Pl. ÚS 15/09 ze dne 8. 7. 2010.
Nález Ústavního soudu ČR sp. zn. IV. ÚS 3305/13 ze dne 15. 10. 2014.
Nález Ústavního soudu ČR sp. zn. I. ÚS 1506/13 ze dne 30. 5. 2014.
Nález Ústavního soudu ČR sp. zn. IV. ÚS 2244/09 ze dne 20. 7. 2010.
Nález Ústavního soudu ČR sp. zn. II. ÚS 19/16 ze dne 1. 8. 2016.
Nález Ústavního soudu ČR sp. zn. II. ÚS 363/03 ze dne 20. 1. 2005.
Nález Ústavního soudu ČR sp. zn. I. ÚS 1935/18 ze dne 25. 9. 2018.
Nález Ústavního soudu ČR sp. zn. Pl. ÚS 53/04 ze dne 16. 10. 2007.
Nález Ústavního soudu ČSFR sp. zn. Pl. ÚS 22/92 ze dne 8. 10. 1992.

Zahraniční judikatura

Rozsudek ESLP č. 19010/07 ze dne 19. 2. 2013 ve věci *X. a další proti Rakousku*.
Rozsudek ESLP č. 43546/02 ze dne 21. 1. 2008 ve věci *E. B. proti Francii*.
Rozsudek ESLP č. 25951/07 ze dne 15. 3. 2012 ve věci *Gas a Dubois proti Francii*.
Rozsudek ESLP č. 6538/74 ze dne 26. 4. 1979 ve věci *Sunday Times proti Spojenému království*.
Rozsudek ESLP č. 36515/97 ze dne 26. 2. 2002 ve věci *Fretté proti Francii*.
Rozsudek ESLP č. 76240/01 ze dne 28. 6. 2007 ve věci *Wagner a J. M. W. L. proti Lucembursku*.
Rozsudek ESLP č. 65192/11 ze dne 26. 6. 2014 ve věci *Mennesson proti Francii*.
Rozsudek ESLP č. 21949/03 ze dne 25. 1. 2007 ve věci *Eski proti Rakousku*.
Rozsudek ESLP č. 39051/03 ze dne 13. 12. 2007 ve věci *Emonet a ostatní proti Švýcarsku*.
Rozsudek ESLP č. 27110/95 ze dne 29. 6. 1999 ve věci *Nylund proti Finsku*.
Rozsudek ESLP č. 25358/12 ze dne 24. 1. 2017 ve věci *Paradiso a Campanelli*.
Rozsudek ESLP č. 78028/01 a 78030/01 ze dne 22. 6. 2004 ve věci *Pini a ostatní proti Rumunsku*.
Rozsudek ESLP č. 6339/05 ze dne 10. 4. 2007 ve věci *Evans proti Spojenému království*.
Rozsudek ESLP č. 7229/75 ze dne 15. 12. 1977 ve věci *X. a Y. proti Spojenému království*.
Rozsudek ESLP č. 31924/9 ze dne 10. 7. 1997 ve věci *Di Lazzaro proti Itálii*.

Rozsudek ESLP č. 6482/74 ze dne 10. 7. 1975 ve věci *X. proti Belgii a Nizozemsku*.

Rozsudek ESLP č. 6833/74 ze dne 13. 6. 1979 ve věci *Marckx proti Belgii*.

Rozsudek ESLP č. 16318/0 ze dne 27. 4. 2010 ve věci *Moretti a Benedetti proti Itálii*.

Rozsudek ESLP č. 65941/11 ze dne 26. 6. 2014 ve věci *Labassee proti Francii*.

Rozsudek ESLP č. 33985/96 a 33986/96 ze dne 25. 7. 2000 ve věci *Smith a Grady proti Spojenému království*.

Rozsudek ESLP č. 31417/96 a 32377/96 ze dne 27. 9. 1999 ve věci *Lustig-Prean a Beckett proti Spojenému království*.

Rozsudek ESLP č. 45330/99 ze dne 9. 1. 2003 ve věci *S. L. proti Rakousku*.

Rozsudek ESLP č. 30141/04 ze dne 24. 6. 2010 ve věci *Schalk a Kopf proti Rakousku*.

Rozsudek ESLP č. 25762/07 ze dne 10. 6. 2010 ve věci *Schwizgebel proti Švýcarsku*.

Rozsudek ESLP č. 30943/96 ze dne 8. 7. 2003 ve věci *Sahin proti Německu*.

Rozsudek ESLP č. 22430/93 ze dne 9. 7. 1998 ve věci *Bronda proti Itálii*.

Rozsudek ESLP č. 25735/94 ze dne 13. 7. 2000 ve věci *Elsholz proti Německu*.

Rozsudek ESLP č. 20106/13 ze dne 28. 4. 2016 ve věci *Buchleither proti Německu*.

Rozsudek ESLP č. 41615/07 ze dne 6. 7. 2010 ve věci *Neulinger a Shuruk proti Švýcarsku*.

Rozsudek ESLP č. 4789/10 ze dne 20. 1. 2015 ve věci *Gözüm proti Turecku*.

Rozsudek ESLP č. 77818/12 ze dne 10. 2. 2015 ve věci *Penchevi proti Bulharsku*.

Rozsudek ESLP č. 22028/04 ze dne 3. 12. 2009 ve věci *Zaunegger proti Německu*.

Rozsudek ESLP č. 20578/07 ze dne 21. 12. 2010 ve věci *Anayo proti Německu*.

Rozsudek Velkého senátu ESLP č. 21830/93 ze dne 22. 4. 1997 ve věci *X, Y a Z proti Spojenému království*.

Rozsudek Velkého senátu ESLP č. 29381/09, 32684/09 ze dne 7. 11. 2013 ve věci *Vallianatos a ostatní proti Řecku*.

Rozsudek ESLP č. 18766/11 ze dne 21. 7. 2015 ve věci *Oliari a další proti Itálii*.

Rozsudek Vrchního soudu státu Kalifornie pro okres Los Angeles ze dne 10. 5. 2013 sp. zn. BF 047383.

Rozsudek rakouského Ústavního soudního dvora sp. zn. G 119-120/2004.

Nález rakouského Ústavního soudního dvora sp. zn. G 16/2013 ze dne 10. 12. 2013.

Rozsudek Soudního dvora EU č. C-491/10-PPU ze dne 22. 12. 2010 ve věci *Joseba Andoni Aguirre Zarraga proti Simone Pelz*.

Internetové zdroje

Proud.cz, autor neznámý (2015-05-19). *Poslanci nejsou ani po devíti měsících ochotni řešit situaci stejnopohlavních rodin.* [online].

Dostupné z WWW: <http://proud.cz/novinky/188-poslanci-nejsou-ani-po-9-mesicich-ochotni-resit-situace-stejnopohlavnich-rodin.html>.

Proud.cz, autor neznámý (2015-09-21). *Po roce svítá naděje.* [online].

Dostupné z WWW: <http://proud.cz/novinky/201-po-roce-svita-nadeje.html>.

Idnes.cz, autoři: ČTK (2016-10-24). *Vláda souhlasí s osvojením dítěte v homosexuálním páru.* [online].

Dostupné z WWW: https://www.idnes.cz/zpravy/domaci/osvojeni-ditete-homosexualni-pary.A161024_132728_domaci_hro.

Europa.eu (oficiální web Evropské unie), autor neznámý (naposledy editováno 2021-01-11). *Adopce.* [online].

Dostupné z WWW:

https://europa.eu/youreurope/citizens/family/children/adoption/index_cs.htm.

Chart of signatures and ratifications of Treaty n. 202 [online].

Dostupné z WWW: <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/202/signatures?module=signatures-by-treaty&treatyenum=202>.

IGLA-Europe.org. *Rainbow Europe 2017 statistics*, [online].

Dostupné z WWW: https://www.ilga-europe.org/sites/default/files/Attachments/rainbow_europe_index_2017.pdf.

IGLA-Europe.org. *Rainbow Europe 2021 statistics*, [online].

Dostupné z WWW: <https://www.rainbow-europe.org/#0/8682/0>.

UNIDROIT.org. *International Institute for the Unification of Private Law: UNIDROIT PRINCIPLES of International Commercial Contracts 2016* [online].

Dostupné z WWW: <https://www.unidroit.org/instruments/commercial-contracts/unidroit-principles-2016>.

OJ C 255, 13.9.2001 – Communication from the Commission to the Council and the European Parliament on European contract law, Bod 14, [online].

Dostupné z WWW: [http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:52001XC0913\(02\):EN:HTML](http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:52001XC0913(02):EN:HTML).

ChildrenOfAllNations.com. *Poland Adoption* [online].

Dostupné z WWW: <http://childrenofallnations.com/adoption-programs/europe/poland-adoption/>.

ChildrenOfAllNations.com. *Russia Adoption* [online].

Dostupné z WWW: <http://childrenofallnations.com/adoption-programs/europe/russia-adoption/>.

- Notaires.fr. Full adoption conditions and procedures [online].
Dostupné z WWW: <https://www.notaires.fr/en/couple-family/adoption/full-adoption-conditions-and-procedures>.
- Government.nl. *Conditions for adopting a Dutch child* [online].
Dostupné z WWW: <https://www.government.nl/topics/adoption/adopting-a-dutch-child>.
- Vlaanderen.be. *Adopting a child* [online].
Dostupné z WWW: <https://www.vlaanderen.be/en/adopting-a-child>;
- Travel.State.Gov. *Belgium Intercountry Adoption Information* [online].
Dostupné z WWW: <https://travel.state.gov/content/travel/en/Intercountry-Adoption/Intercountry-Adoption-Country-Information/Belgium.html>.
- Sonneil.com. *The adoption process in Spain* [online, 2020-03-30].
Dostupné z WWW: <https://www.sonneil.com/blog/en/adoption-process-in-spain/>.
- EPortugal.gov.pt. *Adopt a child* [online].
Dostupné z WWW: <https://eportugal.gov.pt/en/servicos/adotar-uma-crianca>.
- Éducaloi.qc.ca. *Adopting a Child in Quebec* [online].
Dostupné z WWW: <https://educaloi.qc.ca/en/capsules/adopting-child-quebec/>.
- Qubec.ca. *Adoption au Québec* [online].
Dostupné z WWW: <https://www.quebec.ca/famille-et-soutien-aux-personnes/adoption/adoption-au-quebec>.
- Humanium.org, autor neznámý. *Right to Life: Understanding children's right to life*. [online]. Dostupné z WWW: <https://www.humanium.org/en/life/>.
- Agentura Evropské unie pro základní práva a Rada Evropy. *Příručka evropského práva v oblasti práv dítěte* [online]. Lucemburk: Úřad pro publikace Evropské unie, 2016.
Dostupné z WWW: https://www.echr.coe.int/Documents/Handbook_rights_child_CES.pdf.
- Epravo.cz, HOFSCHEIDEROVÁ, A. (2017-10-17). *O konceptu nejlepšího zájmu dítěte*. [online].
Dostupné z WWW: <https://www.epravo.cz/top/clanky/o-konceptu-nejlepsiho-zajmu-ditete-106509.html>.
- Pravni prostor.cz, autoři: Motyčka, P., Čamdžicová, S. (2019-12-03). *Smlouva o náhradním mateřství*. [online].
Dostupné z WWW: <https://www.pravni prostor.cz/clanky/obcanske-pravo/smlouva-o-nahradnim-materstvi>.
- Wikipedie, autor neznámý (naposledy editováno 2021-08-18). *Náhradní mateřství*. [online].
Dostupné z WWW: https://cs.wikipedia.org/wiki/N%C3%A1hradn%C3%AD_mate%C5%99stv%C3%AD.

- Nahradnirodina.cz, autor neznámý. *Adopce neboli osvojení*. [online].
Dostupné z WWW: <https://www.nahradnirodina.cz/adopce-neboli-osvojeni>.
- Echo24.cz, autor „vdr“ (2020-07-12). *Česko patří mezi státy, kde se rozpadá nejvíc manželství*. [online].
Dostupné z WWW: <https://echo24.cz/a/SfEQH/cesko-patri-mezi-staty-kde-se-rozpada-nejvic-manzelstvi>.
- Český statistický úřad. *Statistiky a Česko v číslech 2019 – OBYVATELSTVO* [online].
Dostupné z WWW: [Statistiky | ČSÚ \(czso.cz\)](https://www.czso.cz/Statistiky) a [OBYVATELSTVO \(czso.cz\)](https://www.czso.cz/OBYVATELSTVO).
- American Academy of Pediatrics. Council Policy Manual (2004): *Sexual Orientation, Parents, & Children*. Policy paper adopted by the APA Council of Representatives July 28 & 30, 2004. Dostupné z WWW: <http://www.apa.org/about/policy/parenting.aspx>.
- Virtuální knihovna náhradní rodinné péče.
Dostupné z WWW: <http://www.knihovnanrp.cz/>.
- Virtuální knihovna NRP. *Průzkum: Kolik dětí žije v dětských domovech pro děti do 3 let*. [online].
Dostupné z WWW: <http://www.knihovnanrp.cz/nahradni-rodinna-pece/pruzkum-kolik-deti-zije-v-detskych-domovech-pro-deti-do-3-let/>.
- Hospodářské Noviny, PLÍHALOVÁ, M. (2017-04-24). *Zájemců o adopci je více než osvojitelných dětí. Páry čekají roky, často se rozhodnou jen pro pěstounskou péči*. [online].
Dostupné z WWW: <https://archiv.hn.cz/c1-65704720-pary-cekaji-roky-osvojitelnych-deti-je-stale-mene>.
- Databáze ústavní výchovy Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy ČR [online].
Dostupné z WWW: <https://dbuv.msmt.cz/>.
- Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR. *Roční výkazy o výkonu sociálně-právní ochrany dětí za roky 2010 až 2020*. [online].
Dostupné z WWW: <https://www.mpsv.cz/statistiky-1>.
- Výzkum agentury Pew Research Center z května 2017.
Dostupné z WWW: <http://www.pewforum.org/2017/05/10/social-views-and-morality/#limited-support-for-legalization-of-same-sex-marriage>.
- Ct24.cz, autor: ton (2021-05-01). *Sňatky mezi páry stejného pohlaví by mohly postavení rodiny posílit, říká socioložka*. [online].
Dostupné z WWW: <https://ct24.ceskatelevize.cz/domaci/3305553-snatky-mezi-pary-stejneho-pohlavi-mohly-postaveni-rodiny-posilit-rika-sociolozka>.

Název, abstrakt a klíčová slova v českém jazyce

Název rigorózní práce: Právní status osvojitele a nejlepší zájem dítěte

Klíčová slova: osvojení, postavení osvojitele, nejlepší zájem dítěte

Abstrakt

Tato rigorózní práce se soustředí na rozbor platné právní úpravy institutu osvojení v zákoně č. 89/2012 Sb., občanském zákoníku, se zaměřením na specifické požadavky kladené na osobu potenciálního osvojitele. Kritéria související s právním postavením osvojitele jsou v této práci kriticky zkoumána především prizmatem zásady rovného zacházení a zásady nejlepšího zájmu dítěte jako svrchovaného principu osvojení zakotveného v mezinárodních úmluvách, jimiž je Česká republika vázána.

Hlavním cílem této práce je upozornit na konzervativní přístup národního zákonodárce k otázkám souvisejícím s osvojením dítěte, v němž je i nadále patrné silné zakořenění historických názorů a tradic. Hodnocení vhodnosti existence manželského svazku osvojitele jako základní podmínky osvojení dítěte je prováděno za pomoci komparace s některými zahraničními právními úpravami, za pomoci analýzy příslušných ustanovení mezinárodních smluv upravujících rodinné právo a práva dítěte a zahraniční judikatury i za pomoci výzkumů z oblasti sociologie a práva.

Závěrečná část práce je věnována úvahám nad právní úpravou požadavků na postavení osvojitele *de lege ferenda*. Závěrečná kapitola obsahuje shrnutí důvodů, pro něž je možné považovat aktuální přístup českého zákonodárce a judikatury v této oblasti za překonaný a nedostatečný, a předkládá několik možných novelizačních směrů příslušných zákonných ustanovení. Veškeré závěry jsou činěny s respektem k principu nejlepšího zájmu dítěte v jeho aktuálním mezinárodněprávním pojetí.

Název, abstrakt a klíčová slova v anglickém jazyce

Title: Legal status of adopter and the best interests of the child

Key words: adoption, legal status of the adoptive parent, the best interests of the child

Abstract

This rigorosum thesis focuses on the analysis of the current legislation of the institute of adoption in Act No. 89/2012 Coll., the Czech Civil Code, focusing on specific requirements for the person of a potential adopter. Criteria related to the legal status of the adoptive parent are critically examined in this work primarily through the prism of the equality principle and the principle of the best interests of the child as a paramount principle of adoption enshrined in international conventions by which the Czech Republic is bound.

The main goal of this work is to draw attention to the conservative approach of the national legislator to issues related to the adoption of the child, in which the strong roots of historical views and traditions are still evident. The evaluation of the suitability of the adopter's marriage as a basic condition for the adoption of a child is realized by comparison with foreign legislation, by analysis of relevant provisions of international treaties governing family and child rights and foreign case law and by research in sociology and law.

The final part of the thesis is devoted to reasoning about the legal regulation of the requirements for the legal status of the adopter *de lege ferenda*. The final chapter contains a summary of the reasons why the current approach of the Czech legislation and case law in this issue can be considered outdated and insufficient and at the same time presents several possible ways of amendment to the relevant legal provisions. All conclusions of the thesis are made with respect to the principle of the best interests of the child in its relevant international legal interpretation.